

Nr 90.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna; given Stockholms slott den 6 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sven Linders.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Linders anför:

I punkten 102 under nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som Kungl. Maj:t kunde komma att avlåta till riksdagen, för fullföljande av försökskolonisationen beräkna för budgetåret 1925—1926 ett belopp av 147,100 kronor.

Vid anmälan av nämnda anslagsärende erinrade jag, att frågan om ordnande av kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna sedan åtskilliga år vore under utredning, varjämte jag meddelade, att ytterligare utredning i ärendet påginge inom jordbruksdepartementet i syfte att utforma förslag till en fortsatt kolonisationsverksamhet under former, som bättre än de hittills tillämpade läte sig anpassas efter de å olika orter rådande förhållandena.

Då jag nu går att ånyo för Kungl. Maj:t framlägga dessa spörsmål, får jag inledningsvis erinra, att frågan om kolonisationen i Norrland varit

föremål för utredning av en för ändamålet tillkallad kommitté, kolonisationskommittén, vilken den 31 maj 1922 avgivit betänkande med förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna. I betänkandet ingå jämväl särskilda redogörelser för verkställda utredningar rörande dels utsträckt tillämpande av intensivt skogsbruk å de norrländska kronoparkerna, dels ock kraftigare befrämjande av egnahemsbildning å enskild jord i Norrland.

De förslag, som kommittén i sistnämnda båda avdelningar av betänkandet framlagt, föreligga icke nu till avgörande. Vad särskilt angår den av kommittén behandlade frågan om egnahemsbildning å enskild mark i Norrland får jag erinra, att de från kommittén i detta avseende framkomna förslagen i allt väsentligt vunnit beaktande uti den proposition, nr 144, rörande statens verksamhet för egnahemsbildning, som avläts till riksdagen 1923 och blev av riksdagen bifallen.

De förslag och spörsmål, som nu föreligga till avgörande, avse uteslutande kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna.

I. Ärendets tidigare behandling.

Den nu slutförda utredningen om kolonisationen å de norrländska kronoparkerna har sin upprinnelse i en framställning av 1914 års *senare riksdag*.

I skrivelse den 18 september 1914, nr 273, anhöll riksdagen — på framställning av enskilda motionärer och i anslutning till tidigare av 1912 och 1913 års riksdagar i ämnet avlätna skrivelser — att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen i syfte att vinna en allmän översikt över belägenheten, storleken och beskaffenheten av jord, som kunde befinnas lämplig för utläggande av såväl odlingslägenheter som under äganderätt upplåtna, självständiga jordbruk, ävensom en förberedande plan för områdenas fördelning i nu nämnda hänseende.

Tillika anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte *dels* efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till ändrade och förbättrade villkor för upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparkerna i de sex nordligaste länen, huvudsakligen avseende förhöjning av odlingsbidraget samt gynnsammare lyftnings- och återbetalningsvillkor för detta bidrag, *dels ock* taga under omprövning möjligheten och önskvärheten av sådan ändrad ordning för de å nämnda kronoområden belägna större, sammanhängande odlingsmarkers förvaltande och upplåtande, som av motionärer i riksdagen närmare angivits, nämligen att dylika områden avskildes från skogsstatens förvaltning och förvaltades i annan ordning samt upplåtelse av odlingslägenheter anförtroddes åt organ, som lämnade fullt tillfredsställande garantier för en prövning av dylika upplåtelse ur kolonisations- och jordbruksynpunkter.

Vid anmälan den 11 juni 1915 av denna riksdagsskrivelse bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga personer för biträde inom departementet vid uppgörande av förslag till plan för en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen med undantag av trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. På grund härav tillkallades fem sakkunniga personer, de s. k. *kolonisationssakkunniga*.

Sedan de sakkunniga framlagt förslag angående sådan markundersökning, som nyss omförmäls, förordnade Kungl. Maj:t den 2 maj 1916 om viss inventering av odlingsjord å kronomark i Norrland och Dalarna.

Den 30 juni 1916 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté, benämnd *kolonisationskommittén*, att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande åtgärder för främjande av kolonisationen å kronans marker i Norrland och Dalarna med undantag av trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ävensom angående därmed sammanhängande spörsmål, däribland även frågan om utsträckt tillämpande av intensivt skogsbruk å de norrländska statsskogarna samt om därav påkallade åtgärder för ökad bosättning å dessa skogar.

Vid tillsättandet den 30 juni 1916 av kolonisationskommittén anförde dåvarande departementschefen om denna kommittés uppgifter, bland annat, att det borde vara icke blott kommittén obetaget utan till och med önskvärt, att kommittén, innan dess slutliga betänkande framlades, avgåve förslag, som kunde föranleda omedelbar upplåtelse av mark å en eller annan trakt. Inom ett så vidsträckt område av landet som det ifrågavarande vore naturförhållandena och andra betingelser för kolonisation påtagligen så växlande, att det näppeligen vore fullt lyckligt, ifall överallt endast samma åtgärder skulle tillgripas. Åtgärderna syntes snarare böra så naturligt som möjligt anpassa sig efter de lokala förutsättningarna. För övrigt ville det förefalla, som om i valet mellan att låta alla positiva åtgärder i kolonisationsfrågan anstå i avbidan på frågans fullständiga utredande eller att vidtaga ett mindre antal upplåtelser efter grunder, som man tilläventyrs sedermera beträffande det återstående flertalet kunde finna sig böra frångå, någon tvekan knappast borde behöva råda om det senare alternativets företräde. Angelägenheten av att staten under en närmare framtid skrede till handling i avseende å kolonisationen syntes till fullo motivera, att man före avslutandet av den vidlyftiga och tidsödande utredning, som erfordrades, gjorde början med upplåtelser i den mån omständigheterna sådant medgäve. Kommitténs uppdrag borde enligt departementschefens mening omfatta alla sidor av det ifrågavarande kolonisationsspörsmålet med undantag av de ämnen, vilka fortfarande ankomme på de s. k. kolonisationssakkunnigas behandling.

Till medlemmar av berörda kommitté utsågos: till ordförande justitierådet, numera presidenten i Svea hovrätt friherre E. T. Marks von Würtemberg, till vice ordförande ledamoten av riksdagens första kammare, framlidne f. d. auditören A. H. Fahlén, till ledamöter ledamoten av riksdagens första kammare, numera lantbruksakademiens sekreterare, professorn P. Hellström

dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren A. L. Lundström, jägmästaren i Bräcke revir, numera överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt A. H. Holmgren, tillika sekreterare, professorn vid skogshögskolan T. W. Jonson, förste lantmätaren i Västerbottens län, numera byråchefen i lantmäteristyrelsen K. I. Grubbström, statens lantbruksingenjör i Skellefteå distrikt H. H. Hj. Wikström, svenska mosskulturföreningens botanist och torvgeolog, numera byrådirektören i lantbruksstyrelsen, filosofie doktorn E. Haglund samt hemmansägaren, numera ledamoten av riksdagens första kammare N. G. Gabrielsson. I kommitténs sammansättning skedde den 20 juni 1918 den ändringen, att friherre Marks von Würtemberg efter därom gjord framställning befriades från uppdraget att vara kommitténs ordförande, dock att han skulle i samma befattning kvarstå vid kommitténs behandling av viss fråga (indragning av ströängar). Med denna inskränkning förordnades samtidigt till kommitténs ordförande dess förutvarande vice ordförande, auditören Fahlén. Efter det denne avlidit, förordnades den 14 februari 1919 med förutnämnda inskränkning i uppdraget till kommitténs ordförande landshövdingen i Västerbottens län N. G. Ringstrand.

Enligt Kungl. Maj:ts förordnande den 25 maj 1917 överflyttades uppsikten över förberörda inventering av odlingsjord från de s. k. kolonisationsakkunniga till kolonisationskommittén.

Efter slutfört arbete har *kolonisationskommittén*, såsom nyss nämnts, i *betänkande den 31 maj 1922* framlagt, bland annat, förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna jämte motiv till dessa förslag (betänkandet ingår i serien statens offentliga utredningar 1922: 22). Särskilda yttranden, avgivna av vissa kommitténs ledamöter, voro fogade till betänkandet. Detta åtföljdes av en särskild, av ledamoten Haglund avgiven redogörelse för den verkställda inventeringen av odlingsjord (statens offentliga utredningar 1922: 32).

I kommitténs betänkande lämnas redogörelse för nybyggesväsendets utveckling i Norrland under äldre tid, uppkomsten å de norrländska kronoparkerna under statens medverkan av skogstorp och sedermera av odlingslägenheter samt de åtgärder, som på senaste tid i övrigt vidtagits för att främja egnahemsbildningen å dessa kronoparker, inbegripet den s. k. försökskolonisationen. I en avdelning, benämnd »allmänna motiv», behandlas därefter huvudsakligen emigrationsfrågan, sambandet mellan (det intensiva) skogsbruket och kolonisationen samt de naturliga förutsättningarna för jordbruk i Norrlands skogsbygd. Därefter framlägger kommittén detaljerat förslag till kolonatupplåtelser ävensom angående vissa åtgärder rörande skogstorp och odlingslägenheter samt rörande Alträsk nybyggesområde och upplåtelser av tomter. Efter behandling av organisationsfrågan och kostnadsfrågan utformas vissa författningsförslag i enlighet med vad kommittén förut föreslagit.

De avgivna särskilda yttrandena härröra från *dels* herrar Hellström, Lundström, Haglund och Wikström, som anmält reservation mot viss del av kommitténs förslag rörande kolonisternas förseende med ved och husbehovsvirke, och *dels* herrar Lundström, Wikström, Haglund och Gabrielson, som i byggnads- och organisationsfrågorna haft en från kommitténs majoritet avvikande mening.

Betänkandet åtföljes av vissa bilagor, såsom förslag till kolonatkontrakt, byggnadsritningar m. m. ävensom av en skrivelse från av kommittén till-

kallade ombud för Norrbottens och Västerbottens läns skogstorp- och skogstorparna B. Lindqvist och N. E. Näslund).

Över kommitténs betänkande hava *infordrade utlåtanden* avgivits av ett stort antal myndigheter och sammanslutningar.

Sålunda hava yttranden avgivits av domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, lantbruksakademien, socialstyrelsen, som införskaffat yttrande från nationalföreningen mot emigrationen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, varvid jämväl vederbörande landsting och hushållningssällskaps förvaltningsutskott lämnats tillfälle yttra sig, statskontoret, byggnadsstyrelsen, kammarkollegium, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, järnvägsstyrelsen, Alträskes nybyggesnämnd och svenska mosskulturföreningen.

Jag vill vidare erinra därom, att *riksdagen i skrivelse den 16 mars 1923*, nr 53, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till försökskolonisationens bedrivande under budgetåret 1923—1924, bland annat uttalat önskvärheten av, att förslag framlades med anledning av kolonisationskommitténs betänkande.

Sålunda framhölls i riksdagsskrivelsen, att riksdagen icke hade kunnat undgå finna, att det varit önskvärt, att Kungl. Maj:ts förslag i anledning av kolonisationskommitténs betänkande förelegat, innan statsmakterna fattade beslut om en ytterligare utvidgning av den dittills såsom kolonisationsförsök betraktade kolonisationsverksamheten i den omfattning, Kungl. Maj:ts framställning innebure. Riksdagen hade därvid sin uppmärksamhet särskilt fäst på angelägenheten av, att kolonisationsverksamheten inriktades med tanke icke blott på skogsvårdens krav utan jämväl på att tillgodose det krav på eget hem, som förefunnes hos personer från orten med nödiga förutsättningar för en bosättning i här ifrågakvarande trakter.

Därefter uppdrog *Kungl. Maj:t genom beslut den 11 november 1923* åt domänstyrelsen att, i samråd med verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd och statens egnahemsinspektör, *verkställa överarbetning* av kolonisationskommitténs förberörda förslag i enlighet med vissa riktlinjer, som vid ärendets föredragning angåvos av min företrädare i ämbetet. Med anledning härav avgav *domänstyrelsen* den 28 maj 1924 utlåtande med förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna. Detta utlåtande, som ingår i serien statens offentliga utredningar 1924: 43, åtföljdes av särskilda skrifter från dels verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd överjägmästaren A. Holmgren, dels två av domänstyrelsen tillkallade representanter för innehavarna av försökskolonat, K. G. Nord och Tyko L. Jonsson.

Jämväl över detta utlåtande hava åtskilliga *infordrade yttranden* avgivits.

Sålunda hava yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen, som införskaffat yttrande av nationalföreningen mot emigrationen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, varvid jämväl vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnder lämnats tillfälle yttra sig.

Slutligen torde böra anmälas, att ett antal andra framställningar ingivits berörande frågan om kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Skrifter i ärendet föreligga sålunda från landstingens norrlandskommitté, skogsstatstjänstemän, Sveriges kronojägareförbund, enskilda kolonister och mellan kolonister avhållna möten, innehavare av skogstorp och odlingslägenheter, skattebetalarnas förening m. fl.

Jämväl riksdagens revisorer hava i sin berättelse för första halvåret 1923, efter besök å vissa kolonisationsområden, avhandlat kolonisationsfrågan.

Över flera av nu åsyftade framställningar hava infordrade yttranden avgivits av statens kolonisationsnämnd och domänstyrelsen. Därjämte har sagda nämnd i åtskilliga framställningar och promemorior avhandlat frågor, som beröra det nu föreliggande ärendet om kolonisationsverksamhetens framtida ordnande.

Vid ärendets beredning inom jordbruksdepartementet har jag rådgjort med ledamoten av riksdagens första kammare sekreteraren P. E. A. Jonsson i Lycksele samt ledamöterna av riksdagens andra kammare redaktören E. H. Lindberg och lantbrukaren A. H. Hedström i Gäddvik.

II. Försökskolonisationen.

Innan jag ingår på frågan om ordnandet av den fortsatta kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna, torde jag böra lämna redogörelse för den försökskolonisation, som under de senaste åren ägt rum å kronoparker inom ifrågavarande trakter.

Såsom jag nyss omnämnt, framhöll föredragande departementschefen vid kolonisationskommitténs tillsättande den 30 juni 1916 lämpligheten av, att kommittén till en början grepe sig an med upprättande av förslag till kolonisationsförsök i mindre omfattning.

Kolonisations-
kommitténs
förslag till
försökskoloni-
sation.

I anslutning härtill framlade kolonisationskommittén den 15 december 1917 ett förslag till anordnande av kolonisationsförsök å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län. Förslaget inrymdes i ett av kommittén avgivet betänkande, som 1918 befordrades till trycket. Kommittén ifrågasatte därvid, att åtgärder måtte vidtagas för anordnande av kolonisationsförsök enligt vissa angivna riktlinjer å Rönnliden — Luspbergets och Metsekens kronoparker i Västerbottens län samt Djupsjö kronopark i Norrbottens län.

Enligt kommitténs förslag skulle försöken avse upplåtande av kolonat av två typer, en större med odlingsmark till areal av omkring 15 hektar och en mindre med odlingsmark av omkring 5 hektar. Kolonaten skulle utläggas gruppvis, så att, där de ej förlades invid redan befintliga gårdar, minst tre upplåtes i varandras nära grannskap. Kommittén hemställde, att vid kolonatens utläggande och upplåtande följande *detaljbestämmelser* skulle lända till efterrättelse:

»1) att odlingsmarken å kolonaten skall bestå till större delen av torvmark och till en mindre del av fastmark, vilken även skall vara avsedd till boplats;

2) att till varje kolonat skall läggas ett skogsområde, som för större kolonat skall omfatta omkring 15 hektar, dock efter omständigheterna mera eller mindre, varemot det för mindre kolonat ej må tilltagas större än att lämplig arrondering vinnes;

3) att dessutom må till kolonaten läggas impediment och annan mark, som ur arronderingssynpunkt anses böra medfölja;

4) att till kolonist må antagas allenast den, som äger god frejd och gjort sig känd för arbetsamhet och hederlig vandel samt äger förutsättning för drivande av ett mindre jordbruk;

5) att kolonat ej må upplätas till den, som redan äger fastighet av den storlek att därå kan födas en familj, och att ej heller mera än ett kolonat må upplätas åt samma person;

6) att kolonat skall upplätas för en tid av femton år, med rätt för kolonist att, när minst tio år förflutit och kolonisten uppfyllt sina kontraktsenliga åligganden, få mot viss köpeskilling kolonatet å sig överlåtet med äganderätt;

7) att avlopps- och avledningsdiken å den odlingsbara torvmarken för upplättna kolonat skola genom statens försorg upptagas;

8) att en del av de mindre kolonaten skall genom statens försorg förses med en mangårdsbyggnad och en uthusbyggnad, vilka dock allenast i så måtto göras färdiga, att kolonisten kan under första tiden hava nödortftig bostad och rum för kreatur;

9) att antalet kolonat, som sålunda skall bebyggas, bestämmas för Rönnliden och Luspberget till minst 10 och högst 29, för Metseken till minst 8 och högst 11 samt för Djupsjö till 5 eller 6;

10) att innan å någon av kronoparkerna upplåtelse äger rum av kolonat, som skall av staten förses med åbyggnader, utrönes, att antagliga sökande finnas till så många dylika kolonat å kronoparken som motsvara nyssnämnda minimiantal;

11) att å kolonat, som av staten förses med åbyggnader, kolonisten skall hava att utan onödigt dröjsmål och sist inom tio år fullborda åbyggnaderna i enlighet med ritning och beskrivning, som vid upplåtelsen fastställas, dock att avvikelse härifrån sedermera må på kolonistens framställning medgivas;

12) att å kolonat, som ej av staten förses med åbyggnader, kolonisten skall inom tre år utföra byggnadsarbeten, motsvarande dem, som staten å de övriga kolonaten verkställer, samt inom tio år fullborda åbyggnaderna; och skola även i avseende å dessa byggnadsarbeten ritning och beskrivning, som fastställas vid upplåtelsen, lända till efterrättelse i den mån ej sedermera avvikelse medgives;

13) att kolonist skall hava att för statens räkning brandförsäkra byggnaderna på sätt därom kan varda närmare bestämt;

14) att kolonist å mindre kolonat skall hava att i enlighet med föreskrifter, som meddelas vid upplåtelsen, inom fem år uppodla en hektar jord, varjämte före upplåtelse tidens utgång ytterligare två hektar skola uppodlas;

15) att kolonist å större kolonat skall i enlighet med föreskrifter, som meddelas vid upplåtelsen, inom tre år uppodla en hektar jord, varjämte två hektar skola uppodlas innan åtta år förflutit och ytterligare två hektar före upplåtelse tidens utgång;

16) att kolonist, som själv helt och hållet bebygger kolonatet, skall av allmänna medel äga erhålla byggnadshjälp med tre fjärdedelar av det belopp, vartill i samband med kolonatets upplåtande byggnadskostnaden beräknas, dock högst 4,500 kronor, och skall av denna byggnadshjälp utbetalas 500

kronor mot vederhäftig borgen eller annan godkänd säkerhet, då upplåtelsen kommit till stånd, 1,000 kronor då mangårdsbyggnaden kommit under tak, enahanda belopp då uthusbyggnaden i sin helhet kommit under tak, samt återstoden då byggnaderna blivit fullbordade i enlighet med föreskrift;

17) att kolonist å större kolonat skall äga att i odlingshjälp utfå 500 kronor, varav 250 kronor utbetalas mot vederhäftig borgen eller annan godkänd säkerhet, då upplåtelsen kommit till stånd, och enahanda belopp då två hektar jord uppodlats;

18) att kolonist skall vara berättigad att å kronans mark avgiftsfritt erhålla virke *dels* för uppförande eller fullbordande av föreskrivna åbyggnader, *dels* för hägnader, hässjor, täckdikning och annat dylikt husbehov, varvid dock ej må för de första tio åren beräknas mera än sammanlagt 60 kubikmeter fast mått för större kolonat och 50 kubikmeter sådant mått för mindre kolonat samt för de återstående fem åren ej mera än 25 kubikmeter fast mått för större kolonat och 20 kubikmeter sådant mått för mindre kolonat, *dels* för underhåll av åbyggnader under de sista fem åren av upplåtelse tiden sammanlagt högst 10 kubikmeter fast mått, *dels* till vedbrand årligen 30 kubikmeter fast mått, *dels* ock vad som kan åtgå till vissa förbättringar och tillbyggnader, som kolonisten kan önska företaga;

19) att skogen å det till kolonatet upplåtne området icke må av kolonisten nyttjas i vidare mån än som kan föranledas av att det i 18 punkten omnämnda husbehovsvirke anvisas till uttagande inom området;

20) att utan kolonistens medgivande virke å nyssnämnda område ej må vare sig anvisas kolonisten till husbehov eller eljest av staten disponeras, med mindre det utgöres av torrskog eller vindfällen eller ock avverkning erfordras till förebyggande av att skogen på grund av ålder eller annorledes uppenbarligen tager skada; dock att träd, som i diameter vid brösthöjd hålla 30 centimeter eller mera, må för statens räkning borttagas, där de ej av kolonisten lösas till pris, som kan varda avtalat, och vare kolonisten berättigad att, där han för köpeskillings minskande så önskar, påkalla borttagande av de mindre träd, som enligt skogsförvaltningens bedömande kunna avverkas utan fara för den återstående skogens bestånd;

21) att kolonist skall vara pliktig att väl hävda den uppodlade jorden samt underhålla de uppförda åbyggnaderna och de genom statens försorg upptagna diken;

22) att vid kolonatets avträdande kolonisten skall åtnjuta ersättning för de förbättringar han å kolonatet utfört i avseende å jord, diken, hägnader, hässjor, vägar och byggnader, dock att härvid skall avräknas värdet av virke, som för förbättringens utförande tillhandahållits kolonisten av staten, samt belopp, som kolonisten kan hava enligt kontraktet eller eljest bekommit såsom odlings-, diknings- eller byggnadshjälp; och må ersättning ej utgå för byggnader, till vilkas uppförande kolonisten ej äger erhålla virke;

23) att kolonisten skall under upplåtelse tiden äga å statens mark begagna nödigt bete för hästar och nötkreatur, som vinterfödas å kolonatet;

24) att i årlig lega för kolonat, varå byggnaderna delvis uppföras genom statens försorg, skall erläggas *dels* för marken så mycket som motsvarar ränta efter 3.6 procent å det belopp, som vid köp av kolonat skall utgå för odlingsmarken, och *dels* för byggnaderna 180 kronor;

25) att för kolonat, varå byggnaderna helt uppföras av kolonisten, mark-lega skall erläggas efter nyssnämnda beräkningsgrund, varjämte för byggnaderna skall gäldas en årlig lega, som motsvarar 3.6 procent ränta å det belopp kolonisten uppburit i byggnadshjälp;

26) att lega dock ej i något fall utgår under de tre första åren;

27) att köpeskillning för kolonat, som kolonist vill förvärva med äganderätt, skall bestämmas sålunda:

a) att för byggnaderna räknas, om desamma blivit delvis uppförda av staten, 5,000 kronor, och, om de helt uppförts av kolonisten, det belopp denne bekommit i byggnadshjälp,

b) att för odlingsmarken, med avlopps- och avledningsdiken upptagna, beräknas ett pris av 50 kronor för hektar, vilket pris dock må kunna med hänsyn till markens läge och beskaffenhet skäligen nedsättas,

c) att skogsmarken beräknas till 20 kronor för hektar och övrig mark till 10 kronor för hektar, dock att för sjöar och berg icke beräknas något värde,

d) samt att betalningen för gagnvirkesduglig ståndskog, som vid äganderättens förvärvande finnes inom kolonatets område, uträknas efter följande grundpris: för lövskog samt växande barrskog om 10—14 centimeter i diameter vid brösthöjd 75 öre per kubikmeter fast mått, för växande barrskog om 15—24 centimeter i diameter vid brösthöjd 1 krona 50 öre per kubikmeter sådant mått samt för dylika träd om 25—29 centimeter i diameter vid brösthöjd 3 kronor kubikmeter fast mått;

28) att köpeskillningen skall bestämmas vid upplåtelsen, dock att det belopp, som skall erläggas för ståndskogen, skall förklaras beroende av skogsräkning, som äger rum, när fråga uppstår om äganderättens förvärvande;

29) att köpeskillningen skall uppdelas i två lika stora delar, en stående och en amorteringsdel, vilka gäldas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som finnes föreskrivet för statens egnahemslån;

30) att vid köp av mindre kolonat köpeskillningen skall minskas med 30 kronor för varje fullt antal av 100 dagar, som kolonisten, hans hustru eller något av hans barn över 18 år efter uppgörelse med skogsförvaltningen utfört å kronans mark, och med 10 kronor för varje fullt antal av 50 dagar, som något av hans barn under 18 år sålunda arbetat;

31) att vid köp av större kolonat köpeskillningen skall, så framt kolonisten utfört odling utöver vad honom enligt kontraktet åligger, minskas med 200 kronor för varje hektar sålunda odlad fastmark och 100 kronor för varje hektar odlad torvmark, dock att sammanlagda beloppet av sådant avdrag ej må överstiga 500 kronor;

32) att om, efter det äganderätt till kolonat förvärvats men innan den tid för vilken upplåtelsen skolat gälla gått till ända, utförts arbete eller odling av beskaffenhet, som i 30 eller 31 punkten avses, kolonisten även därför skall efter förenämnda grunder njuta avdrag å köpeskillningen, vilket avdrag då skall göras å dess stående del;

33) att kolonist, som förvärvar äganderätt till kolonatet, skall vara berättigad att, intill dess trettio år förflutit från början av upplåtelse tiden, från statens mark likasom förut erhålla bränslevirke och, om hans kolonat tillhör den mindre typen, jämväl övrigt virke, med iakttagande att för hägnader, hässjor och dylikt ej må utgå mer än 20 kubikmeter fast mått för varje period av fem år och för underhåll av åbyggnader ej mer än 10 kubikmeter fast mått för varje sådan period;

34) att kolonist, som vunnit berättigande att få kolonatet å sig överlåtet, skall, där han hellre vill, erhålla ny upplåtelse med nyttjanderätt för en tid av femton år på samma villkor som förut varit gällande;

35) att emellertid den rätt till betning utanför kolonatets område, som under första upplåtelse tiden tillkommit kolonisten, skall, evad han förvärvar

äganderätt till kolonatet eller får detsamma på nytt åt sig upplåtet med nyttjanderätt, upphöra när femton år förflutit från den första upplåtelsen;

36) att kolonist, som erhållit ny upplåtelse av nyttjanderätt och uppfyller vad honom i följd av upplåtelsen åligger, skall äga att när som helst under den nya upplåtelse tiden få kolonatet å sig överlåtet med äganderätt på enahanda villkor, som gälla för överlåtelse under den första upplåtelse tiden, dock att skogsarbete eller odling, som efter dess utgång utföres, ej må medföra rätt till avdrag å köpeskillingen, varemot, om överlåtelse ej kommer till stånd före den nya upplåtelse tidens utgång, kolonisten skall äga av kronan utbekomma belopp, som eljest kunna för odling eller skogsarbete avdragas å köpeskillingen.»

Enligt förslaget skulle den närmaste *ledningen* av kolonisationsförsöket uppdragas åt en särskild *nämnd*.

*Beslut vid
1918 års riksdag
om anordnande av kolonisationsförsök.*

Efter det lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen yttrat sig över förslaget, förelade Kungl. Maj:t ärendet för 1918 års riksdag i proposition, nr 198.

Därvid uttalade föredragande departementschefen, bland annat, att de grunder, på vilka föreliggande förslag vilade, icke vore att anse som definitiva, utan att modifikationer kunde under verksamhetens gång visa sig behövliga. Det syntes därför lämpligast, att åt reglerna ej gäves en absolut för alla fall bindande giltighet. I propositionen ifrågasattes icke annan direkt förändring av kommitténs förslag, än att de s. k. frihetsåren ökades från tre till fem.

Enligt skrivelse den 2 maj 1918, nr 173, biföll riksdagen förevarande proposition genom att *dels* medgiva, att upplåtelser av kolonat å nyss angivna kronoparker finge ske i huvudsaklig överensstämmelse med kolonisationskommitténs förslag med av departementschefen tillstyrkta jämkningar och *dels* för anordnande av dessa kolonat anvisa anslag å 375,000 kronor.

Statens kolonisationsnämnds tillsättande.

För kolonisationsförsökens handhavande tillsatte Kungl. Maj:t den 5 maj 1918 en nämnd, *statens kolonisationsnämnd*, bestående av tre personer.

Kolonisationsnämnden har bestått av förutvarande generaldirektören och chefen för domänstyrelsen K. V. A. Fredenberg såsom ordförande och överjägmästaren A. H. Holmgren samt byråchefen K. I. Grubbström såsom ledamöter. Överjägmästaren Holmgren har alltsedan verksamhetens början tjänstgjort såsom nämndens verkställande ledamot. Instruktion för nämnden har utfärdats av Kungl. Maj:t i brev den 11 juli 1918, den 11 november 1921 och den 12 maj 1922.

Under åren 1919—1923 beslutade fortsätta kolonisationsförsök.

På förslag av kolonisationskommittén och efter hörande av domänstyrelsen framlade därefter Kungl. Maj:t för riksdagen ett vart av åren 1919—1922 förslag till fortsatta kolonisationsförsök, enligt i huvudsak oförändrade grunder, å vissa kronoparker i Norrland samt åskade i samband därmed ytterligare medel för ändamålet. Jämväl vid 1923 års riksdag framlade Kungl. Maj:t dylikt förslag, sedan statens kolonisationsnämnd verkställt utredning i ämnet. I allt väsentligt vunno de av Kungl. Maj:t sålunda framlagda förslagen riksdagens bifall. Vid 1924 års riksdag beslöts med anledning av enskild motion igångsättande av visst ytterligare kolonisationsförsök enligt dittills

tillämpade riktlinjer. Jämväl de av riksdagen 1919—1924 beslutade kolonisationsförsöken hava letts av statens kolonisationsnämnd.

De sålunda beslutade kolonisationsföretagen, hava förlagts till följande kronoparker:

1918 års företag: Djupsjö i Norrbottens län samt Metseken och Rönnliden—Luspberget i Västerbottens län.

1919 års företag: Ängeså i Norrbottens län, Östra och Västra Jörnsmarken samt Aronsjökullarna i Västerbottens län, Ansjö i Jämtlands län och Hamra (Tandsjö) i Gävleborgs län.

1920 års företag: Ljusåtrakten, Vaksliden, Siksjö och Pite (Blåsmark) i Norrbottens län, Aborrträskliden i Västerbottens län och Hamra (Fågelsjö) i Gävleborgs län.

1921 års företag: Vargisåvattnen, Pajala Östra, Ohtanajärvi och Västra Limingojärvi i Norrbottens län samt Örålandet och Abmoberget i Västerbottens län.

1922 års företag: Narken, Vuodnaberget och Pite (Långträsk) i Norrbottens län, Gunnarn, Jovan, Tallträskliden, Simsjölandet, Mötingselberget, Bocken och Grundträskliden i Västerbottens län samt Ede i Jämtlands län.

1923 års företag: Laxbäcken, Pite (Koler), Viståsen, Västra Limingojärvi, Östra Limingojärvi och Äihämä i Norrbottens län, Råbäckstjälvi i Västerbottens län, Rätansbyn i Jämtlands län, Haverö i Västernorrlands län samt Älvdalen i Kopparbergs län.

1924 års företag: Dundret i Norrbottens län.

Av riksdagen har för dessa kolonisationsförsök hittills anvisats *anslag, uppgående till sammanlagt 5,600,500 kronor.*

Redogörelser för den hittills bedrivna försökskolonisationen hava lämnats i av *statens kolonisationsnämnd avgivna berättelser* över nämndens verksamhet under tiden från nämndens tillkomst 1918 till och med den 30 juni 1924. Kolonisationsnämndens berättelse 1918—1922 är intagen i statens offentliga utredningar 1923: 53.

Försökskolonisationens resultat.

Vidare har på mitt föranstaltande en *särskild undersökning rörande levnads- och arbetsförhållandena för kolonisterna å de norrländska kronoparkerna nyligen verkställt.*

Verkställd närmare undersökning.

Till grund för denna undersökning hava legat en inom *statens kolonisationsnämnd* på anmodan av mig *upprättad detaljerad förteckning* över samtliga i slutet av 1924 utlagda kolonat ävensom vissa *uppgifter*, vilka medelst ett särskilt frågeformulär införskaffats direkt till jordbruksdepartementet *från kolonisterna själva* omkring årsskiftet 1924—25.

Undersökningens källor.

Den inom kolonisationsnämnden upprättade förteckningen innehåller för vart och ett kolonat uppgifter rörande tillträdesår, omfattning och värde av utförda odlings- och byggnadsarbeten (värdet beräknat såväl brutto som netto, efter avdrag av utbekomna statsmedel), personantal och kreatursbesättning den 30 juni 1924 samt kolonistens tillgångar i penningar, kreatur och redskap vid kolonatets tillträde.

Å nyssnämnda från departementet utsända frågeformulär begärdes uppgift om kolonistens och hans hustrus ålder och födelseort, ävensom rörande an-

talet hemmavarande barn och andra familjemedlemmar och deras ålder. Vidare begärdes specificerade uppgifter rörande mannens arbetsförtjänst utom kolonatet under 1924, varvid antalet utgjorda arbetsdagar, arbetsförtjänstens belopp och arbetsgivarens namn skulle uppgivas helst månadsvis eller åtminstone med fördelning på sommarsäsong (juni—september) och vintersäsong (övrige månader). I samband härmed önskades upplysningar rörande den löneinkomst, som under 1924 eventuellt åtnjutits av hustru, vuxna barn eller andra familjemedlemmar, ävensom huruvida avtal träffats om arbete under 1925. I de följande frågepunkterna begärdes specificerade uppgifter rörande kolonatets kreatursbesättning, maskin- och redskapsuppsättning samt vegetabiliska och animaliska produktion under 1924. I samband härmed efterhördes, i vad mån kolonisten skördat hö genom slätter utanför kolonatet samt inköpt kreatursfoder och konstgödsel. Slutpunkterna avsåge att giva en bild av kolonistens ekonomiska ställning genom att upptaga uppgifter rörande hans fordringar (t. ex. för utfört arbete) och skulder (till handlande m. fl. vid utflyttningen till kolonatet och 31 december 1924), förfallna skatter och försäkringsavgifter, uppbytet understöd från kommunen m. m.

Av byrå-
chefen
Nyström
avgiven
redogörelse
över verk-
ställd utred-
ning om ko-
lonisternas
förhållanden.

Uppgiftsmaterialet har behandlats och sammanställts av byråchefen i socialstyrelsen Bertil Nyström, som den 6 februari 1925 häröver avgivit redogörelse. Då sagda redogörelse innehåller mycket av intresse och torde giva en god överblick av läget anhallar jag att nu få meddela det huvudsakliga innehållet av denna.

Vad först angår *det statistiska värdet* av de från kolonisterna inkomna svaren på den verkställda enquëten, anför byråchefen Nyström härom följande:

»En granskning av de svar, som av kolonisterna avgivits å frågeformuläret, ger vid handen, att man genomgående med stor beredvillighet sökt lämna de önskade uppgifterna, ehuru desamma i avsaknad av regelmässig hushållsbokföring eller noggrannare anteckningar ofta icke kunnat avgivas i så exakt och detaljerad form som önskvärt och avsett varit. I stor utsträckning hava kolonisterna begagnat tillfället att framföra sina speciella synpunkter på den ekonomiska ställningen och medlen att förbättra densamma. Likformigheten i ordalag och önskemål uti ett flertal svar från samma kolonisationsområde häntyder på, att stundom gemensamma överläggningar hållits mellan kolonisterna. Detta förhållande torde, vid sidan av faktiskt föreliggande olikheter i fråga om arbets- och försörjningsmöjligheter, förklara den ljusare eller mörkare grunduppfattning, som ej sällan ger en rätt stark gemensamhetsprägel åt svaren från ett visst område. Med hänsyn härtill och till den naturliga benägenheten att vid svarens avfattning taga hänsyn till, att desamma skulle ingå till en myndighet med möjlighet att inverka på kolonisternas ekonomiska läge i framtiden, har det för undersökningen varit av stort gagn att kunna komplettera och delvis kontrollera kolonisternas direkta uppgifter medelst kolonisationsnämndens ovanberörda statistik.»

Rörande *undersökningens omfattning* inhämtas av redogörelsen följande.

Kolonisationsnämndens ovanberörda statistik upptog uppgifter rörande 41 kolonisationsområden med sammanlagt 700 kolonat, nämligen 298 i Norrbottens län, 322 i Västerbottens län samt 80 i Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län, fördelade sig sålunda:

	Kolonisationsområden, antal kolonat:				
	1918 års	1919 års	1920 års	1921—23 års	tillhopa
Statsbyggen	37	22	55	204	318
Självbyggen, mindre	21	38	32	60	151
» större	48	49	49	85	231
Samtliga	106	109	136	349	700

Av dessa kolonat hade emellertid 355 eller över hälften, såsom icke upplättna eller i varje fall icke bebodda under hela 1924, ansetts icke böra medtagas i undersökningen. Hit hörde i första hand de 139 kolonat, vilka såsom icke färdigställda eller av andra skäl ännu icke blivit upplättna. Vidare komme 30 kolonat, där kolonisten uppsagts från nämndens sida, och lika många, där han själv sagt upp sig eller övergivit kolonaten. Återstående 156 kolonat i gruppen syntes av andra skäl varit obebodda under hela eller större delen av 1924. Gränsen mellan tidvis och ständigt bebodda nybyggen hade ofta ej varit lätt att draga särskilt med hänsyn till att många av dem, som tecknat kontrakt, blott tveksamt och gradvis syntes upplösa sambandet med sin gamla hem- och arbetsort, särskilt om denna icke vore alltför avlägsen från den nya boplatsen, medan å andra sidan åtskilliga bofasta kolonister av förhållandena drivits att söka mer eller mindre varaktig arbetsanställning å annan ort. Från 80 kolonat inom här ifrågavarande grupp hade besvarade frågeformulär inkommit, men hade dessa icke ansetts böra medtagas i undersökningen. De *permanent bebodda* kolonaten hade beräknats utgöra 345, beträffande vilka i 287 fall uppgifter jämväl inkommit från vederbörande kolonist. Av dessa besvarade formulär hade 276 kunnat användas för undersökningen, vilken alltså grundade sig på kombinerade uppgifter från kolonisationsnämnden och kolonisterna beträffande 80 procent av de 1924 permanent bebodda kolonaten. Huru primärmaterialet fördelade sig på olika kolonisationsområden och kolonattyper framginge av följande översikt:

	Kolonisationsområden, antal kolonat:				
	1918 års	1919 års	1920 års	1921 - 22 års	tillhopa
Statsbyggen	22	18	37	28	105
Självbyggen, mindre	8	23	20	6	57
» större	30	25	36	23	114
Samtliga	60	66	93	57	276

Av de redovisade kolonaten låge 108 i Norrbottens län (därav 44 statsbyggen), 144 i Västerbottens län (42) samt 24 i Jämtlands län och Gävleborgs län (19).

Beträffande *kolonisternas odlingsverksamhet* anför byråchefen Nyström i huvudsak följande.

Omfattningen av den å varje kolonat odlade arealen framginge av nedanstående tablå, varuti de i regel av smärre potatisland och dylikt bestående fastmarksodlingarna sammanslagits med de i fråga om arealsiffror dominerande myrodlingarna:

	Kolonisationsområden:				
	Nyodlad areal i medeltal per kolonat, hektar				
	1918 års	1919 års	1920 års	1921—22 års	tillhopa
Statsbyggen	1.40	0.88	0.30	0.29	0.62
Självbyggen, mindre	0.80	0.32	0.59	0.32	0.50
» större	1.58	0.88	0.90	0.72	1.09
Samtliga	1.41	0.53	0.66	0.42	0.77

Såge man på odlingsverksamheten inom de olika kolonattyperna, visade de större kolonaten de högsta genomsnittstalen. I fråga om de mindre kolonaten kunde man vänta, att de, å vilka byggnaderna uppförts av staten, skulle visa större odlingsresultat än sådana, där nybyggarna själva jämväl måst bygga husen. Detta gällde dock endast i fråga om de äldsta kolonisationsområdena.

Bakom de nu meddelade genomsnittssiffrorna för *de olika kolonat-grupperna* kunde dock ligga odlargärningar av mycket olika valör, vilket komme till synes i nedanstående översikt över nyodlingens framsteg å de särskilda kolonaten.

Kolonisationsområden:	0.00	Antal kolonat, å vilka nyodlats nedanstående areal, hektar:							
		0.01— 0.24	0.25— 0.49	0.50— 0.99	1.00— 1.49	1.50— 1.99	2.00— 2.49	2.50— 2.99	3.00 och däröver
1918 års samtliga	8	1	6	12	11	7	6	3	6
därav statsbyggen	2	—	3	6	3	4	1	—	3
1919 års samtliga	22	10	14	8	7	3	1	1	—
därav statsbyggen	8	2	5	1	1	1	—	—	—
1920 års samtliga	17	12	16	25	14	6	1	—	2
därav statsbyggen	5	7	8	13	3	1	—	—	—
1921—22 års samtliga ...	31	8	8	6	4	—	—	—	—
därav statsbyggen	12	5	7	3	1	—	—	—	—
tillhoppa samtliga	78	31	44	51	36	16	8	4	8
därav statsbyggen	27	14	23	23	8	6	1	—	3

Jag vill i anslutning härtill framhålla, att utredningen alltså visat, att *en odling av minst en hektar* förekommit vid blott 18 statsbyggda kolonat (motsvarande 17 procent av de i utredningen ingående dylika kolonaten), medan sådan odling redovisats för 54 kolonat, innehavda av självbyggare (motsvarande 32 procent av de i utredningen ingående kolonaten av denna byggnadstyp). Därvid är dock att märka, att innehavare av kolonat av större typ, vilka ju äro självbyggare, stimulerats i sitt odlingsarbete.

Byråchefen Nyström redogör därefter för kolonisternas *odlingsflit* sålunda.

Den stora åtskillnaden i odlingsflit mellan 1918 och 1919 års nybyggare häntydde på, att det ej enbart vore antalet år å kolonatet, som härvid vore avgörande, utan att även andra faktorer spelade in. En sådan vore tydligen kolonisationsområdets naturbeskaffenhet och läge, vars inflytande här emellertid icke kunnat beaktas på annat sätt än genom att fördela kolonaten på olika *län*, som skett här nedan.

	Norrbottens län			Västerbottens län			Jämtlands o. Gävleborgs län					
	Statsbyggen	Självbyggen		Statsbyggen	Självbyggen		Statsbyggen	Självbyggen		Samtliga		
		mindre	större		mindre	större		mindre	större			
Nyodlad areal i medeltal per kolonat, hektar	0.61	0.55	1.00	0.74	0.78	0.49	1.14	0.90	0.29	0.19	—	0.28

Västerbottningarna bekräftade sålunda sitt rykte som det främsta odlarfolket bland våra dagars norrlänningar. Detta ledde tanken över på den *personliga* insatsens betydelse för odlingsarbetet. Detta belystes i någon mån genom nedanstående uppställning, där odlingsresultatet ställts i relation till odlarens hembygds-, ålders- och familjeförhållanden.

	Kolonister om 40 år och däröver				Kolonister yngre än 40 år			
	födda i det län, där kolo- naten ligger	födda an- norstädes i Norr- land	födda utom Norrland	tillhopa	födda i det län, där kolo- naten ligger	födda an- norstädes i Norr- land	födda utom Norrland	tillhopa
Nyodlad areal i medeltal per kolonat, hektar	0.87	0.72	0.68	0.81	0.78	0.71	0.18	0.75
Därav kolonister med 1 5 personers hushåll ...	0.77	0.63	—	0.74	0.73	0.60	0.21	0.68
6 och flera personers hushåll ...	0.92	0.75	0.68	0.85	0.88	1.18	0.02	0.87

Såge man först på de båda åldersgrupperna, hade de äldre kolonisterna, 100 till antalet, åstadkommit en något högre medelprestation än de 176 yngre. Förklaringsgrunden häruti torde dock huvudsakligen ligga däri, att de förstnämnda i större utsträckning haft hjälp av sina vuxna barn, vilket antydde därigenom, att de stora hushållen (om 6 medlemmar och däröver), vilka genomgående uppvisade högre odlingsresultat än de mindre, i förra fallet uppginge till 67 (67.0 procent) i det senare till 53 (30.1 procent). — Tabellen syntes häntyda på, att de bästa odlingsresultaten nåddes vid nybyggesupplätelser till länets eget folk och de sämsta vid kolonisation av »sörlänningar», låt vara att tabellens siffror i det sistnämnda fallet grundade sig på ett mycket litet material.

För att bedöma den individuella duglighetens betydelse hade man att tillgå vissa »betyg», vilka satts av kolonisationsnämndens byggmästare på grundval av personlig kännedom om kolonisterna. Ett sammandrag av betygssättningen hade lämnat följande resultat.

	Kolonister bedömda med betyget				
	0 (oduglig)	1 (dålig)	2 (medelgod)	3 (god)	Ej uppgivet
Antal	3	40	63	97	73
Nyodlad areal i medeltal per kolonat, hektar	0.18	0.50	0.67	1.10	0.52

Å de undersökta 276 kolonaten hade vid slutet av 1924 tillhopa 213 hektar eller i medeltal 0.77 hektar uppodlats. Kolonisationsnämnden hade beräknat odlingsvärdet till 800—900 kronor per hektar fastmark och 500—600 kronor per hektar torvmark, vilket för hela odlingsarealen, inberäknat vissa hägnads- och odlingsarbeten, skulle giva ett totalvärde av cirka 128,000 kronor eller 508 kronor för vart och ett av de 253 kolonat, där arbeten av detta slag över huvud utförts.

Rörande kolonisternas byggnadsverksamhet inhämtas av redogörelsen följande.

Med utgångspunkt från en från kolonisationsnämnden härrörande taxering efter nu gällande pris av 5,600—6,200 kronor för en fullt färdig gård hade värdet av kolonisternas byggnadsarbeten av nämndens sakkunniga uppskattats till cirka 878,000 kronor, motsvarande 3,326 kronor för vart och ett av de 264 kolonat, där nämnvärd byggnadsverksamhet ägt rum.

I fråga om de *nya värden*, som skapats genom kolonisternas byggnads- och odlingsarbeten, inhämtas av redogörelsen följande.

Droges från totala summan av utförda odlings- och byggnadsarbeten, 1,006,000 kronor, värdet av utbetald odlings- och byggnadshjälp, 669,000 kronor, återstode ett belopp av 337,000 kronor eller 1,230 kronor per kolonat, angivande det »övervärde» kolonaten erhållit genom kolonisternas insats av personligt arbete samt eget eller upplånat kapital. Huru nämnda belopp, vilket torde få anses som det bästa för närvarande tillgängliga siffermässiga uttrycket för de ekonomiska värden kolonisationsverksamheten skapat, ställde sig inom olika kolonatgrupper, belystes av nedanstående översikt.

Kolonisationsområden					
Övervärde av odlings- och byggnadsarbeten i medeltal per kolonat, kronor					
	1918 års	1919 års	1920 års	1921—22 års	Tillhopa
Statsbyggen	1,557	374	714	346	741
Självbyggen, mindre	1,816	1,803	1,261	1,491	1,501
» större	2,051	1,693	1,387	959	1,543
Samtliga	1,839	1,302	1,092	700	1,230

Statsbyggenas underlägsenhet från denna synpunkt vore iögonfallande på de mindre kolonaten, varemot beträffande 1918 års kolonisationsområden en tydlig utjämning ägt rum. Variationerna kring medeltalet i de enskilda fallen framginge av följande uppställning:

Kolonisationsområde	Antal kolonat, på vilka utförts arbete till ett övervärde av kronor						
	0 (eller negativt)	1—99	100—499	500—999	1000—1999	2000—2999	3000 och däröver
1918 års samtliga	2	2	3	7	22	12	12
därav statsbyggen	1	1	1	3	10	3	3
1919 års samtliga	2	2	17	5	24	14	2
därav statsbyggen	—	2	14	—	2	—	—
1920 års samtliga	3	2	17	23	37	7	4
därav statsbyggen	—	2	14	11	8	2	—
1921—22 års samtliga	4	8	17	14	9	2	2
därav statsbyggen	—	6	14	7	1	—	—
Tillhopa samtliga	11	14	54	49	92	35	20
därav statsbyggen	1	11	43	21	21	5	3

Undersökte man, hur nettovärdet per kolonat i genomsnitt ställde sig i olika landsdelar, komme Västerbottens län först med 1,519 kronor, varefter följde Norrbottens med 997 och därefter på långt avstånd de båda andra i undersökningen representerade länen med 487 kronor.

Ställde man de av kolonisterna skapade värdena i relation till deras personliga förhållanden, funne man, att genomsnittliga övervärdet per kolonat bleve för äldre kolonister (40 år och däröver) 1,232 kronor (därav 1,265 kronor för kolonister från hemlänet, 1,318 kronor för andra norrlänningar och 686 kronor för »sörlänningar»). För yngre kolonister bleve motsvarande genomsnitt 1,222 kronor (respektive 1,272, 1,103 och 690 kronor). Toges kolonisationsnämndens betygsättning som norm, bleve resultatet.

Antal	Kolonister bedömda med betyget				
	0 (oduglig)	1 (dålig)	2 (medelgod)	3 (god)	Ej uppgivet
Övervärde i medeltal per kolonat, kronor...	238	619	1,059	1,550	1,327

Av redogörelsen inhämtas följande angående *kolonisternas arbetsförtjänster*.

Vid undersökningen hade stor vikt lagts vid att söka utreda kolonisternas arbetsförtjänster utom kolonatet under 1924 på grundval av kolonisternas egna uppgifter. Dessa hade därvid tydligen mera sällan haft att tillgå direkta anteckningar, utan måst i huvudsak lita till sitt minne, varför materialet givetvis måst bliva behäftat med åtskilliga bristfälligheter.

I all synnerhet gällde detta uppgifterna om antalet utgjorda arbetsdagar. Någorlunda fullständiga upplysningar i detta avseende förelåge från 161 kolonister, vilka uppgåve sig under 1924 hava utgjort tillhoppa 25,867 dagsverken utom kolonatet, motsvarande 160 per person, nämligen 166 för innehavare av statsbyggen och 150 respektive 159 dagar för ägare av mindre respektive större självbyggen. Av totalantalet dagsverken utgjordes $\frac{2}{5}$ under sommarsäsongen (juni—september) och $\frac{3}{5}$ under övriga månader. Omkring hälften av uppgiftslämnarna hade kunnat fördela dagsverkena på kalendermånader, såsom framginge av nedanstående sammanställning.

	M å n a d e r											
	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Medeltal arbetsdagar per månad och kolonist (78)	13	17	12	17	9	12	14	14	14	10	6	8
Procentuell fördelning (års- summan 11,368 dagar = 100)	9.1	11.9	11.7	8.0	6.1	8.3	9.5	9.2	9.7	7.0	4.3	5.2

Dessa sifferuppgifter bekräftade för kolonisternas del det kända förhållandet, att för det norrländska skogsfolket det vore allra knappast med arbete under vår- och höstmånaderna, då många finge gå utan sysselsättning i flera månader. Flera kolonister klagade över, att av skogsstaten erbjudna sommararbeten kunde påräknas först efter midsommar och sålunda under den bästa odlingstiden, ehuru åtskilliga dylika arbeten med någon förtänksamhet borde kunna igångsättas redan i mars eller april.

Vida fullständigare än uppgifterna om antalet utgjorda arbetsdagar vore upplysningarna om uppburna arbetsförtjänster. Även dessa lede dock av åtskilliga bristfälligheter och ofullständigheter. De meddelade löneuppgifterna måste därför betecknas såsom minimisiffror, och de torde hava mindre betydelse såsom mätare på arbetsförtjänsternas absoluta belopp än på den relativa betydelsen av olika arbetsårer och inkomstskällor.

Enligt föreliggande uppgifter hade 271 kolonister på arbete utom kolonatet under 1924 förtjänat tillhoppa 282,598 kronor, motsvarande 1,043 kronor per person. Antoges härför hava använts det förut på grundval av ett väsentligt mindre material beräknade genomsnittliga antalet arbetsdagar, 160 per person och år, skulle medeldagsförtjänsten bliva kronor 6: 52. Till jämförelse finge meddelas, att enligt socialstyrelsens statistik genomsnittliga arbetsförtjänsten för timmerhuggare vintern 1924/25 beräknats till kronor 5: 81 i Norrbottens, kronor 5: 89 i Västerbottens och kronor 6: 10 i Jämtlands län. För tillfälliga jordbruksarbetare i egen kost utgjorde 1924 i de tre länen sommardagslönen respektive kronor 6: 54, 6: 41 och 6: 05 samt vinterdaglönen respektive kronor 5: 21, 5: 03 och 5: 25.

Huru genomsnittsförtjänsten under 1924 ställde sig för kolonister inom olika grupper av kolonat, framginge av följande översikt.

Kolonisationsområden					
Medelarbetsförtjänst i kronor per år och kolonist					
	1918 års	1919 års	1920 års	1921—22 års	Tillhopa
Statsbyggen	1,283	1,197	1,139	869	1,107
Självbyggen, mindre	943	747	893	1,136	868
» större	1,249	1,012	1,062	903	1,069
Samtliga	1,221	972	1,057	911	1,043

Jag torde i anledning av dessa sammanställningar få anmärka, att det synes mig, som om inkomsternas fördelning på olika slags kolonister närmast bure tillfällighetens prägel, vilket är så mycket mera naturligt, som arbetstillfällen över lag synas hava förekommit sparsamt och dessutom ojämnt fördelade på de olika kolonisationsområdena.

Av redogörelsen inhämtas rörande denna fråga vidare.

De i sist angivna tabell intagna medeltalen dolde stora olikheter i de faktiska löneinkomstförhållandena, såsom belystes av följande uppställning.

Kolonisationsområden:	Antal kolonister, som uppgivit sig under år 1924 hava förtjänat							
	under 250 kronor	250— 499 kronor	500— 999 kronor	1,000— 1,499 kronor	1,500— 1,999 kronor	2,000— 2,499 kronor	2,500— 2,999 kronor	3,000 kro- nor och däröver
1918 års samtliga	1	4	17	24	6	6	1	1
därav statsbyggen	—	1	6	11	2	1	—	1
1919 års samtliga	3	7	29	17	4	2	—	1
därav statsbyggen	—	—	7	7	3	—	—	1
1920 års samtliga	3	7	32	37	10	1	—	1
därav statsbyggen	—	2	12	15	7	—	—	—
1921—22 års samtliga ...	1	8	30	12	4	1	1	—
därav statsbyggen	1	4	15	6	1	1	—	—
Tillhopa samtliga	8	26	108	90	24	10	2	3
därav statsbyggen	1	7	40	39	13	2	—	2

Grupperades kolonisterna efter deras personliga förhållanden och toges vid inkomstberäkningen hänsyn ej blott till mannens löneinkomst utan även till de stundom rätt betydande arbetsförtjänsterna för vuxna söner och andra familjemedlemmar, fördelade sig genomsnittsinkomsterna som följer (a = om hänsyn toges enbart till kolonistens löneinkomst, b = om familjemedlemmarnas arbetsförtjänster tillades).

	Kolonister om 40 år och däröver				Kolonister yngre än 40 år			
	födda i det län, där kolo- natet ligger	födda an- norstädes i Norr- land	födda utom Norrland	tillhopa	födda i det län, där kolo- natet ligger	födda an- norstädes i Norr- land	födda utom Norrland	tillhopa
Genomsnittlig löne- inkomst under 1924, kronor ...	a 1,185	1,172	1,142	1,178	960	967	1,047	966
	b 1,490	1,504	1,771	1,516	1,001	981	1,073	1,002
därav kolonister med 1—5 perso- ners hushåll	a 1,087	1,041	1,140	1,077	918	1,007	1,119	943
	b 1,325	1,344	1,170	1,325	924	1,012	1,148	951
6 och flera perso- ners hushåll	a 1,246	1,238	1,142	1,228	1,046	798	(472)	1,016
	b 1,587	1,584	1,856	1,610	1,156	852	(472)	1,110

De äldre kolonisternas högre inkomstnivå framträdde tydligt, särskilt om man tillade arbetsförtjänsterna för de i dessa familjer i stor utsträckning vuxna barnen.

Uppgifter om löneinkomstens fördelning på olika tider av året hade lämnats av 227 kolonister med en sammanlagd inkomst av 240,735 kronor. Av denna komme 97,972 kronor eller 40.7 procent på de fyra sommarmånaderna juni—september och 142,763 eller 59.3 procent på den övriga delen av året. Att fördela årsinkomsten på de särskilda kalendermånaderna hade däremot endast 80 uppgiftslämnare mäktat. De sålunda lämnade upplysningarna sammanfattades sålunda.

	M å n a d e r											
	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Genomsnittlig arbetsförtjänst per månad och kolonist (80) kronor	87	115	119	76	69	88	93	89	88	70	43	52
Procentuell fördelning (årssumman 79,089 kronor = 100)...	8.8	11.6	12.0	7.7	7.0	9.0	9.4	9.0	8.9	7.0	4.8	5.8

Dessa sifferserier visade, att de i arbetsförtjänsthänseende svåraste tiderna vore vår- och höstmånaderna. Därest det vore möjligt att för dessa mellansäsonger utfinna och anordna lämpliga fyllnadsarbeten för kolonisterna, skulle därigenom ej blott dessas allmänna ekonomiska ställning förbättras utan även större möjligheter beredas dem att arbeta på sina kolonat under den för nyodling enda lämpliga årstiden, sommaren.

Över tiderna för lönearbetets förläggning rådde dock vederbörande arbetsgivare och det vore därför av stort intresse att undersöka, hos vilka kolonisterna haft arbete under 1924. Uppgifter i detta avseende hade lämnats av så gott som alla kolonister, såsom framginge av nedanstående översikt.

	Skogsstaten	Kolonisationsnämnden	Statens järnvägar	Vattenfalls- o. telegr. styr.	Flottningsfören.	Trävarubolag	Andra enskilda arbetsgivare	Eget arbete	Ej upp-givet
Antal arbetare	133	69	28	15	38	28	98	6	35
Uppburet lönebelopp, kronor	87,665	34,118	24,850	6,258	13,426	17,931	56,703	6,545	35,102
%	31.0	12.1	8.8	2.2	4.8	6.3	20.1	2.3	12.4
Fördeln. inom särskilda kolonisationsområden:									
1918 års: %	28.5	3.7	16.4	4.1	9.7	5.8	21.3	2.4	8.1
1919 » : %	37.8	4.7	10.6	4.1	3.5	8.0	17.9	5.7	7.7
1920 » : %	38.8	8.1	4.8	0.6	2.2	6.5	23.3	—	15.7
1921—22 års: %	12.0	39.9	3.4	0.4	4.0	4.9	14.9	2.4	18.1
Fördeln. inom olika län:									
Norrbottnens: %	42.3	16.6	9.3	0.1	3.9	2.7	13.5	0.1	11.5
Västerbottens: %	21.7	11.2	9.0	4.4	5.8	6.1	25.4	2.2	14.4
Jämtl. o. Gävleb.: %	28.6	—	6.1	1.1	3.5	20.3	21.9	10.6	7.9

Ett huvudsyfte med kronoparkskolonisationen vore ju att bereda ökad arbetskraft för ett intensivare skogsbruk å statsskogarna. Skogsstaten stode också såsom kolonisternas största arbetsgivare, men spelade såsom sådana ingalunda den dominerande roll, man kunde vara böjd att antaga.

Skogsdrivning och dylikt åt hemmansägare m. fl. samt diverse arbeten åt andra enskilda arbetsgivare (däribland Luossavara-Kirunavara a.-b.) hade sammantagna givit ett lönebelopp, uppgående till drygt $\frac{2}{3}$ av den från skogsstaten uppburna lönesumman. En stor arbetsgivare vore även kolonisationsnämnden, ehuru dess byggnads-, diktungs- och vägarbeten vore i huvudsak koncentrerade till de yngsta kolonisationsområdena. Såsom den fjärde i ordningen komme statens järnvägar, närmast inlandsbanebygget, som givit åtskilliga kolonister goda arbetsförtjänster, vilka emellertid enligt deras egen utsago starkt reducerats genom nödvändigheten av att företaga långa resor och hava hushåll på två ställen. Något liknande gällde även om vattenfallsstyrelsens och telegrafverkets arbeten. Trävarubolag och flottningföreningar hade här och där erbjudit arbetstillfällen vid timmerdrivingarna på vintern och virkesflottningen på våren. Ett antal kolonister hade varit sina egna företagare, i det de antingen bedrivit något hantverk, merendels skomakeri, eller ock sysslat med »skogsaffärer» såsom milkolning, tjärbränning eller avdrivning av något på rot inköpt skogsskifte.

Klagomål över dåliga arbetsförtjänster, särskilt vid skogsarbete, och knappa arbetstillfällen, enkannerligen höst och vår, hade framförts i ett hundratal av de inkomna svaren. Belysande för arbetsförtjänstens osäkerhet under nuvarande förhållanden vore, att vid årsskiftet inalles blott 58 kolonister uppgåve sig hava träffat avtal av arbete under 1925.

I redogörelsen lämnas därefter en översikt över *kolonisternas ekonomiska ställning*.

Såsom utgångspunkt för denna del av utredningen hade tagits uppgifter om antalet å kolonaten boende personer. Dylika upplysningar förelåge såväl från kolonisationsnämnden, avseende den 30 juni 1924, som från kolonisterna själva, avseende tiden omkring årsskiftet 1924—1925. De båda serierna av uppgifter, vilka avsåge 268 kolonat, meddelades här nedan i sammandrag.

	Vuxna per- personer (utom barn)	Hemmavarande barn över 15 år under 15 år		Samtliga personer antal per kolonat	
Enligt kolonisationsnämnden (⁸⁰ / ₈ 1924)	553	153	606	1,312	5
Enligt kolonisternas egna upp- gifter (årsskiftet 1924—1925)	565	164	712	1,441	5

Med hänsyn till vissa bristfälligheter hos primärmaterialet ansåges bearbetningen böra inskränkas till nedanstående siffrerader, vilka angåve hushållens storlek dels på de undersökta kolonaten, dels i allmänhet (enligt 1920 års folkräkning) på landsbygden i de båda län, Norr- och Västerbottens, där huvudparten av kolonaten befunde sig.

Kolonat (årsskiftet 1924—1925):	Hushåll med följande antal medlemmar:							
	1	2	3	4—5	6—7	8—9	10 o. fl.	tillhopa
antal	22	9	37	85	57	34	24	268
procent	8.2	3.4	13.8	31.7	21.2	12.7	9.0	100.0
Samtliga hushåll på landsbyg- den i Norr- och Västerbot- tens län 1920, procent	18.0	12.3	13.8	24.3	16.9	9.6	5.1	100.0

Kolonaten vore ju myrjordbruk, baserade på foderodling och kreatursskötsel. Med hänsyn härtill borde stor uppmärksamhet ägnas åt uppgifterna om kreatursbesättningen. Av dylika föreläge tre serier av uppgifter, en avgiven av kolonisationsnämnden och avseende 30 juni 1924 samt tvenne, härrörande från respektive kolonister och gällande dels 1 juni, dels 31 december 1924. Slutsummorna av dessa uppgifter meddelades här nedan för samtliga kolonat.

	Hästar	Kor	Ungnöt	Får	Getter
Enligt kolonisationsnämnden (^{30/6} 1924)	66	289	81	86	58
Enligt kolonisterna ^{1/6} 1924.....	64	294	100	87	57
^{31/12} 1924.....	60	279	79	55	48

Differensen mellan kolonisternas uppgifter per 1 juni och 31 december gäve ett mått på, i vilken utsträckning under nuvarande förhållanden bristande fodertillgång m. m. nödgade kolonisterna att vid vinterns inbrott reducera djurstammen, särskilt ungnöt, får och getter. Andra husdjur än de i tabellen nämnda funnes mycket sparsamt. Sålunda hölles svin, väl närmast av klimatiska skäl, blott på ett tiotal kolonat. Höns vore vanligare och hade deklarerats på inemot 50 gårdar. På ett ställe funnes till och med en rätt betydande hönsgård jämte »äggkläckningsmaskin med kycklingmoder».

Mera belysande för kolonatens nuvarande betydelse ur kreaturshållets synpunkt än nu meddelade summatal vore nedanstående uppställning, varuti kolonaten fördelats med hänsyn till sin utvecklingsgrad i berörda avseende.

	Kolonisationsområden: 1918 års	1919 års	1920 års	1921—22 års	Tillhoppa
Antal kolonister, som vid årsskiftet 1924/25 hade					
häst	15	17	15	12	59
1 mjölkkor	26	26	51	21	124
2 mjölkkor.....	20	11	18	8	57
3 eller flera mjölkkor.....	8	2	3	1	14

Belysande för kolonatjordbrukets nuvarande ståndpunkt vore även de uppgifter, som erhållits rörande förefintliga lantbruksmaskiner och redskap vid slutet av 1924. Dessa uppgifter, vilka, särskilt med hänsyn till svårigheterna att redovisa maskiner i samägo mellan flera kolonister, måste betecknas som utpräglade minimisiffror, meddelades här nedan i sammandrag.

Antal kolonister, som uppgivit sig vara ägare av					
plog	harv	vält	slättermaskiner	separator	kärna
40	69	22	4	138	66

Att mjölkförädlingsmaskinerna sålunda spelade huvudrollen syntes häntyda på, att kolonisterna allmänt haft för ögonen mjölkproduktionens dominerande betydelse för deras myrjordbruk. Förutom redan specificerade jordbruksmaskiner nämndes i strödda fall andra, såsom hackelsemaskiner, tröskverk, gödselspridare, hästräfsor m. m. En kolonist nämnde t. o. m., att han av kolonisationsnämnden övertagit en Fordson-traktor på avbetalning.

Av stor betydelse i detta sammanhang skulle det varit, att få en siffermässig bild av den vegetabiliska och animaliska produktionens omfattning å kolonaten. Dylika uppgifter begärdes jämväl på frågeformuläret, men svaren hade till stor del blivit skäligen vaga och ofullständiga. Dock kunde de förväntas giva vid handen, huruvida det eller det varuslaget överhuvud producerades i större myckenhet på kolonatet. I detta syfte hade uppgjorts nedanstående översikt.

		Potatis	Andra rotfrukter	Korn	Havre o. grönfoder	Hö	Mjök	Ägg
Kolonat, där vidstående	antal	166	44	4	71	118	158	48
varuslag producerades i %	av samtliga	60.1	15.9	1.4	25.7	42.8	57.2	17.4

Av större betydelse för en karakteristik av kolonaten såsom jordbruksföretag torde vara nedanstående sammanställning för vissa utvalda kolonat av sambandet mellan produktionens och odlingsarealens genomsnittstorlek.

Antal kolonat med en odlad jord av	Potatis		Havre och grönfoder		Hö		Mjök	
	antal uppg.	medel- skörd kg.	antal uppg.	medel- skörd kg.	antal uppg.	medel- skörd kg.	antal uppg.	medel- produktion l.
0.01—0.24 hektar	22	347	5	296	9	484	12	2,007
0.25—0.49 »	32	411	12	813	20	478	27	1,478
0.50—0.99 »	33	476	20	855	22	1,025	38	1,745
1.00—1.49 »	20	474	12	1,129	27	1,363	22	2,042
1.50—1.99 »	13	314	7	1,706	13	1,473	14	2,355
2.00—2.49 »	7	540	5	3,000	8	2,125	7	2,429
2.50—2.99 »	4	443	3	2,533	3	1,533	3	2,473
3.00 och däröver	7	707	5	4,800	6	4,325	7	3,170
Samtliga	138	439	69	1,464	108	1,296	130	1,960

Dessa låga och ojämna produktionssiffror förklarade, att kolonisterna i stor utsträckning måste söka anskaffa förnödenheter utom kolonatet. Behovet av kreatursfoder tillgodosåges i första rummet därigenom, att kolonisten arrenderade slätterlägenheter i närheten. Detta förekomme beträffande 136 kolonat eller 49.3 procent av samtliga. Ersättningen vore mycket växlande och fullgjordes i vissa fall genom »arbetsbyte». Direkta inköp av foder, merendels hö av lägre kvalitet (starrhö) men stundom bättre hö eller foderkakor, omnämndes i ej mindre än 214 fall (77.5 procent). Foderinköpen vore ekonomiskt betungande ej blott direkt utan även indirekt. Sålunda skreve en kolonist, att under vintern 5 dagar per månad åtginge till dylika inköp, då han ej mäktade köpa för mer än en halv månad i sänder.

Omnämns må i detta samband, att 115 kolonister (41.7 procent) uppgivit sig hava under året inköpt *konstgödsel*, en nödvändig förutsättning för myrjordbrukets rationella bedrivande. Gödselinköpen borde därför stå i viss relation till kolonatens uppodlingsgrad, vilket och framginge av, att andelstalen för 1918, 1919, 1920 och 1921—22 års kolonisationsområden utgjorde respektive 63.3, 30.3, 55.5 och 17.5 procent.

Frågeformulärets sista frågepunkt avsåg att giva en uppfattning om graden av kolonisternas nuvarande skuldsättning m. m. Härvid skulle bortses från mellanhavandena med statens kolonisationsnämnd och blott upptagas skulder till enskilda (handlande m. fl.) vid utflyttningen till kolonatet och vid slutet av år 1924. Kolonisterna hade med beredvillighet sökt besvara dessa något inkvisitoriska frågor. En närmare analys av de meddelade sifferuppgifterna syntes dock giva vid handen, att därå svärligen kunde grundas någon statistik av värde. Medan somliga kolonister endast upptagit skulder för mat, kläder och dylikt, syntes andra därjämte uppfört stora belopp, som gått till inköp av lösöre, kreatur, konstgödsel, materialier och dylikt, till lejt arbete vid odling och »byggnation» m. m., andra slutligen lån av släktingar, odlings- och gödselvärdslån från hushållningssällskapet, lån från kolonisternas kreaturslänefond o. s. v. Det vore under sådana förhållanden ej att undra på, att kolonister kunnat uppgiva så höga skuldsummor som 2,000—3,000 kronor, i ett fall t. o. m. 5,554 kronor. Skulder, som använts till förbättring av jord,

byggnader och inventarier, hade emellertid motsvarigheter på tillgångssidan i form av ökat värde av fastighet och inventarier och stode därför i en annan klass än den rena konsumtionskrediten. Att även denna stundom kunde stiga till betydande belopp, bekräftades av en till undersökningen ingången skrivelse från en lanthandlare, vari uppgivits, att denne beviljat 9 namngivna kolonister kredit till belopp växlande mellan 146: 67 och 1,012: 37 kronor eller tillhopa 5,046: 50 kronor, vilket medverkat till, att handlanden själv kommit på obestånd.

På grund av de redovisade skuldsummornas heterogena natur kunde en sammanfattning av dem knappast utvisa annat och mera än antalet fall, då skulderna i slutet av 1924 vore större än vid tiden för kolonatets tillträdande. Utginge man från, att uppgiftslämnarna i gemen visserligen följt olika vägar vid skuldredovisningen men att varje enskild förfarit på samma sätt vid båda tillfällena, kunde dessa uppgifter icke fränkännas ett visst värde. De meddelades i sammandrag här nedan.

Kolonisationsområden: 1918 års						
	1918 års	1919 års	1920 års	1921—22 års	Tillhopa	
Kolonister, som i slutet av år	antal	48	52	75	47	222
1924 hade större skulder (till	enskilda) än vid utflyttningen	1 % av resp. grupper	80.0	78.8	80.6	82.5
						80.4

I anledning av ovan förekommande olika värdesättning av skuldsättning för inköp av inventarier m. m. och konsumtionskredit tillåter jag mig anmärka, att så visserligen med fog kan ske, men, då även beträffande det förra slaget av skulder återbetalning och åtminstone någon förräntning måste äga rum, giva även dessa uppgifter en föreställning om de svårigheter, kolonisterna hava att kämpa emot för att kunna bestå.

Å uppgifterna skulle även upptagas kolonisternas utestående fordringar för utfört arbete m. m., men hade under denna rubrik — enligt byråchefen Nyströms redogörelse — belopp upptagits blott i ett sextiotal fall, ofta lönefordringar hos arbetsgivare, vilka betecknats som insolventa.

Det borde i detta samband omnämnas, att i kolonisationsnämndens statistik influtit vissa av kolonisterna själva lämnade uppgifter rörande eventuella kapitalinnehav vid kolonatets tillträde. En summering av dessa data gäve vid handen, att av de 276 kolonisterna 47 eller 17.0 procent skulle förfogat över penningtillgångar till ett belopp av 64,925 kronor eller 1,381 kronor per person. Ehuru icke därom direkt tillfrågade, hade även i enquêten 13 personer deklarerat för dylika kapitalinnehav, tillhopa 31,510 kronor eller i genomsnitt 2,424 kronor per person. Ingendera serien av uppgifter torde dock kunna tillerkännas något större värde, då inbördes stridiga data talrikt förekomme.

En bättre siffermässig karakteristik av kolonisternas ekonomiska ställning erhöles genom en sammanställning av svaren på ett par specialfrågor, den ena avseende kolonisternas förfallna skatter och försäkringsavgifter vid slutet av 1924, det andra understöd från kommunen efter tillträdet av respektive kolonat. Även i detta fall vore penningbeloppen ofta osäkra (bland annat på grund av svårigheterna att värdera naturaunderstöd såsom sjukhusvård, klädespersedlar och dylikt), men själva faktum att skatter restera och kommunalt understöd utgått, förtjänade sin numeriska behandling. Så hade skett här nedan.

		Kolonisationsområden: 1918 års				1919 års	1920 års	1921—22 års	Tillhopa
Kolonister, som		antal	34	32	66	41	173		
a) häfta för förfallna skatter och försäkringsavgifter	i % av resp. grupper		56.7	48.5	71.0	71.9	62.7		
b) uppburit understöd från kommunen efter utflyttingen till kolonatet		antal	3	12	19	4	38		
	i % av resp. grupper		5.0	18.2	20.4	7.0	13.8		

Ett värdefullt ehuru starkt subjektivt färgat komplement till siffrornas nu refererade, rätt så torftiga vittnesbörd om den nuvarande ekonomiska ställningen bland Norrlands kronoparkskolonister lämnade de *individuella skildringar av kolonistöden, som i ganska stor utsträckning influerats* i anledning av en uppmaning i frågeformulärets slutmening att meddela de övriga uppgifter, som kunde belysa, hur kolonisterna för närvarande hade det.

Flertalet av dessa skildringar hade en nog så pessimistisk grundstämning. Sälunda hade en kolonist skrivit: »Jag var ägare av en ko samt 6,000 kronor kontant, när jag började här på kolonatet 1919. Men genom att körslor, daglöner och materialier voro ofantligt dyra, smälte mitt kontanta belopp ihop ganska fort, så jag har varit nödsakad att nästan beständigt vara i förtjänstarbete vid statens järnvägsbyggnader de senare åren. Förtjänsten där har varit mycket god, men allt har gått till mina myrtegar, som det ej velat växa på, samt till byggnationerna, som ställt sig mycket dyra.» En annan meddelade: »Då jag inflyttade på kolonatet, hade jag en häst och två kor, all nödig jord- och körredskap jämte möbler och husgeråd, som erfordras för en familj, ävensom 1,000 kronor i kontanter, vartill sedermera genom arv tillkom ytterligare 1,000 kronor. Nu i stället har jag fått realisera största delen av den egendom jag hade och är ändå i 1,000 kronors skuld och utan både kläder och allt.»

Ofta funne man dock, att anledningen till iråkat obestånd mindre berodde på övertagandet av ett kolonat än på personliga förhållanden av den art, att de kunnat rubba ekonomien även för varje annan obemedlad. Att hela hemmet stode på spel, om familjeförsörjaren doge eller råkade ut för långvarig sjukdom, låge ju i sakens natur, men skildringarna vittnade även om, att faran för ekonomiens undergrävande knappast bleve mindre, när en dylik olycka drabbade hustrun. Även förlusten av kreatur betydde mycket för ett lantligt hushåll. En kolonist, som deklarerat sin ekonomiska ställning såsom mycket dålig, hade skrivit bl. a.: »Sommaren 1922 förlorade jag genom sjukdom min mjölkko, vilken nyligen inköpts för ett pris av 260 kronor; genom ombytet åsamkades jag en förlust av 240 kronor. Vintern 1924 förlorade jag å skogsdrivning för skogsstatens räkning genom 'korsförledning' min häst, vilken nyligen inköpts för 600 kronor».

Ej sällan klingade det dock fram i svaren en förhoppning om, att svårigheterna, ehuru stora, dock skulle visa sig överkomliga, t. ex. i följande brevutdrag: »Vid inflyttningen till kolonatet 1923 hade jag i kontanter 3,500 kronor, i utestående fordringar cirka 1,500 kronor, varav inkommit 725 kronor; av byggnadslånet har jag erhållit 4,442 kronor. Denna summa, 8,667 kronor, har gått till bebyggande av kolonatet samt uppodling av nära 2 hektar myr- och fastmark. Men nu är jag nära nog medellös. För fortsattande av odlingen fordras det redskap, gödsel och säd till våren, vilket allt ter sig ganska mörkt, då arbetsförtjänsterna visa sig gå ned och förnödenheterna upp. Det kolonat jag fått är efter norrbottensförhållanden bra, så det måste löna sig att bryta, men det fordras både pengar och arbete.» En annan kolonist omtalade, att han hösten 1922 nyodlade 1.33 hektar på myren, varpå

han följande vår gödslade odlingen med 800 kilogram konstgödsel och ditsådde 3 säckar havre, 1 tunna korn och 10 kilogram gräsfrö. Resultatet bleve lika med ingenting, vilket enligt förmenande skulle bero på, att myren i sitt nuvarande skick vore otjänlig till odling. Han tillrättes då påköra jord som grundförbättringsmedel, vilket han gjorde på en areal av 0.4 hektar och resultatet syntes gott. Ett sådant arbete vore emellertid mycket dyrbart och endast tänkbart till utförande, därest myndigheterna trädde hjälpande emellan; för det redan grundförbättrade området hade han tillerkänts ett bidrag av 250 kronor.

Ett så optimistiskt uttalande som »jag är nöjd med koloniet — t. o. m. glad» hörde visserligen till undantagen, men mera resignerade uttryck av samma art mötte ibland, exempelvis »att tanken på eget hem och egen torva skall övervinna alla svårigheter.» Den kanske bästa sammanfattningen av kolonisternas nuvarande läge i stort sett hade en kolonist givit i följande rader: »Medan vi inte odlat, så vi kunna vinterföda ett par kor, så stå vi på en dålig grund. Men all tid går till att tjäna dagligt bröd. Nog vore en hjälp till odling högst nödvändig, eljest går det för sakt med odlingen.»

Av byråchefen Nyströms *sammanfattning av utredningens* huvudresultat må följande anföras.

Såsom sammanfattande omdöme om den undersökning, för vilken nu redogjorts, kunde sägas, att densamma väl givit en god belysning av olika sidor av kolonisternas levnads- och arbetsförhållanden, men däremot icke någon mera allmängiltig utredning av deras ekonomiska ställning. En dylik utredning torde också för närvarande vara omöjlig att åstadkomma och detta av två särskilda skäl.

Det ena vore, att den norrländska försökskolonisationen ännu ej uppnått sitt ekonomiska jämviktsläge. Å ena sidan hade kolonisterna, eller åtminstone många av dem, ansträngt alla sina ekonomiska och personliga krafter för att skapa eget hem och egen torva utan att de ännu kunnat hava mycken fördel därav i form av förbilligade levnadsomkostnader. Å den andra sidan torde ännu knappast för någon kolonist inträtt den tidpunkt, vid vilken han skulle börja förränta de statsmedel, som nedlagts i koloniet. Först efter ytterligare några år, då för ett större antal kolonister både »frihetsåren» gått till ända och egnahemsbyggarens kritiska begynnelsestadium passerats, torde tiden vara mogen för en verklig debet- och krediträkning beträffande den norrländska kronoparkskolonisationen.

Det andra skälet vore avsaknaden av tillräckligt omfattande och tillförlitligt jämförelsematerial. Utan tillgång till exakta siffror rörande huru andra grupper av landsbygdens mindre bemedlade ordnade sin bostadsfråga och sin försörjningsfråga saknade man ju den grundläggande förutsättningen för ett värdeomdöme beträffande kolonatrörelsen, nämligen ett svar på frågan i vad mån tillträdet till koloniet för kolonisterna inneburit en verklig förbättring av levnadsförhållandena.

Såsom förhållandena nu vore, måste man inskränka sig till några kortfattade anmärkningar. En befolkningsgrupp, för vilken kolonisationen otvivelaktigt betecknat ett steg uppåt, vore Norrbottens under ytterst svåra förhållanden levande backstugusittarbefolkning, en socialgrupp, vilken knappast hade direkta motsvarigheter annorstädes i vårt land men väl i Finland. Vissa norrbottniska kolonisationsföretag hade igångsatts just med detta befolkningsselement för ögonen och resultatet syntes gott, av den hittillsvarande korta erfarenheten att döma.

Ett viktigt jämförelseled skulle det slutligen vara, om man hade exakt kunskap om det ekonomiska resultatet av ödemarkskolonisationen i andra länder, i all synnerhet i sådana, där svenskar aktivt medverkade och där klimatförhållandena icke vore alltför olika våra egna, sålunda särskilt Kanada. Under åren 1906—1920 toge enbart på den kanadensiska förbundsregeringens land (beläget i de s. k. prärieprovinserna och British Columbia) 8,445 svenskar 'homestead', sålunda mer än fyra gånger flera än de 1,887, som under den mer än dubbelt så långa perioden 1891—1920 bereddes torp och odlingslägenheter på kronoskogarna i eget land. De uppväxande svenskbygderna i Kanada hade ju besökts av flera svenskar och man erhöle ur dessas skildringar en ganska god föreställning om livet på farmarna där ute och det välstånd jordbruket givit vissa landsmän. Vad man däremot mindre finge veta vore, i vad mån chanserna att förtjäna på landets speciella jordbrukstyp, extensiv veteodling, motvägdes av riskerna att förlora genom denna odlingsstarka beroende av skördeförhållanden och prisfluktuationer. Vad man ville veta vore den verkliga relationen mellan de kanadensiska nybyggare, som nått en tryggad ställning, och dem, som av nyss antydda skäl fått gå från gård och grund och sluta sig till städernas arbetslösa och tillfällighetsarbetare. Då nyligen en vetenskapsman tillerkänts statsunderstöd för nya undersökningar av svenskbygderna i Amerika, vore det önskvärt, om jämväl detta spörsmål kunde beredas en plats på programmet. Av nu tillgängliga uppgifter ville det synas, som om det vore det större riskmomentet — större utsikter att nå välstånd men samtidigt större risker att helt gå under — som betecknade en huvudskillnad mellan den kanadensiska kolonisationen och den norrländska.

Såsom tidigare meddelats, har utredningen omfattat blott 276 av 700 kolonat. För fullständighetens skull torde böra framhållas, att å de kolonat, som av olika anledningar *ej varit tagna i bruk eller bebodda under hela 1924* — d. v. s. sammanlagt 355 kolonat eller drygt hälften av alla — torde nämnvärda arbeten ännu ej hava utförts utöver vad staten å vissa av dem verkställt.

III. Kolonisationens syftemål och förutsättningar.

Jag anhåller nu att få ingå på behandling av frågan om fortsatt kolonisationsverksamhet å kronoparker i Norrland och Dalarna. Jag kommer därvid först att uppehålla mig vid kolonisationens allmänna syftemål och förutsättningar.

Kolonisations-
kommittén.

Kolonisationskommittén har i sitt betänkande den 31 maj 1922 å sid. 71—128 ägnat ingående uppmärksamhet åt nu berörda grundläggande spörsmål. Kommittén har sålunda i sina allmänna motiv framhållit, att kolonisationsarbetet på kronoparkerna komme att i tredubbel måtto tjäna statens intressen, då det dels verkade till uppodlande av ödemarkerna, dels bidroge

att minska emigrationen, dels slutligen skapade möjlighet att ägna statskogarna behöflig skötsel.

Kommittén har därvid till en början ingått på *emigrationsfrågan*.

Emigrations-
frågan.

Strävandena att bereda den obesuttna befolkningen tillfälle att bilda egna hem på statens mark i Norrland utgjorde ett av de kraftigaste medlen, då det gällde att hämma den särskilt för landets nordligaste delar så ödesdigra emigrationen. Varje minskning i befolkningssiffran spelade en mycket stor roll såsom hämsko för Norrlands ekonomiska utveckling. Emigrationen från denna landsdel hade under de särskilda emigrationsperioderna varit förhållandevis stor.

I avseende å sambandet mellan *skogsbruket* och kolonisationen har kommittén — som för övrigt i en särskild huvudavdelning av betänkandet lämnat redogörelse för en av kommittéledamöterna Ringstrand, Holmgren och Jonson verkställd särskild utredning rörande det intensiva skogsbruket och dess förutsättningar — framhållit, att kolonisationsproblemet, för så vitt det gällde kronoparkerna, intimt vore knutet vid möjligheterna att införa intensivt skogsbruk, lika väl som detta vore beroende av möjligheten att genom kolonisation anskaffa nödig arbetskraft.

Sambandet
mellan skogs-
bruket och
kolonisa-
tionen.

Särskilt under den första tiden vore kolonisten nödsakad att, därest han ej hade egna medel att tillgå, genom förtjänstarbete skaffa sig den kontanta inkomst, som vore behöflig för inköp av livsmedel. Kronans vidsträckta, öde skogsvidder, ehuru belägna långt från större samhällen, kommunikationsleder och industriella verk erbjöde emellertid i stor omfattning möjligheter till kontant förtjänst för kolonisterna och detta ej alltför långt från bostadsorten.

Statsskogarna fordrade nämligen för såväl sin avverkning som föryngring och vård mycket arbete. Hitintills hade emellertid den hushållning, som bedrivits å kronoparkerna i Norrland och Dalarna, varit ganska extensiv och därför fordrat en relativt ringa kvantitet arbete, särskilt under sommar-månaderna. Framför allt å kronoparkerna inom lappmarken hade endast undantagsvis någon egentlig skogsskötsel förekommit utöver den, som kommit skogen till del genom vissa avverkningsåtgärders vidtagande. Även å kronoparkerna inom övriga delar av Norrland och i Dalarna bedreves skogsvården i stort sett extensivt. Emellertid syntes utvecklingen, ehuru av åtskilliga skäl ganska långsamt, gå emot en allt bättre skogsvård och i samma mån som kommunikationerna förbättrades, flottleder upprensades och flottningskostnaderna sjönke vidgades området för en mer intensiv form av skogsvård. Stigande virkespris bidroge även till en sådan utveckling.

Kunde emellertid skogarna göras till föremål för intensiv skötsel och sådana arbetskrävande åtgärder som kulturer, gallringar, torrlägningsarbeten m. m. därigenom bliva ekonomiskt möjliga, återfördes en betydande del av bruttoinkomsten till skogen. Härigenom bereddes rikligt tillfälle till arbete, och en viktig förutsättning för bosättning på kronoparkerna skapades. Införande av ett intensivt skogsbruk bildade sålunda en den mäktigaste hävstång för kronoparkernas kolonisering.

Å andra sidan lede icke tvivel, att inom betydande delar av kronoparks-arealen ett intensivt skogsbruk under nuvarande förhållanden ej vore möjligt av brist på arbetskraft.

Under senare tider hade de norrländska skogsmännens intresse alltmer börjat inriktas på frågan om anskaffande av den erforderliga arbetskraften genom anställande av på skogarna boende fasta arbetare. Redan 1907 hade i norrländska skogsvårdsföreningen upptagits frågan om anställande av fasta skogsarbetare på kronans skogar. Nämda år gjordes »egnahemsfrågans betydelse för åstadkommande av rikligare tillgång på bättre kvalificerad arbetskraft för skogarnas skötsel» till föremål för behandling. Vid ett 1916 hållet sammanträde med de s. k. kolonisationssakkunniga och överjägmästarna i de fem nordligaste överjägmästardistrikten uttalades enstämmigt den åsikten, att den enda utvägen till erhållande av nödig arbetskraft för skogsvården vore att i en eller annan form anställa på skogen boende, fasta arbetare.

Jämväl kolonisationskommittén hyste för sin del den bestämda uppfattningen, att statens behov av arbetskraft bäst och lyckligast fylldes på detta sätt. Genom att på lämpligt avvägda villkor upplåta lägenheter från kronoparkerna torde man kunna påräkna att erhålla en stor del av den för skogsbruket erforderliga, mer kvalificerade arbetskraften. Kommittén vore av den övertygelsen, att statens skogsarbetarfråga vunne sin ur alla synpunkter bästa lösning, om kolonister lämnades tillfälle att bosätta sig å kronoparkerna och där bliva innehavare av någorlunda välskötta jordbruk, som lämnade dem antingen ett stöd vid sidan av inkomsten från arbetet i skogen eller ock deras huvudsakliga utkomst.

De naturliga förutsättningar för jordbruk i Norrlands skogsbygd.

Kolonisationskommittén har därefter lämnat en översikt av *förutsättningar för jordbruket* inom det område, som kommitténs uppdrag avsåge. Denna översikt angives vara i väsentliga delar grundad på det av kommitténs ledamot, *professor Paul Hellström 1917 utgivna arbetet »Norrlands jordbruk»*.

Under tidigare skeden vid bebyggelsens framträngande i Norrland utövade tillgången på naturliga ängar vid sidan av goda tillfällen till givande jakt och fiske mycket stort inflytande på kolonisationen. Numera måste jordbruket i Norrland likaväl som annorstädes baseras på växtkultur.

Norrland ägde ock synnerligen goda naturliga betingelser för en givande växtkultur. Här finnes riklig tillgång på odlingsmark, och klimatet lade icke hinder i vägen för odling av de flesta kulturväxter, av vilka en del, särskilt foderväxterna och potatis, här lämnade större avkastning än i de sydligare delarna av landet. Men det gällde att söka bringa lantushållningen här uppe i noggrann överensstämmelse icke blott med jordbrukets säregna naturliga förutsättningar utan även med dess ekonomiska betingelser.

Den korta våren och sommaren gjorde, att det norrländska jordbruket även vid extensiv drift krävde, särskilt under skördetiden, jämförelsevis mycket såväl mänsklig arbetskraft som dragare, under det att jordbrukets behov av arbetskraft under den långa vintern vore mycket begränsat. Då man vid det norrländska jordbruket ofta saknade sysselsättning för en större arbetsstyrka under den långa vintern, hade man tagit sin tillflykt till en mera extensiv planläggning av driften. Den karakteriserades framför-

allt därav, att en stor del av den odlade arealen vore lagd igen i mångåriga vallar. Arealen öppen jord vore i regel begränsad till vad som vore nödvändigt för produktion av säd och rotfrukter för egen förbrukning. För en vidsträckt stråfoderodling i Norrland talade för övrigt även den relativt torra våren, då de mångåriga foderväxterna redde sig bättre mot torka än fallet vore t. ex. med vårsädesgrödorna, samt icke minst, särskilt i landets inre och nordliga delar, faran för höstfroster.

Ur arbetskraftens synpunkt borde driftsenhetens storlek i Norrland begränsas uppåt till ungefär vad en familj med egen arbetskraft kunde sköta, således vad man kunde kalla för »familjebruket». Erfarenheten torde också giva vid handen, att bondebruk, som födde 10—15 kor, ur ekonomisk synpunkt vore de ändamålsenligaste i Norrland. De större jordbruken hade i regel haft svårt att lämna tillfredsställande ekonomiskt resultat. Deras ekonomi hade i regel uppburits av skogsavkastning, bruksrörelse m. m., och när detta stöd av en eller annan anledning bortfallit, hade de stora jordbruken också fallit sönder. Särskilt gällde detta naturligtvis de nordligare delarna av Norrland, där bland annat landets klimatiska egendomligheter framträdde i sin mest utpräglade form och därför gjorde sig mest gällande. Full besutten borde å andra sidan ställas som mål för kolonisationen.

I fråga om det i jordmånsförhållandena grundade inflytandet på jordbrukets planläggning och utveckling vore det i första hand den rikliga förekomsten av myrjord i Norrland, som gjorde sig gällande.

Myrmarkernas uppodling ställde sig i regel vida billigare, än vad fallet vore med den i allmänhet stenbundna fastmarksjorden. Myrjorden kunde nämligen efter nödig torrläggning, och sedan träd och buskar avlägsnats, ofta omedelbart plöjas och vore då färdig att bearbetas för sädd, under det att fastmarksjorden i de flesta fall måste brytas upp med spett och spade, var till komme undanskaffande av sten, som ofta kunde kosta lika mycket som markens uppbrytning. Myrjorden på trakter, där kommunikationerna vore tillfredsställande kunde med ekonomisk fördel både bringas upp i växtkraft och hållas i växtkraft med konstgödselmedel, vilket icke läte sig göra med fastmarksjorden. Särskilt för nybörjare med starkt begränsade ekonomiska resurser vore detta sätt att hastigt kunna få jorden i växtkraft, så att den kunde stödja hans ekonomi, av mycket stor betydelse.

En annan sak vore den, att uppkomsten av självständiga, väsentligen på myrodling baserade jordbruk av praktiska skäl förutsatte tillgång på fastmarksjord för odling av en del kulturväxter, bland annat säd och potatis, som icke ginge säkert och väl till på myrjord. Fastmarksodlingen i denna utsträckning avsåge att giva stadga åt kolonistens hushållning, men måste i växtkulturtekniskt avseende uppbäras av myrodlingen.

Erfarenheten från vitt skilda delar av Norrland gäve också vid handen, att myrjorden vid rationell odling och gödsling gäve, trots landets nordliga läge, lika tillfredsställande skördar som i andra delar av landet.

Tyngdpunkten inom växtkulturen borde förläggas till en efter förhållandena avpassad rationell vallkultur.

En dylik extensiv planläggning av jordbruksdriften förutsatte emellertid, att kolonisterna erhöle rikligare tillgång på odlingsbar jord, än som skulle erfordras vid en mera intensiv jordbruksdrift.

Det från vallarna erhållna stråfodret måste genom kreatursskötsel förädlas hemma på gården. Kreatursskötseln vore ock vid sidan av myrodlingen den andra grundpelaren för den norrländska lantushållningen. Men

även den måste i det stora hela få en extensiv karaktär. Sommarutfodringen måste till stor del grundas på vidsträckt betesutfodring, som dock måste så omläggas, att ökat bete bereddes på odlad jord och skogsbetet minskades.

De naturliga förutsättningars inflytande på jordbrukets planläggning kunde sammanfattas så, att Norrlands stora rikedom på värdefull odlingsmark bäst utnyttjades genom uppdelning på mindre bruksenheter, där man genom tillämpning av extensiva kulturmetoder och driftformer överhuvudtaget utnyttjade den eljest värdelösa jordens egen alstringskraft i största möjliga utsträckning. För kolonisationens ledning medförde detta bland annat den praktiska konsekvensen, att tilldelningen av odlingsmark till kolonaten måste bli relativt riklig.

Inventering
av odlings-
mark.

Den verkställda *inventeringen av odlingsmark* å kronoparkerna i Norrland och Dalarna har, enligt kolonisationskommitténs av ledamoten Haglund avgivna särskilda redogörelse i ämnet, givit i huvudsak följande resultat.

Inventeringsarbetet hade pågått under åren 1916—1920, därvid på den undersökta arealen — 4,197,636 hektar — anträffats tillhopa 195,701 hektar odlingsbar mark.

Den odlingsbara jorden utgjordes i huvudsak av torvmarker, vilka uppdelats i två huvudgrupper: torvmarker av mindre omfattning (< 100 hektar) och torvmarker av större omfattning (> 100 hektar). De förra hade i främsta rummet ansetts lämpliga till odling; till samtliga godkända torvjordar av detta slag hade fast odlingsmark att brukas i samband med torvjorden efterforskat. De större torvmarkerna hade undersökts mera summariskt och fastmark ej utsetts.

Av torvmarker av mindre omfattning hade såsom odlingsmark godkänts tillsammans 119,306 hektar. Härtill borde komma en fastmarksareal motsvarande 25 procent av torvjordsarealen. Det hade emellertid visat sig, att fast odlingsmark i denna myckenhet icke kunnat anträffas till alla arealer. Den sammanlagda arealen odlingsbar myrjord med tillräcklig fastmark, d. v. s. till myrjordbruk lämplig mark, uppginge till 118,664 hektar.

Torvmarker av större omfattning uppginge till 72,532 hektar. Samtliga dessa marker låge ovan högsta marina gränsen (Baltiska gränsen), och icke mindre än 70 procent vore belägna inom övre Norrbottens överjägmästar-distrikt, resten i andra delar av lappmarkerna.

Av de torvmarker av mindre omfattning, vilka vore belägna å kronoparker, låge 60 procent i Norrbottens län och 31 procent i Västerbottens län, således tillsammans 91 procent. Inom det förra länet vore fördelningen mellan kustland och lappmark respektive 57 och 43 procent, för det senare cirka 20 procent i kustlandet och 80 procent i lappmarken. Kolonisationen å kronoparkerna bleve alltså huvudsakligen förlagd till Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker.

Fast odlingsmark, att brukas i samband med myr, bestode av jordmåner med växlande beskaffenhet. Förhärskande vore sandiga och stenbundna jordarter, medan stenfria moränjordar — och framförallt mo- och lerjordar — vore sparsamt företrädda. Fastmark, lämpad för bildande av rena fastmarksjordbruk, bestode till största delen av älvdalssediment belägna i de stora älvarnas dalgångar i landets nordligaste delar. Hela arealen därav uppginge till 3,863 hektar.

På sätt framginge av vidstående tabell sammanfattades resultatet av inventeringen.

Tablå utvisande tillgången på odlingsbar mark å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.
Kronoparkerna ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län ingå ej.

Överjägmästar- distrikt	Krono- parker- nas total- areal hektar	Smärre odlingsbara myrar								Summa	Större odlingsbara myrar, över 100 hektar		Summa odlingsbara myrar		Fastmark		Summa odlingsbar mark			
		mindre än 15 hektar		15—24.99 hektar		25—49.99 hektar		50—99.99 hektar			områden	hektar	områden	hektar	områden	hektar	områden	hektar	områden	hektar
		antal områden	hektar	antal områden	hektar	antal områden	hektar	antal områden	hektar											
Övre Norrbotten	1,077,733	387	3,589	336	6,461	365	12,417	237	19,844	1,325	42,311	213	50,743	1,538	93,054	12	950	1,550	94,004	
Nedre »	953,763	606	4,833	266	5 052	226	7,646	88	6,576	1,186	24,107	51	11,571	1,237	35,678	34	1,221	1,271	36,899	
Skellefteå	548,308	339	2,830	185	3,428	144	4,823	57	4,179	725	15,260	19	2,856	744	18,116	4	51	748	18,167	
Umeå	497,970	542	4,317	192	3,670	141	4,778	48	3,342	923	16,107	14	2,270	937	18,377	28	1,242	965	19,619	
Härnösand ...	380,877	240	2,099	119	2,268	83	2,847	70	5,366	512	12,580	21	4,533	533	17,113	10	292	543	17,405	
Mellersta Norrl.	213,392	183	1,189	41	752	28	956	12	743	264	3,640	4	459	268	4,099	6	91	274	4,190	
Gävle—Dala	525,593	112	1,012	54	1,016	51	1,694	24	1,579	241	5,301	1	100	242	5,401	2	16	244	5,417	
Summa	4,197,636	2,409	19,869	1,193	22,647	1,038	35,161	536	41,629	5,176	119,306	323	72,532	5,499	191,838	96	3,863	5,595	195,701	

Rörande inventeringsresultatet hade kommittén för egen del uttalat, att detta visade, att kolonisationen i huvudsak måste baseras på anläggande av myrjordbruk, samt att staten för detta ändamål hade avsevärda tillgångar på sådan mark i de nordligaste delarna av landet.

Kolonisa-
tionens om-
fattning.

Rörande den framtida verksamhetens *omfattning* har kolonisationskommittén utgått från, att omkring *tvåhundra kolonat* årligen skulle utläggas och upplåtas.

Yttranden.

I flera inkomna yttranden lämnas goda bidrag till utredning av frågan om de **allmänna motiv och syftemål**, som kunna läggas till grund för beredande av kolonisationsverksamhet å de norrländska kronoparkerna.

Därvid torde till en början böra redogöras för ett uttalande av socialstyrelsen, vari *frågan om den inre kolonisationen från sociala och ekonomiska synpunkter ställes i historisk belysning mot bakgrunden av tidens befolkningsproblem*.

Socialstyrelsen har därvid framhållit i huvudsak följande.

Under äldre tider skötte kolonisationen sig i allt väsentligt själv. Den hastigt tillväxande landsbygdsbefolkningen sökte och fann nya hem och nödortförlig bärgning genom fortsatt uppodling och bebyggelse å de gamla hemmanen och å de vidsträckta, kronan formellt tillhörande ödeskogarna i norr.

Förhållandena började få en helt ny prägel omkring 1860, då Sveriges industrialisering inträdde på allvar och då trävaruindustrien starkt utvecklades till exportindustri med enormt ökade arbetstillfällen i skogarna och vid skogsförädlingsindustriföretagen. Samtidigt stegrades skogarnas värde, och man såg merendels med ovilja alla bosättningar å skogarna, vilka ej vore alldeles nödvändiga för dessas vård och bevakning. Tendensen att från kolonisationen undandraga skogsmarken och därmed även större delen av den produktiva landarealen ökade svårigheterna för tillgodoseendet av »jordhungern» hos landsbygdens mindre bemedlade befolkning.

När den jord, som en ung bondson eller lantarbetare eftersträvade, syntes ligga utom räckhåll i eget land, vändes ofta blicken mot Amerika, där fri jord stode till förfogande för en var, som hade nog av kraft och företagsamhet att bryta ny bygd. Den i Förenta staterna 1862 genomförda »homestead»-lagen torde hava varit den huvudsakliga lockelsen, som förmått åtminstone de bästa elementen av 1860—80-talens hundratusentals svenska emigranter att utvandra.

Djupast sett var emigrationen blott en fortsättning och vidareutveckling av den väldiga inre omflyttning — »flykten från landsbygden» till städer och industrisamhällen — som framkallats genom den fortgående industrialiseringen. I syfte att motverka de för folkhälsan och samhällstrevnaden härav uppkommande vådliga konsekvenserna uppkom frågan att fasthålla landsbygdens befolkning, därvid intresset för småbrukarrörelsen och beredandet av egna hem åt landsbygdens obesuttna befolkning började växa sig starkt.

Med det sålunda mot 1800-talets slut nyvaknade intresset för egnahemsbildningen torde man kunna ställa i samband det förhållandet, att statens skogar åter öppnades för kolonisation, låt vara i mycket begränsad omfattning och under mindre lockande villkor.

Emigrationen hade dock fortfarande rätt stor omfattning, ty det årliga antalet emigranter hade uppgått till

	från hela riket	från Norrland och Dalarna
1881—90	37,640	3,909
1891—1900	24,677	3,169
1901—10	25,767	5,693
1911—15	15,787	3,111
1916—20	7,889	1,148
1921	8,950	1,553
1—3 kvartalet 1922	5,585	1,472

Den norrländska emigrationen hade från sekelskiftet stigit från $\frac{1}{10}$ till $\frac{1}{4}$ av hela emigrationen. Denna ginge under senaste tid huvudsakligen till Kanada.

Världskriget satte ett skarpt skiljemärke i emigrations- och kolonisationsföreteelserna. Från 1910 till 1920 ökades antalet personer inom riket i åldersklasserna mellan 15 och 35 år från ungefär 1,740,000 till cirka 1,950,000. Denna starka ökning av omkring 210,000 personer i dessa åldrar berodde i huvudsak på den under krigsåren avstannade emigrationen. Under krigskonjunkturen löstes problemet att bereda nya lönande sysselsättningar för cirka 100,000 män utan synbar svårighet genom industriens dåvarande enorma expansion. Men krisen 1920 medförde en arbetslöshet av större omfattning än någonsin tillföre. Depressionen sträckte sig även till jordbruket.

Även om inom den närmaste framtiden industrien som helhet betraktad skulle kunna giva arbete åt samma antal individer som 1913 samt jordbruket åtminstone behålla sin arbetarstam, återstode ändock problemet att bereda sysselsättning åt krigsårens faktiska befolkningsöverskott. Då ju detta i huvudsak uppkommit genom emigrationens avstannande, låge det närmast till hands att antaga, att detsamma skulle åter sköljas bort, när emigrationsflodens genom tillfälliga förhållanden uppdämda vloed efter alla tecken att döma åter satte sig i rörelse. Att hejda denna vore icke möjligt; men detta vore intet skäl att förbise önskvärdheten och möjligheten av att åt möjligast stor del av befolkningsöverskottet bereda sysselsättning inom egna landamärena. Ännu funnes särskilt i de nordligare delarna av vårt land väldiga arealer, som kunde läggas under plog.

Vidare har från flera håll önskvärdheten ur sociala och nationalekonomiska synpunkter betonats, att ytterligare åtgärder över huvud taget vidtagas för att bereda landsbygdens obesuttna befolkning jord samt för att få nybildning av jordbruk och egna hem till stånd.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i yttrande 1924 anført, att, sedan kolonisationskommitténs betänkande avgivits, vissa nya omständigheter tillkommit eller framträtt i klarare dagar. Sålunda torde under inverkan av Förenta staternas invandringspolitik folkmängden i Sverige komma att visa en större årlig tillväxt än förut beräknats. Den ekonomiska krisen syntes också komma att få en varaktighet, som ej heller tidigare varit förutsedd. I följd härav torde kolonisationen å de norrländska kronoparkerna i första rummet bliva ett led i den större frågan, huru den svenska jorden såsom en av de viktigaste av nationens hjälpmedel skulle kunna bereda utkomst åt ett växande antal människor under en period, då de tillgängliga inkomsterna vore knappare än förut.

Västerbottens läns landsting har funnit kolonisationsåtgärder önskvärda för åstadkommande av nya jordbruk, som i sinom tid kunde giva uppehälle åt nya familjer.

Svenska mosskulturforeningen har gjort gällande, att kolonat- och egnahemsbildningen i Norrland måste i första hand ses från social synpunkt eller från synpunkten av att i största möjliga utsträckning skaffa landets befolkningsöverskott tillfälle till tillfredsställande utkomstmöjligheter av jordbruk på egen grund och gård. Det hela gällde alltså skapandet av nya, bärkraftiga jordbruk.

Landstingens norrlandskommitté har ansett, att vad som kunde åtgöras för att bereda dem, vilka umginges med planer att utvandra eller eljest tillhörde den icke bosatta befolkningen, tillfälle att på billiga villkor förvärva jord och grunda egna hem, även borde bringas till utförande och detta om också arbetet vore förenat med vissa ekonomiska uppoffringar från statens sida. Genom kolonisation bleve ock, till samhällets gagn, odlingsbara marker tagna i bruk för kulturen.

Vad angår *norrländsk* kolonisation, har från vissa håll framhållits, att dylik verksamhet vore väl motiverad med hänsyn till Norrlands stora odlingsvidder samt av stor betydelse för *landsdelens allmänna utveckling*, ty ökad bebyggelse vore en förutsättning för, att de norrländska naturtillgångarna skulle kunna komma till sin fulla rätt.

Norrbottnens läns landsting har ansett, att en genomförd kolonisationsplan skulle för utvecklingen i sagda län betyda ett stort steg framåt samt bidra till att höja jordbruks- och skogsnäringarna, särskilt den senare för länet så betydelsefulla hanteringen.

Vidare har *länsstyrelsen i Jämtlands län* i yttrande 1922 understrukit den stora betydelsen av en kraftig utveckling av kolonisationen i Norrland ej blott för denna landsdel utan för hela riket. Den norrländska skogsfrågan, och därmed även rikets, sammanhänge nära med den norrländska jordfrågan. Ett framtidsmässigt, intensivt skogsbruk i Norrland låte knappast tänka sig utan en kraftig utveckling av dess jordbruk. Jordbrukets förmåga att bli ett varaktigt framtida stöd för skogsbruket ökades, ju mer man vid kolonisationen låte jordbrukssynpunkterna komma till sin rätt.

Lantbruksakademien har ansett, att den ifrågasatta kolonisationen måhända ej ensam mäktade i högre grad motverka utvandringen från de norra landsdelarna, men att den dock kunde betraktas som ett steg i rätt riktning, och den torde i samband med andra åtgärder i syfte att höja Norrlands näringsliv kunna minska emigrationen från denna landsända.

Medan meningsskiljaktighet i princip knappast rått om önskvärdheten av kolonisationsåtgärder över huvud taget liksom angående lämpligheten av sådana åtgärder speciellt i Norrland, har däremot skilda uppfattningar kommit till uttryck rörande tanken att låta kolonisationen å *kronoparkerna* träda i förgrunden.

I flera yttranden har salunda anförts, att den i *enskild ägo* befintliga norrländska odlingsjorden vore med hänsyn till läge och beskaffenhet vida mer lämplig för bebyggelse än de huvudsakligen i Lapplands skogsregion belägna kronoparkernas mark.

Lantmäteristyrelsen har ansett, att åtgärder för bildande av egna hem i Norrland i samband med nyodling borde inriktas i främsta rummet på

områden i enskild ägo, ty inom dessa finnes tillgång till bättre och i förhållande till kommunikationer lättare tillgänglig odlingsjord än å kronoparkerna.

Lantbruksstyrelsen har förklarat, att en kolonisation å kronoparkerna ur social synpunkt ej torde böra tillmätas alltför stor betydelse. Å kronoparkerna hade odlingsbar mark anträffats huvudsakligen i övre Norrlands inre delar. Styrelsen ifrågasatte starkt, om dessa trakter i främsta rummet borde koloniserast, samt ville ej tillråda, att personer, som önskade jord, i främsta rummet hänvisades att exploatera dessa trakter, där transportkostnaderna väsentligen försvårade de produktiva jordbruksalstrens konkurrenskraft å den allmänna marknaden. De lämpligaste odlingsmarkerna i Norrland befunne sig i enskild ägo.

Från *länsstyrelsen i Jämtlands län* har framhållits, att kolonisationen på enskild odlingsmark vore för sagda läns vidkommande långt mera betydelsefull än sådan å den i detta län på kronoparkerna sparsamt förekommande odlingsjorden. Man kunde å priori ställa sig litet tveksam inför tanken på en masskolonisation i de övre delarna av Norrbottens och Västerbottens län. Vad särskilt de sydligare norrländska länen anginge, vore det viktigaste, att kolonisationen å den enskilda jorden komme till kraftigare utveckling.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett det diskutabelt, om en kolonisation å kronoparkerna ur sociala synpunkter borde i främsta rummet befordras. Ur dessa synpunkter borde i stället annan verksamhet i samma syfte understödjas, nämligen å områden, som vore förlagda till för odling och bebyggelse lämpligare trakter. Den bästa odlingsmarken i länet finnes i enskild ägo i kustlandet.

Domänstyrelsen har ifrågasatt, att den betydande tillgången på god, i förhållande till kommunikationer och äldre kulturbygd välbelägen odlingsjord å enskilda marker i de norra länen i främsta rummet borde bliva föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Först i andra rummet borde de i avseende på kommunikationsleder och äldre odlad bygd mera avlägset belägna kronoparkerna tagas i anspråk för kolonisationen, så framåt icke dessamma upplåtande vore betingat av något särskilt allmänt intresse eller i övrigt förutsättningar, för att de blivande kolonisterna där skulle finna sin utkomst, vore synnerligen goda.

Svenska mosskulturföreningen har framhållit, att, då jordbruket säkerligen under lång tid framåt komme att få kämpa med svårigheter ej minst med vad som i detta fall vore av största betydelse — höga pris å de varor, t. ex. konstgödsel, som nödvändigt måste inköpas — vore det av största vikt, att jordbruksnybildningen i första hand komme till stånd under de förhållanden, där möjligheterna för tillfredsställande bärgning vore störst. Då Norrlands bästa odlingsjordar vore till finnandes i privat ägo, vore det naturligtvis i första hand av synnerligen stor betydelse att på det kraftigaste underlätta och understödja egnahemsbildningen just på enskild jord.

Emellertid har å andra sidan såsom *skäl för* bedrivande av kolonisation speciellt å kronoparker — vilkas odlingsområden staten för övrigt redan ägde i sin hand — från vissa håll särskilt understrukits, vad kolonisationskommittén framhållit om betydelsen för staten att *för genomförandet av ett intensivt skogsbruk å statsskogarna i Norrland* därstädes genom ökad bebyggelse erhålla en fast arbetarestam.

Sålunda har *lantbruksakademien* — jämte andra — funnit, att genom-

förändret av en rationell skogsvård vore ovillkorligen beroende av en ökad kolonisation i så måtto, att stegrad tillgång på dugliga, även sommartid för skogsarbete disponibla arbetskrafter därför erfordrades.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett, att kolonisation å kronoparkerna vore motiverad även för att tillförsäkra domänverket tillgång till den skogsarbetarkår, som för ett ekonomiskt gynnsamt tillvaratagande av kronoparkernas avkastning och för en rationell skogsvård å desamma vore nödig.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har funnit det självklart, att staten för tillgodoseende av behovet av skogsarbetare på kronoparkerna stödde en kolonisation å dessa i den omfattning, som svarade mot skogsstatens behov av arbetskraft för skogsskötseln.

Landstingens norrlandskommitté har ansett, att kolonisation å kronoparkerna i Norrland vore motiverad ej blott ur sociala synpunkter utan även för fyllande av den statsekonomiska uppgiften att skaffa nödig arbetskraft för skogarnas rationella skötsel.

Domänstyrelsen — som förmenat att den föreslagna kolonisationen å kronoparkerna i Norrland och Dalarna och de därmed förbundna uppoffringarna av allmänna medel icke syntes kunna försvaras ur enbart sociala synpunkter — har däremot funnit fullt vägande skäl för att staten iklädde sig vissa förpliktelser och lämnade sitt kraftiga stöd för en i sådan omfattning bedriven kolonisation å berörda marker, att därigenom ökad möjlighet skapades att å statsskogarna införa intensivare skogsbruk, där dylikt i brist på tillgänglig arbetskraft för närvarande icke kunde tillämpas.

Gentemot sist anförda synpunkter om kronoparkskolonisationens betydelse för erhållande av ökad arbetskraft till statsskogarnas skötsel har från ett och annat håll den uppfattning kommit till uttryck, att *redan nu finnes mer än tillräcklig tillgång till arbetskraft*.

Från *Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har framhållits, att skogsarbetet vore otillräckligt redan för den nuvarande befolkningen, samt från sagda sällskaps *egnahemsnämnd*, att det nu ej vore svårt att få skogsarbetare till kronoparkerna.

Sveriges kronojägareförbund har förmenat, att försökskolonisationen i dess nuvarande form å Norrlands kronoparker medförde ett fördyrande av statens kostnader för skogsskötseln, tillförde skogarna en arbetarstam, som i fråga om duglighet och idoghet vore underlägsen de arbetare, som vid fritt val i orterna kunde anskaffas, samt omöjliggjorde därför ett fördelaktigt ekonomiskt utnyttjande av de skogar, där den förekomme.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att det skulle vara olämpligt att monopolisera skogsarbetet för å kronoparkerna bosatta personer, vilket skulle medföra ekonomiska svårigheter för utanför parken boende arbetare, som hittills haft sitt levebröd därifrån. Nya bosättningar utanför parken skulle därigenom försvaras. Så länge virket såldes på rot, kunde dylikt monopol ej ifrågasättas, ty köparen valde själv sitt folk. Sommarens skogsarbete berodde ej heller av att arbetarna bodde på kronoparken.

Beträffande de huvudsynpunkter, som borde beaktas vid planläggningen och genomförandet av kolonisationsverksamhet å de norrländska kronoparkerna, samt angående de **förutsättningar**, som måste vara uppfyllda för att denna verksamhet må hava utsikt att lyckas, hava något skiljaktiga meningar

kommit till uttryck i de avgivna yttrandena. I allmänhet har dock ansetts, att varje kolonist måste beredas möjlighet att *både* bedriva jordbruk *och* få tillgång till förtjänstarbete, det sistnämnda i regel å statens kringliggande skogar.

Emellertid har i somliga yttranden jordbrukssynpunkten och i andra skogsarbetssynpunkten framskjutits såsom den väsentliga.

Betydelsen av att *jordbrukssynpunkten ställes i förgrunden* genom att verksamheten huvudsakligen inriktas på bildande av bärkraftiga familjejordbruk och mindre på anläggandet av rena skogsarbetarhem har i allmänhet motiverats på i huvudsak följande sätt.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att kolonisationen i övre Norrland befrämjades bäst, om den betraktades som en ren egnahemsfråga med jordbruk som grundval för ekonomin, men för övrigt med biinkomst av olika slag, varvid särskilt arbete å kronoparkerna kunde utgöra en avsevärd inkomstkälla.

Socialstyrelsen har ansett det mera betydelsefullt och maktpåliggande för en sund kolonisationsrörelse, att sådana nybyggen skapades, vilka genom sin storlek, art och belägenhet möjliggjorde innehavarens ekonomiska och sociala uppåtstigande, än att med statens bistånd antalet småbruk ökades, som — i likhet med de tidigare odlingslägenhetsupplåtelseerna å kronoparkerna — mestadels förde en tynande tillvaro.

Nationalföreningen mot emigrationen har gjort gällande, att grundsatsen, att kolonisationen borde bedrivas på sådant sätt och i sådant tempo, att kolonisten kunde beredas nödiga arbetstillfällen, icke finge leda till att kronoparkskolonisationen reducerades till en ren arbetarfråga. Det borde visserligen fasthållas, att kolonaten icke borde utläggas i annan mån än deras innehavare kunde påräkna arbetstillfällen. Men därav följde ej, att kolonistens behov av arbetstillfällen skulle förbli konstant, så att ett visst antal sådana skulle — så att säga — för hans räkning reserveras och även motsvarande prestanda av honom utgöras. Tvärtom vore hans uppgift att småningom frigöra sig, ingalunda helt men till väsentlig del, från behovet av arbete å kronoskogen, i det att kolonatets fortgående uppodling skulle giva honom en allt större del av hans nödortf och han själv i sin egenskap av arbetare å kronoskogen samtidigt överginge från att vara dagakar till att göra kördagsverken, sålunda i viss mån givande rum för nya skogsarbetare-kolonister. Men härav följde, att kolonaten måste givas de oundgängliga naturliga förutsättningarna för en utveckling i antydd riktning.

Från *Norrbottnens läns hushållningssällskap* har gjorts gällande, att lika litet som jorden i berörda trakter — Norrlands skogs- och ödebygder — gäve full bärgning, kunde skogsarbete giva detta. Skogsarbetet vore säsongarbete och gäve vid lågkonjunkturer otillräcklig inkomst åt småbrukarna, som då måste söka det allmännas understöd. Erfarenheten hade också visat, att arbetstillfällena å kronoparkerna vore mycket ojämna och ej torde kunna garanteras. Ur jorden borde det väsentliga uppehållet erhållas. Vid kolonisationsverksamheten, som i dessa trakter vore oerhört svår, borde jordbrukets betydelse beaktas, och kolonaten borde utläggas med tillräcklig och lämplig odlingsmark å områden med goda kommunikationer.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Schotte betonat, att kolonisterna visserligen — särskilt i början — bleve beroende av det arbete utanför det egna jordbruket, som de kunde bereda sig, och främst av skogsarbete å statens skogar, men kolo-

naten borde från början så anordnas, att dessas innehavare så småningom kunde av jordbruket hämta sin erforderliga utkomst eller i varje fall den väsentliga delen därav. Vid utläggande av de olika kolonaten måste därför också huvuduppgiften bliva, att allenast till ett *bestående* jordbruk lämpliga myrar ifrågakomme. Den största omsorg måste därför nedläggas på en undersökning av myrarna, så att kolonaten förlades till sådana odlingsmarker, som obestriddigen vore i alla avseenden fullt odlingsvärda. Härvidlag borde avseende ock fästas vid, att dessa marker icke ställde oskäligt stora anspråk på odlarens möda. Belägenheten vore också av stor betydelse; de mest välbelägna och i kommunikationshänseende bäst gynnade kronoparkerna borde företrädesvis ifrågakomma. I möjligaste grad borde också uppmärksamheten riktas på fiskemöjligheter för kolonisterna.

Västerbottens läns landsting har framhållit i huvudsak följande. Orsaken till att tidigare försök till nya bosättningar å kronoparker i landets nordligaste delar ej slagit så väl ut, som man önskat, vore till viss del att söka däri, att det ledande motivet för dessa upplåtelser ofta mera varit att tillförsäkra staten ökad tillgång på mänsklig arbetskraft för skogarnas skötsel, än att bereda den enskilde utkomstmöjligheter sasom självständig jordbrukare. Utan att vilja förringa betydelsen av, att erforderlig arbetskraft för skogarnas rationella vård funnes att tillgå i närheten, borde dock vid en kolonisation, som avsåge landets uppodlande och genom vilken man förväntade uppkomsten av en trivsamt och förnöjsamt småbrukarkår, möjligheten för kolonisten att få sin huvudsakliga utkomst från jorden och att som självägande jordbrukare kunna uppnå en någorlunda ekonomiskt oberoende ställning vara den grundläggande principen och det förnämsta ögonmärket.

Kolonisterna, som i regel ej komme att förfoga över andra tillgångar än den egna arbetskraften och vilkas kolonatområden i sitt naturliga skick under den första tiden blott kunde giva ringa avkastning, måste dock från början under avsevärd tid framåt ägna icke så liten del av sin tid åt förvärvsarbete. Denna omständighet finge emellertid icke hindra kolonisten att redan från början inrikta sin strävan på att genom odling göra sig alltmera oberoende av arbetstillfällen och slutligen, om än långsamt, komma därhän, att en väsentlig del av bärningen erhöles inom kolonatets gränser.

Erfarenheten i fråga om fördelning av arbetstiden mellan jordbruk och skogsbruk, sådan den alltjämt ägt rum bland den självägande befolkningen i Norrland, gäve stöd för antagandet, att staten även av de kolonister, som ägnade sin angelägnaste omsorg och all nödig tid åt det egna jordbrukets utveckling och förkovran, skulle få ett ej oväsentligt tillskott av arbetskraft för skogarnas skötsel.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har gjort gällande, att en huvudförutsättning för framgången av kolonisationen vore, att de nybildade jordbruken erhöles sådan omfattning, att de väsentligen gjorde innehavaren därav oberoende av inkomst genom arbete utom jordbruket. Sett från denna synpunkt vore kolonisationskommitténs förslag knappast tillfredsställande. Då kommittén starkt gjort gällande, att tillgodoseende av skogsbrukets behov av arbetskraft vore en av de grundläggande uppgifterna för den avsedda koloniseringen, läte det tänka sig, att denna uppgift tillagts så stor betydelse, att aktgivande på nödiga förutsättningar för tillgodoseendet av synpunkten att genom beredande av tillräckliga egnahemsjordbruk hämma emigrationen fått träda i bakgrunden.

Möjligheten av intensivt skogsbruk torde vara beroende av förbättrade avsättningsförhållanden och ökade virkesvärden, vilka i sin ordning vore

beroende av läget a trävarumarknaden i in- och utlandet. Statens skogsbruksdrift vore givetvis underkastad den allmänna lagen om tillgång och efterfrågan och virkesvärdets därav beroende växlingar. Redan den omständigheten, att intensivare skogsbruk icke torde kunna upprätthållas under en langvarigare lågkonjunktur på trävarumarknaden, vore ägnad att väcka betänkligheter inför kolonisationskommitténs förslag att grunda kolonisternas utkomst i väsentlig mån av arbete å kronoparkerna i stället för a inkomsten av kolonaten. Inträffade sådan langvarigare lågkonjunktur, komme kolonisten i en synnerligen svår belägenhet; han kunde icke leva på inkomsten av sitt jordbruk och han hade icke tillgång till förvärvsarbete. Kolonisationen enligt kommitténs förslag kunde med hänsyn härtill komma att visa sig misslyckad, och kolonisterna bragta därhän, att de icke såge sig någon annan räddning än emigration.

Det måste därför tillses, att nödiga betingelser funnes för kolonisterna att livnära sig på jordbruk. De borde också i möjligaste mån bliva delaktiga av sådana sociala förmåner som skola, kyrka, kommunikationer o. d. Eljest skulle de numera nära nog oundgängliga förutsättningarna för känsla av fullt medborgarskap och av trevnad komma att brista för kolonisterna.

Länsstyrelsen hade velat med det sagda framhålla, att denna kolonisationsutväg ej borde anlitas, utan att de därmed förbundna svårigheterna toges fullt i beräkning. Så långt sig praktiskt göra läte, borde emellertid envar, som önskade bosätta sig å dessa kronoparker och odla deras jord, beredas tillfälle därtill. Åtgärder, som underlättade sådan bosättning, borde vidtagas och de förmånligaste villkor lämnas.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i yttrande 1924 framhållit, att de nybildade jordbruken borde vara bärkraftiga. Kolonisationspolitiken måste undvika att skapa understödstagare och i stället inrikta sig på, att de särskilda kolonaten i största möjliga utsträckning kunde bära sina egna utgifter. Vore icke detta möjligt med kolonisationens förläggande till de norrländska kronoparkerna, måste man söka andra områden med bättre förutsättningar. Jordbrukarne i den norrländska skogsbygden behövde emellertid även biförtjänster för inköp av mjöl, specier, andra nödvändighetsvaror och betalning av skatter. Dessa biförtjänster hade i regel hämtats från skogen. Det torde dock icke vara uteslutet, att inkomsten av själva jordbruket kunde ökas genom en intensivare drift. Möjligen komme en ändring i detta förhållande att tvingas fram av sig själv, om tillgången till förtjänstarbete i skogen bleve mera osäker och knapp.

Ur de yttranden, vari *betydelsen av tillgång till skogsarbetsförtjänster för kolonisterna särskilt framhävts* och vari man ställt sig något betänksam mot tilltron till jordbruket, inhämtas i huvudsak följande.

Lantmäteristyrelsen har framhållit, att erfarenhet saknades om möjligheten att hålla myrödlingar i växtkraft för längre, eller på det hela taget obegränsad, tid. Under alla förhållanden vore härför tillförsel av konstgödsel och flerstädes även kalk av mycket stor betydelse för ernående av en lönande avkastning. Anskaffandet härav bleve betungande för kolonisterna. Man torde ej böra tillmäta försökskolonisationen för stor betydelse — för denna hade jämförelsevis goda och välbelägna områden stått till buds. Kolonisternas möjlighet till bärgning bleve beroende av, om staten å närliggande kronopark kunde bjuda dem tillräckligt arbete. Denna fråga kunde ej obetingat besvaras jakande. Svårigheterna för en nybyggare i obygdén vore stora,

och det vore ingen lätt uppgift en kolonist gäve sig in på. Styrelsens be-
tänkligheter föranledde dock ej till, att styrelsen avstyrkte kolonisationskom-
mitténs förslag — tvärtom vore frågans lösning av stor betydelse, och an-
litande för ändamålet av statsmedel i stor utsträckning väl motiverat. Sty-
relsen ville dock mana till en viss grad av försiktighet i syfte att förekomma
missräkningar samt ifrågasatte, att det vore lämpligare att gå fram i något
långsammare tempo än kommittén föreslagit och exempelvis räkna med 100
å 125 kolonat årligen. (En reservant inom lantmäteristyrelsen hade dock
helt biträtt kommitténs förslag, jämväl i fråga om det av kommittén till
200 beräknade antalet årliga upplätelser).

Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit, att kolonisationen på
kronoparkerna tills vidare borde inskränkas till den omfattning, som svarade
mot skogsstatens behov av arbetare. Det vore ej tillrädligt att forcera be-
byggelsen å kronoparkerna så att den skedde sprängvis, utan den borde ske
genom successiv utveckling.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har — under
instämmande från länsstyrelsen i länet — ansett, att kolonisationskommitténs
förslag lämnat utmärkta riktlinjer för huru den skogsarbetarstäm, som
under alla förhållanden erfordrades eller måste finnas tillgänglig för krono-
parkernas skötsel, skulle kunna beredas en i socialt hänseende dräglig till-
varo. Den betydelse, som kommittén tillmätt jordbruket, då det gällde ut-
finnande av medel för tillvaratagande på bästa sätt av Norrlands skogstill-
gångar, kunde ock med tillfredsställelse erkännas, ehuru kommittén torde
satt väl stora förhoppningar på jordbrukets egen bärkraft inom de utan all
gensägelse karga trakter, som den ifrågasatta kolonisationen avsåge.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har meddelat,
att — med hänsyn till de förhållandevis små arealer för kolonisation tjänlig
mark, som funnes inom Dalarnas kronoparker, och denna marks till större
delen mer eller mindre svaga beskaffenhet, belägen som den vore i länets
nordligaste högt över havet belägna delar — den ifrågasatta kolonisationen
aldrig kunde få någon vidare betydelse för Dalarna. Innehavaren kunde ej
helt försörja sig på jordbruket, utan hans utkomst måste baseras på andra
inkomstmöjligheter. Därvid gällde det dock att noga tillse, att kolonisationen
icke på någon ort komme till sådan omfattning, att därav skulle tänkas
uppstå arbetsbrist för de där av ålder bosatta eller de sedermera dit in-
flyttade.

Svenska mosskulturföreningen har ansett, att även de större kolonatens
innehavare måste tillförsäkras arbetsförtjänster genom skogsarbete, ty eljest
torde säkerligen stora svårigheter yppa sig för dem att finna sin fulla bärg-
ning, framför allt innan hela eller större delen av arealen uppodlats. Upp-
odlingen komme i många fall att gå långsamt, ty, även om innehavaren
sökte forcera denna, kunde han ej utan rätt stora arbetsförtjänster på annat
håll komma ut med de kontanta belopp, som odlingen krävde i form av
konstgödsel — lågt beräknat till 50 kronor per hektar — kalkning och ut-
säde, vilket till betesvall måste inköpas för minst 100 å 125 kronor per
hektar. Härtill komme skatter och andra kontanta utgifter, under det att
jordbrukets produktion endast räckte till familjens nödtorftiga uppehälle.
Följden härav kunde lätt bliva, att kolonisten måste lämna kolonatet och
söka sig andra utkomstmöjligheter. Kunde däremot tillräckliga arbetsför-
tjänster under odlingsåren beredas kolonisten, ställde sig saken annorlunda,
ty så snart större delen av jorden blivit uppodlad och avsättningsmöjlig-
heter för en del produkter kunde beredas, borde kolonisten dock med biin-

komster kunna finna utkomst för sig och sin familj på en areal av omkring 15 hektar.

I sitt yttrande över kommittébetänkandet har *domänstyrelsen* framhållit, att i de avläggset belägna norrländska skogsbygderna jordbruk kunde icke annat än i vissa undantagsfall bedrivas på sådant sätt, att, med nu rådande anspråk på vad till livets nödtorft hörde, dess utövare enbart därav kunde utvinna sin och sin familjs skäligen bärgning. Kolonisationen på kronoparkerna i Norrland och Dalarna borde för den skull ske huvudsakligen allenast i sådan omfattning, att kolonisterna under normala förhållanden i rätt avsevärd utsträckning kunde paräkna arbete på kronoparkerna eller eventuellt i övrigt inom orten. Dylig tillgång på arbetsförtjänst vore icke minst nödvändig för att sätta kolonisten i stand att med något så när framgång kunna bedriva sitt jordbruk och därav år efter år vinna allt större ekonomiskt stöd. Ett norrländskt jordbruk, förlagt i huvudsak till myrjord, torde nämligen icke kunna äga bestånd och lämna i någon mån tillfredsställande avkastning, utan att jorden tillfördes avsevärda mängder konstgödsel samt i allmänhet även särskilda jordförbättringsmedel. Härtill såväl som ock till inköp och underhåll av kreatur och redskap, till anskaffande av utsäde och huvudparten av brödsäd med mera erfordrades kontanta medel, vilka, då jordbruket åtminstone icke under de första årtiondena kunde lämna nämnvärda sådana, måste förskaffas genom arbete åt andra.

Sedan kronans marker avskiljts från de enskildas, hade de förra ansetts böra behandlas på så sätt, att de kunde tillföra statsverket allttjämt ökade inkomster. Domänstyrelsen såsom vårdare av denna statens värdefulla egendom tillkomme det att i främsta rummet tillse, att statsdomänerna icke belastades med onera och servitut, som icke uppvägdes av däremot svarande fördelar. Kolonisationen på nu ifrågavarande statsskogar borde alltså enligt styrelsens mening bestämt särskiljas från den kolonisation, som ur huvudsakligen sociala synpunkter syntes böra av statsmakterna främjas på annan därför lämplig mark. Det torde dock, om ock i begränsad omfattning, även i Norrland och Dalarna finnas vissa kronoparker eller delar därav, som med hänsyn till belägenhet m. m. innefattade sådan odlingsjord, att denna borde kunna upplätas åt enskilda som kolonat, utan att därvid avseende fästes på om innehavaren nu eller framdeles kunde paräkna nämnvärd inkomst genom arbete å kronoparkerna. Härvid komme alltså i huvudsak de sociala synpunkterna att göra sig gällande. Där sådan jord eller där mark till byggnadstomter invid järnvägsstationer m. m. upplätes, borde domänfonden beredas full ersättning ej allenast för den mark, som härför toges i anspråk utan jämväl för den skog och det virke av skilda slag, som statsmakterna kunde finna skäligt utlämna till dem, som å berörda områden verkställdes odling eller åstadkomme bebyggelse.

Styrelsen, som genom härförut gjorda uttalanden icke velat underkänna betydelsen av en även rätt långt gående kolonisation på kronoparkerna i Norrland och Dalarna, hade dock ansett sig böra erinra om de betydande svårigheter, som helt visst komme att möta de blivande kolonisterna, framför allt om dessa komme att rekryteras av industriarbetare eller personer från sydligare delar av landet, främmande för rådande förhållanden och ovana vid en nyodlars i avlägsna skogsbygder synnerligen strävsamma liv. Genom att staten ställde i utsikt betydande ekonomisk hjälp för de egna hemmens anordnande och därigenom direkt inbjöde till bosättning på sina domäner, påtog den sig i visst avseende ett med vittgående, svarberäkneliga konsekvenser förenat ansvar för kolonisternas framtida välfärd. Då där-

jämte den föreslagna kolonisationen medförde betydande uppoffringar från statens sida, särskilt som styrelsen måste befara, att de till kolonisterna såsom lån lämnade medlen allenast till en del kunde återbetalas, hölle styrelsen före, att viss varsamhet vore av nöden och att i varje fall, innan område upplättes för kolonisation, här förut angivna synpunkter i fråga om förutsättningarna för att kolonisterna måtte kunna på orten erhålla sin skäligen bärgning borde noggrant övervägas. Redan nu vore bebyggelsen å vissa kronoparker i Norrland så omfattande, att där bosatta personer icke kunde erhålla närmelsevis så mycket arbete på kronoparkerna, som för deras även mest nödtorftiga uppehälle vore erforderligt. Ej heller torde deras behov av arbetsförtjänst kunna fyllas, även om på respektive skog infördes så intensivt skogsbruk, som vore möjligt med hänsyn till ofrånkomliga rådande förhållanden på orten och statens berättigade krav å skäligen inkomster från statsskogarna. Styrelsen befarade på goda grunder, att en kolonisation, som framdroves utan beaktande av vad här ovan framhållits, skulle komma att flerstädes skapa ett nybyggjarproletariat, som bleve till betydande tunga för kommunerna och som medförde, att staten esomoftast måste anordna så kallade nödhjälpsarbeten för avhjälpande av den mest skriande nöden.

Sedan Kungl. Maj:t den 11 november 1923 uppdragit åt domänstyrelsen att — i enlighet med vissa angivna riktlinjer, bland andra, att utgångspunkten för kolonisationen å de norrländska kronoparkerna borde vara behovet av ytterligare arbetskraft för skötsel av skogarna — överarbeta kolonisationskommitténs förslag, har *domänstyrelsen i förberörda utlåtande den 28 maj 1924* föreslagit, att utläggande av jordlägenheter å kronoparkerna endast skulle ske, *därest hinder mötte att med i orten tillgänglig arbetskraft utföra arbeten, som under normala förhållanden vore erforderliga för skogens rationella skötsel och vård.*

I över sistnämnda utlåtande avgivna yttranden har i många fall synpunkten, att arbetsförtjänst åt kolonisterna på statsskogarna vore en nödvändig förutsättning för dylik verksamhets igångsättande, kraftigt understukits. Från andra håll har emellertid gjorts gällande, att den av domänstyrelsen sålunda angivna utgångspunkten dels förbisåge frågans sociala sida och dels uteslöte kolonisation å kronoparker i sådana fall, där arbetsmöjligheter för kolonisterna visserligen saknades å kronoparken men där nödiga biinkomster kunde i orten erhållas på annat sätt.

De utlåtanden, som avgivits i nu föreliggande stora frågekomplex, återspegla i allmänhet den uppfattning, att *frågan om den norrländska kronoparkskolonisationens framtida ordnande snarligen bör göras till föremål för statsmakternas beslut.*

De av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tyko L. Jonsson* hava ansett, att nu rådande ovisshetstillstånd icke gärna kunde fortsätta längre, samt hemställt, att frågan i hela dess vidd bleve framlagd till 1925 års riksdag och löst i den riktning, försökskolonisationen gått, sålunda efter ett i praktiken prövat system, dock med vissa ändringar och tillägg.

Landstingens norrlandskommitté, som på det varmaste biträtt sist nämnda vädjan, har gjort gällande, att det skulle vara i hög grad olyckligt, om frågan längre finge vänta på sin slutliga lösning. Kolonisationsförsök hade pågått sedan 1918, och den erfarenhet, som därvid vunnits, visade, att de utförts efter en väl genomtänkt plan. De korrigeringar, som dock borde vidtagas, vore ej av mera djupgående natur. Vid sådant förhållande syntes någon tvekan icke längre böra råda om sättet för arbetets fullföljande. Kommittén såsom representant för de fyra norrländska landsting (i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Gävleborgs län), inom vilkas områden kolonisationen till huvudsaklig del utförts och i framtiden komme att utföras, hemställde därför, att proposition om kolonisationsfrågans ordnande måtte avlätas till 1925 års riksdag.

A andra sidan har från något håll påyrkats, att hela frågan borde tills vidare anstå.

Sälunda har *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* och dess *egnahemsnämnd* i yttrande 1924 uttalat, att resultatet av försökskolonisationen borde inväntas, innan kolonisationsfrågan upptoges till slutlig prövning. Konjunkturerna manade till försiktighet. Man borde avvakta och se, om innehavarna av försökskolonaten kunde betala sina avgälder. Nu finnes god tillgång på enskild jord för kolonisation. Arbetskraften till kronoparkerna torde tills vidare kunna erhållas på annat sätt. Frågan borde därför tills vidare anstå.

Bland strävandena att ernå bästa möjliga bärgning åt vårt lands befolkning genom att på ändamålsenligaste sätt utnyttja landets ekonomiska resurser intar spörsmålet om den produktiva markens användning en framskjuten plats, antingen det gäller åstadkommandet av en ur allmän synpunkt mera lämplig fördelning av jorden eller främjandet av ett bättre utnyttjande av mark genom skogskultur och nyodling. Till problemets sistnämnda del hör kolonisationen på kronoparkerna i Norrland och Dalarna.

*Departements-
chefen.*

Men om än denna kolonisation alltså har samma syfte som övriga sociala jordfrågor, äro dess förutsättningar i viss mån säregna. Då den i statens hand befintliga odlingsbara marken för de sex nordligaste länens vidkommande väsentligen är belägen i övre Norrlands inre delar och alltså här förevarande kronoparkskolonisation huvudsakligen blir hänvisad till dessa trakter, gälla givetvis härvidlag samma särskilda förutsättningar som för all nybildning av jordbruk i denna del av landet i jämförelse med dylik i landets sydligare delar. Men omständigheten att bebyggelsen dessutom avser områden, där staten är så gott som ensam skogsägare, ställer denna kolonisation ytterligare i en klass för sig, vad förutsättningarna angår.

Vad nu först beträffar jordbruksnybildning i här ifrågavarande delar av Norrland, torde erfarenheten hava givit vid handen, att jordbruk i allmänhet icke kan bestå därstädes utan biinkomster. Det nödiga tillskottet till inkomsterna tages i stort sett från skogen antingen genom virkesförsäljningar från de egna skogsskiftena eller genom skogsarbeten eller skogs-

körslor för andra. Såsom en oeftergivlig förutsättning för en framgångsrik kolonisation å här ifrågavarande kronoparker får därför uppställas en faktisk och något så när bestående förefintlighet av förtjänstmöjligheter utanför kolonaten i den omfattning, som i allmänhet i dessa trakter kräves för upprätthållande av jordbruk utan egen saluskog. Kolonisationen på kronoparkerna i Norrland och Dalarna torde därför tills vidare endast böra givas den omfattning, som kan motiveras av en dylik förekomst av förtjänstmöjligheter, huvudsakligen skogsarbete.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att det icke lärers gå att, som kolonisationskommittén förutsätter, grunda kolonisationen på det behov av arbetskrafter, som skulle uppkomma för den händelse övergång från extensivt till intensivt skogsbruk skedde på ifrågavarande kronoparker. Huruvida en sådan övergång är önskvärd får bedömas under hänsyn till utsikten, att det på kulturåtgärder nedlagda kapitalet kan komma att skäligen förräntas. Frågan om intensiv eller extensiv skogsdrift är därför beroende av de ekonomiska konjunkturerna.

De speciella förhållandena i de inre delarna av övre Norrland angiva emellertid icke blott, såsom nyss påvisats, den begränsade omfattning, vari kronoparkskolonisationen måste bedrivas för att lända till ett gott resultat, utan motivera även, att åtgärder vidtagas för att inom ramen för den sålunda givna omfattningen nybildningen av jordbruk verkligen kommer till stånd. Den omständighet, som kraftigast talar härför, är skogsarbetets karaktär av säsongarbete. Då denna förvärvskälla i stort sett endast ger inkomst under några vintermånader, är det önskvärt, för att icke säga nödvändigt, att skogsarbetaren under resten av året från annat håll kan erhålla tillskott till sin bärgning. Så har också i stor utsträckning skett, i det att, såsom redan antytts, det huvudsakligen varit jordbruksbefolkningen, som sysselsatts med skogsarbete. Men på samma gång som behovet av arbetskraft på grund av vissa industriers utvidgning ökats jämväl för skogsbruket, har undan för undan tillskott av arbetskraft måst sökas från andra arbetsområden. Helt naturligt har icke nybildningen av jordbruk gått i samma takt som tillströmningen av nya skogsarbetare, och faktiskt sönderfaller just nu skogsarbetarkåren i här berörda trakter i tvenne delar, en med och en utan jordbruk. Vid inträdande lågkonjunktur på trävarumarknaden och för övrigt när helst en minskning i avverkningarna inträder kommer den senare kategorien i en svår situation, emedan den icke har någon annan förvärvskälla att falla tillbaka på. De arbetslösa bland dessa skogsarbetare bliva dessutom, såsom naturligt är, i viss mån en börda för det allmänna. Det skulle därför utan tvivel vara till fördel icke blott för dessa skogsarbetare själva utan även för stat och kommun, om möjlighet undan för undan kunde beredas den för skogsarbetet nödvändiga arbetarkåren att erhålla hjälp till att grunda de jordbruk, som äro en nödvändig förutsättning för en dräglig och någorlunda jämn bärgning som skogsarbetare. Men det är

icke blott ur social synpunkt skapandet av jordbruk åt skogsarbetarna har sitt intresse; det är även en ekonomisk fråga för skogsbruket, då därigenom åstadkommes en större stabilitet i tillgången på arbetskraft. Ty i den mån skogsarbetarkåren saknar det ekonomiska stöd, som ett eget jordbruk innebär, sker givetvis under lågkonjunkturen en utströmning av arbetare, vilka vid en följande högkonjunktur få ersättas, ofta från långt avlägsna trakter. En större jordbrukande skogsarbetarkår gör däremot tillgången på arbetskraft mera elastisk; dessa skogsarbetare kunna nämligen nöja sig med lågkonjunkturs mera inskränkta förekomst av arbetstillfällen men under högkonjunkturen fylla ett större behov av arbetskraft.

Vad som nu sagts om den nödvändiga växelverkan mellan skogsarbete och jordbruk har långt större räckvidd än den ifrågavarande kronoparkskolonisationen, som givetvis utgör en liten del av hela spörsmålet. Helt naturligt kan under sådana omständigheter den frågan ställas, varför ansträngningarna beträffande nybildningen av jordbruk i Norrland inriktas på kronoparkerna, då otvivelaktigt långt bättre odlingsmarker finnas i det norrländska kustlandet och det jämtländska silurområdet. Men svaret på denna fråga ger sig självt i den omständigheten, att nyssnämnda odlingsmark äges av bolag och enskilda, under det att kronoparkerna äro i statens hand. Detta förhållande har medfört, att kolonisationen på kronoparkerna på ett annat sätt kunnat aktualiseras, då några åtgärder för att få disponera marken icke behövt företagas; och utredning föreligger också färdig rörande denna kolonisationsfråga. Att den upptages till avgörande nu beror alltså icke därpå, att den skall anses viktigast eller att den skulle kunna göra andra jordpolitiska åtgärder överflödiga.

Vad jag sålunda anfört om förutsättningarna för en kolonisation på kronoparkerna i de sex nordligaste länen torde berättiga till följande slutsatser. Under förutsättning av något så när bestående förvärvsmöjligheter utom kolonaten böra bärkraftiga jordbruk kunna bildas på odlingsbar mark å de norrländska kronoparkerna. En sådan nybildning av jordbruk är i statens intresse såväl ur social synpunkt som med hänsyn till bedrivandet av det statliga skogsbruket, varför vissa uppoffringar från det allmännas sida för detta ändamål kunna vara motiverade.

En sådan uppfattning har emellertid blivit motsagd från åtskilliga håll, där man dels anser, att en kolonisation på kronoparkerna i Norrland icke bör fortsättas, och dels förmenar, att tiden icke nu är mogen för ett avgörande av frågan. Jag anhåller att få upptaga några av dessa synpunkter till bemötande. Vad då först beträffar den förra ståndpunkten, att kolonisationen icke bör fortsättas, har bland annat den farhågan uttalats, att staten skulle genom kolonisationen komma att draga en mängd nytt folk till skogarna, varigenom arbetstillfällena bleve än färre för de nuvarande skogsarbetarna. En dylik farhåga torde emellertid vara ogrundad. Redan vid försökskolonisationen hava kolonisterna i stor utsträckning rekryterats av bygdens eget folk, och med de ändrade bestämmelser och

den nya organisation för kolonisternas antagande, som jag ämnar föreslå, torde det i fortsättningen till allra största del bliva i orten redan varande skogsarbetare, vilka komma att försöka sig som kolonister. Det har vidare sagts, att erfarenheterna från försökskolonisationen givit vid handen, att kolonisation å de norrländska kronoparkerna icke är ändamålsenlig. Ingen kan bestrida, att läget för de nuvarande kolonisterna i många avseenden är bekymmersamt, och mången kolonist tycker, att framtiden ter sig mörk. Men det är av vikt att undersöka, vari orsakerna till dessa missförhållanden ligga, innan slutlig dom fälles i fråga om kolonisationens förutsättningar. Att märka är då, att en stor del av försökskolonisationen planlades och utfördes under en tid med sjunkande penningvärde och goda förtjänstmöjligheter. Men innan kolonisten hunnit få fotfäste i sin nya ställning, skedde omslaget till deflation och arbetslöshet. I detta förhållande ligger utan tvivel en huvudorsak till det nuvarande läget för kolonisterna. Härtill kommer, att man vid försökskolonisationens genomförande torde låtit sig ledas av en alltför stor optimism beträffande högkonjunktorens bestånd. Slutligen torde också ett och annat missgrepp hava gjorts i fråga om sättet för kolonisationens anordnande, vilket emellertid får bedömas med hänsyn till, att verksamheten icke haft någon erfarenhet att bygga på utan var, vilket ju också uttryckligen fastslagits, att betrakta som ett försök. De erfarenheter, som denna försökskolonisation givit, torde för övrigt vara tillräckliga för att verksamheten för framtiden skall kunna länkas in i mera praktiska banor.

En i någon mån avvikande mening har i detta avseende anförts i en del här förut omförmälda yttranden, i det man ansett, att erfarenheterna ännu icke motivera ett slutligt avgörande av frågan. Jag har även på ett tidigare stadium funnit den uppfattningen äga ett visst fog. Den nu förebragta utredningen har emellertid givit vid handen, att meningarna numera torde hava väsentligen enat sig om formerna för verksamhetens bedrivande. Vad som ännu torde vara oklart, är den omfattning, vari kolonisationen bör bedrivas. I detta avseende torde mera erfarenhet vara av nöden. Med den begränsning i förutsättningarna, som jag i detta avseende här ovan angivit, och då jag ämnar förorda, att tills vidare kolonisationens omfattning för varje år göres beroende av beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, synes mig emellertid ingen betänksamhet i detta avseende vara befogad. Ett särskilt skäl för att formerna för kolonisationens bedrivande nu böra fastslås ligger dessutom i hänsynen till redan befintliga kolonister, vilka helt naturligt önska klarhet om sitt framtida öde, så mycket mera som för åtskilliga av dem den tidpunkt nu nalkas, då lega skall börja att erläggas.

I de allmänna grunder för den fortsatta kolonisationen, vilka jag senare skall sammanfattningsvis framlägga, torde rörande den nu behandlade frågan om principiella utgångspunkter för verksamheten böra stadgas,

att å därtill lämplig mark å kronoparker inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län jordlägenheter (kolonat) må, på i det följande angivna villkor, upplåtas till uppodling och bebyggande i syfte att befrämja uppkomst av jordbruk och egna hem, avsedda i främsta rummet för ortens befolkning; börande kolonat utläggas blott i mån tillgång kan antagas vara för handen till sådant förtjänst- arbete, som erfordras för att kolonatets innehavare med familj må kunna erhålla oundgänglig bärning.

IV. Den fortsatta kolonisationsverksamhetens ordnande.

Jag övergår härefter till behandling av frågan om den fortsatta kolonisationsverksamhetens ordnande i skilda hänseenden. Därvid kommer jag att punktviss uppehålla mig vid följande särskilda spörsmål, till vilka ställning nu torde böra tagas, nämligen:

*Departements-
chefen.*

1. Personliga förutsättningar för att kunna antagas till kolonist.
2. Upplåtelseform och kolonatens kamerala natur.
3. Kolonatens tilldelning av odlingsmark.
4. Tillgodoseende av kolonisternas virkesbehov (jämte frågan om dispositionsrätten till skogen å kolonaten).
5. Betesfrågan.
6. Kolonisternas rätt till jakt och fiske.
7. Frågan om hägnadsskyldighet.
8. Vägar.
9. Torrläggning av kolonatens odlingsmark.
10. Kolonatens bebyggande.
11. Kolonatens uppodling.
12. Köpeskilling och lega för kolonat.
13. Skatteplikt.
14. Ifrågasatt premiering av skogsarbete.
15. Skolfrågan.
16. Kolonisationsarbetets organiserande.
17. Kostnadsberäkningar.
18. Förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Redan nu torde jag böra framhålla, att jag i det följande vid behandlingen av flera av förenämnda spörsmål torde komma att lägga delvis andra synpunkter på dem än vad som varit bestämmande för den hittillsvarande försökskolonisationen. Verkställda omfattande utredningar av kolonisationsfrågan hava givit stöd åt den uppfattningen, att viss omläggning av kolonisationsverksamheten är av nöden. Sålunda torde för den fortsatta verksamheten snäva och bindande detaljföreskrifter böra i görligaste mån

undvikas och i stället ökade möjligheter öppnas till smidig, naturlig anpassning efter förekommande skiftande ors- och personförhållanden. Vidare torde större vikt böra läggas vid beredande åt kolonisterna av förmåner in natura genom något rikligare tilldelning av jord och skog, medan å andra sidan utlämnandet av kontantbidrag, vilka skola av kolonisterna förräntas och återbetalas, synes kunna något inskränkas. Därjämte torde odlingsfrågan böra ställas mera i förgrunden, under det att byggnadsfrågan lämpligen bör erhålla en mindre framträdande plats än hittills. Särskild uppmärksamhet bör även ägnas åt frågan om utväljandet av lämpliga kolonister. Slutligen torde verksamheten i organisatoriskt hänseende böra starkt decentraliseras genom att det egentliga kolonisationsarbetet helt förläggas till ute i orterna i nära kontakt med rådande ors- och personförhållanden verksamma lokalorgan. Jämväl i åtskilliga detaljfrågor torde jag komma att förorda anordningar, som i större eller mindre grad avvika från vad som tillämpats vid försökskolonisationen.

Jag ingår nu på behandling av de i förestående aderton punkter upptagna specialspörsmål, därvid jag genomgående kommer att använda kolonisationskommitténs förslag som utgångspunkt.

1. Personliga förutsättningar för att kunna antagas till kolonist.

Kolonisations-
kommittén.

Kolonisationskommittén har å sid. 177 och 178 i sitt betänkande behandlat frågan om villkoren för att bliva antagen till kolonist. Därvid har kommittén, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som bestämts i fråga om upplåtelser inom Alträskis nybyggesområde liksom beträffande villkoren för erhållande av egnahemslån, framställt följande under 4 § i kommitténs utkast till lag i ämnet (sid. 328 ff. i betänkandet) utformade förslag till bestämmelser:

Författnings-
förslag.

»Till brukare av kolonat (kolonist) må antagas allenast den, man eller kvinna, som är svensk medborgare, råder över sig och sitt gods, gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt prövas äga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk.

Ej må kolonat upplåtas till den, vilken äger fast egendom av sådan storlek, att en familj kan hava sitt uppehälle av dess avkastning, ej heller må mer än ett kolonat upplåtas åt samme person.»

Yttranden.

I flera av de i ämnet avgivna utlåtandena har såsom en grundbetingelse för framgångsrik kolonisation framhållits, att blott personer med *särskilt goda förutsättningar* för här ifrågakommande säregna verksamhet borde antagas till kolonister och att synnerlig omsorg därför borde nedläggas vid valet av kolonister.

Sålunda har *länsstyrelsen i Norrbottens län* framhållit i yttrande 1922, att den icke minst viktiga förutsättningen vore, att kolonisten fullt tillfredsställande kunde hantera »spade, yxa och såg» och att även hustrun måste

vara lämpad för det hårda och strävsamma arbete, som fölle på hennes lott, ävensom i yttrande 1924, att det gällde att under mindre gynnsamma naturförhållanden i obruten bygd avvinna jorden de produkter, denna kunde lämna, att odlaren därför måste kunna underkasta sig försakerelser samt att traktens befolkning, som vuxit sig in i förhållandena, vore den lämpligaste.

Liknande synpunkter hava framhållits i yttrande från *Norrbottnens läns landsting*.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har uttalat den mening, att prövningen av de personliga betingelserna för antagande av kolonist vore av synnerlig vikt för ett gott utfall av verksamheten, vadan antagandet fordrade en omsorgsfull och opartisk prövning och ställde särskilda krav på den myndighet, på vilken antagandet skulle bero.

Jämtlands läns landsting har -- med instämmande av *länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott* -- framhållit, att de personliga förutsättningarna borde noga beaktas och att åldern ej linge vara för hög. Enligt sagda hushållningssällskaps *egnahemsnämnd* måste en förutsättning för kolonisationen vara, att endast fullt dugliga personer antoges till kolonister.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd, som jämväl betonat, att valet av kolonister spelade en avgörande roll, har ansett, att staten ej borde locka med stora fördelar; utan borde blott den bliva antagen till kolonist, som besjälades av levande intresse samt besuttede stor arbetsamhet och okuvlig energi.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har påpekat, att personurvalet spelade större roll här än vid annan verksamhet och att det ej hjälpte med eljest aldrig så väl planerade och kontrakterade åtgärder, om man icke lyckades erhålla bra folk såsom kolonister.

Jämväl *riksdagens revisorer* hava i sin berättelse för första halvåret 1923 betonat angelägenheten av, att före antagandet av kolonist största omsorg nedlades vid prövningen av dennes förutsättningar att genomföra företaget, och detta i synnerhet i betraktande av statens stora kapitalinsats för verksamheten. Anspråken på kunnighet i jordbruk och skogsarbete borde bestämt upprätthållas.

För *nationalföreningen mot emigrationen* har frågan om kolonistmaterial framträtt nära nog som hela problemets kärnpunkt. Första villkoret, för att en obygdskolonisation av den utomordentliga vansklighet som den påplanerade kronoparkskolonisationen skulle lyckas, vore, att det funnes ett fullgott, hårdigt och förnöjsamt kolonistmaterial att bygga på. Att ett sådant funnes vore otvivelaktigt. Men det gällde, att kolonisationen verkligen komme att tillgodogöra sig detsamma och ej bleve hänvisad att, såsom ett slags jordpolitisk slumverksamhet, taga hand om dem, som ej dugde att slå sig fram på annat håll. Kolonisationen måste bjuda sådana utkomst- och utvecklingsmöjligheter, att dessa komme att locka verkligt dugande kolonister.

De av kolonisationskommittén inkallade *ombuden för skogstorparna* i Norrbottens och Västerbottens län hava framhållit, att ortsganen borde givas medinflytande vid utrönandet av de personliga förutsättningarna samt att den bästa arbetaren ej alltid förstode att skaffa sig rekommendationer.

Nu nämnda ombud för skogstorparna hava vidare framfört ett speciellt önskemål, i vilket Jämtlands läns landsting ävensom ombud för Piteå älv-dals skogstorpareförening inom Arvidsjaurs och Arjeplogs lappmarkskommuner och representanter för skogstorpare och lägenhetshavare inom Jokk-

mokks och Älvsby kommuner i huvudsak instämt, nämligen att kolonat borde kunna få upplåtas till person, *oaktat denne ägde fastighet* av motsvarande storlek, därest kolonattet toges för omyndiga barn i den ålder, att de snart kunde övertaga ena eller andra fastigheten. Härigenom bereddes barnen tillfälle att i fädernebygden få kolonat, vilka redan vid inflyttningen av den sedermera bildade nya familjen kunde hava fått viss bärkraft.

Länsstyrelsen i Norrbotten län har uttalat tvivel om lämpligheten att stadga bestämmelser, varigenom *kvinna* kunde antagas till kolonist.

Departements-
chefen.

I likhet med vad som uttalats i förenämnda yttranden anser även jag, att blott sådana personer böra antagas till kolonister, vilka äga alldeles särskilda förutsättningar för den i många hänseenden krävande nybyggarverksamhet, det här gäller, och vilka kunna finna sig till rätta i de uti Norrlands skogsbygder rådande förhållanden. Den synnerligen viktiga frågan om utväljandet av ett fullgott kolonistmaterial torde emellertid komma att i allt väsentligt bero av det eller de organ, som komma att få verksamhetens praktiska genomförande om hand; och kommer jag i det följande att vid behandlingen av organisationsfrågan föreslå sådana anordningar beträffande verksamhetens decentraliserande, att största möjliga garanti må erhållas för ett ändamålsenligt och sakkunnigt urval av kolonister. Emellertid läser frågan om personvalet vara så betydelsefull, att i de grundläggande bestämmelserna för kolonisationsverksamheten ett stadgande lämpligen bör inryckas, att endast den må antagas till kolonist, som prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförande av ifrågakommande kolonisationsföretag, däri inbegripet drivande av ett mindre jordbruk.

De av kolonisationskommittén föreslagna inskränkande bestämmelser, att kolonat ej må upplåtas till ägare av viss fastighet samt att ej mer än ett kolonat må upplåtas åt samme person, finner jag varken nödvändiga eller ens fullt lämpliga. Visserligen torde vederbörande organ, som komma att få antagandet av kolonister om hand, böra i *allmänhet* tillämpa vad sålunda föreslagits — det bör ligga i sakens natur — men åtskilliga fall kunna tänkas, där undantag härifrån borde kunna medgivas. Ovan angivna önskemål, att kolonist eller annan innehavare av mindre fastighet i orten borde beredas möjlighet att i särskilda fall åtkomma kolonat för uppväxande barn, synes exempelvis vara behjärtansvärt. Vidare kan tänkas, att någon för kolonisationsverksamhet särskilt lämpad person redan innehar fastighet, men att han av en eller annan anledning önskar eller är nödsakad lämna denna och i stället vill försöka sig på nybyggarverksamhet å kronoparker. Då det icke torde vara av nöden eller lämpligt att uttryckligen förhindra dylikt, anser jag, att berörda inskränkande bestämmelser icke böra intagas i de för verksamheten gällande grundstadgandena.

Ehuru exempelvis en änka med uppväxande söner, vilka närma sig myndighetsåldern, möjligen någon gång kan vara i särskilt behov av kolonat, och familjen skickad att sköta detta, torde det icke vara erforderligt, att i

bestämmelserna särskilt understrykes, att såväl man som kvinna må antagas till kolonist, utan lärer uttrycket »svensk medborgare» vara till fyllest.

Jag anser alltså, att i de grundläggande bestämmelserna icke bör stadgas annat rörande kolonists personliga förutsättningar än

att till brukare av kolonat (kolonist) må antagas allenast svensk medborgare, som råder över sig och sitt gods, gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförande av ifrågakommande kolonisationsföretag, däri inbegripet drivande av ett mindre jordbruk.

2. Upplåtelseform och kolonatens kamerala natur.

A sid. 139—153 i kolonisationskommitténs betänkande återfinnes en avdelning benämnd »Kolonatens kamerala natur. Besittningsform». Härav inhämtas i huvudsak följande.

Den upplåtelseform, som tillämpades för skogstorp och odlingslägenheter, d. v. s. *nyttjanderätt*, kunde kommittén icke föreslå till fortsatt tillämpning vid kolonisationen å kronoparkerna. Om än brukaren genom optionsrätt innehade en juridisk tryggad ställning, rönste dock hans intresse för lägenhetens utveckling ett ogynnsamt inflytande därav, att han vore arrendator utan möjlighet att förvärva äganderätt till den jord, han brukade.

Kommittén hade undersökt, huruvida kolonat borde upplåtas under någon form av *ständig besittningsrätt*. De sakkunniga, vilka den 10 juni 1912 tillkallats för utredande av, bland annat, huruvida för främjande av egnahemsrörelsens utveckling upplåtelse av områden från statens skogs- och jordbruksdomäner kunde ske, förutom med äganderätt, jämväl med tryggad besittningsrätt (den s. k. kronolägenhetskommisionen), hade uttalat, bland annat, att endast i undantagsfall den ständiga besittningsrätten, i den form de sakkunniga föreslagit denna, funne användning beträffande smärre lägenheter av den storlek, att åbon ej kunde ur jorden hämta full bärgning för sig och sin familj, samt att, då arealen jordbruksjord vore av mindre omfattning, upplåtelse med äganderätt vore naturligare än upplåtelse under besittningsrätt. Då de sakkunnigas förslag ej vore utarbetat med hänsyn till förhållandena å kronoparkerna i de sex nordligaste länen och då förslaget vidare vore avsett att äga tillämpning på lägenheter med annan uppgift än kolonaten, ansåge kolonisationskommittén, att de sakkunnigas lagförslag *ej* borde — åtminstone i nu föreliggande form — vinna tillämpning vid upplåtelse av kolonat enligt kommitténs förslag. Skulle statsmakterna godkänna ett lagförslag om ständig besittningsrätt och skulle erfarenheten sedermera giva vid handen, att dylik lag borde tillämpas även beträffande kolonat, torde det böra bliva en framtiden förbehållen uppgift att låta lagen undergå en här för avpassad omarbetning.

Den upplåtelseform, som kommittén ville förorda, vore *arrende under femton år med rätt för kolonist att, så snart han fullgjort vissa honom åliggande odlings- och byggnadsskyldigheter, förvärva kolonatet med äganderätt*. Fullgörande av en sådan arbetsprestation torde vara ett gott bevis för kolonistens allvarliga uppsåt att ägna sig åt kolonatets skötsel. Vidare finge kolonisten härigenom redan från början statens försäkran, att han vid full-

Kolonisations-
kommittén.

Upp-
låtelseform.

görande av sina äligganden kunde på jämförelsevis kort tid na den självständighet, som full äganderätt innebure. Denna statens utfästelse borde innebära en kraftig eggelse och vara av stort värde för kolonisten. Då emellertid en eller annan kolonist kunde hysa betänkligheter mot att ikläda sig de förpliktelser beträffande erläggande av köpeskilling, som förvärv av kolonatet skulle medföra, borde kolonist, som efter utgången av det avslutade arrendeavtalet önskade förnya detta, vara berättigad att på huvudsakligen oförändrade villkor få innehava kolonatet med nyttjanderätt under ytterligare en 15-årsperiod. Skulle en kolonist vid den andra arrendeperiodens utgång önska erhålla ytterligare nyttjanderättsupplåtelse för bestämd tid, borde staten under inga förhållanden visa obillighet mot dylik kolonist.

Kontrakt om
upp-
låtelser.

Då kolonist antoges till brukare av kolonat, borde mellan honom och staten upprättas *kontrakt*. Kommittén hade upprättat förslag till kontraktsformulär, fogade såsom bilagor A, B och C till kommitténs betänkande (sid. 375—398). I berörda kontrakt borde intagas i första rummet bestämmelser rörande förhållandet mellan kronan och kolonisten under den tid, den senare brukade kolonatet på arrende, samt i andra rummet några punkter, avsedda att tillämpas, då överenskommelse skulle träffas om arrendets förbytande i äganderätt. I förstnämnda hänseende innehölle kontraktsförslagen åtskilliga bestämmelser, dels avhandlande sådana angelägenheter som kolonatens bebyggande, uppodling, väg- och dikesfrågor, virkestilldelning, betes-, jakt- och fiskerätt, lega m. m., dels *ock* om skyldighet för kolonist att tåla, att väg och elektriska ledningar framdroges över kolonatet, om ersättning vid avträde av kolonat, om ömsesidig uppsägningsrätt då kolonist avlede eller försattes i konkurs, om förbud för kolonist att från kolonatet bortföra stråfoder, gödsel m. m. samt om de fall, då upplåtelsen skulle vara förverkad och kolonist förty pliktig att nästa 14 mars efter skedd uppsägning avflytta från kolonatet m. m. I det senare hänseendet innehölle kontraktsförslagen vissa bestämmelser om köpeskillingens beräkning och sättet för dess gäldande, om avdrag från köpeskillingen av vissa premier, om skyldighet för kolonist att även efter det han förvärvat kolonatet med äganderätt dels tåla visst intrång å detsamma (vintervägar och elektriska ledningar) dels fullgöra vissa prestanda beträffande vägunderhållet m. m.

Vad särskilt anginge *frågan om uppsägning av nyttjanderättsavtalet, då kolonist avlede eller avträdde sin egendom till konkurs*, framtröfve kommittén, att staten borde, så länge kolonatet ännu utarrenderades, äga möjlighet att välja kolonist. Självfallet borde stärbhusdelägare efter en kolonist hava rätt att frånträda arrendet efter skedd uppsägning på sätt i norrländska arrendelagen 7 och 28 §§ sades. Även kronan borde hava rätt att uppsäga arrendekontraktet, i händelse kolonisten avlidit. Sistnämnda uppsägningsrätt borde dock begagnas med stor urskiljning och efter noggrann prövning av alla på avgörandet inverkan omständigheter. Även i händelse att kolonist försattes i konkurs, borde ömsesidig rätt till kontraktets uppsägande vara förbehållen parterna. Kronan borde dock även i det fall, att kolonist råkat på bestånd, med varsamhet tillämpa sin uppsägningsrätt, och de föreliggande omständigheterna borde tagas under skärskådande.

Korrektiv
mot olämplig
delning av
kolonat.

Beträffande *frågan om kolonatens upplåtande med äganderätt* hade kommittén undersökt, huruvida sådan rätt borde vara ovillkorlig eller om den borde inskränkas. I detta hänseende ville kommittén föreslå *korrektiv mot skadlig söndersplittring av kolonaten*. Kommittén hade tagit del av jordstyckningskommissionens 1920 avgivna förslag om delning av jord å landet samt funnit detta förslag innehålla bestämmelser, som innebure full trygghet

mot olämplig delning jämväl av mark till kolonat. I avvaktan på att den förberedda revisionen av jorddelningslagstiftningen bleve genomförd, syntes emellertid särskilda stadganden erfordras beträffande delning av jord, som upplåtits till kolonat. Prövning, huruvida delning av kolonat (vare sig genom avsöndring eller klyvning) borde tillståndas, borde tillsvidare och i avvaktan på den förberedda allmänna revisionen av jorddelningsväsendet tillkomma vederbörande länsstyrelse, som, innan ärendet avgjordes, borde höra vissa myndigheter eller nämnder. Föreskrifter i detta syfte borde inrymmas i särskild lag.

Kommittén framlade ett *förslag till lag om ändrad lydelse av 29 § i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring* ävensom ett *förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 11:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt* (se sid. 336 och 337 i kommitténs betänkande).

Lagförslag.

En omedelbar följd av att äganderätten till kolonatet överginge från staten till kolonisten vore, att *området för den försålda fastigheten måste genom laga delningsförrättning avskiljas från kronoparken*. Detta borde ske genom avsöndringsförfarande. När fastställelse söktes å avsöndring skulle enligt 21 § av lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning m. m. det avsöndrade området vara av lantmätare eller annan i ägomätning kunnig person avfattat å *karta*, som noggrant angäve områdets läge. Enligt det förslag till lag om delning av jord å landet, som av jordstyckningskommissionen framlagts i dess betänkande den 16 oktober 1920, skulle vid avstyckning lantmätare upprätta fullständig karta med redovisning sålunda ej blott av ytterkonturerna för avstyckade områden utan även av därinom befintliga olika ägoslag, byggnader, vägar m. m. Till förekommande av varje osäkerhet rörande områdets gränser och läge torde det vara lämpligt, att den princip, som fått uttryck i nämnda förslag, komme till tillämpning vid de avsöndringsförrättningar, som kunde bliva en följd av kolonats försäljning, även om det av jordstyckningskommissionen framlagda förslaget icke skulle hava blivit upphöjt till lag, innan fråga om förrättning av nu ifrågavarande art skulle bliva aktuell. Det torde icke härför behöva göras ändring eller tilllägg till 1896 års ovan återopade lag. Därest staten, vilket kommittén funne skäligt, iklädde sig kostnaden för den noggrannare mätning av området, som måste anses önskvärd, kunde den andra avtalande parten icke rimligen göra någon invändning däremot. Förutom den tillförlitligare bestämning av kolonatets läge och område, som härigenom erhöles, vunnes även den fördelen, att de inom kolonatet verkställda odlingarna bleve fullständigt uppmätta.

Avsöndringsförfarande.

Karta.

Då kronan försålde kolonat, borde det tillkomma kronan att på köparens bekostnad förskaffa honom lagfart å fastigheten. I sammanhang härmed torde den vederbörande myndighet, som å kronans vägnar undertecknat köpekontrakt och köpebrev, ej underlåta att å kronans vägnar söka inteckning i kolonatet såväl för ogulden köpeskilling som ock till säkerhet för beståndet av de servitut, vilka komme att för framtiden åvila kolonatet.

Lagfart m. m.

Rörande nu behandlade frågor om besittningsform, upplåtelsekontrakt och diverse kamerala angelägenheter har kommittén framlagt förslag — förutom till förenämnda lagstiftning rörande kolonatens delning — till diverse författningsbestämmelser, vilka återfinnas under 6, 7, 18, 19, 20, 21, 24, 25

och 26 §§ i det av kommittén utarbetade utkastet till lag angående kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna (sid. 328 ff. i betänkandet).

Författnings-
förslag. De föreslagna bestämmelserna lyda sålunda:

»Om nyttjanderätt till kolonat.

6 §.

Avtal om upplåtelse av kolonat skall upprättas skriftligen i enlighet med formulär, som fastställas av kolonisationsnämnden.

7 §.

Upplåtelse av kolonat skall ske för en tid av femton år. Har kolonist vid utgången av första upplåtelse tiden icke inlöst kolonatet, oaktat rätt till inlösen tillkommit honom, skall, där han så önskar, kolonatet under oförändrade villkor till honom upplåtas för ytterligare femton år, dock att vad om oförändrade villkor för upplåtelsen nu är sagt icke skall tillämpas beträffande kolonist enligt 10 § åliggande odlingskyldighet, ej heller i fråga om frihet från erläggande av lega, varom i 8 § sägs, eller rätt till bete, varom i 13 § stadgas.

18 §.

Dör kolonist före upplåtelse tidens utgång eller försättes han i konkurs, äge såväl kronan som dödsbodelägarna eller borgenärerna uppsäga avtalet. Sker ej uppsägning från någondera sidan inom sex månader efter dödsfallet eller sist å trettionde dagen efter inställelsedagen i konkurs, skall avtalet fortfarande äga giltighet, och svara dödsbodelägarna eller borgenärerna för avtalets fullgörande intill dess upplåtelse tiden utgår eller avtalet eljest upphör att gälla.

Vad om rätt för kolonist till förnyad upplåtelse av kolonat eller till inlösen av kolonat i denna lag sägs skall icke äga tillämpning i fråga om borgenärer, för vilka avtal om nyttjanderätt till kolonat enligt vad ovan sägs kan komma att gälla.

Frånträder kolonist under pågående upplåtelseperiod nyttjanderätten till kolonat, vare sig till följd av dödsfall, konkurs, nyttjanderättens förverkande eller eljest, och skall ej jämlikt denna paragraf avtalet fortfarande äga giltighet för dödsbodelägare eller borgenärer, skall kolonatet ofördröjligen för återstoden av upplåtelse tiden upplåtas till annan kolonist under oförändrade villkor, dock att beträffande fullgörandet av den kolonisten åliggande odlings- och byggnadsskyldighet må vidtagas den jämkning, vartill omständigheterna skäligen må anses föranleda.

19 §.

Avträdes kolonat, skall kolonisten vara berättigad till ersättning för av honom enligt för kolonatet gällande byggnadsplan å kolonatet uppförda byggnader ävensom för å detsamma av kolonisten verkställda förbättringar. Vid ersättningens bestämmande skall avdrag göras för värdet av virke, som för byggnads- eller förbättringsarbetenas fullgörande tillhandahållits kolonisten från statens sida, ävensom för belopp, som kolonisten i den ordning särskilt stadgas må hava erhållit såsom odlings-, diknings- eller byggnadshjälp.

20 §.

I fråga om allt, varom i denna lag eller eljest ej finnes särskilt stadgat, skall om nyttjanderätt till kolonat tillämpas vad enligt lag gäller om arrende.

Om inlösen av kolonat.

21 §.

Efter det kolonist fullgjort honom åliggande odlingskyldighet beträffande kolonat, som första gången upplåtits, samt, i händelse kolonat skolat byggas genom kolonistens försorg, fullbordat de i byggnadsplanen upptagna byggnaderna, eller, i annat fall, fullgjort på honom i fråga om byggnaderna ankommande kompletterings- och inredningsarbeten, skall kolonisten vara berättigad att under de i denna lag angivna villkor inlösa kolonatet.

Har kolonist, på sätt i 7 § sägs, vid utgången av första upplåtelseiden erhållit ny upplåtelse av kolonatet, må han när som helst under den nya upplåtelseiden kunna inlösa kolonatet.

Rätt till inlösen av kolonat äger dock rum allenast i händelse kolonist prövas hava behörigen fullgjort vad honom i denna hans egenskap enligt denna lag eller eljest gällande föreskrifter åligger.

24 §.

Vill kolonist inlösa kolonat, göra därom skriftlig anmälan hos kolonisationsnämnden. Har sådan anmälan inkommit, låte nämnden ofördröjligen anställa besiktning å kolonatet till utrönande huruvida inlösen må äga rum. Prövar nämnden kolonist vara berättigad till inlösen, skall genom nämndens försorg upprättas köpekontrakt enligt formulär, som fastställles av Konungen.

Om besiktning, som i denna paragraf avses, skall i tillämpliga delar gälla vad om syn finnes stadgat i 2 kap. 11 och 12 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

25 §.

I köpekontrakt — — — skola intagas erforderliga förbehåll om servitut till förmån för såväl kronopark eller därå belägen fastighet som den försälda lägenheten. Sälunda skall i allmänhet ägaren av sistnämnda fastighet

förpliktas tåla, att väg för utforsling av virke från kronoparken toges över lägenheten ävensom att över lägenhetens område till förmån för kronoparken eller därå belägen fastighet drages elektrisk ledning, allt dock mot ersättning för av servitutets utövande vållad skada, ävensom göras förbehåll om skyldighet för ägaren av den försålda lägenheten att underhålla väg.

Å andra sidan skall ägaren av den försålda lägenheten, om och i den mån så finnes nödigt, tillerkännas — — — rätt att å vissa platser å kronoparken eller därå belägen fastighet taga grus, sand, torv och lera till hushöbehov samt för fullgörande av den ägaren av den försålda lägenheten åliggande skyldighet att underhålla väg.

26 §.

Sedan köpekontrakt rörande kolonat upprättats, skall genom kolonisationsnämndens försorg på statens bekostnad den försålda lägenheten av lantmätare avfattas å karta, därå upptagas skillnaden mellan ägoslag, vilka redovisas i jordregistret, byggnader, vägar, vattendrag och dylikt ävensom sådana fasta punkter och mätningssuppgifter, att det kartlagda områdets läge bliver fullt bestämt.

Inlöst kolonat skall genom kolonisationsnämndens försorg avskiljas från stamfastigheten genom jordavsöndring. Lagfart å fånget ombesörjes på kolonistens bekostnad av kolonisationsnämnden.»

Yttranden.

Vad kolonisationskommittén föreslagit beträffande upplåtelseform — *arrende under viss tid med köprätt för kolonisten* — har i stort sett icke mött erinran. I vissa yttranden har fördelen med detta system understrukits.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Västerbottens och Norrbottens läns skogstorp* hava funnit det ofrånkomligt och även nyttigast, att upplåtelsen skedde på arrende tills vederbörande visat sig behärska svårigheterna vid ordnandet av ett eget hem. På det kraftigaste underströkes nödvändigheten att den fortsatta upplåtelsen ej skedde med besittningsrätt utan med full äganderätt, när annars hela den befolkningssklass, kolonisterna komme att utgöra, komme att intaga en särställning, varigenom för kolonisationen ej lämpliga element tillfördes densamma. Dylika element skulle under nyttjanderättsformen erhålla ett skydd för moraliskt sett ej riktiga transaktioner.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har likaledes förordat en prövotid innan kolonisten finge äganderätt till kolonatet. Under förutsättning att kolonisten genom sitt arbete visat sig duglig, borde han icke förvägras att ganska snart övertaga kolonatet med äganderätt.

De av domänstyrelsen vid överarbetning av kolonisationskommitténs förslag tillkallade *kolonisterna Tyko L. Jonsson och K. G. Nord* hava — stödda på den allmänna meningen hos kolonisterna liksom hos det befolkningsslager, varifrån nya kolonister komme att uttagas — uttalat sig för upplåtelse med äganderätt. Denna rätt skapade större trygghetskänsla och medförde ökad arbetsintensitet. Befolkningen, som förut allmänt haft endast åborätt, hade strävat efter och efterhand även lyckats vinna full äganderätt utom i undantagsfall. Det låge en sund tanke i att fordra en prövotid, innan äganderätt

kunde få förvärfvas, men den borde ej — såsom vid försökskolonisationen — sättas till ett visst antal år, utan en kolonist borde få köpa sitt ställe, så snart han fullgjort sina odlings- och byggnadsskyldigheter och härigenom visat, att han lämpade sig för sin uppgift. Prövotiden vore förmånlig ej blott för staten utan även för kolonisten, som — då han toge kolonatet — ej alltid vore säker på, att han givit sig in på något, som han kunde gå i land med. Om han efter en tid funne sig ej passa till kolonist, hade han såsom arrendator mycket lättare att bliva fri från kolonatet än om han omedelbart förvärfvat kolonatet med äganderätt.

Landstingens norrlandskommitté har förklarat, att systemet med viss kortare provotid, då kolonist innehade kolonatet blott under nyttjanderätt, innan detta upplättes till honom med äganderätt, medförde åtskilliga fördelar både för staten och kolonisten. För staten bleve det möjligt att noggrannare, än som kunde ske vid antagande av kolonisten, pröva dennes förutsättningar för sin uppgift. Kolonisten å sin sida finge tillfälle att pröva sig själv och huruvida han vore vuxen det alltid krävande, ofta mycket strävsamma arbete, som vore förenat med brytande av bygd i trakter, vilka ej sällan vore avlägset belägna från förutvarande bebyggelser. Så snart en kolonist fullgjort honom åliggande byggnads- och odlingskyldigheter, borde han — som därmed torde hava givit fullgiltigt bevis för sin duglighet som kolonist — få övertaga kolonatet med äganderätt.

Vissa betänkligheter mot kolonisationskommitténs förslag, att kolonist städse skulle vara försäkrad rätt att efter fullgörande av vissa prestanda få förvärva kolonatet med äganderätt, hava kommit till uttryck i domänstyrelsens yttrande över kommittébetänkandet.

Sådana fall komme enligt *domänstyrelsens* uppfattning helt visst att inträffa, att kolonist, som förvärfvat kolonat med äganderätt, varken underhölle eller vårdade sig om dess vidare utveckling eller ägnade nämnvärd tid åt skogsarbete på kronoparkerna. Härmed vore syftet med upplåtelsen förfelat, utan att — så framt inbetalandet av ogulden köpeskilling behörigen fullgjordes — åtgärder till ändring kunde vidtagas från statens sida. Upplåtelser med äganderätt här och var i kronoparkerna kunde i övrigt av flera orsaker ofta vara till hinder för skogens rationella skötsel och vård. En undersökning, huru och under vilken form upplåtelse skulle kunna ske i annan ordning än med äganderätt, vore för den skull önskvärd. Skäl att frångå äganderättsformen vid upplåtelse av kolonat invid kronoparkernas utkanter i närheten av odlad bygd m. m., där kolonaten icke vore avsedda att fylla domänverkets behov av skogsarbetare, funnes dock icke.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att det förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, som av domänstyrelsen utarbetats med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag åt styrelsen den 11 november 1923, inrymmer helt andra synpunkter på frågan om upplåtelseformen än vad som kommit till uttryck i kolonisationskommitténs förslag. *Domänstyrelsens ifrågavarande förslag, avgivet i utlåtande den 28 maj 1924*, innebär i detta hänseende i huvudsak följande.

För upplåtelser med äganderätt skulle få tagas i anspråk allenast sådant i gränsen mot enskild mark beläget område, som utan olägenhet kunde från kronoparken helt avskiljas. Dylik upplåtelse skulle ske i form av omedelbar

försäljning utan provotid. Å tjänlig odlingsmark inuti kronopark skulle däremot odlingslägenheter få upplätas på 50-årigt arrende med optionsrätt.

Detta förslag — enkannerligen beträffande upplåtelser med nyttjanderätt — har emellertid rönt motstånd i över detsamma avgivna utlåtanden.

Verkställande ledamoten i statens kolonisationsnämnd har i ett såsom bilaga till domänstyrelsens sistnämnda betänkande intaget särskilt utlåtande (sid. 47 ff. i statens offentliga utredningar 1924:43) uttalat, att äganderättsformen borde genomgående tillämpas, att risk för olovlig tillägnan av virke knappast vore större vid lägenheter inuti kronoparker än i deras utkanter, i båda fallen vore risken ej stor, samt att stora fördelar vore förknippade med upplåtelser med äganderätt, därvid man, bland annat, sluppe besvär med återkommande syner. Emellertid vore viss provotid lämplig — såsom kolonisationskommittén föreslagit — för att den oduglige skogs- och jordbruksarbetaren måtte kunna i tid avskiljas. Upplåtelser under nyttjanderätt (odlingslägenheter) avstyrktes.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att upplåtelser med äganderätt borde få ske även inuti kronoparker, exempelvis där fråga vore om större områden eller områden intill befintlig väg. Äganderättsformen borde föredragas. Ehuru det kunde vara lämpligt i vissa fall — särskilt där kolonisterna rekryterades från orten — med försäljning redan vid det första tillträdet, borde dock i andra fall provotid, på sätt kolonisationskommittén föreslagit, tillämpas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har ansett, att äganderätten hade betydande företräden framför nyttjanderätten, något som kunde vara värt stora offer från statens sida vid upplåtelsen. Även inuti kronoparkerna borde upplåtelser med äganderätt få ske under förutsättning, att området vore lämpligt beläget ur allmän kolonisationssynpunkt. Upplåtelser under nyttjanderätt (odlingslägenheter) avstyrktes.

Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har helt avrått från upplåtelser under nyttjanderätt. Äganderätten vore den största sporr till uppodling och bebyggelse. Arrendeformen vore dålig och övergäves alltmera av de enskilda. Det vore ej lämpligt, att staten utplante-
rade arrendatorer å kronoparkerna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har framhållit, att en talrik arrendatorsklass ej vore ett önskvärt inlag i samhällsbilden. Äganderättsformen vore den bästa. Liksom beträffande enskild mark borde olägenheter ej möta av fristående enklaver inuti kronoparkerna. Försäljning borde dock ej ske omedelbart, ty därigenom skulle man gå miste om en behövlig provotid, innan köpare valdes. Odlingslägenheter med nyttjanderätt borde ej upplåtas.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egna-hemsnämnd hava ansett, att, därest större områden inuti kronoparkerna vore lämpliga för kolonisation, äganderätt borde förekomma även där. Bevakningssynpunkterna borde underordnas den sociala synpunkten.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egna-hemsnämnd hava gjort gällande, att större samlade odlingsområden inom kronoparkerna borde få tagas i anspråk för upplåtelser med äganderätt, som borde användas i största möjliga omfattning. Viss provotid, innan försäljning kom till stånd, borde dock förekomma.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län och sagda läns *hushållningssällskap* hava framhållit i stort sett samma synpunkter som de nu anförda.

Återkommande till kolonisationskommitténs förslag vill jag vidare framhålla, att *länsstyrelserna i Västerbottens län och Norrbottens län* ifrågasatt bestämmelser, *huru förfaras skall efter utgången av de trettio år*, under vilka kolonist, som icke förvärvade äganderätt till kolonatet, skulle äga på arrende innehava kolonatet. Förstnämnda länsstyrelse ifrågasatte i dylikt fall ytterligare nyttjanderättsupplåtelser på viss kortare tid, t. ex. fem år åt gången, samt att bestämmelser i detta syfte borde stipuleras redan från början.

Domänstyrelsen har beträffande denna fråga framhållit, att kolonisationskommittén tydligen antagit, att berörda förhållande skulle inträffa blott i undantagsfall och att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles förordna, huru det skulle förfaras med dylika kolonat, som efter 30 år ej överlåtits med äganderätt. För sin del hade styrelsen intet att erinra mot sistnämnda förfaringssätt.

Landstingens norrlandskommitté har i denna fråga uttalat, att kolonist, som efter utgången av den bestämda arrendetiden önskade förnya arrendet, borde medgivas detta.

I några yttranden har den uppfattning kommit till uttryck, att kolonat borde upplåtas under form av *tryggad besittningsrätt* eller att kolonist åtminstone borde, därest lagstiftning om dylik besittningsrätt komme till stånd, äga frihet att om han så hellre önskade övertaga kolonatet under sagda rätt i stället för med äganderätt.

Kammarkollegium har ansett, att — för vinnande av enhetlighet beträffande formerna för upplåtelser av egna hem å kronomark — den av kronolägenhetskommissionen föreslagna ständiga besittningsrätten med de av kollegium i utlåtande den 31 maj 1922 angivna modifieringar borde komma till användning jämväl i fråga om kolonat.

De av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna Tyko L. Jonsson och K. G. Nord* — vilka i princip förordat äganderätt efter viss provotid — hava ansett, att den s. k. stadgade besittningsrätten icke så väl passade för de små jordbruk, som kunde åstadkommas i skogarna, men å andra sidan borde en viss valfri möjlighet till sådan besittningsrätt finnas för den, som av en eller annan anledning, t. ex. svårighet att hopspara det nödvändiga inlösningsbeloppet, föredroge att icke förvärva äganderätt utan i stället önskade att behålla kolonatet under annan besittningsform.

Ett möte den 4 januari 1925 i Boden mellan kolonister har likaledes uttalat sig för dylik valfrihet mellan äganderätt och tryggad besittningsrätt.

Landstingens norrlandskommitté har — utan att närmare ingå på frågan om stadgad åborätt — velat hava uttalat, att, därest dylik upplåtelseform skulle av statsmakterna medgivas, det borde stå kolonisterna fritt att begagna sig av ett sådant medgivande eller att, om de ansåge sådant för sig förmånligare, förvärva lägenheten med äganderätt.

I några uttalanden, huvudsakligen från kolonister och skogstorpäre, hava erinringar framställts mot vissa *detaljbestämmelser i det utav kolonisationskommittén framlagda kontraktsförslaget*, särskilt i vad dessa bestämmelser

angå rätt för staten att under den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, uppsäga kontraktet i händelse kolonist skulle begå vissa brott eller förseelser m. m. Jämväl bestämmelsen i kontraktet om förbud mot bortförande av stråfoder från kolonat under arrendetiden har härvid bragts på tal. Då emellertid ifrågavarande detaljbestämmelser icke torde böra inrymmas under de för kolonisationsverksamheten gällande grundstadgandena, har jag ej funnit anledning att för närvarande ingå på hithörande spörsmål, vilka däremot torde böra uppmärksammas vid den slutliga redigeringen av berörda kontraktsformulär. I betraktande härav saknar jag anledning att nu redogöra för de åsyftade uttalandena.

Det av kolonisationskommittén framlagda förslaget att genom särskild lagstiftning stadga *förbud mot klyvning av eller avsöndring från kolonat* har icke föranlett annat uttalande än från *byggnadsstyrelsen*, som därvid anfört i huvudsak följande.

Med kännedom om huru jordbrukskolonier, som uppkommit vid större egendomars uppdelning, i många fall av lottägare i spekulationssyfte planlöst sönderstyckats till mindre bostadstomter, varigenom ett olämpligt bebyggande uppstått, ville byggnadsstyrelsen på det livligaste understryka angelägenheten av att avsöndring från kolonat ej medgäves utan efter ingående prövning av vederbörande länsstyrelse.

*Departements-
chefen.*

Jag kan för min del i huvudsak ansluta mig till vad kolonisationskommittén föreslagit i fråga om formen för upplåtande av kolonat och härmed sammanhängande spörsmål. Med nu gällande lagstiftning torde det sålunda vara lämpligast, att kolonaten till en början upplåtas på arrende men med rätt för kolonisten att få förvärva kolonatet med äganderätt, så snart han fullgjort honom åliggande odlings- och byggnadsskyldighet. Till sistnämnda frågor återkommer jag senare. Skulle kolonist ej önska övertaga kolonatet med äganderätt, bör han — såsom kommittén ock ifrågasatt — vara berättigad att få arrendet förnyat. Om alltså kolonist i regel bör redan vid den första upplåtelsen tillerkännas rätt att förvärva kolonatet med äganderätt, torde dock enstaka fall kunna förekomma, där undantag från denna regel bör ske med hänsyn till särskilda omständigheter, såsom där områdets läge uppenbarligen gör en försäljning olämplig ur det allmännas synpunkt. I dylika undantagsfall torde i samband med beslut om det särskilda kolonisationsföretagets igångsättande böra prövas, huruvida upplåtelse bör ske utan att kolonist tillförsäkras rätt att övertaga kolonatet ifråga med äganderätt.

I detta sammanhang vill jag hava uttalat, att — för den händelse i vår lagstiftning det institut införes för upplåtelse från publik jord, som plägar gå under benämning tryggad besittningsrätt för obegränsad tid (åborätt) — kolonist bör äga att, om han så önskar och därest han genom fullgjord odlings- och byggnadsskyldighet uppfyllt villkoren för övertagande av kolo-

nat med äganderätt, i stället få kolonatet på sig överlatet under dylik besittningsrätt.

I övrigt har jag intet annat att erinra mot kommitténs förslag i nu förevarande delar, än att jag icke biträder förslaget om särskild lagstiftning rörande delning av kolonat. Jag har av chefen för justitiedepartementet inhämtat, att arbetet med allmän revision av jorddelningslagstiftningen fortskridit därhän, att denna fråga sannolikt torde kunna föreläggas riksdagen 1926. Då de önskemål och synpunkter, som legat till grund för kolonisationskommitténs förslag, torde komma att bliva till fullo beaktade vid nyss berörda lagstiftningsarbete och då det varken torde vara önskligt eller behöfligt, att särslagstiftning anordnas beträffande kolonat — vilka, så långt möjligt är, böra jämsställas med andra jordbrukslägenheter och vilka för övrigt knappast annat än i undantagsfall komma att friköpas förrän om åtskilliga år — anser jag mig böra avstyrka kommitténs förslag rörande särskilt lagstiftning om delning av kolonat.

I de grundläggande bestämmelserna för kolonisationsverksamheten torde beträffande upplåtelseform och övriga kamerala frågor ävensom rörande det mera formella mellanhavandet mellan staten och kolonisterna böra intagas stadganden av i huvudsak samma sakliga innebörd, som kolonisationskommittén föreslagit under 6, 7, 18—21, 24—26 §§ i det utav kommittén framlagda lagutkastet. Jag hänvisar till berörda, förut återgivna paragrafer och skall senare föreslå slutlig formulering av hithörande stadganden.

3. Kolonatens tilldelning av odlingsmark.

Fragan om kolonatens tilldelning av odlingsmark har kolonisationskommittén behandlat å sid. 129—139 i sitt betänkande, varjämte kommittén under 2 § i det framlagda utkastet till lag föreslagit följande bestämmelser:

Kolonisationskommittén.

»Kolonat skola utläggas dels av större, dels av mindre typ. Av odlingsmark skall i allmänhet läggas till större kolonat omkring femton hektar, till mindre kolonat omkring sex hektar.»

Författningsförslag.

Av kommitténs motivering till detta förslag inhämtas i huvudsak följande.

Med utgångspunkt från statens eget skogsägareintresse borde å kronoparker i Norrland och Dalarna boplatser beredas åt familjer med skogsarbete som egentlig utkomst och med jordbruk som stöd utan att det sistnämnda bleve huvudnäring. För erhållande av en dylik bofast arbetarstam, som kunde ägna sig åt skogsarbete ej blott vintertid utan även under en del av sommaren, borde *kolonat av mindre typ* utläggas. Arealen odlingsmark borde beträffande denna typ tillmätas med hänsyn till å ena sidan att familjen kunde från kolonatets jordbruk fylla sitt behov av ladugårdsprodukter (särskilt av mjölk och smör) — vartill beräknades att tre kor jämte några småkreatur borde hållas — samt å andra sidan att kolonatets innehavare under sommaren ej toges i anspråk för jordbruksarbete i den grad, att han icke då kunde syssla även med skogsarbete. Kommittén beräknade den för dessa mindre kolonat erforderliga arealen sålunda:

Kommitténs motivering.

för odling av kreatursfoder	3 hektar,
» » » säd och rotfrukter	1 »
» betesvallar	2 »

eller tillhopa 6 hektar, varav omkring 5 hektar torvmark och 1 hektar fastmark.

Förutom upplåtelse av kolonat av mindre typ, avsedda för fasta skogsarbetare, borde därjämte — för tillgodoseende av det sociala syftet att åt samhället bevara för detsamma gagneliga krafter — kolonat av större typ upplåtas åt personer, som önskade driva jordbruk som huvudsaklig inkomstkälla. Även genom denna kolonattyp komme skogsbruket att tillföras fördelar, dels rikligare livsmedelsproduktion, varigenom tillfälliga arbetare på skogen kunde på nära håll köpa en del livsförnödenheter, dels ökad möjlighet för dylika arbetare att erhålla bostad under arbetet i skogen och dels utsikten att från dessa större kolonat påräkna dragare för skogsbrukets behov under vintermånaderna. Den nu behandlade större lägenhetstypen borde erhålla sådan storlek, att jordbruket å kolonaten kunde handhavas av kolonisten med hjälp av familjemedlemmarna, utan anlitan i allmänhet av lejd arbetskraft. Såsom en något så när normal sammansättning av kreatursbesättningen å dylikt kolonat hade kommittén tänkt sig två hästar, sju kor med något ungnöt, fem till sex får och ett svin. För att producera den för denna besättning erforderliga mängden fodermedel — därvid dock kraftfoder åt hästarna måste inköpas — beräknade kommittén följande arealer:

för odling av kreatursfoder	9.5 hektar,
» » » säd och rotfrukter	1.5 »
» betesvallar	4.0 »

eller tillhopa 15 hektar, därav omkring 13.5 hektar torvjord och 1.5 hektar fastmarksjord.

Kommittén utginge från, att kolonisationsverksamheten i främsta rummet borde inrikta sig på *torvmarksodling*. Den odlingsbara marken å kronoparkerna bestode i mycket stor utsträckning av torvmark, vilken även vore mera lättodlad och vilken — en gång uppodlad — krävde mindre arbete än fastmarksjorden. Emellertid kunde vissa, av kommittén angivna fall förekomma, då kolonat borde utläggas med *uteslutande fastmarksjord*. Kommittén ville ifrågasätta, att, då kolonatets odlingsmark utgjordes av uteslutande fastmarksjord, de mindre kolonaten erhöle en tilldelning av omkring 5 hektar och de större omkring 10 å 12 hektar odlingsmark.

Lämplig *tomtplats* torde böra tilläggas kolonaten utan avdrag å odlingsarealen.

De av kommittén föreslagna arealbestämmelserna borde i allmänhet tillämpas, dock borde marktilldelningen kunna *jämkas* med hänsyn till jordens odlingsvärde och belägenhet.

Vidare uttalade kommittén, att kolonat, som redan tagits i bruk, borde kunna — då särskilda omständigheter därtill föranledde — erhålla *ökad marktilldelning*, mindre kolonat, därest dess odlingsbara areal uppodlats och odlingsmark vore att tillgå i kolonatets omedelbara närhet, samt såväl mindre som större kolonat, om så erfordrades för reglering av kolonatets tomtområde eller för annat dylikt ändamål.

Beträffande utläggningen av kolonat borde — på sätt som ägt rum vid försökskolonisationen — dessa ej förläggas isolerade utan sammanförda i

grupper om minst tre kolonat. Familjerna i ödemarken hade behov av ömsesidig hjälp, varjämte isolering medförde svårigheter att bereda kolonisternas barn tillfälle till ordnad skolgång.

Enligt vissa yttranden vore det ej nödigt att, såsom kolonisationskommittén föreslagit, *särskilja kolonaten i två olika typer* — större och mindre — alltefter odlingsarealen.

Yttranden.

Lantmäteristyrelsen har framhållit önskvärdheten, att mera likställighet skapades mellan innehavare av större och mindre kolonat. Det vore vanskligt att i praktiken uppehålla sträng skillnad mellan de två kolonattyperna. Lämpligheten av den föreslagna skarpa klasskillnaden kunde ifrågasättas. Det vore tillräckligt att bestämma en *maximi- och en minimigräns*.

Ombud för *Piteå äldvals skogstorpäreförening* inom Arvidsjaurs och Arjepluogs lappmarkskommuner och representanter för skogstorpäres och lägenhetshavare inom Jokkmokks och Älvsby kommuner hava funnit uppdelningen i två kolonattyper och den till grund härför liggande motiveringen alltför mycket teoretisk. Säkerligen skulle en anordning med möjlighet att kunna efter föreliggande omständigheter åstadkomma kolonat, uppdelade i ett större antal olika storleksklasser, bättre överensstämma med de växlande behov och önskingar, som torde finnas bland dem, som aspirerade på jord att odla.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande den 28 maj 1924 med överarbetning av kolonisationskommitténs förslag förklarat sig anse, att tilldelningen av odlingsmark borde rättas efter rådande förhållanden i skilda fall, dock att densamma borde bestämmas till minst 6, högst 15 hektar.

Emot sistnämnda förslag om *maximi- och minimigräns* har *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* framhållit, att fall kunde tänkas, då mindre än 6 eller mera än 15 hektar borde förekomma.

Landstingens norrlandskommitté har ansett, att det ej vore nödigt, att särskilja kolonaten i två typer. Då både de större och mindre kolonatens innehavare lång tid framåt måste i stort sett söka sin utkomst genom arbete i skogarna, vore det lämpligast att det naturliga urvalet såvitt möjligt bleve bestämmande för, huruvida en kolonist skulle erhålla ett större eller mindre odlingsområde. Genom att vid de odlingsbara markernas uppdelning på kolonat söka reservera vissa delar för utökande av de kolonat, där innehavarna visat sig vara dugliga jordbrukare, borde sådan ordning vara möjlig. Härigenom vunnas ock den fördelen, att odlingsmark ej komme att för lång framtid ligga obrukad, om den tilldelades kolonist, som ej ägde de personliga förutsättningarna för dess upparbetande.

Från några håll har *tvekan* uttalats ifråga om lämpligheten att *upplåta kolonat av mindre typ*, medan däremot den större typen ansetts ändamålsenlig.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att kolonat av mindre typ borde upplåtas endast under förutsättning, att med viss grad av säkerhet kunde förutses, att tillräcklig arbetstillgång komme att finnas. Med hänsyn till konjunkturväxlingar samt den mindre arbetsförtjänsten å skogsarbete vissa år, bjöde försiktigheten att möjlighet till tilläggsodling för de mindre kolonaten ej för snävt begränsades. I mera avlägset belägna trakter måste skötseln bliva mera extensiv och behovet av arealökning starkare.

Kolonat av större typ vore enligt lantbruksstyrelsen mera ändamålsenliga.

Farhågan, att innehavaren ej skulle kunna ägna tid och krafter jämväl till skogsarbete, borde ej tillmätas alltför stor betydelse. Under den långa anläggningstiden torde innehavare av de större lägenheterna bliva i stor utsträckning beroende av lönearbete. I vad mån innehavare av större kolonat kunde — sedan odlingsarbetet slutförts — livnära sig av sitt jordbruk allena, berodde bland annat av avsättningsförhållanden och kunde ej generellt bedömas. Kolonisten kunde dock då alltid hava gagn av skogsdriften — och vice versa — genom att tillhandahålla hästar och livsförnödenheter.

Å andra sidan har *tvekan* uttalats om lämpligheten att å de norrländska kronoparkerna *utlägga kolonat av större typ*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har förklarat, att lika väl som länsstyrelsen biträdde förslaget beträffande de mindre kolonaten lika tveksam vore styrelsen i fråga om nyttan av de större kolonaten, varav kolonisten skulle hava sin huvudsakliga inkomst. Ett sådant kolonat torde kräva kolonistens och hans familjs hela arbetskraft för att kunna bereda dem den huvudsakliga utkomsten, om det med den föreslagna arealen ens vore möjligt, och torde det intensiva skogsbruket med sitt jämna behov av arbetskraft under hela året och sina mer svårskötta göromål hava föga nytta av denna kategori kolonister. För att tillgodose möjligheten för de i jordbruk kunniga och för jordbruk intresserade att erhålla erforderlig jord, borde andra utvägar sökas än kolonat å Norrlands kronoparker, nämligen jord i landets för jordbruk lämpliga med bättre avsättningsmöjligheter försedda delar. Länsstyrelsen befarade, att de föreslagna större kolonaten komme att medföra besvikelse, därför att staten därigenom icke kunde erhålla någon avsevärd arbetskraft för sina skogsarbeten samt kolonisten näppeligen därför kunde erhålla nödtorftig bärgning för sig och sin familj.

Gent emot sistnämnda yttrande har *domänstyrelsen* i särskilt utlatande framhållit, att även innehavare av kolonat av större typ kunde vara till gagn för skogsbruket vid virkes- och eventuellt kolkörningar vintertid, då de icke nämnvärt kunde ägna sig åt kolonatets skötsel.

I den nu berörda frågan om förutsättningarna för större kolonat har *svenska mosskulturforeningen* anfört i huvudsak följande.

Föreningen hade ej erinran mot storleken i och för sig av de för de två kolonattyperna föreslagna arealerna, men detta dock blott under förutsättning, att även de större kolonatens innehavare tillförsäkrades arbetsförtjänster genom skogsarbete, ty eljest torde säkerligen stora svårigheter yppa sig för dem att finna sin fulla bärgning — framför allt innan hela eller större delen av arealen blivit uppodlad.

Vad beträffar de av kolonisationskommittén föreslagna *arealsiffrorna* — omkring 6 och 15 hektar för kolonat av respektive mindre och större typ — hava flertalet av dem, som i ärendet yttrat sig, förklarat sig anse dessa väl låga.

Särskilt beträffande Norrbottens län har med styrka framhållits, att den föreslagna tilldelningen av odlingsmark vore för knapp.

Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har framhållit, att jordarealen borde möjliggöra en någorlunda tryggad bärgning åt en familj. Erfarenheten hade visat, att skogsarbetet vore underkastat högst betydande konjunkturväxlingar. Ej ens staten hade kunnat erbjuda sysselättning åt ett något så när stabilt antal arbetare. De småbrukare, som

varit inriktade på biförtjänst av skogsbruk, skulle hava rakat i mycket svårt läge särskilt under senaste år, om ej småbruket kunnat producera den väsentliga delen av vad familjen nödortftligen krävde. Med hänsyn härtill borde kolonaten tilldelas större odlingsmark än kommittén föreslagit. Det gällde särskilt de mindre kolonaten, vilka borde hava 8 hektar godartad odlingsmark. De större borde kunna föda 10 kor och 2 hästar och borde tilldelas 18 hektar.

Norrbottnens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd har förklarat, att erfarenheten hade visat, att fastigheterna i dessa trakter ej borde vara för små. Här kunde jordbruket ej uppdrivas till så intensiv drift utan måste skötas extensivt. 8 hektar vore minimum.

Norrbottnens läns landsting har ansett, att odlingsarealen borde hava minst den av kommittén föreslagna storleken.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i stort sett anslutit sig till vad ortsorganen i länet härutinnan anfört och har funnit, att det för Norrbottens län ej vore tillrädligt med mindre areal än 8 hektar. Man kunde ej vara viss om, att kolonisterna varje år erhöle nödig biförtjänst på kronoparkerna. Erfarenheten hade visat, att småbrukare, som ej kunde föda mer än 2 à 3 kor, hade alldes för klen stöd i jordbruket vid ogynnsamma konjunkturen.

Ombuden för *Piteå älvdals skogstorpäreförening* m. fl. hava ansett, att de normerande siffrorna 6 och 15 hektar vore allt för snävt tilltagna och behöfve, genomsnittligt sett, ökas med någon hektar.

Vid ett den 4 januari 1925 i *Boden hållet möte med kolonister* uttalades av mötet, att varje kolonat borde erhålla minst 8 hektar odlingsmark.

Även från andra håll än från Norrbottens län hava liknande synpunkter anförts.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt 1922 avgivna utlåtande betonat, att kolonatens areal ej finge vara för liten, för så vitt de skulle bliva lämpliga som småbruk. Önskvärt vore, om ytterligare 2 à 3 hektar odlingsmark kunde tilldelas kolonaten av de båda typerna.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd hava uttalat, att arealen ej borde understiga 15 hektar för jordbrukslägenheter i bygder med enskilda tillhöriga större jordbruk.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i yttrande 1924 framhållit, att odlingsmarken borde — där det ej vore fråga om skogsarbetarkolonat — hava sådan omfattning, att livskraftiga jordbruksfastigheter skapades. Det förefölle tvivelaktigt, om den föreslagna arealen vore tillräcklig för detta ändamål; i varje fall torde större områden behövas, om man ville uppnå, att jordbrukarna framdeles skulle kunna försörja sig genom avkastning av själva jordbruket.

Från *Jämtlands läns landsting* har — med instämmande av *länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott* — gjorts gällande, att odlingsmarkens areal ej borde utan tvingande skäl sättas lägre än 6 hektar för den mindre och 15 hektar för den större kolonattypen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har ansett, att kolonaten enligt kolonisationskommitténs förslag erhöle så ringa areal odlingsmark, att jordbruket måste bliva av underordnad betydelse för kolonisten och att denne aldrig kunde komma att göra sig huvudsakligen oberoende av förvärvsarbete utom kolonatet.

Från *Västernorrlands läns hushållningssällskap* har framhållits, att ökad odlingsareal ej borde förhindras.

Lantbruksakademien har funnit sig böra ifrågasätta något ökad areal,

med hänsyn till akademiens uppfattning, att skogsbetet borde inskränkas och i stället betesvallar anläggas i ökad omfattning inom kolonaten.

Nationalföreningen mot emigrationen har funnit alla skäl tala för, att de egentliga jordbrukskolonaten tillgodosåges med i regel avsevärt större arealer, än de som föreslagits, samt att inom varje område reserverades en del odlingsmark, avsedd att i framtiden användas för tillökning av framgångsrika kolonisters odlingar. Normalarealen borde sättas till cirka 30 hektar och maximiarealen till förslagsvis 50 hektar av vardera slaget odlings- och skogsmark. Härigenom erhöles det dugligaste kolonistmaterial, och kolonatets odlingar skulle kunna växa med familjen, så att åtminstone några av barnen bereddes utkomst i hemmet.

Socialstyrelsen har anslutit sig till den av nationalföreningen mot emigrationen nyss angivna principiella ståndpunkt, att de utkomstmöjligheter kolonisationen bjöde bleve sådana, att de komme att locka verkligt dugliga kolonister, och ville styrelsen därför ifrågasätta, om icke den för jordbrukskolonaten avsedda arealen lämpligen borde något ökas. Utvidgningen syntes dock knappast kunna och böra gå så långt, som förenämnda förening föreslagit. Ett vanligt familjebruk i Norrlands skogsbygder upptog ej mer än 10 à 15 hektar inägojord. Att öka kolonatens areal bleve svårt med hänsyn till principen att sammanföra dessa i grupper om minst tre. Styrelsen förutsatte emellertid, att arealbestämmelserna ej borde schablonmässigt tillämpas. Utlämnandet av de särskilda kolonaten borde ske först efter noggrann prövning ej mindre av odlingsmarkens art och beskaffenhet än även av de sökandes personliga och ekonomiska resurser. Till särskilt dugliga element kunde då utlämnas ett efter deras förmåga avpassat större område än det normala eller eventuellt två angränsande kolonat. Vidare syntes det önskvärt, att vid kolonianläggningar icke hela odlingsmarken utlades till kolonat, utan att vissa delar därav reserverades för att bereda framtida utkomst för kolonisternas barn, och därigenom gäves de nyskapade kolonibyarna i någon mån samma utvecklingsmöjligheter som de gamla norrländska byalagen.

Slutligen har *landstingens norrlandskommitté* ansett, att minimiarealen för mindre kolonat borde ökas till cirka 8 hektar. Med den mindre intensitet i jordbrukets bedrivande, som i vanliga fall här måste förutsättas, torde denna minimiareal vara erforderlig för producerande av familjens behov av mjölk, kött och rotfrukter.

Gent emot de sålunda uttalade åsikterna rörande behovet att till kolonaten utlägga större odlingsareal, än kolonisationskommittén föreslagit, har *domänstyrelsen* i ett sammanfattande utlåtande 1922 anfört i huvudsak följande.

Om den föreslagna ungefärliga odlingsarealen, 6 respektive 15 hektar, verkligen komme att odlas och även skötas som sig borde, kunde innehavare av mindre kolonat från jorden erhålla ett mycket gott stöd för sin ekonomi samt innehavare av större kolonat — under något år med ringa tillgång på arbetsförtjänst — få väsentlig del av sin nödortfoga bärgning av jordbruket. Då styrelsen ansåge, att det förnämsta motivet till kolonisationen a kronoparkerna i nu ifrågavarande delar av landet borde ligga i statens intresse att erhålla tillgång till arbetskraft för skogarnas skötsel, borde kolonaten vid upplåtandet ej tilldelas större områden odlingsjord än som av kolonisationskommittén föreslagits. Emellertid syntes det lämpligt, att — om kolonist framdeles komme att uppodla hela den honom tilldelade odlingsarealen och väl hävdade denna — ytterligare tilldelning av jord till honom

borde kunna ske, därest tillgång därå funnes. Styrelsen hade tillämpat sådan praxis i fråga om odlingslägenheter enligt 1909 års bestämmelser.

I samband med frågan om kolonatens tilldelning av odlingsmark har i några yttranden såsom ett önskemål framhållits, att kolonisten under de första åren finge tillgång till *slättermark* i kolonatets närhet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit, att kolonisten skulle få en utomordentligt god hjälp, om åt honom under hans första år upplättes slätter å naturlig äng till åtminstone ett kofoder.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett det vara av stort gagn, om åtminstone under de 3 första åren tillgång till slätter å lämplig mark, exempelvis för ett kofoder, stode kolonisten till buds.

Domänstyrelsen har med anledning härav uttalat, att det ej borde förmenas kolonist, att, där tillgång på odisponerad slättermark funnes i kolonatets närhet, få sådan mot skäligt arrende uppläten. Emellertid funnes för närvarande ej större tillgång till dylika slättermarker.

Mot kolonisationskommitténs uttalande, att *torvmark* borde och med hänsyn till marktillgång måste bliva den huvudsakliga marktilldelningen, har annan erinran ej uttryckligen framställt än från *lantmäteristyrelsen*, som ansett, att — då tillgång därtill funnes — kolonaten borde i större utsträckning, än kommittén föreslagit, beredas tillgång på odlingsmark av fastmarksjord.

Med anledning av kolonisationskommitténs uttalande om kolonats utläggande i *grupper om minst tre lägenheter* har framhållits från

skolöverstyrelsen, att kolonat borde i främsta rummet upplätas på sådana platser, där möjlighet funnes för kolonisternas barn att begagna sig av redan befintliga skolor samt att, där så icke kunde ske, varje kolonigrupp endast i undantagsfall borde bestå av färre antal kolonat än 8 å 10; samt från

domänstyrelsen, att — även om viss kolonigrupp icke bestode av flera än 3 å 5 kolonat — det ej sällan torde förekomma, att en liknande grupp kunde vara belägen allenast en eller ett par kilometer från den förstnämnda, varvid dessa tillsammans mången gång torde kunna förena sig om en skola; börande dock vid kolonatområdenas bestämmande särskild uppmärksamhet ägnas åt vad skolöverstyrelsen i dessa avseenden framhållit.

De mot kolonisationskommitténs förslag att särskilja två olika typer av kolonat framförda erinringarna finner jag värda beaktande. En framgångsrik kolonisation i Norrland och Dalarna förutsätter, såsom jag förut framhållit, en växelverkan mellan jordbruksdrift och skogsarbete. Praktiskt taget varje kolonist, även den som från början tilldelas stor odlingsareal, bliver beroende av skogsarbete, framför allt under första tiden, innan kolonatet hunnit uppodlas i nämnvärd grad, men även i fortsättningen, särskilt under vintermånaderna. Å andra sidan bliver jordbruket ett gott stöd för varje nybyggare i dessa från annan bygd i allmänhet avlägset liggande trakter — ej minst under tider med ogynnsamma konjunkturen för skogsbruket — och särskilt ur social synpunkt är det av vikt, att varje kolonist småningom kan vinna en fastare och tryggare ställning. Ur dessa synpunkter och med hänsyn till vad i förberörda yttranden anförts finner jag det icke vara av

Departements-
chefen.

nöden eller lämpligt att genom olika arealtilldelningar fastslå två från varandra strängt åtskilda typer av å ena sidan skogsarbetarekolonat och å andra sidan jordbrukskolonat. I praktiken torde dylik uppdelning icke alltid låta sig med fördel genomföra. Kolonisationskommittén har för övrigt själv utgått från, att de av kommittén angivna arealbestämmelserna borde kunna jämkas efter ortsförhållanden, belägenhet och jordens beskaffenhet. Jag anser, att jämväl hänsyn till de kolonatsökandes förmåga och personliga önsksningar ävensom tillgången i orten på arbetsförtjänst böra i viss mån få bliva avgörande för tilldelningen av odlingsmark. Följaktligen finner jag mig ej böra förorda bestämmelsen, att kolonat skola utläggas av två skilda typer, utan jag förutsätter, att frågan om kolonats storlek i vart fall prövas i samband med uppgörande och fastställande av kolonisationsplanerna.

Emellertid torde vissa grundläggande huvudregler böra uppställas rörande kolonats tilldelning av odlingsmark. Härutinnan ansluter jag mig i huvudsak till dem, som påyrkat införande av maximi- och minimigränser för odlingsarealens storlek. De skäl, som från många håll — särskilt från övre Norrland — anförts till stöd för uppfattningen, att arealtilldelningen icke bör vara för snäv, torde i stort sett vara bärande, och anledning synes ej föreligga för staten att vara alltför sparsam vid tillhandahållandet av odlingsjord åt dem, som i ödemarken åtaga sig att bryta bygd. Jag biträder därför det framställda förslaget om höjande av den lägre arealgränsen, sex hektar, till omkring åtta hektar, något som dock icke bör utgöra hinder att i särskilda fall — där grundad anledning därtill finnes — göra avvikelser nedåt från den sålunda såsom allmän norm eljest gällande minimiarealen. Även i fråga om den högre arealgränsen, femton hektar, lär någon förhöjning kunna ifrågasättas, och torde i detta hänseende böra stadgas, att kolonats odlingsmark i regel icke bör överstiga sjutton hektar.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som ifrågasatts av kolonisationskommittén och därjämte understrukits i åtskilliga yttranden torde vidare vid utläggandet av kolonat böra beaktas, *dels* att möjligheter föreligga för framtida tilldelning av ytterligare odlingsmark åt innehavare av kolonat, där odlingsarealen ej uppgår till den nyss föreslagna maximigränsen och behov av utvidgning föreligger, *dels ock* att kolonaten i regel utläggas med hänsyn tagen till möjligheten att på ändamålsenligt sätt få frågan om skolgången för kolonisternas barn ordnad.

Vad angår kolonats utläggande i grupper, vill jag dock å andra sidan framhålla, att det knappast torde vara tillrådligt med hänsyn till behovet av tillgång på arbetstillfällen att — såsom vid försökskolonisationen understundom ägt rum — på en gång och på en och samma plats upplåta allt för stort antal kolonat.

Vidare torde såsom en självfallen regel vid utläggandet böra gälla, att den odlingsmark, som tillägges kolonaten, verkligen är fullt duglig till odling.

Emellertid torde i fråga om kolonatens tilldelning av odlingsmark uti de grundläggande bestämmelserna blott böra stadgas,

att till kolonat bör läggas odlingsmark till den areal, som efter prövning vid planläggandet av varje kolonisationsföretag finnes erforderlig och lämplig, börande arealen odlingsmark i regel ej understiga åtta hektar och ej överstiga sjutton hektar.

4. Tillgodoseende av kolonisternas virkesbehov (jämte frågan om dispositionsrätten till skogen å kolonaten).

Under framhållande av att en kolonisation å kronoparkerna i Norrland och Dalarna medför såsom oundviklig konsekvens förpliktelse för staten att sörja för, att innehavarna av de upplåtta jordbruken erhålla möjlighet att i nödig omfattning förse sig med virke för såväl uppförande av behöfliga åbyggnader och dessas underhåll som täckande av övriga vid jordbrukets bedrivande erforderliga virkesbehov, inbegripet bränsle, har kolonisationskommittén å sid. 153—177 i sitt betänkande ingående avhandlat kolonisternas virkesfråga.

Kolonisations-
kommittén.

Kommittén har därvid först lämnat en utredning om *virkesbehovets storlek*, varav inhämtas i huvudsak följande.

Kommitténs
motivering
och
uttalanden.

Engångsbehovet av virke — i kubikmeter fast mått — för kolonatets bebyggande och iordningställande beräknades sålunda för kolonat av

	större typ	mindre typ
mangårdsbyggnad	90	90
uthusbyggnad	170	90
hägnader	88	42
täckdikning	23	10
summa	371	232.

Härtill borde dock läggas virkesbehovet för eventuellt uppförande av bagarstuga, bastu och lador.

Det *årliga virkesbehovet för underhåll* av byggnader och hägnader ävensom för hässjor och slöjd angäves till vid kolonat av

	större typ	mindre typ
underhåll av åbyggnader ...	5.6	3.5
» » hägnader	3.5	1.7
hässjor och slöjd	1.0	1.0
summa	10.1	6.2

eller avrundat respektive 10 och 6, allt kubikmeter fast mått.

Efter sammanställning av tillgängliga uppgifter, kompletterade med av kommittén själv verkställda undersökningar, beräknade kommittén, att *vedbehovet* kunde anses komma att — efter olika förhållanden — variera mellan 20 och 35 kubikmeter fast mått per år och lägenhet.

Sammanlagda årliga virkesbehovet uppskattades alltså till vid större kolonat 30 å 45 och vid mindre kolonat 26 å 41 kubikmeter fast mått.

I fråga om det sätt, varpå kolonistens engångsbehov av virke till byggnader borde fyllas, har kommittén anfört i huvudsak följande.

I likhet med vad fallet vore beträffande skogstorp, odlingslägenheter samt nybyggen inom Alträsk nybyggesområde borde staten avgiftsfritt på rot tillhandahålla kolonist det byggnadsvirke, som erfordrades för uppförande av de i byggnadsplanen upptagna husen eller, om staten delvis utförde detta arbete, för fullbordande av desamma. Därvid borde från kolonatets eller detsamma närliggande kolonats område virke tagas i första hand från mark, som vore avsedd till odling eller som toges i anspråk för beredande av erforderligt gårdsutrymme på lägenheten. Därjämte borde det ankomma på kolonisationsledningen att efter framställning medgiva utsyning av virke dels för sådan utökning av de i byggnadsplanen upptagna husen, som erfordrades för att tillfredsställa kolonistens behov av bostadsutrymme, dels ock till bagarstuga och bastu, som kolonister var för sig eller gemensamt önskade uppföra.

Beträffande sättet för fyllande av kolonistens årliga behov av virke till underhåll, vedbrand m. m. har kommittén först behandlat tiden, varunder kolonatet innehaves under nyttjanderätt. Härom anför kommittén i huvudsak följande.

Under den tid, kolonist med nyttjanderätt brukade kolonatet, torde han böra erhålla utsyning av dels virke, som efter besiktning visade sig vara erforderligt såväl för underhåll av byggnader som ock till lador, hägnader, täckdikning, hässjor, slöjd och dylikt, dels ock den kvantitet brännved, växlande mellan 20 och 35 kubikmeter fast mått, som vid kolonatets anläggande bestämts skola utgå till dess innehavare. Detta virke borde av kolonisten avgiftsfritt efter anvisning få avhämtas från kronoparken, där det icke ansåges böra uttagas från kolonatets område för att hindra, att skog, som vindfällts eller skadats, måtte förstöras, eller då en god skogsvård fordrade avverkning och denna kunde företagas, utan att det därigenom uppstode svårighet för kolonisten att i framtiden fylla sitt virkesbehov från kolonatets område.

Frågan om sättet för täckande av kolonistens virkesbehov sedan kolonatet förvärvats med äganderätt har kommittén funnit mera invecklad. Härutinnan hava delade meningar gjort sig gällande inom kommittén.

Kommitté-
majoriteten
om kolona-
stens framtida
virkesbehov.

Kolonisationskommitténs uttalanden och förslag hava i denna fråga dikterats av kommittéledamöterna Ringstrand, Holmgren, Jonson, Grubbström och Gabrielsson. Rörande den sålunda bildade majoritetens ståndpunkt inhämtas av betänkandet i huvudsak följande.

Flera vägar för täckande av virkesbehovet sedan kolonisten förvärvat lägenheten med äganderätt kunde erbjuda sig.

En tänkbar möjlighet vore att tilldela kolonatet så stort skogsområde, att detsamma kunde lämna en uthållig avkastning, svarande mot hela behovet. Vid rationell skogsvård torde härför erfordras omkring 27 till 30 hektar skogsmark. Emellertid talade flera skäl mot lämpligheten att tilldela kolonat skogsmark till fulla behovet. Det vore ej välbetänkt, att staten frånhände sig så stora skogsområden, vilka, rätt skötta, kunde giva staten en alltjämt stegrad inkomst, för att lämna dem i händerna på personer, av vilka i allmänhet ej kunde väntas, att de underkastade skogen

en rationell vård och hushållning. Den skog, som vid dylikt förslag skulle falla inom skiftet, bleve kanske ej alltid lämplig för fyllande av kolonistens virkesbehov — det kunde hända att den vore sammansatt av uteslutande unga bestånd eller ock av blott gamla, övermogna och trögväxta träd. Ett annat skäl mot detta förslag vore de svarigheter, som härvid skulle möta för en obemedlad eller mindre bemedlad kolonist att med äganderätt övertaga dylik lägenhet, ty staten kunde ej vara villig att avhända sig skogsmark utan någorlunda skälig ersättning. Skulle skogen avyttras till kolonisten till gällande virkespris, bleve denne alltför högt skuldsatt. Visserligen kunde sasom skäl för utläggande av större skogsskiften anföras bestämmelser i lagen den 25 juni 1909 om inskränkningen i rätten att erhalla ägostyckning, vari stadgades, bland annat, att hemmanslott, som vid ägostyckning erhöle inägojord, skulle med hänsyn till den myckenhet husbehovsskog, som tilldelades lotten, vara tjänlig för jordbruk. Enär denna bestämmelse tillämpades så, att den tilldelade skogen skulle vara tillräcklig att fylla fastighetens hela virkesbehov, skulle man kunna påstå, att ifrågasvarande regler jämväl borde tillämpas vid upplåtelse av jordbruk från statens marker. Men häremot kunde invändas, att vid ägostyckning av enskildas jord någon garanti ej finnes, att den nybildade fastigheten annorledes än från eget skogsskifte erhöle behöfligt virke, under det att det fölle av sig självt, att staten måste — på ett eller annat sätt — tillse, att kolonisten behörigen tillgodosäges beträffande behovet av husbehovsvirke. Kolonisten borde ej löpa risk att sakna det nödiga husbehovsvirket. Kommittén ansåge de starkaste skälen tala mot, att kolonatens hela virkesbehov fylldes från egna skogsskiften.

Lika litet vore det att tillråda avsättande av *skogsallmänningar* för flera kolonat gemensamt. Detta skulle draga dyr administration.

Ej heller vore det att tillråda, att virkesbehovet tillgodosäges genom en *obegränsad servitutsrätt på kronoparken*. Genom servitutsavtal begränsades statens möjligheter att i full utsträckning begagna sig av virkesmarknadens läge. Skogshushållningen skulle härigenom i hög grad förryckas, och möjligheterna att fullgöra skogsleveranser försvåras. Rätt till delning av kolonat kunde medföra rätt till servitut av samma omfattning till delarna som till det hela. Ett accepterande av servitutsprincipen vilade på den förutsättningen, att kolonist icke kunde denna rätt förutan finna sin drägliga utkomst a kolonatet. Kommittén hyste den uppfattningen, att kolonistens behov av virke ej borde tillgodoses genom ett för all framtid bestående servitut å kronoparkerna.

Däremot ansåge kommittén, att virkesfrågan, sedan kolonatet förvärvats med äganderätt, borde ordnas så, att *dels* skogsmark i mindre omfattning inginge i fastigheten och *dels* vedbehovet tillförsäkrades kolonisten under viss begränsad tid från kronoparken. I praktiken erhöle kolonaten — för åstadkommande av formliga figurer — städse *viss skogsmarkstilldelning*. Den sålunda för arrondering utlagda skogsmarken vore visserligen ej på långt när tillräcklig för fyllande av hela virkesbehovet, men den beredde kolonisten fördelen att ej behöva för varje obetydligt virkesbehov vända sig till revirförvaltaren. Särskilt kunde gagnvirke tagas från berörda område. Att ange någon arealsiffra för den skogsmark, som sålunda borde tilläggas kolonat, läte sig med de skiftande förhållandena ej göra. Den regeln borde gälla, att för tillgodoseende — sedan kolonist förvärvat äganderätt till kolonat — av dess behov av virke till underhåll av byggnader, hägnader m. m. *ett område, som* under förutsättning av medelgod skötsel

beräknades kunna årligen avkasta 10 kubikmeter virke, tilldelades kolonat av större typ, och ett område, som under samma förutsättning kunde beräknas avkasta 6 kubikmeter virke, tilldelades kolonat av mindre typ. Vidare borde kolonisten, sedan han förvärvat äganderätt till kolonatet, vara berättigad att från kronoparken avgiftsfritt efter anvisning — tills 30 år förflutit från kolonatets första upplåtande — erhålla dels den kvantitet bränsle, som vid kolonatets upplåtande bestämdes skola utgå till dess innehavare, dels det virke, som erfordrades för läggande av täckdiken samt till lador, som befundes behövlige för grödans förvarande. I de fall, då den kolonatet tilldelade skogsmarken ej kunde fylla dess gagnvirkesbehov, borde åt kolonisten under förenämnda tidrymd intill 30 år från upplåtelsen från omgivande kronopark utsynas vad som härutinnan kunde brista, varvid dock efter beprövande av kolonisationsarbetets ledning lämpligt avdrag borde göras å den kolonisten från kronoparken tillkommande brännved.

Mot kommitténs förslag att kolonisters rätt till ved och husbehovsvirke skulle begränsas till 30 år från kolonatets första upplåtande hava fyra av kommitténs ledamöter — herrar Hellström, Lundström, Haglund och Wikström — anmält reservation. Den sålunda bildade minoriteten har å sid. 350—353 i betänkandet utvecklat sin ståndpunkt, varav inhämtas i huvudsak följande.

Statsmakterna hade vid den lagstiftning, som avsett ny fastighetsbildning å enskild jord i Norrland samt upplåtande av enskild mark till brukande av andra, tillämpat regeln, att fastigheterna, i den mån detta läte sig genomföras, skulle förses med nödig husbehovsskog eller på annat sätt beredas tillgång till ved och husbehovsvirke. Vid prövning av ansökan om ägostyckning enligt lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning fordrade vederbörande länsstyrelse i allmänhet en skogsareal av 15—30 hektar. Även den norrländska arrendelagen den 25 juni 1909 gäve uttryck åt samma grundsats beträffande brukares virkesbehov. Det vore ej blott principiellt oriktigt utan även en fara för hela den s. k. norrlandslagstiftningen, om staten själv undandroge sig motsvarande förpliktelser. De skäl, som kommittémajoriteten anfört mot grundsatsen, att fastigheterna skola uttryckligen tillförsäkras rätt till framtida virkesbehov, vore alldeles desamma, som av enskilda fastighetsägare i Norrland anförts och anfördes mot motsvarande skyldigheter enligt norrlandslagstiftningen. Även om det nu värdelösa vedvirket å kronoskogarna — vilket i överskådliga mängder låge och ruttnade ned — i en framtid finge det av kommittémajoriteten beräknade höga handelsvärdet, torde staten nog ändå bliva tvungen att utan ersättning lämna vedvirke till kolonisterna. Att med det i här ifrågavarande trakter rådande klimatet upprätta jordbruk utan tryggad rätt till vedbrand från den skogsmark, å vilken de voro anlagda och för vars rationella skötsel de till stor del kommit till, vore en tanke, som reservanterna ej kunde skänka sin anslutning. Bosättningen bleve under alla förhållanden så gles, och nödigt avfallsvirke vore att — utan risk för gagnvirkestillgången å skogen — tillgå för ved, hägnader, hässjor, täckdicken o. d. Annorstädes än från den omgivande kronoparken kunde kolonisterna ej rimligen hämta sitt behov av ved och husbehovsvirke. Det vore att överskatta jordbruksmöjligheterna i dessa trakter, om man utginge från, att kolonaten skulle giva så rik avkastning att tillfälle lämnades till inköp av ved och husbehovsvirke.

För att i största möjliga mån taga hänsyn till de från skogsmannahåll framförda betänkligheterna mot s. k. evighetsservitut å statsskogarna, hade

reservanterna i kommittén föreslagit, *att rätten* till bränsle samt virke till täckdiken och lador tillerkändes kolonisterna för all framtid, men *att kvantiteten* av det bränsle, som vid kolonatets första upplåtande må hava bestämts att utgå till dess innehavare, i första hand bestämdes för en tidrymd av allenast 30 år och att efter den tidens utgång kvantiteten av det fria bränslet reglerades för en ny 30-årsperiod, efter vilken ny reglering åter företoges o. s. v.

I det av kolonisationskommittén framlagda utkastet till lag angående kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna (sid. 328 ff. i betänkandet) har kommittén beträffande virkesfrågan utformat följande bestämmelser:

(2 §) »Utöver odlingsmarken bör kolonat tilldelas så stor areal skogsmark som erfordras för att av densamma må kunna, under förutsättning av medelgod skötsel, utvinnas en årlig virkesavkastning av, så vitt angår större kolonat, tio och, vad beträffar mindre kolonat, sex kubikmeter, allt fast mått.»

Författnings-
förslag.

(12 §, under avdelningen *nyttjanderätt till kolonat.*) »Skall kolonat bebyggas genom kolonistens försorg, är han berättigad att, efter anvisning av vederbörande skogstjänsteman, uttaga erforderligt byggnadsvirke från skogen å de delar av kolonatet, som utgöres av odlingsmark eller avses till tomtplats, eller, i den mån virkestillgången å nämnda delar av kolonatet finnes otillräcklig, från skogen å motsvarande delar av närliggande kolonat eller å angränsande del av kronoparken. Skall kolonatet bebyggas genom statens försorg, må kolonisten i den ordning nyss sagts från skogen å kolonatet eller kronoparken uttaga för verkställande av på kolonisten ankommande kompletterings- och inredningsarbeten erforderligt virke.

I övrigt skall kolonist vara berättigad att å kolonatets skog eller å kronoparken, efter anvisning av vederbörande skogstjänsteman, uttaga virke till husbehov ävensom bränsle, allt i enlighet med vad vid kolonatets upplåtande närmare bestämmes.»

(25 §, under avdelningen om *inlösen av kolonat.*) »I köpekontrakt — — — skola intagas erforderliga förbehåll om servitut till förmån för såväl kronoparken eller därå belägna fastighet som den försålda lägenheten — — —.

Å andra sidan skall ägaren av den försålda lägenheten, om och i den mån så finnes nödigt, tillerkännas rätt att å kronoparken efter anvisning årligen taga viss myckenhet husbehovsvirke och bränsle, vilken rätt dock ej må utsträckas att avse längre tid än till och med trettio år från den dag, kolonatet först tillträdades — — —.»

Enligt vad nyss anförts hade inom kommittén reservation anmälts mot förslaget i vad det avsåge bestämmelser i sistnämnda under 25 § omförmälda hänseende.

De, som yttrat sig i föreliggande fråga om kolonisternas virkesbehov, hava så gott som uteslutande behandlat det spörsmål, som inom kommittén varit föremål för delade meningar, nämligen i vad mån och på vad sätt

Yttranden.

kolonatens innehavare borde tillförsäkras husbehovet av virke, inberäknat brännved, under tiden sedan kolonatet förvärvats med äganderätt. Vad kommittén i övrigt uttalat och föreslagit i virkesfrågan, har praktiskt taget ej givit anledning till erinran.

Till förmån för *kommittémajoritetens* ståndpunkt hava följande myndigheter och korporationer uttalat sig, nämligen domänstyrelsen, lantbruksakademien, landstingens norrlandskommitté, Jämtlands läns landsting samt länsstyrelsen i Jämtlands län (i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Widén) ävensom, i vad frågan anginge kolonat av mindre typ, Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Anslutning till *minoritetens* förslag eller till den tanke, som legat till grund för detta, har givits av lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Norrbottens län, samma läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd samt länets landsting, länsstyrelsen i Västerbottens län (i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Schotte) samt sagda läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd samt länets landsting, länsstyrelsen i Jämtlands län (i yttrande 1924 av landshövdingen Linér), länsstyrelsen i Västernorrlands län och samma läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd, länsstyrelsen i Gävleborgs län och detta läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott — det senare i vad frågan avsåge större kolonat —, Kopparbergs läns landsting, nationalföreningen mot emigrationen, representanter för Piteå älvdals skogstorpärförening m. fl., ombudsmannen hos Alträks nybyggesnämnd konsulenten S. Westelius samt ett möte med kolonister i Boden den 4 januari 1925.

Ur de uttalanden, som fällts till stöd för *kommittémajoritetens* förslag, torde följande böra återgivas.

Utlåtanden
till stöd för
kommitté-
majoritetens
förslag.

Jämtlands läns landsting har ansett, att för iakttagande av nödig sparsamhet majoritetens förslag om begränsning av den avgiftsfria rätten till virke till 30 år torde böra följas. En förutsättning härför vore dock givetvis, att staten även därefter tillsäge, att detta behov fylldes utan att kolonisten onödigt betungades.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt yttrande 1922 givit sin fulla anslutning till kommitténs uppfattning och har ansett sig ej kunna gå med på reservanternas mening att lägga virkesbehovets fyllande på den angränsande kronoparken såsom ett stadigvarande servitut. Det vore omöjligt att överblicka förhållandena för längre tid framåt samt mycket svårt att få bort ett en gång pålagt dylikt servitut, som befundes skadligt eller hinderligt. Efter de 30 åren borde det ej möta någon svårighet för kolonisten att skaffa sig den del av virkesbehovet, vartill skogen på det till honom upplåtna området ej lämnade tillgång. Under denna tid kunde för övrigt sådana förändringar hava inträtt i fråga om värmebehovets fyllande, att detta väsentligen inverkade på sättet för ett rationellt ordnande av förevarande angelägenhet. Reservanternas jämförelser med den förpliktelse, som hade ålagts enskilda skogsägare genom de norrländska ägostycknings- och arrendelagarna, syntes mindre adekvata. Enligt den förra lagen gällde det tilldelning av skogsmark med äganderätt utan att skogsmarkens sedermera uttröta otillräcklighet komme att föranleda till skyldighet för skogsägaren att utfylla

det felande. I den senare lagen gällde det arrendeupplåtelse allenast för viss begränsad tid, efter vilken tids utgång nya förfoganden angående egendomen kunde vidtagas.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har — beträffande frågan om virkestilldelningen för de mindre kolonaten — framhållit, att innehavaren på ett kolonat av denna typ borde betraktas som skogsarbetare i huvudsak och komme därför att vara lösare fäst vid hemmet än en vanlig jordbrukare. Han torde kunna med mindre saknad lämna sitt kolonat, om ogynnsamma existensmöjligheter inträdde. Då å andra sidan det lage i statens välförstadda intresse att bibehålla å kronoparkerna redan förvärvade dugliga kolonister-skogsarbetare, tvingades staten att tillgodose dessas behov av nödigt virke och vedbrand. Från social synpunkt borde dock kunna ifrågasättas, om ej en fullt tryggad skogstilldelning vid kolonattbildningen vore lyckligast.

Lantbruksakademien har ansett, att, när 30 ar förflutit, kolonistens ställning borde kunna vara sådan, att han ej längre vore beroende av att kostnadsfritt erhålla sin ved av staten. De skogsarealer, som skulle tilldelas kolonaten, vore i övrigt ej så obetydliga, att ej skogen å desamma med förständig skötsel borde kunna förse kolonisterna med huvudparten av deras ved. Skulle dessa efter 30 års förlopp behöva inköpa en eller annan kubikmeter ved årligen av kronan, torde detta kunna ske på så billiga villkor, att hela saken ej bleve ekonomiskt kännbar för kolonisterna. Skulle det för övrigt vid sagda tidpunkt visa sig, att rätten till bränslefång å kronoparken vore nödvändig, torde intet hinder finnas för att statsmakterna då toge under omprövning, om sådan rätt ånyo borde beviljas. Däremot torde inga skäl föreligga att redan nu generellt meddela sådan rätt.

Domänstyrelsen har anfört, att, då kolonaten tillkommit genom statens åtgöranden och med stöd av statsmedel, intet tvivel torde böra råda därom, att icke staten, även efter de 30 årens förlopp, ansåge sig pliktig att fortfarande lämna kolonisterna visst stöd och att sålunda bland annat vidtaga sådana dispositioner, att kolonisternas behov av brännved m. m., om det icke på annat sätt kunde fyllas, tillgodosåges genom virkesfångst å kronoparken mot — eller måhända utan — särskild ersättning. Att i detta avseende redan nu lämna vissa medgivanden för denna jämförelsevis avlägsna tid finge domänstyrelsen på det bestämdaste avråda.

Landstingens norrlandskommitté har — under framhållande att ständiga skogsservitut enligt all erfarenhet medförde olägenheter — funnit kommitténs förslag vara framför andra värt beaktande.

De myndigheter och korporationer, som — enligt vad nyss nämnts — avslutit sig till reservationen, hava till stöd för uppfattningen, att kolonisterna borde för all framtid tillförsäkras rätt till brännved och husbehovsvirke, i allmänhet anfört samma synpunkter, som de av reservanterna framförda. Ur de nu berörda yttrandena torde följande böra återgivas.

Utlåtanden till stöd för reservanternas ståndpunkt.

Landstinget i Västerbottens län har förklarat sig hysa den uppfattning, att det vore nödvändigt för den norrländska jordbrukaren i allmänhet och i synnerhet för den, som vore bosatt i Lappmarken med dess långa vinter och kalla klimat, att hava tillgång till nödig vedbrand och husbehovsvirke utan att härför behöva vidkännas kontanta utgifter. Frånvaron av denna naturaförmån torde för det allmänna betraktelsesättet, åtminstone inom övre Norrland, framstå såsom en av de mest betydande olägenheter, med vilka en mindre jordbruksegenhet kunde vara behäftad, och som därför i hög grad

minskade egendomens bärighet och dess värde. Landstinget anslöte sig principiellt till reservanternas ståndpunkt; dock kunde de tidsperioder, för vilka en reglering av själva kvantiteten av detta kostnadsfria skogsfång skulle gälla, lämpligen bestämmas till 15 år.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, som i sak biträtt reservationen, har ifrågasatt om icke — till förebyggande av missbruk — veden efter den första 30-årsperiodens slut borde av kolonisterna ersättas efter ett lågt beräknat pris, som borde bestämmas för samma tidrymd, för vilken vedkvantiteten bestämdes. Dylik period borde kunna sättas till 15 år åt gången.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i yttrande 1922 i stort sett givit sin anslutning till vad länets ortsorgan sålunda anfört.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt 1924 i ämnet avgivna utlåtande erinrat, att den speciella norrlandslagstiftningen vilade på tanken, att jordbruksfastigheterna i Norrland borde utrustas med tillräcklig husbehovsskog. När vid äldre försäljningar från enskilda andra principer blivit tillämpade, hade detta icke sällan framkallat svårigheter enligt vad erfarenheten givit vid handen. Under sådana förhållanden syntes det föga lämpligt, att staten vid bildandet av nya jordbruk följde en motsatt grundsats än den, som fått uttryck i nyss åsyftade lagar. Även i detta avseende hade det betydelse, om huvudvikten lades på tillgången till skogsarbetare eller på jordbruksnybildningen.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har funnit, att anmärkning med fog kunde riktas mot förslaget om tillmätande av skogsmark åt de större kolonaten. Efter de första 30 åren inträdde en viss otrygghet för kolonisten i fråga om förseendet med virke, även om det kunde anses antagligt, att kolonatets innehavare framgent skulle äga möjlighet att få inköpa nödigt virke från kronoparken. Då en fullt tryggad tillgång till husbehovsvirke och vedbrand innebure ett naturligt stöd för jordbruksnäringen i Norrland, vore det oklokt, om vid jordbrukskolonisationen på kronoparkerna detta stöd ej skulle tillgodoses kolonaten. Förvaltningsutskottet delade sålunda — vad anginge de större kolonaten — i huvudsak reservanternas synpunkter, men ville dock ifrågasätta, huruvida ej vid tillmätandet av skogsmark till större kolonat skogstilldelningen lämpligen borde anpassas med hänsyn till kolonisternas hela beräknade behov av virke och vedbrand.

Socialstyrelsen har framhållit, att det vore ett känt förhållande, att åtminstone i Norrlands skogsbygder jordbruk ej kunde med fördel bedrivas annat än i samband med och med stöd av skogsbruk å viss ej alltför knapp areal. Det syntes mindre lämpligt att genom att förvägra den norrländske ödemarksnybyggaren egen brännskog ställa honom för all framtid i en av arbetsgivaren beroende skogsarbetares ofria ställning.

Lantbruksstyrelsen, som odelat anslutit sig till reservanternas synpunkter, har medgivit, att servitut visserligen kunde anses olämpligt, men olägenheterna härav torde uppvägas av fördelarna. Genom att kolonisterna uttryckligen tillförsäkrades rätt att få sitt framtida behov av virke tryggt, skapades en ytterligare förutsättning för kolonisationens bestånd.

Representanter för *Piteå älvdals skogstorpäreförening* m. fl. hava framhållit, att, om kolonisationen skulle kunna gå framåt, måste dels ett fullt tillräckligt skogsskifte avsättas att tilldelas kolonist, då han köpte kolonatet, och dels under hela arrendetiden tillräcklig tilldelning av ved och virke erhållas. Det vore ett *livsvillkor* för kolonisterna, att statsmakterna bifölle

atminstone vad reservanterna yrkat. Tilldelningen av virke — i ena eller andra formen — borde vara så stor, att kolonisten kunde sporras till ett förståndigt handhavande av denna sak genom utsikten att kunna få möjlighet att sälja något — vilket borde vara tillåtet — och därigenom erhålla något tillskott till sin torftiga inkomst.

Vid det i *Boden den 4 januari 1925 avhållna kolonistmötet* uttalades, att skogstilldelningen borde ske i form av dels bestående servitut å kronoparken och dels viss tilldelning av skog, som vid köpet överginge i kolonistens ägo. Denna senare skogstilldelnings storlek borde eventuellt avpassas med hänsyn till verkställd uppodling. Tilldelningen borde under alla förhållanden tillmätas på sådant sätt, att den något överskrede kolonistens eget behov. Skog, som avverkades för visst områdes uppodling, borde gratis tillfalla kolonisten, som borde äga att därmed förfara efter gottfinnande.

Ombudsmannen hos Alträskes nybyggesnämnd konsulenten S. Westelius har framhållit, att husbehovsvirke vore och med all sannolikhet förbleve en så viktig artikel för kolonisterna, att någon tidsbegränsning vidkommande hela deras behov därav under inga omständigheter borde uppställas. Ett beslut i överensstämmelse med kommitténs förslag i frågan, komme med allra största sannolikhet att få allvarsamma följder för kolonisationen på enskild mark, och tendenser till sådana funnes redan. Under vilka former virkesbehovet skulle säkerställas, borde prövas vid varje kolonisationsområde. Vid närmare undersökning på respektive områden skulle det med sannolikhet visa sig, att det för staten bleve förmånligast att avsätta i ett fall gemensam skogsallmänning och i ett annat fall särskilt skogsskifte för varje kolonat; i ett tredje fall kunde det vara lämpligare att lämna evighetsservitut, som tillförsäkrade kolonisterna deras hela behov av husbehovsvirke från kronoparken. Med tanke på de stora förråd av vindfälld skog, torr och annan skadad skog jämte lövskog, som i stor utsträckning funnes på Norrbottens läns kronoparker samt genom den i utsikt ställda rationellare skogsvården, torde många skäl tala för användande av dylikt servitut. Det erforderliga virket till kolonisterna för vedbrand torde i mycket stor utsträckning kunna fyllas genom dylik skog, och icke föraktliga mängder ved kunde hopsamlas på hyggena i form av toppändar och grövre kvistar. Gallringsvirke torde kunna erhållas till stängsel-, hässje- och täckdikensvirke. På de flesta kolonisationsområdena skulle mycket stor del av kolonisternas virkesbehov vid lämnande av evighetsservitut med stor visshet kunna fyllas av för staten i det närmaste värdelöst virke.

Jag har intet att erinra mot vad kolonisationskommittén föreslagit i fråga om tilldelning av virke åt kolonist dels för uppförande å kolonatet av erforderliga åbyggnader och dels för fyllande av det årliga behovet under den tid, kolonist med nyttjanderätt brukar kolonatet, av vedbrand samt av virke till underhåll av byggnader och till lador, hägnader, täckdikning, hässjor och slöjd. Sålunda torde kolonist böra vara berättigad att, efter utsynning genom vederbörande skogsstatstjänsteman och i den mån byggnadsarbeten åligga kolonisten, avgiftsfritt erhålla byggnadsvirke, som erfordras till de byggnader, som prövas böra å kolonatet uppföras, att uttagas från skogen å de delar av kolonatet, som utgöras av odlingsmark eller avses till tomtplats, eller, i den mån virkestillgången å nämnda delar av kolonatet

*Departements-
chefen.*

finnes otillräcklig, från skogen å motsvarande delar av närliggande kolonat eller å angränsande del av kronoparken, *samt att* under den tid, kolonatet är upplåtet med nyttjanderätt, efter utsyning eller anvisning genom vederbörande skogstjänsteman, avgiftsfritt från kolonatets skog eller kronoparken uttaga dels virke till husbehov, såsom för underhåll av åbyggnader och till hägnader, täckdikning, hässjor, lador och dylikt, dels efter särskilt beprövande virke till bagarstuga och badstu, dels ock brännved. Vid kolonatets upplåtande torde i vart fall böra närmare bestämmas de kvantiteter husbehovsvirke och brännved, som sålunda böra få uttagas av kolonisten, därvid i huvudsak torde böra iakttagas vad kolonisationskommittén härutinnan föreslagit. Till brännved torde kolonist därvid böra åtnöja sig med klenare gallringvirke, vindfälld eller torr skog, toppar och grenar eller annat dylikt rensningsvirke.

Vad därefter angår kolonisternas förseende med husbehovsvirke och brännved sedan kolonaten förvärvats med äganderätt, ansluter jag mig i princip till den ståndpunkt, som intagits av reservanterna inom kolonisationskommittén liksom av flertalet myndigheter, nämligen att det i görligaste mån bör sörjas för, att de av kolonaten bildade jordbruksfastigheterna i framtiden hava tillgång till åtminstone det mest oundgängliga virkesbehovet. Det torde vara en angelägenhet av den allra största vikt, att den norrländske jordbrukaren i här ifrågakommande trakter icke bliver i avsaknad av sådana nödvändighetsartiklar som husbehovsvirke och brännved. Sedan kolonaten av staten försålts, torde de härav bildade lägenheterna böra, så långt möjligt är, jämföras med andra självständiga jordbruksfastigheter i orten och frigöras från allt för stort beroende av staten såsom ägare till den kringliggande skogsmarken. Jag tvekar följaktligen icke att föreslå, att varje kolonat vid skeende upplåtelse med äganderätt tilldelas visst skogsskifte, varifrån fastighetens huvudsakliga virkes- och vedbehov må kunna fyllas. Kolonisationskommittén har föreslagit, att till kolonaten skulle läggas ett skogsskifte av blott den storlek, att därifrån kunde — under förutsättning av medelgod skötsel — utvinnas en årlig virkesavkastning av respektive sex och tio kubikmeter fast mått vid kolonat av den föreslagna mindre och större typen. Detta skulle dock motsvara allenast $\frac{1}{5}$ à $\frac{1}{3}$ av det av kommittén beräknade hela årliga virkesbehovet. Med hänsyn till önskvärdheten ur olika synpunkter, att kolonaten tillförsäkras åtminstone någorlunda tryggad virkestillgång, och då evighetsservitut på kronoparkerna icke torde vara att tillråda, anser jag mig böra ifrågasätta, att kolonaten tilldelas något större skogsskiften än vad kommittén ifrågasatt. Jag förordar, att så stor areal skogsmark — utöver odlingsarealen — tilldelas varje kolonat, att därifrån må kunna, under förutsättning av medelgod skötsel, utvinnas en årlig virkesavkastning av femton till tjugufem kubikmeter fast mått, börande arealen inom dessa gränser i vart fall avpassas med hänsyn till kolonatets areal av odlingsmark och övriga på frågan inverkan förhållanden.

Jag biträder det av kommittén framlagda förslaget, att kolonist därjämte berättigas att, även sedan han förvärvat äganderätt till kolonatet, från kronoparken avgiftsfritt efter utsyning eller anvisning genom vederbörande skogsstatstjänsteman, tills 30 år förflutit från kolonatets första upplåtande, erhålla den kvantitet husbehovsvirke och brännved, som möjligen erfordras till utfyllnad av avkastningen från kolonatets skogsskifte, börande vad kolonisationskommittén i hithörande hänseende föreslagit i huvudsak tillämpas. Under förutsättning att kolonisten vinnlägger sig om en god skogsvård och att han även, sedan rätten att erhålla utsyning från kronoparken upphört, fyller sitt bränslebehov med mindervärdigt virke från kronoparken, vilket han för en ringa penning torde kunna erhålla, och därigenom blir i tillfälle att försälja något gagnvirke, bör genom här föreslagna anordningar avkastningen från det kolonist tilldelade skogsskiftet åtminstone i det närmaste lämna täckning för virkesbehovet.

I de grundläggande bestämmelserna för den fortsatta kolonisationsverksamheten torde i fråga om tillgodoseendet av kolonisternas virkesbehov följande böra stadgas:

Kolonist vare berättigad att, efter utsyning genom vederbörande skogsstatstjänsteman och i den mån byggnadsarbeten åligga kolonisten, avgiftsfritt erhålla byggnadsvirke, som erfordras till de byggnader, som prövas böra å kolonatet uppföras, att uttagas från skogen å de delar av kolonatet, som utgöras av odlingsmark eller avses till tomtplats, eller, i den mån virkestillgången å nämnda delar av kolonatet finnes otillräcklig, från skogen å motsvarande delar av närliggande kolonat eller å angränsande del av kronoparken.

Kolonist vare vidare berättigad att, under den tid han innehar kolonatet med nyttjanderätt, efter utsyning eller anvisning genom vederbörande skogsstatstjänsteman avgiftsfritt från kolonatets skog eller från kronoparken uttaga virke till husbehov ävensom bränsle, allt i enlighet med vad vid kolonatets upplåtande närmare bestämmes.

Utöver odlingsmarken bör kolonat tilldelas så stor areal skogsmark, som erfordras för att av densamma må kunna, sedan kolonatet överlåtits med äganderätt till kolonist och under förutsättning av medelgod skötsel, utvinnas en årlig virkesavkastning av från omkring femton till omkring tjugufem kubikmeter fast mått, börande arealen skogsmark inom dessa gränser i vart fall avpassas med hänsyn till kolonatets areal av odlingsmark och övriga på frågan inverkan förhållanden.

Ägaren av den utav kolonatet bildade fastighet må, i den mån så finnes nödigt, berättigas att å kronoparken efter anvisning taga viss i vederbörande upplåtelsehandling bestämd myckenhet husbehovsvirke och bränsle, gällande denna rätt till och med trettio år från den dag, kolonatet första gången uppläts.

Frågan om
dispositions-
rätten till
skogen å
kolonat.

Å sid. 246—253 i kolonisationskommitténs betänkande avhandlas frågan om dispositionsrätten till skogen å kolonaten, varav inhämtas i huvudsak följande.

Kolonisations-
kommittén.

Ehuru enligt kommitténs förslag blott ett jämförelsevis litet skogsområde skulle tilldelas varje kolonat, torde förfoganden dock vara av nöden, som förhindrade spekulationen att omhändertaga dylikt område och göra det till föremål för en skövling, vilken skulle göra statens avsikter med upplåtelsen om intet. Under den tid, som kolonist innehade kolonatet på arrende, förelåge ingen fara i detta hänseende. Sedan kolonist förvärvat äganderätt till kolonatet vore däremot dylik fara långt ifrån utesluten, därest ej densamma avvärjdes genom särskild lagstiftning. Gällande skogslagar uppfyllde enligt kommitténs förmenande ej de fordringar, som borde uppställas rörande skogshushållningen å kolonaten, och hade kommittén därför utarbetat ett förslag till förordning angående dispositionsrätten över skogen å kolonat, som försåts från kronan. I enlighet härmed skulle avverkning av skog å kolonat få bedrivas i allmänhet endast till fastighetens husbehov. Blev emellertid skog å kolonatet vindfäld eller annorledes skadad och kunde sådan skog ej för fastighetens behov tillvaratagas, innan den toge ytterligare skada, eller skulle eljest skogstillgången å kolonatet komma att överstiga vad med tillämpning av en uthållig skogshushållning för fastighetens framtida behov kunde beräknas erforderligt under närmaste fem år, skulle sådant överskott efter vederbörlig utsyning få av ägaren avverkas till fritt förfogande. Förslaget innehölle därjämte bestämmelser angående ordning för verkställande av stämpling, angående beslags- och åtalsrätt, straffpåföljd för brott mot givna föreskrifter m. m.

Det av kommittén upprättade förslag till förordning angående dispositionsrätten över skogen å kolonat finnes intaget å sid. 338—340 i kolonisationskommitténs betänkande.

Domän-
styrelsen.

I det utlåtande den 28 maj 1924 med förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, som *domänstyrelsen* avgivit med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag den 11 november 1923, har styrelsen i nu föreliggande fråga anfört i huvudsak följande.

Då enligt styrelsens förevarande förslag särskilda skogsmarksområden icke skulle tilldelas kolonaten, utan till kolonat komme att av skogsmark höra allenast den jämförelsevis ringa areal, som eventuellt kunde falla inom kolonatets gränser, på det att detsamma måtte erhålla lämplig figur, ansåge styrelsen för sin del, att särskild författning med bestämmelse i fråga om dispositionsrätten över skogen å kolonat icke vore erforderlig.

Efter försäljning komme kolonat eventuellt tillhörande skogsmark med därå växande skog att vara underkastad bestämmelserna i antingen förordningen angående utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden eller ock gällande skogsvårdslag, beroende på inom vilken ort kolonatet vore beläget. Det torde vara önskvärt, att, i den mån så ske kunde, ensartade bestämmelser gällde för all enskilde tillhörig skogsmark inom en och samma ort, och syntes hinder icke finnas för att nu ifrågavarande områden löde under förenämnda skogsförfattningar. Skulle skog på grund av vindfällning, torka eller annan påkommen skada behöva avverkas och densamma i undantagsfall icke skulle erfordras för

fastighetens husbehov, borde dock hinder ej läggas för att ägaren i vederbörlig ordning måtte kunna erhålla tillstånd till skogens avverkning för fritt förfogande.

Då emellertid jämlikt *förordningen den 18 juni 1915 angående utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden* utsyning av barrträd för avverkning till annat ändamål än fastighetens eller därmed sambrukad fastighets oundgängliga husbehov skulle verkställas enligt avverkningsplan, torde ej heller utsyning till avsalu av eventuellt uppkommen torrskog eller dylikt kunna ske, utan att avverkningsplan funnes uppgjord för skogen. Uppgörande av avverkningsplaner för de små skogsmarksarealer, som kunde tilläggas inom lappmarkerna upplåtna kolonat, syntes dock ur praktisk synpunkt icke böra ske. Det syntes för den skull vara *erforderligt, att förenämnda förordning kompletterades med följande stadgande*, vilket syntes kunna intagas som en särskild paragraf, 20 §:

»Vad i denna förordning stadgas om avverkningsplan gäller icke beträffande kolonat, där utsyning avser vindfälld, torr eller eljest skadad skog. Utsyning må icke ske, om virket erfordras för fastighetens behov.»

Jag vill erinra därom, att efter försäljning kolonats skogsmark kommer med därå växande skog att underkastas antingen förordningen den 18 juni 1915 angående utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. fl. områden eller ock 1923 års skogsvårdslagar. I förra fallet torde tillräcklig garanti finnas mot skövling av kolonatens skog, medan i senare fallet all risk i detta hänseende ej torde vara utesluten. Jag kommer därför, i syfte att skydda statens intresse så länge köpeskillingen för kolonat är ogulden, att senare föreslå det köpevillkor, att staten må äga påfordra omedelbar inbetalning av ogulden köpeskillning jämte ränta, därest kolonist avverkar skog å kolonatet annorledes än till husbehov eller till försäljning efter utsyning, och torde det ankomma på vederbörande länsstyrelse att träffa anordning för utsynings verkställande i fall, då dylikt enligt gällande lag ej behöver ske. Då jag vidare anser, att de av kolonaten bildade fastigheterna böra så vitt möjligt jämsställas med andra i enskild ägo varande mindre jordbruksfastigheter i orten och då ej några särskilt vägande skäl anförts till stöd för införande av särlagsstiftning rörande skogsvården å kolonaten, avstyrker jag föreliggande förslag om införande av särskilda bestämmelser angående dispositionsrätten över skogen å kolonat.

Departements-
chefen.

5. Betesfrågan.

I kolonisationskommitténs betänkande behandlas betesfrågan å sid. 200—204. I ämnet föreslår kommittén följande under 13 § i det uppgjorda lagutkastet intagna bestämmelser:

Kolonisations-
kommittén.

»Då kolonat första gången upplåtes, skall, i den mån så prövas erforderligt, kolonist tillerkännas rätt till bete för hästar och nötkreatur å angränsande del av kronoparken. Sådan betesrätt må dock ej äga rum för större antal dylika kreatur, än som med avkastningen av kolonatet därå vinter-

Författnings-
förslag.

födås, och må ej heller upplåtas med avseende å mark, varest betande av kreatur skulle förorsaka märkligt hinder för återväxt av skog.»

Kommitténs
motivering
och uttalan-
den.

Av kommitténs uttalande i betesfrågan inhämtas i huvudsak följande.

I de trakter av Norrland och Dalarna, för vilka kolonisationen hade sin största betydelse, vore betesfrågans ordnande en mycket viktig faktor i jordbruksdriften. I Norrlands skogsbygder, med där i allmänhet förekommande extensiva boskapsskötsel, utgjordes betesmarken i allmänhet av den gården omgivande skogen. Beträffande kronoparkerna torde emellertid det redan förut knappa skogsbetet därstädes komma att, genom efter hand skeende kulturåtgärder av skilda slag, bliva högst otillräckligt. Skogsbete fyllde icke heller under alla förhållanden anspråken på ett ur jordbrukssynpunkt ändamålsenligt bete. En höjning av skogsvårdens intensitet fordrade därjämte viss inskränkning i betesgången å skogen.

Man borde söka tillgodogöra sig erfarenheterna från betesdrift å mångåriga betesvallar. Välskötta betesvallar erbjöde djurägaren stora fördelar; de lämnade hög avkastning per areal samt gäve djuren — trots den erforderliga ringa arealen — tillfälle till rörelse. Kommittén ansåge, att anläggandet av betesvallar inom kolonatets område — huvudsakligen å torvjord — vore den utväg, som bäst tillgodosåge behovet av betesmarker.

Till dess kolonisten kunde förväntas hava hunnit å kolonatet utföra de arbeten, som vore av nöden för att betandet måtte kunna begränsas till kolonatets område, vore det dock nödvändigt att bereda honom rätt att beta sina kreatur å kronoparken. Dylik rätt borde tillkomma kolonist under så lång tid, som motsvarade den första arrendeperioden — d. v. s. 15 år — men borde betesrätten gälla blott för hästar och nötkreatur, som kunde å kolonatet med dess avkastning vinterfödås. I de fall, då skogens återväxt skulle av betandet lida märklig skada, skulle sådan mark få från betesrätten undantagas. Så länge de i § 5 av 1857 års stängselförordning intagna bestämmelse om mulbete å ohägnad skogsmark ännu ägde giltighet, hade upphörandet av betesrätten icke annan betydelse, än att kronan ägde göra gällande sitt stängselvitsord gentemot kolonisten.

Slutligen ville kommittén uttala önskvärdheten av, att de betesmöjligheter, som vore till finnandes å kronoparkerna, borde — även efter förenämnda 15 år — få utnyttjas av kolonisterna, dock endast så länge och i den mån detta kunde ske utan skada för skogsvården. För detta ändamål borde genom kolonisationsledningens försorg utredas, huruvida en sådan rättighet kunde tillförsäkras kolonisterna för längre eller kortare tid. Dylik eventuell utsträckning av betesrätten å angränsande kronopark borde göras till föremål för särskild överenskommelse mellan staten och kolonisten.

Yttranden.

Från några håll har i de avgivna utlåtandena gjorts gällande, att den föreslagna *betesrätten vore alltför snäv* och att kolonisterna borde tillerkännas betesrätt å kronoparken för all framtid.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sitt yttrande 1924 framhållit, att betesrättens begränsning till de första 15 åren vore ägnad att försvåra kolonistens existensmöjligheter. Det vore i hög grad önskvärt, att betesrätt tillförsäkrades kolonisten för all framtid eller i varje fall för längre tid än 15 år. Det förefölle ock, som om detta utan större olägenhet kunde ske, därest betesrätten — liksom i förslaget — inskränktes till sådana marker, där betandet ej orsakade märkligt hinder för skogens återväxt.

Liknande synpunkter hava framhållits av *Norrbottnens läns hushållnings-sällskaps förvaltningsutskott* liksom av detta sällskaps *egnahemsnämnd*. Den senare har funnit det märkvärdigt, att staten skulle föreskriva andra villkor för upplåtelse av lägenheter från statens domäner i Norrland, än vad staten fordrade angående upplåtelse från enskildas eller bolags mark. Något skäl föreläge ej att här frångå de villkor, som för avskiljande av inägor från bolagshemman vore uppsatta i de s. k. norrlandslagarna.

Norrbottnens läns landsting har likaledes — under framhållande att det vore otänkbart, att en kolonist ens efter 15 år skulle å sin kolonatjord kunna hava ordnat med tillräckligt stor konstgjord betesmark — yrkat på betesrätt för all framtid å angränsande kronopark.

Ombudsmannen hos Altråsk nybyggesnämnd egnahemskonsuleten *S. Westelius* har framhållit, att kolonisterna borde upplysas om fördelarna att anordna beteshagar. I de flesta fall komme dock anläggandet av dylika att överstiga kolonistens ekonomiska förmåga under den första tiden. Då man med ganska stor visshet kunde förutspå, att det endast bleve ett ringa fåtal av kolonisterna, som kunde ordna betesfrågan under de 15 första åren, syntes det självklart, att en tidsbegränsning i fråga om kolonisternas rätt att få beta sina nötkreatur och hästar på kronoparkerna icke borde fastslås.

Västerbottnens läns hushållnings-sällskaps förvaltningsutskott samt dess *egnahemsnämnd* hava uttalat, att den fria betesrätten borde utsträckas att gälla 30 år. Först efter denna tidrymd hade kolonisten kommit så i gång, att betesfrågan hunnit ordnas på ett annat sätt, exempelvis genom anläggande av betesvallar.

De av domänstyrelsen vid överarbetningen av kolonisationskommitténs förslag tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tyko L. Jonsson* hava förklarat sig önska, att till kolonaten lades rätt till bete, så länge detta läte sig göra utan hinder för skogsvården. Om kreaturen genom vallning avhölls från att inkomma på skogsplanterade eller besädda områden, torde någon skada icke åstadkommas av betande djur, åtminstone ej av nötkreatur och hästar.

Det i *Boden den 4 januari 1925 avhållna mötet med representanter för 164 kolonat* har gjort det uttalandet, att kolonist borde tilldelas fortlöpande rätt till bete å kronopark.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Norrbottens och Västerbottnens läns skogstorp* hava ansett, att betesfrågan näppeligen kunde lösas tillfredsställande genom ett 15-årigt betesservitut å kronoparken, helst om de tilldelade skogsskiftena erhöles den ringa omfattning, som föreslagits. Mulbete borde tillförsäkras nybyggaren för all framtid för vinterfödd boskap.

Representanter för *Piteå älvdals skogstorpreförening m. fl.* hava yrkat, att bestämmelserna om betesrätt borde utformas så, att kolonisten kunde känna sig lugn för framtiden genom att veta, att möjlighet till tillräckligt bete vore garanterad för kommande tider. Kolonisten borde hava rätt till bete å kronoparken för framtiden, i synnerhet som kronan i de allra flesta fall ej torde komma att lida något större men av en sådan rätts bibehållande.

Å andra sidan har i vissa yttranden *betydelsen av betesvallar inom kolonatens område* särskilt understrukits.

Lantbruksakademien har förklarat sig dela kolonisationskommitténs åsikt, att betesdriften vid kolonaten borde förläggas till särskilt behandlade och med betesväxter igensädda betesvallar. Skogsbetet vore näppeligen ekono-

miskt vid djurskötseln och i varje fall skadligt för skogsvården. Då kommittén förordade den moderna betesdriften å betesvallar samt ville bryta med det traditionella skogsbetet, hade det varit följdriktigast att taga steget fullt ut och redan från början avhysa all betesgång å kronoparkens skog. Gåve man kolonisten rätt till avgiftsfritt skogsbete under 15 år, vandes han vid utnyttjande av denna förmån och torde näppeligen vilja avstå från den vid periodens slut. Man torde med säkerhet kunna förvänta, att kolonisterna i sådan händelse skulle komma att sätta starka krafter i rörelse att få sin betesrätt förlängd på obestämd tid. Man borde sålunda i detta fall ej lämna rum för en av det moderna lantbruket utdömd men av kolonisterna enligt gammal tradition säkerligen segt fasthållen metod, utan i stället — framför allt i undervisande syfte — från början tvinga kolonisterna att lära sig se och erfara den moderna betesteknikens fördelar.

Den 15-åriga betesrätten å kronoparkerna borde alltså, enligt lantbruksakademiens uppfattning, borttagas där så lämpligen kunde ske. I sådana fall borde i ersättning härför den kolonaten tilldelade arealen mark till betesvall något ökas, så att betestillgången inom själva kolonaten kunde bliva något mer rundlig än som matematiskt krävdes för det kalkylerade djurantalet.

Likaså har *svenska mosskulturforeningen* understrukt kolonisationskommitténs uttalande, att betesdriften i och med kolonaternas uppodling förlades till konstgjorda vallar på myrjord, samt framhållit, att ekonomisk betesdrift med stor fördel borde kunna anordnas på myrjord, naturligtvis under förutsättning att de härför avsedda vallarna anlades och sköttes efter rationella principer.

I vissa yttranden, där betesfrågan särskilt berörs, har en ståndpunkt intagits, liggande mellan de här ovan relaterade ytterlighetsuppfattningarna och alltså i stort sett sammanfallande med kolonisationskommitténs synpunkt på frågan.

Domänstyrelsen har helt instämt med kolonisationskommittén om nödvändigheten av att skogsbetet inskränktes så mycket som möjligt. Erfarenheten om det ohägn, som förorsakats skogsåterväxten å kronoparker, där skogstorp och odlingslägenheter funnes i större mängd, bestyrkte till fullo denna nödvändighet. Emellertid vore det tvivelaktigt, om kolonisterna i allmänhet kunde förskaffa sig de kontanta medel, som behövdes för betesvallars anordnande å myrmark. Härtill erfordrades — förutom torrläggning och uppodling i vanlig ordning — konstgödsel och kalk samt dyrbart utsäde.

Erfarenheten om sådana vallars anläggande på norrländsk myrjord vore hittills inskränkt till smärre försök å särskilt lämplig mark. Under alla omständigheter torde jämförelsevis lång tid erfordras, innan kolonisten förmått vidtaga sådana åtgärder, att den till betesvall avsedda marken fyllde sitt ändamål. Kommitténs förslag om betesrätt under den första arrendeperioden av 15 år på kronoparken syntes under angivna förhållanden icke kunna avvisas. Domänstyrelsen ansåge sig alltså ej böra biträda vad lantbruksakademien i detta avseende anfört. Att, såsom å andra sidan från vissa håll hemställts, medgiva kolonisterna fri betesrätt å kronoparken för all framtid, funne styrelsen sig däremot icke kunna tillstyrka.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har framhållit, att efter den första, till 15 år föreslagna, betesetidens utgång det väl ej torde möta något hinder att mot en ringa avgäld få förlängning av betesrätten, därest det skulle visa

sig erforderligt och skogstekniska skäl ej lade hinder i vägen. Ett stadgande härom kunde möjligen vara befogat.

Landstingens norrlandskommitté har anfört i huvudsak följande. Med stigande intensitet i ladugårdshushållningen vore det väl att antaga, att kolonisterna funne med sin fördel förenligt att övergå till anläggande av mångåriga vallar och i möjligaste mån inskränka betesgången i skogarna. Helt säkert komme det dock att krävas rätt lång tid, innan ladugårdshushållningen nått denna ståndpunkt. Intills så hade skett, borde kolonisterna i avseende på rätten till användande av ohägnat område till gemensamt mulbete vara jämställda med varje annan jordägare. Enligt § 5 mom. 2 av 1857 års stängselförordning kunde avtal om inskränkning i sådan rätt träffas, något som i föreliggande fall skulle ske genom förbehåll från kronans sida vid upplåtelsen av kolonat. Detta förbehåll borde inskränkas att gälla område, där skogens återväxt skulle av betandet kunna skadas. Vore sådant område ej inhägnat, borde kolonisten vara skyldig att genom kreaturens vallande avhålla dem från att beta därstädes. I fråga om betesrätt för får och getter kunde starkare restriktioner måhända befinnas önskvärda, exempelvis att fåren ej utsläpptes på område, som vore upplåtet till gemensamt mulbete, förrän vid sommartid, under det att sådant område helt fridlystes från bete av getter. Restriktionerna i avseende på betesrätt å kronoparken stode emellertid enligt sakens natur i ett visst samband med den ståndpunkt, varpå skogsvården å kronoparken befunne sig, varför frågan om betesrätten måhända icke borde regleras genom generella föreskrifter utan behandlas från fall till fall med iakttagande i huvudsak av förenämnda riktlinjer.

Vissa erinringar hava framställts mot den av kolonisationskommittén föreslagna *formulering av bestämmelsen rörande de kreatur, för vilka bete må erhållas på kronoparken.*

Länsstyrelsen i Västerbottens län samt samma läns *landsting* hava sålunda påpekat, att den av kolonisationskommittén föreslagna bestämmelse, som begränsade kolonisternas betesrätt på kronoparken till hästar och nötkreatur, som kunde vinterbetas å kolonatet *med avkastningen därav*, vore för snäv. Enär det väl kunde tänkas inträffa — särskilt under första tiden — att kolonist genom *inköp* av hö eller kraftfoder vinterfödde ett eller annat kreatur mer än som med kolonatets egen avkastning skulle kunna ske, borde han åtnjuta rätt till bete å kronoparken även för sådant kreatur.

Domänstyrelsen har instämt i nyssnämnda yrkande samt framhallit, att kolonisten sällan torde begränsa utfordringen av kreaturen till allenast de foderämnen, som erhöles å kolonatet. Inköp av havre till hästar och kraftfoder i en eller annan form till nötkreatur torde oftast bliva erforderligt. Bestämmelsen torde böra få den form, att berörda betesrätt ej finge äga rum för större antal hästar och nötkreatur, än som å kolonatet vinterföddes.

I likhet med vad som framhallits av kolonisationskommittén och i några *Departements-* av de i ämnet avgivna yttrandena anser även jag, att den för kolonisa- *chefen.* tionen viktiga frågan om bete åt kolonisternas kreatur i görligaste mån bör ordnas genom anläggande av konstgjorda betesvallar å kolonatens myrjord. Jag har i det föregående föreslagit viss ökning av kolonatens odlingsmark, något som i ej ringa mån torde underlätta betesfrågans ordnande på antytt sätt. Emellertid lär det därjämte också erfordras, att kolonisterna erhålla

någon handledning och visst stöd för den ingalunda allmänt kända och ej sällan krävande uppgiften att å myrjord anlägga givande betesvallar. Till sistnämnda angelägenhet skall jag återkomma vid behandlingen av spörsmålet om kolonatens uppodlande.

Ehuru jag alltså delar den uppfattning, att betesvallar i görligaste mån böra anordnas inom kolonatens gränser, finner jag det dock vara uppenbart, att avsevärd tid måste förflyta innan kolonaten nått den utveckling i odlingshänseende, som torde erfordras för ett nöjaktigt ordnande av betesfrågan genom dylika å kolonaten anlagda betesvallar. Tills så kan beräknas hava skett, böra kolonisterna — på sätt kolonisationskommittén m. fl. föreslagit — tillförsäkras viss rätt till avgiftsfritt bete å angränsande kronopark. Vad kommittén härutinnan föreslagit, finner jag vara i huvudsak ändamålsenligt.

Sålunda torde den föreslagna tiden för dylik avgiftsfri betesrätt böra sättas till femton år från första upplåtelsen räknat. Såsom kommittén påpekat torde upphörandet efter femton år av ifrågavarande betesrätt å kronoparken icke hava annan för kolonisterna ogynnsam inverkan, än att kronan äger göra gällande sitt stängselvitsord — enligt 1857 års stängselförordning — gentemot kolonisterna. Jag förutsätter dessutom, att kronan ej utan tvingande skäl kommer att göra gällande sitt stängselvitsord.

I fråga om formulering av bestämmelsen angående betesrätt, ansluter jag mig till vad som yrkats från länsstyrelsen i Västerbottens län och tillstyrkts av domänstyrelsen, nämligen att betesrätten må omfatta de hästar och nötkreatur, som vinterfödas å kolonaten. Den fria betesrätten bör givetvis icke gälla område, varest skogens återväxt skulle av betandet lida märkbar skada.

Slutligen vill jag framhålla, att vad av landstingens norrlandskommitté anförts rörande behovet i vissa fall av lokala begränsningar i betesrätten torde vid verksamhetens handhavande — genom förbehåll från kronans sida vid upplåtandet av kolonat — böra i mån av behov beaktas.

Som allmän bestämmelse torde i fråga om betesrätten blott böra stadgas,

att kolonist må tillerkännas rätt till bete, utan avgift, å angränsande del av kronoparken under femton år från den första upplåtelsen av kolonaten för å detta vinterfödda hästar och nötkreatur, dock att i varje fall må från bete undantagas mark, varest betandet skulle förorsaka märkbart hinder för skogens återväxt.

6. Kolonisternas rätt till jakt och fiske.

Kolonisations-
kommittén.

Frågan om kolonisternas jakt- och fiskerätt, som behandlats å sid. 228 och 229 i kolonisationskommitténs betänkande, har givit kommittén anledning uttala *att*, så länge kolonaten av kolonisten innehades på arrende, jakt- och fiskerätt inom dess område borde tillkomma kolonisten, dock med den inskränkning, att jakträtten ej skulle avse älg och att den kolonisten med-

givna rätten ej finge av honom på annan överlätas, *att*, sedan kolonat förvärvats med äganderätt, allmänt gällande rättsregler rörande jordägares rätt till jakt och fiske skulle gälla för sådant område, samt *att* vid utarrendering av fiskerätten i kronan tillhöriga vatten kolonisternas intressen borde så vitt möjligt tillgodoses genom företräde för dem att erhålla arrendet.

I anslutning härtill har kommittén under 15 § i det framlagda lagutkastet ifrågasatt följande stadgande:

»Angående rätt för kolonist att idka jakt och fiske å kolonatet gälle vad i dessa hänseenden är för brukare av annans jord i allmänhet stadgat, dock att rätt till jakt å älg icke skall tillkomma kolonist. Ej må kolonist tillkommande jakt- eller fiskerätt å annan överlätas.»

Författnings-
förslag.

Från kolonister och skogstorpere m. fl. hava yrkanden framställts om *vidgande av berörda jakt- och fiskerätt*.

Yttranden.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Västerbottens och Norrbottens läns skogstorpere* hava funnit undantagandet av jakt efter älg olämpligt, men hava ansett att, då jakträtten i varje fall komme att äga bestånd endast inom de avgränsade kolonatområdena, jakten bleve av ringa betydelse. Samma gällde om fisket i det fall, att staten ej ville tillerkänna kolonist fiskerätt inom kronans vatten genom särskilt medgivande i kontraktet. Det vore av största vikt för nybyggaren, att han tilldelades viss fiskerätt, som räckte för hans hushåll och vore bestående för all framtid. Om avgift för fiske bestämdes, borde avgiften oavkortad avsättas till fiskets förbättrande i respektive vattendrag.

Representanter för *Piteå älvdals skogstorpereförening* m. fl. hava framhållit, att kolonister — jämte skogstorpere och odlingslägenhetsinnehavare — borde tillerkännas rätt till jakt — undantagandes å älg — och fiske för husbehov å den kronopark, inom vilken kolonatet vore beläget. Rätten till jakt och fiske blott inom kolonatets område hade knappast praktisk betydelse.

Vid *möten med kolonister sommaren 1924* har den önskan uttalats, att kolonister måtte medgivas dels fri fiskerätt i sjöarna på kronoparken och dels rätt att på billiga villkor få arrendera jakträtten på omgivande kronopark.

Förut nämnda *möte i Boden den 4 januari 1925* mellan kolonister har uttalat, att jakt- och fiskerätten borde utsträckas att gälla icke blott kolonistens eget område utan även omkringliggande kronoparker.

Vidare har *landstingens norrlandskommitté* ansett, att rätten till jakt och fiske inom kolonatets område borde tillkomma kolonisten, samt att rätten till fiske borde kunna givas en större omfattning och upplätas även inom kronoparkens område, dock ej såsom ett denna åvilande ständigt servitut. Fiskerätten i kronoparkens vatten borde för vissa år i sänder fördelas mellan där bosatta kolonister, en fördelning, som hade till huvudsakligt ändamål att ordna förhållandena kolonisterna emellan. Någon särskild avgift för utövande av denna rätt borde tills vidare ej avfordras kolonisterna.

Lantbruksakademien — som ifrågasatt viss inskränkning beträffande jakt- rätten — har å andra sidan uttalat sig för, att något utsträckt fiskerätt i vatten å den kolonaten omgivande kronoparken borde medgivas kolonisterna.

Å andra sidan hava vissa *inskränkningar* påyrkats i fråga om *jakträtten*.

Från *Jämtlands läns landsting* har förklarats, att den föreslagna rätten

till jakt inom kolonatets område syntes vara betydelselös. Den skulle försvåra bevakningen och strede mot principerna för en god jaktvård.

Lantbruksakademien vore ej övertygad om lämpligheten av de i fråga om jakträtten föreslagna bestämmelserna. Visserligen stödde de sig på den allmänna rättsregeln, att jakträtt — där ej annat sades — tillkomme brukaren, men det torde kunna sättas i fråga, om ej undantag från denna regel i detta fall borde göras. Numera kunde ju utarrendering av jakträtten å kronoparker äga rum genom domänstyrelsen. Givetvis måste det i allra högsta grad sänka värdet av jaktarrendet å en kronopark i dess helhet, om ett större eller mindre antal små, självständiga jaktområden funnes därinom. De ifrågasatta bestämmelserna avskure därjämte för en arrendator av kronoparksjakten varje möjlighet att få kolonatens jakträtt åt sig överlåten. Då vidare jakträtten å kolonaten vore för kolonisterna ekonomiskt tämligen värdelös, funne akademien det vara lämpligast, att kronan förbehölle sig sagda rätt.

Domänstyrelsen har framhållit, att — då fråga här vore om ny fastighetsbildning och det för statsmakterna vore obetaget att bestämma från allmän synpunkt lämpliga villkor för sådana fastigheters förvärvande — det borde stadgas, att från den jakträtt, som enligt allmänt gällande rättsregler tillkomme kolonisten å kolonatets område, undantoges jakt efter älg.

Mot kolonisationskommitténs uttalande, att vid utarrendering av fiskerätten i kronan tillhöriga vatten kolonisternas intressen borde så vitt möjligt tillgodoses genom företräde för dem att erhålla arrendet, har annan erinran icke framställts än från domänstyrelsen, som härutinnan påpekat, att sådan företrädesrätt icke borde få göras gällande mot innehavare av skogstorp och odlingslägenheter, där dylika lägenheter funnes på kronoparken, utan borde dessas intressen jämväl i lika mån tillgodoses.

*Departementets
chefen.*

Beträffande kolonisternas jakträtt biträder jag förslaget, att denna bör begränsas till vederbörande kolonats område samt att från densamma bör under arrendetiden undantagas jakt efter älg, som under sagda tid torde böra förbehållas kronan.

Fiskerätten i vatten inom kolonatets område torde, i enlighet med därom i övrigt gällande rättsregler, böra tillkomma kolonisten.

I fråga om rätt för kolonist till fiske i vatten å kringliggande kronopark vill jag, i anslutning till vad i flera av förberörda yttranden ifrågasatts, förorda, att, i den mån och för den tid så prövas lämpligen kunna ske, kolonist avgiftsfritt beredes dylik rätt. Medgifvande av sistnämnda utsträckta fiskerätt torde i första hand böra ankomma på vederbörande inom domänverket efter samråd med handhavarna av kolonisationsarbetet.

Någon nödvändighet synes icke föreligga att stadga ovillkorligt förbud för kolonist att å annan överlåta kolonist tillkommande jakt- eller fiskerätt.

Beträffande kolonisternas jakt- och fiskerätt torde i de grundläggande bestämmelserna — vilka jämväl böra, på sätt jag senare skall föreslå, innehålla en allmän föreskrift om viss tillämpning på utarrenderat kolonat av vad enligt lag gäller om arrende — böra stadgas.

att rätt till jakt efter älg inom kolonats område förbehålles kronan under den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, samt

att kolonist bör, i den mån och för den tid så prövas lämpligen kunna ske, beredas rätt utan avgift till fiske i vatten å angränsande kronopark.

7. Frågan om hägnadsskyldighet.

Kolonisationskommittén har å sid. 212 och 213 i sitt betänkande framhållit, att någon anledning ej förefunnes att för den föreslagna kolonisationen å kronoparkerna införa särskilda bestämmelser angående hägnadsskyldighet. Så hade ej heller skett vid försökskolonisationen. Ämnets art bjöde, att i detta hänseende allmänna rättsgrunder tillämpades, och hänvisade kommittén till vad som stadgades i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängelskyldighet.

Kolonisationskommittén.

Då vad som i allmänna författningar stadgas rörande stängelskyldighet givetvis vinner tillämpning även i förhållandet mellan å ena sidan kolonatets innehavare och å andra sidan staten såsom ägare av den kolonatet omgivande kronoparken, torde förberörda fråga icke nu tarva vidare uppmärksamhet eller föranleda särskilt beslut.

Departementschefen.

8. Vägar.

Kolonisationskommitténs behandling av frågan om vägar i och för kolonisationen återfinnes å sid. 229—235 i betänkandet. Härav inhämtas i huvudsak följande.

Kolonisationskommittén.

Goda kommunikationer utgjorde en mycket viktig förutsättning för kolonisationen och dess kraftiga utveckling. Kolonisationen torde ej komma att få någon större utveckling, om ej staten kraftigt befördrade anläggandet av vägar på kronoparkerna. Dylika väganläggningar bleve även av största intresse för skogsvården.

Vid planläggning av vägnätet å kronoparkerna borde noga iakttagas, att detta erhöle lämplig anslutning till traktens förefintliga eller planerade allmänna vägnät samt toge hänsyn till skogsbrukets och kolonisationsarbetets krav och utvecklingsmöjligheter. De i vägnätet ingående vägarna borde uppdelas i tvenne kategorier: huvudvägar, som förbunde kolonisationsområdet med viktigare kommunikationsleder, och bivägar, som anknöte kolonaten till huvudvägarna.

Huvudvägarna, som borde byggas i huvudsaklig överensstämmelse med de för ödebygdsvägar gällande bestämmelserna och i allmänhet med en 3-meters körbana, borde anläggas av staten under tillsyn av kolonisationsledningen eller skogsförvaltningen. Kostnaderna för huvudvägarna borde enligt överenskommelse fördelas mellan statens skogsförvaltning och kolonisationsverksamheten.

På *bivägarna* borde ej ställas större fordringar, än att de sommartid vore

framkomliga för huldön. Bivägarna borde, i den mån de fölle inom det till kolonat upplåtna området, i allmänhet byggas av kolonisterna.

Underhållet av vägarna borde fördelas mellan staten och kolonisterna. Statens skyldighet till vägunderhåll borde bestämmas efter gemensam undersökning av kolonisationsledningen och skogsförvaltningen och företrädesvis förläggas till huvudvägarna. Kolonisternas underhållsskyldighet borde bestämmas genom en fördelning av vägunderhållet, som första gången verkställdes, så snart som möjligt efter det kolonaten upplåtits, och då för den första upplåtelse tiden. Vid denna delning borde staten påtaga sig vägunderhållet för ej upplåtna kolonat. Underhållet i övrigt borde fördelas lika mellan kolonaten, oavsett om de tillhörde den större eller mindre typen. Jämkning borde emellertid ske till förmån för det kolonat, som fått sig ett på grund av vägens beskaffenhet särskilt betungande underhåll pålagt. Kolonist borde ej åläggas underhålla längre vägsträcka än 300 meter. I kontrakt om upplåtelse av kolonat borde intagas bestämmelse, att kolonist vore skyldig underkasta sig ny fördelning av vägunderhållet vid första upplåtelse tidens utgång eller när sådant eljes i laga ordning påkallades. När genom kolonisationsledningens försorg sådan ny delning ägde rum borde hänsyn tagas till den större eller mindre nytta, som kolonat må anses äga av vägen. Rörande vintervägunderhållet borde upplåtelsekontrakten innehålla bestämmelse om skyldighet för kolonist att deltaga i ploglag för detta underhålls utgörande.

Vidare har kommittén i det framlagda lagutkastet (sid. 328 ff.) under 17 § föreslagit följande grundstadgande rörande vägfrågan:

Författnings-
förslag.

»Kolonist ansvarar för byggande och underhåll av för kolonaten erforderlig utfartsväg i den mån densamma faller inom kolonats området. I övrigt deltagar kolonist i byggande och underhåll av väg i den utsträckning och enligt de grunder, som vid kolonats upplåtande bestämmas. Ej må kolonist åläggas underhåll av längre vägsträcka än tillhoppa 300 meter.»

Yttranden

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har anfört följande rörande kommitténs uttalanden och förslag i vägfrågan.

Givetvis utgjorde goda kommunikationer en viktig förutsättning för kolonisationen och dess utveckling; och ville styrelsen jämväl instämma i kommitténs uppfattning, att kolonisationen ej torde komma att nå någon större utveckling, om ej staten kraftigt befördrade anläggande av vägar på kronoparkerna. Dessa vägar torde jämväl komma att få stor betydelse för skogsvar den, vars utövande de underlättade, och det kunde med fog ifrågasättas, om icke av det härigenom vunna kapitalet borde återbördas till skogarna i form av förbättring eller nybyggnad av vägar och flottleder.

Vid planläggning av det erforderliga vägsystemet för ett kolonisationsområde torde på sätt kommittén förutsatt det vara av synnerlig vikt, att nödig hänsyn toges icke allenast till redan befintligt eller planerat nät av allmänna vägar, så att lättaste förbindelse med det allmänna vägnätet erhöles, utan även till skogsbruket och läget av befintliga odlingsmarker, så att en för både skogsbruket och kolonisationsarbetet gynnsam lösning av vägfrågan inom kronoparkernas område vunnnes.

En riktig princip torde jämväl vara att uppdelas kolonisationsområdenas vägförbindelser i huvudvägar, som förbunde området med viktigare kommunikationsleder, och bivägar, som anknöte kolonaten till huvudvägarna.

Vad själva vägbyggnaden beträffade hade styrelsen intet att erinra emot,

att huvudvägarna byggdes i enlighet med de för ödebygdsvägar gällande tekniska bestämmelser. Bivägarna torde däremot kunna byggas enklare. Huvudvägarna borde byggas av staten och byggnadskostnaden helt falla på statsverket. Bivägarnas byggande torde däremot kunna anförtros åt kolonisterna, som jämväl skulle bekosta anläggningen av en del av bivägarna, som fölle inom det till kolonat upplåtta området.

Medel till vägarnas utförande torde emellertid ej kunna tagas från fonden för anläggning av ödebygdsvägar, enär villkoren för åtnjutande av anslag från denna fond icke vore tillämpliga. Det torde nämligen endast undantagsvis kunna förutsättas, att huvudvägen för ett kolonisationsområde helt eller delvis kunde komma att sammanfalla med en planerad ödebygdsväg av sådant intresse för de väghållningsskyldige att det kunde ifrågasättas, att vederbörande länsstyrelse skulle ålägga dem att med visst belopp ur vägkassan lämna bidrag till vägens byggande ävensom att framdeles underhålla vägen. Det syntes styrelsen därför lämpligast, att kostnaden för kolonisationsområdenas vägsystem, i den mån den ej skulle gäldas av enskilda, inberäknades i kostnaden för kolonisationsverksamheten och utginge från härför tillgängliga medel.

Mot kommitténs förslag till vägarnas underhåll och fördelningen av kostnaden härför hade styrelsen ej något att erinra.

För *lantmäteristyrelsen* har det framstått som önskvärt, att staten jämväl iordningställde väg till kolonaten.

Landstinget i Västernorrlands län har beträffande vägfrågan anfört i huvudsak följande.

De av kommittén i fråga om vägar framförda synpunkterna vore beaktansvärda, och deras realiserande kanske ensamt vore ägnade att befrämja odlingen, men man måste också taga med i beräkningen, av vem dessa vägar skulle underhållas. Att, såsom kommittén tänkt sig, kolonisterna skulle göra detta, vore att pålägga dem en för tung börda.

Vad vidare angår frågan om vägunderhållet, hava de av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Västerbottens och Norrbottens läns skogstorp* funnit kommitténs förslag synnerligen lämpligt, under det att *kolonisterna* vid olika möten, avhållna under åren 1923—1925, funnit den föreslagna vägunderhållsskyldigheten för tung.

Vid vissa möten har yrkats, att kolonisterna borde vara fria från vägunderhåll beträffande i och för kolonaten anlagda vägar.

Vid mötet i Boden den 4 januari 1925 har begärts, att kolonisterna ej borde påläggas en vägtunga, som vore större än vad som motsvarade de vanliga utgifterna för vägtungan.

Även jag anser, att åtgärder böra av staten vidtagas för kolonisationsområdenas vägförbindelse med viktigare kommunikationsleder. På grund av de för olika trakter skiftande förhållanden torde möjlighet likväl böra lämnas kolonisationens handhavare att vid vägfrågans ordnande taga nödig hänsyn till föreliggande omständigheter. De ifrågasatta vägarna torde bliva av stor betydelse för så väl kolonisationsverksamheten som skogsvården, och torde anordningarnas genomförande böra äga rum under samverkan mellan domänverket och kolonisationsverksamhetens handhavare samt med kostna-

*Departements-
chefen.*

dernas fördelning på dessa båda intressen. I fråga om kolonisternas skyldighet med avseende på deltagande i vägbyggnad och vägunderhåll ansluter jag mig till vad kolonisationskommittén härutinnan föreslagit.

I de grundläggande bestämmelserna för kolonisationsverksamheten torde rörande vägfrågan böra stadgas följande:

Genom statens försorg vidtagas åtgärder för kolonisationsområdenas förbindande med viktigare kommunikationsleder. Det åligger dock kolonist att ansvara för byggande och underhåll av för kolonatet erforderlig utfartsväg i den mån densamma faller inom kolonatets område. I övrigt deltag kolonist i underhåll av väg i den utsträckning och enligt de grunder, som vid kolonatets upplåtande bestämmas, därvid kolonist ej må åläggas underhåll av längre vägsträcka än tillhoppa 300 meter.

9. Torrläggning av kolonatens odlingsmark.

Kolonisationskommittén. Kolonisationskommittén har å sid. 204—210 i sitt betänkande behandlat frågan om torrläggning av kolonatens odlingsmark. Härav inhämtas i huvudsak följande.

Den till kolonaten avsedda odlingsmarken komme i regel att till övervägande del bestå av sankmark, vilken, innan odling kunde ifrågakomma, måste torrläggas.

De nödvändiga *avlopps- och huvuddikena* — vilka helst borde läggas i gränserna mellan de olika kolonaten — borde upptagas genom statens försorg, varigenom vunnes, att detta grundläggande och ofta för flera kolonat gemensamma arbete bleve väl utfört och så påskyndat, att marken hunne börja sätta sig.

För avskärande av från angränsande höjder till odlingsmarken nedrinnande dag- och grundvatten borde även s. k. *laggdiken* upptagas. Staten borde emellertid, dels av kostnadsskäl och dels med hänsyn till att med upptagande av laggdiken å till omedelbar odling ej avsedda delar av kolonatet utan olägenhet kunde anstå, ombestyrta utförande blott av de laggdiken, som närmast erfordrades för att odlingsarbetet kunde igångsättas. I allmänhet borde laggdikning på statens bekostnad verkställas beträffande högst hälften av den varje kolonat tilldelade odlingsbara torvmarken.

Underhållet av de genom statens försorg anlagda dikena borde åligga och helt bekostas av kolonisterna. Fördelning av underhållsskyldigheten för dike, som vore gemensamt för flera kolonat, borde ordnas, i fråga om arrendetiden, vid den första upplåtelsen och, i fråga om tiden sedan kolonist fått äganderätt, enligt vattenlagens bestämmelser, i händelse tvist skulle uppstå.

Övrig torrläggning tillhörde själva odlingsarbetet och borde ombesörjas av kolonisten.

Slutligen hade kommittén diskuterat lämpligheten, att staten bedreve s. k. *förskottsdikning* genom att upptaga avloppsdiken även å torvmarker, som möjligen i framtiden kunde komma att användas för kolonisationsändamål. Härigenom kunde vinnas, att torvens förmultning och torvmarkens sättning påskyndades med följd att dylik mark, då den en gång toges i bruk för kolonisationsändamål, tidigare komme att giva skördar.

Kommittén hade i dikningsfrågan sammanfattat sina uttalanden sålunda. Genom statens försorg borde upptagas nödiga avlopps- eller huvuddiken ävensom laggdiken i den mån sadana erfordrades för att lämplig del, i allmänhet högst hälften av den varje kolonat tilldelade odlingsbara torvmarken, måtte kunna omedelbart tagas i bruk.

Det framtida underhållet av dessa diken skulle åligga kolonisten.

Kolonisterna ägde beträffande möjligheten att erhålla statsbidrag för utförande av andra torrlägningsarbeten än de nyss angivna samma rättigheter, som tillkomme jordbrukare i allmänhet.

På initiativ av kolonisationsledningen borde utdikning av odlingsbara sankmarker jämväl ske utan sammanhang med redan igångsatta kolonisationsföretag, där det finnes grundad anledning antaga, att marken inom en nära framtid skulle bliva tagen i anspråk för odling och tillika avsevärda fördelar vore att vänta genom torrläggning i god tid, innan marken skulle tagas i bruk.

Då odlingsbar myrmark ej i sin helhet toges i anspråk för kolonat utan reserverades för anläggning av nya kolonat eller för att framdeles i den mån ytterligare marktilldelning till kolonat kunde visa sig erforderlig tilläggas detsamma, borde den sålunda reserverade marken dock, där så finnes lämpligt, utdikas i sammanhang med den till kolonat utlagda.

Då för skogsväsendets räkning torrläggning av myrmarker för skogsbörd planerades, borde det tillses, huruvida en sådan torrläggning berörde någon eller några odlingsbara myrmarker, i vilket fall samarbete med kolonisationsledningen borde anordnas, så att vid utdikningsförslagets upprättande hänsyn toges till myrens blivande användning som odlingsmark för kolonat.

Då myrmark, vilken vore ämnad att såsom odlingsmark tagas i bruk för något under anläggning varande kolonat, utgjorde del av eller sammanhängde med icke odlingsbar myr eller annan försumpad mark, vars torrläggning för skogsbörd kunde antagas vara av betydelse för statens skogsväsende, borde ledningen av kolonisationsarbetet härå fästa vederbörande skogstjänstemans uppmärksamhet, för att dikesplanen måtte kunna uppgöras för hela det ifrågavarande området i ett sammanhang och med beaktande av de olika fordringar på densamma, som föranleddes av de skilda delarnas blivande användning såsom odlingsmark eller för skogsbörd.

Då vid de i föregående tvenne punkter angivna fallen ett samarbete ägde rum mellan domämförvaltningen och ledningen för kolonisationsarbetet, borde kostnaderna för det gemensamma företaget fördelas mellan de olika förvaltningsgrenarna efter som skäligt prövades.

Det borde åligga ledningen för kolonisationsarbetet att i ingivet statförslag särskilt ange de belopp, som befunnes erforderliga för torrlägningsarbeten, vilka ej stode i omedelbart samband med under utförande varande eller föreslagna kolonisationsföretag.

Under 14 § i det av kommittén framlagda lagutkastet har kommittén föreslagit följande bestämmelse i dikningsfrågan:

»Avlopps- och avledningsdiken, vilka, i den ordning särskilt stadgas, Författnings-
prövats erforderliga för kolonisationsarbetets genomförande, ävensom sådana förslag,
laggdiken, vilka erfordras för att möjliggöra odlingsarbetets påbörjande å kolonat, anläggas genom statens försorg. Skyldighet att deltaga i underhåll av utom kolonatets område belägna diken skall åligga kolonist efter tydrom vid kolonatets upplåtande bestämmas.»

Uttranden.

Beträffande det av kommittén framställda förslaget om upptagande av vissa diken å kolonisationsområdena genom statens försorg hava andra erinringar härutinnan ej framställts, än att det möjligen kunde vara lämpligt, att maskinella anordningar toges i anspråk, att alla laggdiken borde av staten upptagas samt att förskottsdikning ej borde ifrågakomma.

Lantbruksakademien har framhållit, att en synnerligen omfattande diknings-skyldighet komme att under en lång följd av år åligga staten och ville ifrågasätta, om det ej vore lämpligt, att vid dessa arbeten staten ginge i författning om undersökning, huruvida ej kostnaderna skulle kunna väsentligt nedbringas genom att maskinella anordningar för dikesgrävningar toges i anspråk.

Svenska mosskulturföreningen har förklarat sig anse, att det vore lämpligast, att å varje kolonisationsområde alla erforderliga laggdiken upptoges. Det vore visserligen i någon mån sant, att skogen härigenom vandrade ut på myren och försvårade uppodlingen, men å andra sidan vunnes i myrjordens sättning och förmultning så stora fördelar, att detta uppväggde de eventuella ökade odlingssvårigheterna. Jorden bleve nämligen betydligt bättre, när den en gång skulle tagas i anspråk för odling.

Lantbruksstyrelsen har starkt ifrågasatt, huruvida förskottsdikning borde ske under några som helst förhållanden. Dikning borde ej företagas å större kolonisationskomplex, förrän omedelbara anordningar träffats för kolonatupplåtelse. Härigenom undginge staten att nedlägga föga eller icke räntabla kostnader. De i förskott upptagna dikena tarvade underhåll, som i allmänhet droge stora kostnader.

Domänstyrelsen har likaledes ifrågasatt lämpligheten att i större omfattning forcera avdikning av odlingsmark utan sammanhang med redan igångsatta kolonisationsföretag. I den mån dylika dikesarbeten erfordrades torde dessa böra reserveras för att därmed bereda kolonisterna erforderligt arbete under tider, då arbetsförtjänsten å kronoparkerna eller orten i övrigt vore ringa.

Vidare torde böra återgivas vissa från kolonister och skogstorpere i dikesfrågan framförda synpunkter.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Norrbottens och Västerbottens läns skogstorpere* hava framhållit, att tidigast möjliga torrläggning av odlingsmarken vore nyttigast. Att något skog började växa därå vore enbart bra, då jorden därigenom bleve bättre. Att staten helt skulle utdika marken, vore måhända ej nyttigt av samma skäl, som talade mot statlig byggnadsverksamhet, men staten borde i varje fall låta uppgöra en ordentlig avdikningsplan för kolonatets hela område samtidigt som kolonatet planlades.

De vid domänstyrelsens överarbetning av kommitténs förslag tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tyko L. Jonsson* hava betonat behovet, att även andra sankmarker inom kolonaten än den egentliga myrodlingssmarken avdikades, då detta erfordrades för frostländighetens minskande och vilket även vore förmånligast för kronan såsom ägare av angränsande mark.

I fråga om *underhållsskyldigheten* för diken, som av staten upptagas i och för kolonisationen, har av *lantbruksstyrelsen* anförts i huvudsak följande.

Vid underhållsskyldighetens fördelning borde hänsyn tagas till, om annan mark än kolonatens hade gagn av dikena. Vid svag lutning kunde för er-

hållande av nödigt avlopp för vattnets avrinnande avloppsdike behöva upp- tagas till betydande längd utom ett visst kolonats gränser. I sådant fall bleve underhållsskyldigheten för kolonatet synnerligen betungande. Under- hållsskyldighet för diken å icke upplåtna kolonat borde ävila staten.

För erhållande av för framtiden bindande bestämmelser rörande erforderlig avdikning, som berörde flera fastigheter, syntes vara lämpligast, att frågan härom avgjordes genom syn enligt gällande vattenlag.

De närmare detaljerna beträffande den grövre torrläggning av kolonisa- tionsområdenas odlingsmark, som även enligt min uppfattning staten bör ut- föra, torde böra prövas och avgöras av vederbörande handhavare av kolo- nisationsarbetet, och synes det mig ej vara erforderligt, att i dikesfrågan andra grundläggande bestämmelser stadgas än

Departements-
chefen.

att avlopps- och avledningsdiken, som prövas erforderliga för kolonisationsarbetets genomförande, ävensom laggdiken, vilka möj- liggöra odlingsarbetets omedelbara påbörjande, anläggas genom statens försorg; samt

att kolonist har skyldighet att *dels* underhålla sålunda upp- tagna diken, i vad de ligga inom kolonatets område, och *dels* deltaga i underhållet av utom kolonatets område belägna diken efter ty därom vid kolonatets upplåtande bestämmes.

10. Kolonatens bebyggande.

Inom kolonisationskommittén har frågan om kolonatens bebyggande varit föremål för **delade meningar**. Kommitténs ståndpunkt i denna fråga har dikterats av en majoritet bestående av herrar Ringstrand, Hellström, Holm- gren, Jonson och Grubbström. En av herrar Lundström, Wikström, Hag- lund och Gabrielsson bildad minoritet har avgivit särskilt yttrande i bygg- nadsfrågan.

Kolonisations-
kommittén.

Av kommitténs uttalanden och förslag i denna fråga, vilka återfinnas å sid. 179—199 i betänkandet, inhämtas i huvudsak följande.

Kommitté-
majoriteten.

Erfarenheten från skogstorp och odlingslägenheter visade, att anledningen till att dessa kolonisationsförsök ej krönts med motsedd framgång främst vore att söka i svårigheten för vederbörande att med det lämnade, allt för knappa statsunderstödet inom föresatt tid lösa byggnadsfrågan. Utan avse- värt ökade uppoffringar från statens sida för byggnadsverksamhetens under- stödjande komme kolonisationen i stort ej att nå kraftigare utveckling. Först sedan en människovärdig bostad erhållits för kolonisten och familjen, kunde han med full kraft och utsikt till framgång ägna sig åt egentligt förvärvs- arbete (skogs- eller jordbruksarbete). Skogstorparnas svaga ekonomiska ställ- ning hade även medfört, att deras bostadsförhållanden i allmänhet måste betecknas såsom ur social synpunkt långt ifrån tillfredsställande. Ifråga- varande primitiva bostadsförhållanden alstrade hos mången slöhet och lik- giltighet och medförde, att renlighet och hygien ej iakttoges. För att undan- röja sådana missförhållanden och underlätta kolonisationsarbetet måste staten

på ett långt verksammare sätt understödja kolonisternas byggnadsverksamhet.

Med understöd från staten borde blott de för kolonatets skötsel oundgängligen nödvändiga byggnaderna uppföras, nämligen *mangårdsbyggnad*, avdelad i förstuga, kammare och kök med under detta anbragt källare samt vind, ävensom *uthusbyggnad*, innehållande för mindre kolonat matbod, vedbod, loge, ladugård med svale, strörum och gödselrum samt hemlighus och för större kolonat därjämte utrymme för stall och redskapslider. I fråga om de föreslagna byggnadernas storlek m. m. hänvisade kommittén till ritningar och materialbeskrifningar, fogade till betänkandet såsom bilagor D—O (betänkandets sid. 399—422), vilka avsåge att angiva byggnadernas allmänna beskaffenhet. Vid byggandet borde — med hänsyn tagen till kolonistens önskningsar — ganska stor omväxling få göra sig gällande.

Två vägar stode öppna för staten att understödja byggnadsarbetet: beviljande av kontant understöd eller statligt uppförande av byggnaderna.

Då understödet utginge i form av *kontant byggnadshjälp* åt kolonister, som själva utförde allt byggnadsarbete, (»*självbyggare*») borde byggnadshjälpens belopp uppgå till $\frac{2}{6}$ av de i sammanhang med kolonatets upplåtande beräknade byggnadskostnaderna, dock till högst 5,000 kronor. Byggnadshjälpen borde utbetalas på följande sätt:

i förskott mot borgen	10 proc.
så snart mangårdsbyggnaden vore under tak	30 »
» » uthusbyggnaden » » »	20 »
» » återstående arbeten på mangårdsbyggnaden vore utförda	20 »
» » återstående arbeten på uthusbyggnaden vore utförda	20 »

För att underlätta byggnadsarbetet borde kolonisten hava rätt att lyfta delar av byggnadshjälpen i mån av arbetets fortgång, dock så att $\frac{1}{5}$ av den beräknade summan för vart och ett av de nyss angivna byggnadsarbetena innehölls tills arbetet i fråga hade fullbordats. — Vidare kunde självbyggarna stödjas genom att staten tillhandahölle dem byggnadsmaterial till självkostnadspris.

Den andra vägen vore, att *staten själv utövade byggnadsverksamhet*. I de fall, då statlig byggnadsverksamhet förekomme, borde denna emellertid — med hänsyn till att hemmet knappast finge samma värde för kolonisten, om han ej själv i någon mån nedlade arbete på dess ordnande, och för nedbringande av kolonisationskostnaderna — begränsas till ett s. k. *förstahandsbygge* omfattande beträffande mangårdsbyggnaden dennas grundläggande, uppbyggande och täckande samt utförande av allt murningsarbete ävensom en del av inredningen i förstuga och kök samt beträffande uthusbyggnaden uppbyggande och inredande av den till ladugård avsedda delen och anordnande av gödselstad. Slutförandet av byggnadsarbetet å dessa kolonat — d. v. s. vad som återstode sedan staten utfört förstahandsbygget — skulle ankomma på kolonisten. Denne kunde därvid — liksom självbyggaren — få tillgång till av staten tillhandahållet sågat och hyvlat virke och andra materialier till självkostnadspris ävensom få tillfälle att erhålla råd och anvisningar av de fackligt skolade förmän, som staten borde anställa för sin egen byggnadsverksamhet.

Kolonisterna borde få hava *viss valfrihet* i frågan, huruvida staten eller de själva skulle utföra byggnaderna. Valfriheten kunde dock knappast göras reservationslös, ty ett ändamålsenligt ordnande av den statliga byggnadsverk-

samheten — t. ex. användande av arbetsbesparande maskiner — krävde, att denna samtidigt bedreves på ett antal i varandras närhet belägna kolonat. Det torde böra ankomma på *Kungl. Maj:t att bestämma den omfattning*, i vilken staten årligen borde bedriva byggnadsverksamhet å kolonaten. Statens byggnadsverksamhet borde företrädesvis utövas å kronoparker i avlägsen och folkfattig bygd så ock där det ur skogsvårdssynpunkt befundes synnerligen önskvärt, att nödigt antal fasta skogsarbetare anskaffades. Om ännu den statliga byggnadsverksamheten i huvudsak borde inriktas på bebyggande av kolonat av den mindre typen, borde den dock i särskilda fall kunna omfatta även kolonat av större typ.

Vad därefter beträffade *den tid, inom vilken byggnadsarbetena borde fullbordas*, föresloge kommittén,

att tiden för fullgörande av statens kontraktensliga byggnadsskyldighet borde bestämmas till i allmänhet högst tre år från dagen för kolonatets upplåtande, men borde kunna utsträckas med ytterligare högst tre år, därest i avseende å arbetskostnader och materialpriser sådan stegring inträffade, som vore att betrakta såsom giltig anledning till uppskov;

att utförande av arbeten till samma omfattning borde i de fall, då kolonatets bebyggande åläge kolonisten själv, bestämmas till fem år från dagen för kolonatets tillträde;

att den tid, inom vilken kolonisten skulle enligt fastställd byggnadsplan hava fullbordat byggnaderna, bestämdes till tio år från tillträdesdagen;

att det borde ankomma på ledningen för kolonisationsarbetet att, då särskilda skäl därtill föreläge, bevilja förlängning av de i föregående båda punkter angivna tider.

Om kolonist vid uppförande av byggnader använt annat och *dyrbarare byggnadsmaterial* än av staten tillhandahållet virke — exempelvis tegel eller cement vid byggande av ladugården — borde han, efter beslut av kolonisationsledningen, kunna få viss ersättning härför.

Eftersom kolonist hade nyttjanderätt till husen, borde det åligga honom att — vare sig byggnaderna uppförts genom statens försorg eller av kolonisten själv — svara för byggnadernas *underhåll och försäkring mot brandskada* samt att till styrkande av fullgjord skyldighet i sistnämnda avseende till uppgiven vederbörande avlämna brandförsäkringsbevis, utfärdat av bolag, som kolonisationsledningen godkänt, jämte kvitto å inbetalda premier.

Rörande *lega och lösesumma* för byggnaderna föresloge kommittén beträffande kolonat, som bebyggdes av kolonisten själv, att den årliga räntan å undfångnen byggnadshjälp borde bestämmas till 3.0 procent, dock att kolonisten skulle vara befriad från erläggande av ränta under de fem första åren från det att han tillträtt kolonatet,

samt i fråga om kolonat, som bebyggt av staten, att den lösesumma, som kolonist skulle hava att betala för rätten att övertaga av staten uppförda byggnader, borde bestämmas av Kungl. Maj:t i sammanhang med beslut om kolonisationsarbetets utförande.

Byggnadsfrågans ordnande såväl vid själv- som statsbyggen krävde, att staten åtog sig verksamhet som förläggare av *erforderligt kapital*. För erhållande av nödig översikt och effektiv kontroll torde böra uppläggas en *kolonisternas byggnadsfond*, vilken borde — sedan den genom anvisade tillskott erhållit erforderlig storlek — förnya sig själv genom de från kolonisterna inflytande amorteringar. Utgifter, som ej återbetalades, exempelvis kostnader för statsbyggen i den mån de överstege den fastställda lösesum-

man, borde ej bestridas av fondens tillgångar. Rörande den sålunda ifrågasatta byggnadsfonden föresloge kommittén,

att till täckande av statens utgifter för understödjande av byggnadsverksamheten å kolonaten borde, i den mån de skulle av kolonisterna återbetalas, bildas en för ändamålet avsedd fond, men, där detta ej vore förhållandet, anslag beviljas;

att bestyret med förvaltningen av den föreslagna fonden fördelades mellan statskontoret och ledningen för kolonisationsarbetet på det sätt, att statskontoret omhändertog beviljade anslag, på rekvisition tillhandahölle ledningen nödiga medel samt från ledningen mottoge influtna räntor och amorteringar, under det att kolonisationsledningen företrädde fonden i förhållande till de särskilda låntagarna;

att i följd härav den statskontoret på grund av dess förvaltningsuppdrag åliggande bokföringen skulle inskränka sig till de summariska anteckningar, som erfordrades för framläggande av exakt uppgift om fondens kassaställning, under det att på kolonisationsledningen skulle vila bestyret att bokföra de enskilda kolonisternas mellanhavanden med fonden.

Rörande de *skäl*, som anförts för bedrivande av statens byggnadsverksamhet, inhämtas av kommittébetänkandet i huvudsak följande.

En genom staten utövad byggnadsverksamhet medförde påtagliga fördelar för kolonisten, som bland annat härigenom lämnades tillfälle att i början av sitt arbete som kolonist *odelat ägna sig åt det för honom viktiga odlingsarbetet eller åt direkt förvärsarbete*.

Byggnadskostnaderna för de av staten uppförda byggnaderna behöfve ej bliva högre än för de av kolonisterna själva byggda, om moderna hjälpmedel — såsom motorsåg, hyvelmaskin och vissa arbetsmaskiner för tillverkning av dörrar och fönster m. m. — komme till användning och ett praktiskt tillvägagångssätt i övrigt iakttoges. Enligt erfarenheter från försökskolonisationen hade byggnaderna på en del självbyggande kolonisters lägenheter blivit betydligt dyrare än de av staten utförda.

De av staten uppförda byggnaderna bleve i *soliditet* i allmänhet överlägsna de av kolonisterna byggda. Statens byggnadsverksamhet bedreves nämligen under *ledning* och *tillsyn av i byggnadsteknik fullt kompetenta personer*.

Statsbyggena bleve ett *föredöme* för självbyggare på närliggande område, vilka därjämte tack vare den statliga byggnadsverksamheten lättare erhöle tillgång till byggnadsmaterial av vissa slag och tillfälle att av den sakkunniga arbetsledningen inhämta råd och anvisningar.

För staten själv medförde dess egen byggnadsverksamhet *större möjlighet att kunna erhålla spekulanter å utlagda kolonat* även från andra trakter än de närmast intill kolonisationsområdet belägna, varigenom alltså kolonisationen å kronans marker befordrades och påskyndades.

Kommittén beräknade, att omkring 100 kolonat årligen skulle av staten bebyggas.

Författnings-
förslag.

Kommittén har under 11 § i det framlagda lagutkastet föreslagit följande grundstadganden rörande byggnadsfrågan:

»Då kolonat första gången upplåtes, bestämmes, huruvida erforderliga byggnader skola uppföras huvudsakligen genom statens försorg eller av kolonisten. Skall byggnadsarbetet utföras av kolonisten, äger han att såsom byggnadshjälp åtnjuta fem sjättedelar av det belopp, vartill vid tiden för kolonatets upplåtande kostnaderna för kolonatets bebyggande beräknats uppgå.

dock högst 5,000 kronor. I nämnda byggnadskostnader skall ej inberäknas värdet av virke, som — — — fran statens sida tillhandahålles kolonist.

Skall kolonat bebyggas huvudsakligen genom statens försorg, skola på staten ankommande byggnadsarbeten vara fullbordade inom tre år från den dag, då upplåtelse av kolonatot kommit till stånd, dock att, där särskilda omständigheter sådant föranleda, tiden för nämnda arbetens fullbordande må bestämmas till högst sex år från sistnämnda dag. På kolonisten ankommande kompletterings- och inredningsarbeten skola vara fullbordade inom tio år från den dag, då kolonisten tillträtt kolonatot. Skall kolonat bebyggas genom kolonistens försorg, skola sådana byggnadsarbeten, vilkas utförande i fråga om i föregående punkt avsett kolonat ankommer på staten, hava av kolonisten utförts inom fem år från den dag, då kolonatot tillträtts, samt övriga arbeten vara fullbordade inom tio år från sistberörda dag.

Närmare bestämmelser angående kolonats bebyggande samt beredande av byggnadshjälp åt kolonist meddelas av Konungen.»

Ur det särskilda yttrande, som fogats till kommitténs betänkande å sid. 354 ff., av herrar Lundström, Wikström, Haglund och Gabrielsson inhämtas rörande byggnadsfrågan i huvudsak följande.

Att upplåtelse i form av skogstorp och odlingslägenheter icke motsvarat ställda förväntningar berodde huvudsakligen därpå, att allt för liten vikt vid denna kolonisation — som handhafts av enbart skogsstatstjänstemän — lagts vid *möjligheten att bedriva jordbruk* å torpen och lägenheterna. Visserligen vore byggnadsarbetet rätt betungande, men då det här rörde sig om synnerligen enkla byggnader och då byggnadskunnigheten vore rätt allmänt utbredd bland den norrländska befolkningen, syntes höjda byggnadsanslag kunna avhjälpa denna svårighet i fastighetsbildningen.

I *försökskolonisationen* hade ingått ett omfattande byggnadsprogram, därvid mangårds- och uthusbyggnader i rätt stor utsträckning uppförts genom statens försorg. Däremot hade jordbruksverksamheten å kolonaten ej ägnats större uppmärksamhet. Såge man på resultatet av den hittills bedrivna verksamheten, kunde det ej förnekas, att man vid första påseendet tilltalades av att se hela byar med amerikansk fart växa upp å kronoparkerna. Såge man däremot på kostnaderna, visade sig dessa högst avsevärda.

För jordbruksdrift gällde som fastslagen regel, att utgifter för byggnader och framför allt mangårdsbyggnaderna måste träda i bakgrunden för de mera produktiva grenarna av verksamheten. Först i den mån dessa senare lämnade nödig avkastning och i mån av växande tillgångar borde byggen utföras. Vid försökskolonisationen hade man emellertid gått den motsatta vägen, varigenom lägenheterna belastades med relativt dyrbara byggnader.

Härvid förbisåges ingalunda betydelsen av hygieniska bostadsförhållanden och därav följande sociala trevnad, men dessa krav finge å andra sidan ej sträcka sig så långt, att *innehavarens ekonomi för lång tid framåt tyngdes av en tryckande skuldbörda*. Ehuru staten på varje bygge finge vidkännas avsevärda direkta förluster vid uppförandet, bleve kolonistens avgälder dock högst betydande. Hans kontanta inkomst från arbete i skogen kunde beräknas till högst 800 kronor per år (200 dagar å 4 kronor). Han hade

Särskilt yttrande inom kommittén av herrar Lundström, Wikström, Haglund och Gabrielsson.

att gälda arrende efter de 5 första åren med cirka 190 kronor — i det närmaste 25 procent av kontantinkomsten — och efter övertagandet med äganderätt med omkring 250 kronor — d. v. s. cirka 33 procent av inkomsterna. Omkostnaderna bleve större, än vartill en motsvarande lägenhet kunde arrenderas söderut. Härtill komme andra utgifter såsom skatter och anskaffande av diverse förnödenheter, som ej producerades på gården, samt konstgödsel, utsäde, redskap m. m. Under sådana omständigheter kunde avsevärda svårigheter uppstå. Här fordrades en omtänksam hushållning — större än man i allmänhet rättvisligen kunde begära av en kolonist — för att få debet och kredit att gå ihop.

Statsbygge medförde vidare den olägenheten, att kolonisten endast i mindre grad bereddes tillfälle att deltaga i arbetet på det egna hemmets tillkomst. Ett flertal arbeten, som *kolonisten själv kunnat utföra på övertid utan egentlig kostnad*, vore till följd av statsbyggandet bortsatta på ackord och måste i sinom tid betalas efter jämförelsevis höga pris. Om ett eget hem, som nyskapades, skulle bliva räntabelt, borde arbetet väsentligen utföras av innehavaren och övriga familjemedlemmar.

Ännu hade det ej konstaterats, *hurvida kolonisterna kunde fullgöra dem påförda avgifter*. Kolonisternas förmåga i detta avseende kunde starkt ifrågasättas.

Även för staten torde jämväl i framtiden *betydande förluster* uppkomma å statens byggnadsverksamhet. För statlig byggnadsverksamhet erfordrades visst minimiantal byggnader å varje kolonisationsområde, och staten finge därvid redan från början — och tidigare än vid självbyggen — ligga ute med hela byggnadskapitalet. Vidare kunde staten ej uppföra byggnaderna till det pris — 5,000 kronor — som kolonisten skulle betala för dem, utan torde staten hittills hava fått avskriva i rena förluster omkring 2,000 kronor för varje statsbebyggt kolonat.

Vidare torde förutsättningar ej finnas att i större utsträckning driva en någorlunda konstant årlig statlig byggnadsverksamhet. Genom inventeringen av odlingsmark å kronoparkerna i Norrland och Dalarna hade ådagalagts, att cirka 94 procent av all odlingsmark läge inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker. Inom övriga trakter av Norrland komme helt visst kolonisationen att bliva av skäligen ringa omfattning, varjämte odlingsmarken här mera sällan förekomme i så stora intill varandra belägna komplex, att statlig byggnadsverksamhet lämpligen kunde ifrågasättas. Hittills hade visserligen utvalda områden för försökskolonisationen dels varit av den storlek, att statlig byggnadsverksamhet kunnat därstädes bedrivas, och dels legat nära kommunikationer. De mera välbelägna och för statlig byggnadsverksamhet bäst lämpade områdena hade under de gångna åren tagits i anspråk. Redan nu eller i alla händelser inom de allra närmaste åren torde svårigheter yppa sig att utvälja sådana trakter, där ett verkligt behov gjorde sig gällande av så stor samlad kolonatanläggning, som den statliga byggnadsverksamheten krävde. Till kronoparkerna borde icke dragas så mycket folk, att skogstorpäre eller utanför parken boende personer, som hittills haft sitt levebröd från arbetet å parken, berövades existensmöjligheter.

Kolonisationen borde numera betraktas som en jordbrukets angelägenhet. Läte man jordbrukssynpunkterna bliva det centrala i frågan, måste *byggnadsfrågan hållas tillbaka* och anvisas den plats, som tillkomme den, då det gällde att i allmänhet bilda nya jordbruksfastigheter. Bostadshus och ekonomihus borde med hjälp av statslån utbyggas successivt — väsentligen av

kolonisterna själva — vilket ej borde möta särskilda svarigheter, i synnerhet om fackmän på området stode till förfogande.

Till kolonist passade endast den person, som hade vana att hantera *spade, yxa och såg*, ty det vore medelst bruket av dessa verktyg, som han i framtiden skulle skaffa sig levebrödet. På grund härav *borde han också vara i stånd att själv taga verksam del i hemmets tillkomst*, ävensom själv verkställa en hel del arbeten, såsom avverkning och framforsling av virke, grundgrävning, röjning och dikning. Med biträde av fackarbetare borde han dessutom kunna utföra grundläggningsarbetet och uppförandet av byggnaderna, ävensom biträda som hantlangare vid murning etc. Fördelades nu dessa arbeten under några år, kunde han själv medhinna större delen därav, och det utgående *byggnadslånet komme honom själv till godo* i stor utsträckning. Han hade alltså arbetsförtjänst under den tid, han arbetade på sin egen gård, och behövde det oaktat icke sätta efter alltför mycket av förtjänsten i skogen, då en hel del kunde utföras på övertid.

Dylig självverksamhet erbjöde även psykologiska fördelar. En person, som på detta sätt själv bröte bygd, besjälades av större ansvarskänsla inför den krävande uppgiften och bundes nog starkare vid det hem, som vore hans händers verk, än en, som inflyttade i färdigställda hus och visste, att han bodde hyresfritt under 5 år samt alltså icke löpte någon ekonomisk risk under den tiden. De band, som hölle den senare kvar, vore icke starka, i synnerhet om avgälderna bleve tryckande; lockade bättre förmåner på andra håll, torde han nog ej tveka att söka sig dit. Ehuru rätt betydande extra uppoffringar hade fått göras för de kolonister, som innehade statsbebyggda kolonat, kunde staten alltså ej påräkna, att dessa personer bleve mera stationära än självbyggarna, snarare tvärtom.

Vad först beträffar den principfråga, som inom kolonisationskommittén varit föremål för delade meningar — d. v. s. *om staten själv borde bedriva byggnadsverksamhet å kolonaten eller icke* — hava även i de avgivna utlåtandena de sålunda förekommande skilda uppfattningarna kommit till uttryck. Därvid har i flertalet fall anslutning givits till reservanternas ståndpunkt. Jämförelsevis få myndigheter hava helt biträtt kommittémajoritetens uppfattning.

Yttranden.

Statsbyggen
eller ej.

Till förmån för *majoritetens ståndpunkt* hava lantmåteristyrelsen, lantbruksakademien, länsstyrelsen i Västerbottens län (i yttrande av landshövdingen Ringstrand 1924), landstingens norrlandskommitté samt verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd uttalat sig.

Anslutning i huvudsak till *reservanternas ståndpunkt* har givits av domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Norrbottens län, länsstyrelsen i Västerbottens län (i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Schotte), länsstyrelsen i Jämtlands län (yttranden såväl 1922 av dåvarande landshövdingen Widén som 1924 av landshövdingen Linnér), Norrbottens läns landsting, Västerbottens läns landsting, Jämtlands läns landsting, Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott (med instämmande av länsstyrelsen i sist sagda

län), nationalföreningen mot emigrationen, ombudsmannen hos Alträskis nybyggesnämnd, de av kolonisationskommittén tillkallade ombuden för Norrbottens och Västerbottens läns skogstorpäre samt i princip av representanter för Piteå älvdals skogstorpäreförening.

En mellanställning mellan de båda ståndpunkterna har intagits dels av socialstyrelsen och dels i allmänhet uti de från kolonisthåll i frågan gjorda uttalandena, vilka senare dock mera ansluta sig till majoritetens uppfattning.

Yttranden
till stöd för
kommitténs
ståndpunkt
(för stats-
byggen.)

Ur de yttranden, som i fråga om statsbyggen *stödja kommitténs ståndpunkt*, inhämtas i huvudsak följande.

Lantmäteristyrelsen — som funnit, att större statshjälp över huvud taget borde lämnas kolonisterna redan från början — har ansett, att statsbyggen borde ske i större utsträckning än kommittén ifrågasatt. Skälen mot statsbyggen hade lantmäteristyrelsen ej funnit övertygande. Flertalet, som anmälde sig till erhållande av kolonat, torde redan hava bildat familj. Sökanden borde få välja, om han själv ville bygga eller om byggnaderna skulle uppföras genom statens försorg.

Lantbruksakademien har förklarat sig i huvudsak intet hava att erinra mot kommitténs ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har (i yttrande 1924) utvecklat vissa skäl mot förslaget, att staten skulle inskränka sin direkta byggnadsverksamhet. Antagandet, att den norrländska lantbefolkningen i allmänhet vore byggnadskunnig, motsvarade tyvärr ej verkligheten. Norrlänningen vore i allmänhet ingen god byggmästare utan hade åtskilligt att i det avseendet lära. En samling väl uppförda bostäder, som kunde åstadkommas, om byggnadsverksamheten bedrevs av staten eller under omedelbar tillsyn av statsanställda byggmästare, kunde få verksamt inflytande på uppövandets av befolkningens byggnadskunskap. En väsentlig inskränkning i statens byggnadsverksamhet vore missriktad sparsamhet. Bostadsförhållandena i berörda trakter vore icke goda och helt säkert ofta orsak till sjukdom och förtidig nedsättning av arbetsförmågan. De familjer, av vilka staten förväntade att erhålla nödig arbetskraft för skötseln av sina värdefulla kronoparker, borde förhjälpas till goda och i alla avseenden människovärdiga bostäder. En motfråga, som en kolonist gjorde, då han tillfrågades, om icke en förenkling i bostaden borde genomföras, gäve helt säkert uttryck för mångas mening, »ha vi inte slitit nog ont och slita vi inte fortfarande tillräckligt ont, då vi ofta hela veckan få ligga ute i skogen, för att kunna vara förtjänta av att på lördagskväll'n få komma in i en ordentlig bostad?»

Landstingens norrlandskommitté har anlagt enahanda synpunkter på frågan som sistnämnda länsstyrelse. Det borde fastslås som grundläggande princip, att det vore statens oavvisliga plikt att ombesörja goda bostäder åt dem, som bröte ny bygd i ödemarken. Härför talade både humanitära och ekonomiska skäl. Folkhälsan vore ett kapital, som noggrant måste värdas. Provisoriska bostäder med alla dem åtföljande risker för sjukdom och förtidig arbetsoförmåga borde ej vara medgivna. Det vore helt naturligt, att staten i vissa fall själv uppförde byggnader liksom ock att staten ställde vissa fordringar på de av kolonisterna uppförda. Det vore icke blott tänkbart utan även sannolikt, att staten ej finge fasta arbetare till skötsel av kronans stora, värdefulla skogar, om man underlåte att på tillfredsställande sätt sörja för bostadsfrågan. Kostnadsfrågan borde ej få tagas till intäkt för

staten att bygga mindervärdiga bostäder eller att medgiva sådana bostäders uppförande. I övrigt skulle ju större delen av de nedlagda medlen återbäras till statsverket i form av annuiteter. Det vittnade om obekantskap med förhållandena, när det påstodes, att statens byggnadsverksamhet vore liktydigt med slöseri med den tillgång, som den norrländske allmogemannens kunnighet i byggnadsarbete representerade. Någon allmän kunskap på området kunde man ej tala om. Bästa beviset härför vore den allmänna beskaffenheten av bostäderna på den norrländska landsbygden, särskilt i dess inre delar. Ett siffermässigt belägg, att de kolonatsökande icke själva kände sig hemma på detta område, hade lämnats av den redogörelse, som återfunnes i verkställande ledamotens av statens kolonisationsnämnd särskilda yttrande till domänstyrelsens utlåtande den 28 maj 1924 med överarbetning av kolonisationskommitténs förslag. Där angivna siffror visade nödvändigheten, att staten fortfarande utövade egen byggnadsverksamhet. Sammanfattningsvis framhölls beträffande nu föreliggande fråga, att staten borde i ungefär hittillsvarande omfattning fortsätta sin egen byggnadsverksamhet.

Verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd, överjägmästaren A. Holmgren, har i ett såsom bilaga till domänstyrelsens utlåtande den 28 maj 1924 med överarbetning av kolonisationskommitténs förslag fogat särskilt yttrande ingående behandlat frågan om statens byggnadsverksamhet (se sid. 58—60 i statens offentliga utredningar 1924: 43). Den statliga byggnadsverksamheten motiverades av följande nio omständigheter:

1) Byggnadskunnigheten bland den norrländska befolkningen vore i allmänhet ej särdeles stor. Av 687 kolonatsökande hade 36 % förklarat sig vara hemmastadda i byggnadsarbete, 25 % ansett sig äga någon kunskap härutinnan och 29 % förklarat sig ej besitta sådana kunskaper, under det att 10 % ej lämnat upplysningar. Det vore icke sagt, att de, som ansåge sig besitta vissa kunskaper i byggnadsarbeten, även kunde praktiskt och ekonomiskt ordna ett byggnadsföretag. Det gällde ej endast att besitta färdighet med såg och yxa utan helt enkelt att äga en byggmästares kunskaper. Av 144 självbyggande kolonister hade 26 % själva utfört det huvudsakliga byggnadsarbetet, medan 74 % bortsatt arbetet åt andra personer. Av dessa senare hade drygt hälften anlitat kolonisationsnämndens byggmästare såsom förmedlare vid arbetets bortsättande. Då huvudmassan av självbyggande kolonister alltså ej hade kompetens till utförande och ledande av egen byggnadsverksamhet, talade detta för statlig byggnadsverksamhet.

2) Byggnadskulturen särskilt inom finnbygden, lappmarken och därmed jämförliga områden stode på en mycket låg ståndpunkt.

3) Det inom stora delar av Norrbottens län tillämpade byggnadssättet med trångboddhet hade till stor del framkallat utbredning av tuberkulos. Statlig byggnadsverksamhet tillgodosåge hygienens fordringar.

4) För ett snabbt fyllande av ökat behov av skogsarbetare vore statlig byggnadsverksamhet lämplig.

5) Då statsbyggena uppfördes under detaljerad ledning och kontroll av statens egna byggmästare, bleve arbetet omsorgsfullt utfört, varför byggnaderna bleve solida.

Statsbyggena bleve även billigare än självbyggen. Kostnaderna för de förra stannade nu vid 4,500—5,000 kronor.

6) Statlig byggnadsverksamhet satte större fart i kolonisationsarbetet.

7) De genom statens försorg uppförda byggnaderna bleve ett föredöme

för ortsbefolkningen, som redan börjat tillämpa det mer omsorgsfulla byggnadssätt, som användes å kolonisationsområdena.

8) Genom statsbyggandet befriades kolonisten från många svårigheter och bleve i tillfälle att tidigare och med större kraft ägna sig åt det produktiva odlingsarbetet å kolonaten.

9) Genom att statlig byggnadsverksamhet bedreves, kunde byggmästare anställas, vilka även kunde lämna självbyggarna råd och anvisningar samt kontrollera byggnadsverksamheten i dess helhet.

Vissa mot statlig byggnadsverksamhet anförda skäl bemöttes av verkställande ledamoten sålunda:

1) Påståendet, att kolonisten ej bleve så fäst vid kolonaten, då han icke själv uppförde byggnaderna, vore mindre bärande. Egnahemslåntagare, som inköpt redan bebyggd och delvis odlad lägenhet, torde ej hava visat sig vara mindre fästade vid dylik lägenhet än vad fallet varit med dem, som själva uppfört sina byggnader. Vid kolonaten gäve byggnadernas komplettering rum åt kolonistens initiativ och önskningsar.

2) Påståendet, att de självbyggda kolonaten bleve billigare, hade ovan behandlats. Det vore ett mycket stort misstag att tro, att ett bygge kunde av kolonisten utföras på »lediga stunder». Så kunde ej ske med grunden, timringen och stommen. Om dessa ej med stor omtanke utfördes i en följd, bleve huset i högsta grad underhaltigt.

3) Även om statens uppoffringar vid statsbyggen bleve större än vid självbyggen — cirka 500 kronors meruppoffringar per kolonat — vore detta motiverat med hänsyn till de obestriddliga fördelar statens skogsvård kunde vinna genom den statliga byggnadsverksamheten och de fördelar ur social synpunkt, som detta system lika obestriddigt medförde.

Yttranden till stöd för reservanternas ståndpunkt (mot statsbyggen).

I de talrika utlåtanden, vari tagits till orda *mot statens byggnadsverksamhet*, hava i många fall samma skäl åberopats, som reservanterna inom kolonisationskommittén anfört. Här nedan refereras huvudsakligen blott sådana yttranden, som antingen innehålla nya synpunkter — utöver vad reservanterna anlagt — eller eljest synts förtjänta av särskild uppmärksamhet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i yttrande 1922 framhållit, att de starkaste skälen talade för, att staten i *regel* icke utövade egen byggnadsverksamhet å kolonaten. Sådana anordningar måste träffas, att kolonistens skulder bleve så små som möjligt. Därför borde också han och hans familj beredas möjlighet att lägga ned så mycket eget arbete som möjligt på hemmet. Kolonisten inskränkte sig då ej till åtta timmars arbetsdag, utan lade ned hela sin energi på att få sitt hem färdigt. Från annan liknande verksamhet inom länet kunde pekats på många vackra resultat av på dessa grunder fotad verksamhet. Om länsstyrelsen i allmänhet ej förordade statsbyggen, vore dock sådana till stort gagn *i vissa fall*, särskilt i sådana trakter, där byggnadskunnigheten vore dålig och ortens byggnadskultur låg, såsom i stora delar *av fimmbygden*. Här behövde dock skulderna starkt nedpressas, och här kunde kanske lösesumman för kolonathuset nedbringas genom rabatt, vilket bleve möjligt genom de besparingar, som på andra håll kunde göras genom att den dyrare statliga byggnadsverksamheten inskränktes.

Norrbottens läns landsting och *länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, vilka förordat avveckling av den statliga byggnadsverksamheten,

hava förnämligast uppehållit sig vid synpunkterna, att det såväl för staten som kolonisten bleve ekonomiskt fördelaktigast, om självverksamheten komme till sin rätt, att det med egen kraft uppförda hemmet bleve mera värdefullt för kolonisten samt att endast den passade till kolonist, som kunde hantera ej blott spade utan jämväl yxa och säg.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (i yttrande 1922) samt sagda läns *hus-hållningssällskaps förvaltningsutskott* hava framhållit ungefär liknande synpunkter. Man borde lita till självverksamhet och utnyttja kolonistens eget arbete. Intet penningkapital borde bindas i byggnader, som bättre kunde användas i jordbruksproduktionen. Efterfrågan på statsbyggda kolonater kunde bliva betydligt växlande från år till år.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har framhållit, att all erfarenhet — och sådan hade gjorts även inom Jämtlands län — ginge därpå ut, att den enskilde byggde billigare än staten. Det vore visserligen angeläget — för att kolonisationen måtte komma rätt i gång — att på ett verksammare sätt än hittills understödja densamma, men detta borde ske på annat sätt, än att staten på kolonatens uppförande offrade belopp, som vore onödiga. Det vore alldeles uppenbart — och erfarenheter, som bestyrkte detta, kunde hämtas från många håll, bland andra även från ordnandet av byggnadsfrågan vid arrendena på renbetslanden i Jämtlands län — att nybyggaren ej allenast byggde billigare, utan även att han finge ett helt annat intresse för sitt ställe, om han själv lade handen vid byggnaderna. Ej sällan bleve arbetet också omsorgsfullare och mera praktiskt utfört, om det skedde under hans egen medverkan. Någon svårighet att erhålla biträde av fackutbildad personal inom orten torde ej heller i allmänhet möta — sådan kunde exempelvis fås inom en så glest befolkad socken som Frostviken. För övrigt torde en kolonist, om han eljest vore lämplig som sådan, snart nog lära sig vad som erfordrades för att vid byggandet lämna en värdefull och intresserad medverkan. Givet vore, att vid byggandet måste följas vissa anvisningar; kolonisten finge ej bygga huru han ville, men å andra sidan borde man ej heller för starkt binda honom vid en på förhand uppgjord plan. För kolonistens trevnad och den framtida bärgningen av kolonater, vore det av synnerlig vikt, om han — med nödiga anvisningar visserligen — finge ställa för sig själv. Även sådana saker som renlighet och hygien sammanhängde mycket ofta mera med det ekonomiska tillståndet än med bostadens beskaffenhet, naturligtvis för så vitt vissa minimifordringar bleve uppfyllda.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att statlig byggnadsverksamhet av den art och omfattning, kommittén föreslagit, ofrånkomligen medförde avsevärda förluster. Syftemålet att skapa en permanent och stabil småbrukarklass kunde lätt förfelas genom att kolonisterna till följd av statsbyggandet lockades till skuldsättning i sådan grad, att deras framtida existens äventyrades.

Domänstyrelsen — som till fullo uppskattade de fördelar, vilka tillfördes kolonisterna genom den statliga byggnadsverksamheten — kunde dock icke tillstyrka fortsättandet av denna verksamhet annat än möjligen i vissa undantagsfall. Styrelsen hölle sålunda före, att kolonisterna borde själva ombesörja uppförandet av byggnaderna på respektive kolonat. I anslutning till vad länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasatt, tillstyrkte domänstyrelsen dock, att — därest sådant förfarande ansåges kunna äga rum — på kolonisationsområden i finnbygden av Norrbottens län samt i undantagsfall jämväl å andra särskilt avlägsna orter med ringa byggnadskunnighet hos

befolkningen byggnader finge, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, till viss omfattning uppföras genom kolonisationsledningen.

Nationalföreningen mot emigrationen har förmenat, att kolonisationskommittén felbedömt problemet, då den ansett ett av de främsta skälen till att tidigare gjorda försök att främja Norrlands kolonisation ej kröntes med motsedd framgång vara att söka i svårigheterna för kolonisterna att lösa byggnadsfrågan. De elementära betingelserna för en lösning av byggnadsproblemet funnes i tillgången på dels det viktigaste byggnadsmaterialet, träet, dels byggnadskunnig arbetskraft. Ty häri och icke minst i det sista läge en verklig rikedomskälla för vår kolonisation. Förmågan att timra upp och nödortvigt inreda ett boningshus vore i våra skogsbygder allmän, och i vart fall döge ingen till kolonist, som icke hade den färdigheten. Det borde icke råda någon tvekan att ansluta sig till de reservanter, vilka avstyrkt förslaget att låta staten uppföra byggnader färdiga till inflyttning. För kolonister, som ställde de anspråken på staten, funnes ingen användning i obyden.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Västerbottens och Norrbottens läns skogstorp* hava förklarat, att statens åtagande att bygga ansåges av dem och måhända de flesta, som iakttagit kolonisationsrörelsen på nära håll, vara ett riskabelt sätt att kolonisera. Den stora faran vore, att de statsbyggda kolonaten befolkades av sådana, som endast ville hava ett hem men saknade förutsättningar att försörja sig och familjen. Då sedan inflyttningen skett, komme vederbörande för sent underfund med, att man ändock måste arbeta för att kunna existera i framtiden. Helt annorlunda måste en självbyggande kolonist vara danad, om han överhuvud skulle våga taga ett kolonat. Han måste besitta en energi, som sedan den fört honom genom byggnadsvårigheterna, även vore till största gagn vid hemmets fortsatta utveckling och gäve kolonisten ett visst självförtroende, vilket i regel icke funnes hos den, som finge kasta alla sina omsorger på staten.

Ombudsmannen vid Alträskes nybyggesnämnd har, bland annat, påpekat, att genom utbudande av statsbebyggda kolonat läge det mycket nära till hands, att personer, visserligen kanske medvetna om sin stora ofullkomlighet som kolonister, det oaktat med största intresse sökte att bliva tilldelade statsbebyggda kolonat. De kunde nämligen på detta sätt av staten erhålla fri bostad med vedbrand under några år framåt, utan att nedlägga något arbete på kolonaten. Kolonisationskommitténs förslag syntes innebära en mera forcerad kolonisation på de norrländska kronoparkerna, än vad tidsförhållandena torde fordra.

Socialstyrelsen.

Som nyss antytts har *socialstyrelsen* intagit en viss odeciderad ställning i frågan om statlig byggnadsverksamhet. Av styrelsens yttrande inhämtas i huvudsak följande.

Vissa besparingar torde kunna ifrågasättas beträffande den statliga byggnadsverksamheten. Visst vore, att byggnadskunnigheten vore allmän, men byggnadsättet lämnade ofta anledning till anmärkning. Såväl provinsialläkarnas berättelser som socialstyrelsens bostadsstatistiska undersökningar bure vittne om de dåliga bostadsförhållandena på Norrlands landsbygd. Kunde genom statens ingripande i byggnadsfrågan någon rättelse beredas därutinnan, måste detta anses som en betydelsefull kulturgärning. Det syntes emellertid böra göras beroende av ytterligare utredning, om härför nöd-

vändigt krävdes en statlig byggnadsverksamhet av så stor omfattning, som den av kommittén ifrågasatta, eller om det avsedda syftemålet med mindre ekonomiska uppoffringar kunde ernås medelst uppförandet av ett fåtal mönsterhus och i övrigt understödjande, rådgivande och kontrollerande verksamhet från statens sida.

Byggnadsstyrelsen, av vilkens yttrande ej tydligt framgår, huruvida styrelsen över huvud taget av- eller tillstyrker statlig byggnadsverksamhet, har framhållit i huvudsak följande.

Byggnadsstyrelsen.

Entreprenadssystem borde komma till användning vid byggnadernas uppförande. Något tekniskt hinder härför kunde icke anses föreligga. När staten organiserade byggnadsarbeten i avlägsna trakter med dyrbara transporter av byggnadsmaterial, som ej funnes på platsen, och dessutom på en sådan byggnadsplats uppsatte en såg, kunde det icke synas vara ur ekonomisk och praktisk synpunkt lämpligt att lämna byggnadsarbetet i halvfärdigt skick och låta kolonisterna fortsätta arbetena utan de tekniska hjälpmedel, som erfordrades för byggnadernas iordningställande. Vidare påpekade byggnadsstyrelsen lämpligheten av, att en *standardisering genomfördes*, åtminstone för genom statens försorg uppförda byggnader. De av kolonisationskommittén utarbetade typritningarna kunde icke sägas uppfylla de fordringar, särskilt vad detaljerna beträffade, som borde ställas på ritningar, som skulle tjäna till ledning för icke byggnadskunniga kolonister. Likaså borde fullt riktiga och i detalj upplysande byggnadsbeskrivningar tillhandahållas av kolonisationsledningen.

Från *kolonisthåll* har följande anförts i nu föreliggande fråga.

De av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna Tyko L. Jonsson och K. G. Nord* hava varit av den mening, att det vore lyckligast, om kolonisterna själva förmådde utföra byggnadsarbetet — även om detta bleve dyrare — ty den egna verksamheten knöte kolonisten starkt samman med lägenheten. Statens byggnadsverksamhet borde dock ej upphöra, detta särskilt för materialfrågan och arbetsledningens skull. Statsbyggen borde bedrivas i den omfattning, att det funnes möjlighet att tillhandahålla självbyggare sakkunnigt biträde i byggnadsfrågan (se sid. 71 i statens offentliga utredningar 1924:43).

Kolonister.

Vid möte i Boden den 4 januari 1925 med representanter för kolonister uttalades, att kolonisterna borde efter eget val få bliva självbyggare eller inflytta i av staten helt inredda hus samt att, där staten byggde, byggnaderna borde göras helt färdiga, d. v. s. med all inredning jämte uthus.

I åtskilliga yttranden, huvudsakligen från det håll, där man därjämte avstyrkt statlig byggnadsverksamhet, hava krav framställts på *nedsättning av byggnadsbidragets storlek*, enkannerligen i den mån detta skall av kolonisten förräntas och återbetalas. I samband härmed har från några håll ifrågasatts viss *inskränkning i byggnadsplanen*. Rörande dessa frågor inhämtas av yttrandena i huvudsak följande.

Frågan om byggnadsbidragets storlek.

Lantbruksstyrelsen har ifrågasatt, om den av kolonisationskommittén föreslagna utbyggnadsplanen jordbruksekoniskt sett vore den mest fördelaktiga. Planmässigheten förrycktes genom onödigt vidlyftig och för hastig byggnadsverksamhet under den tid, då odlingsarbetet vore det viktigaste för

kolonisten. Salunda borde kolonisten under de första tio åren kunna få ordna byggnadsfrågan provisoriskt. Under de första åren behövde han ej så stor ladugård, som den föreslagna, men å andra sidan fattades redskaps-skjul, varjämte foderutrymmet vore för litet. Den timrade delen av uthuset borde till en början inredas till bostad, och under denna tid torde kreaturen placeras i motsatta gaveln i de avdelningar, som avsetts för vedbod och matbod. Byggnadslånets belopp borde sänkas från det föreslagna, 5,000 kronor, till 4,000 kronor, varav 2,000 kronor för uthuset och 2,000 kronor för mangårdsbyggnaden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har (i yttrande 1922) framhållit, att A och O vid kolonisationsverksamhet vore — om den skulle lyckas — att kolonisternas skulder bleve så små som möjligt. I anslutning härtill ifrågasattes sänkande av lånemaximum med 1,000 kronor, d. v. s. till 4,000 kronor. Vid nybyggesverksamheten vid Alträsk vore 2,000 kronor maximum, och om detta kanske vore väl lågt, hade det dock haft det goda med sig, att självverksamheten frammanats och skulderna hållits låga. I yttrande 1924 har samma länsstyrelse betonat, att odlingen måste komma i första hand och byggandet i andra. Kolonisten borde ej förvägras att — om han ville — i början ordna bostadsfrågan mera provisoriskt, så att skuldbördan ej bleve för stor.

Nationalföreningen mot emigrationen har ansett, att den föreslagna byggnadshjälpen — 5,000 kronor kontant jämte det erforderliga timret — vore för hög och torde ej vara erforderlig. En rationell och praktisk lösning av byggnadsproblemet torde kunna begränsa den kontanta byggnadshjälpen till 2,500 å 3,000 kronor.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har (i yttrande 1924) betonat, att huvudvikten borde ligga på att skapa bärkraftiga jordbruk. Dessa finge således ej belastas med kostnader för byggnader, som ej kunde förräntas. Det syntes därför oundvikligt att nedsätta anspråken på bebyggandet — åtminstone till en början. Den kontanta byggnadshjälpen torde därför få minskas. I Finland, där under de senare åren nybildning av jordbruk ägt rum i stor skala, torde man enligt uppgift hava funnit sig nödsakad avstå från den bostadsstandard, som eljest kunde vara önskvärd. Den pågående nybildningen torde böra betraktas såsom en övergångsperiod, vars resultat så småningom måste kompletteras. En liknande väg torde vi här i landet hänvisas till, såvida icke antingen kolonisationen begränsades eller utgifterna bleve allt för tryckande — för kolonisterna i form av räntor eller för den övriga befolkningen genom beskattning. Man tvingades att avstå från vissa lockelser för att bättre kunna möta det allvarliga befolkningsproblemet.

Domänstyrelsen har ansett, att framgången av kolonisationen å kronoparkerna vore i mycket hög grad beroende på storleken av de ränte- och amorteringsavgälder, som kolonisterna framdeles hade att utgiva till statsverket. Ehuru värdena på mark och ståndskog vore låga, räntefoten låg, lega efterskänktes i 5 år, byggnadsvirke m. m. tillhandahölles gratis, ersättning ej krävdes för väganläggningar m. m., komme ändock kolonisternas avgifter att — enligt kommitténs förslag — uppgå till sådana belopp, att man hade berättigad anledning antaga, att avgälderna i många fall ej kunde erläggas. Då det med hänsyn till de redan nu jämförelsevis betydande uppoffringarna från statens sida ej syntes tillrädligt, att staten efterskänkte återbetalning i än större omfattning, borde undersökas, om ej utgifterna kunde begränsas. Efter jämförelse med odlingslägenhetsinnehavarna — som blott erhöle 2,000 kronor i byggnads- (och odlings-) hjälp och ej på långt

när hade så mycket förmaner som kolonister -- ifragasatte styrelsen, huvudsakligen för minskning av kolonisternas kommande avgälder, att byggnadshjälpen borde *nedsättas till 3,500 kronor för kolonat av större och 3,000 kronor för kolonat av mindre typ*. Härvid utginge styrelsen från, att byggnaderna ej bleve föremål för särskild värdesättning vid upplåtandet.

Ombudsmannen vid Alträsk nybyggesnämnd har uttalat, att — om staten genom revirförvaltaren hjälpte kolonisterna med byggnadstimrets transport från skogen till kolonatet och där låte ombesörja timrets förädling — ett kontant byggnadsbidrag av *3,500 kronor för de större och 3,000 kronor för de mindre kolonaten* vore tillfyllest. Sådan nedsättning borde ske med hänsyn till, att den framtida betalningsförmågan för flertalet kolonister i Norrbottens skogs- och ödebygder icke borde överskattas, när det gällde, om de skulle kunna förränta och amortera skulderna till staten.

Jämväl de av domänstyrelsen tillkallade kolonisterna *Tyko L. Jonsson och K. G. Nord* hava förklarat, att en nedsättning av byggnadshjälpen torde bära ske, om ökad odlingshjälp beviljades, men *lägre än till 4,000 kronor* borde *maximibeloppet ej sättas*. I särskilda fall borde dock Kungl. Maj:tt kunna medgiva lämplig höjning.

Landstingens norrlandskommitté har ansett, att under nuvarande ekonomiska förhållanden byggnadshjälpen till de kolonister, som själva uppförde sina byggnader, *ej borde understiga 4,000 kronor*.

Vid *kolonistmötet i Boden* den 4 januari 1925 uttalades, att byggnadsanslaget till självbyggare *ej borde understiga 4,500 kronor*.

Rörande *byggnadstidens längd och byggnadsbidragets utbetalande* m. m. hava följande synpunkter, värda att omnämnas, framförts i yttrandena.

Byggnadstidens längd
m. m.

Lantbruksstyrelsen har funnit den föreslagna bestämmelsen om 5-årig byggnadstid för självbyggande kolonists s. k. förstahandsbygge vara alltför sträng och onödigt betungande under en tid, då odlingsarbetet vore huvudsaken.

Norrbottens läns landsting har ansett, att tiden för byggnadsarbetets utförande borde betydligt utsträckas utöver vad kommittén föreslagit.

Landstinget i Jämtlands län har framhållit, att i många fall måste säkert anstånd med byggnadernas uppförande medgivas.

Landstingens norrlandskommitté har ansett, att byggnadstiden ej borde understiga 10 år samt att byggnadshjälpen borde utbetalas på sådant sätt, att ekonomiska svarigheter för kolonisten ej uppstode.

Domänstyrelsen har beträffande ordningen för byggnadshjälpens utbetalande framhållit, att, då förskottslikvid i allmänhet icke torde komma byggnadsarbetet till godo, utan användes till kolonistens andra behov, sådan likvid icke borde utgå med mer än 5 procent i stället för av kommittén föreslagna 10 procent. Det sålunda inbesparade beloppet borde utbetalas, sedan »återstående arbeten på mangårdsbyggnaden utförts», vid vilket tillfälle kolonisten alltså skulle äga uppbära 25 procent av byggnadshjälpen.

I åtskilliga av de yttranden, vari statlig byggnadsverksamhet avstyrkts, har betonats, att ett upphörande av dylik verksamhet ej borde utesluta ett aktivt understödande från statens sida av kolonisternas egen byggnadsverksamhet. Förutom genom tillhandahållande av kontantbidrag kunde sålunda staten, medelst förädlingsanordningar eller eljest, till självkostnadspris till-

Försågning
av virke åt
självbyggare
m. m.

handahålla kolonisterna byggnadsvirke och diverse materialier vid byggnadsplatsen ävensom genom vederbörande organ lämna sakkunniga råd och anvisningar åt självbyggare. Dessa synpunkter hava framhållits av lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Norrbottens län, sagda läns landsting, Jämtlands läns landsting, domänstyrelsen m. fl.

Det torde i detta sammanhang höra erinras, att verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd å andra sidan framhållit, att — därest den statliga byggnadsverksamheten inskränktes eller upphörde — svårigheter torde möta såväl att anställa särskilda byggmästare enbart för att handleda självbyggare som för staten att blott för detta ändamål vidtaga anordningar för verkets försågning o. d.

Departements-
chefen.

Enligt min mening bör byggnadsverksamheten å kolonaten ägnas stor uppmärksamhet och från statens sida stödjas mera kraftigt och målmedvetet än vad fallet varit beträffande skogstorp och odlingslägenheter, dock utan att byggnadsfrågan därför gives en så framträdande plats i kolonisationsplanen, att andra kanske lika viktiga frågor — såsom kolonistens möjligheter att livnära sig och i ekonomiskt hänseende hålla sig uppe — härigenom bliva till obotlig skada för det hela trängda åt sidan. Lika väl som jag hyser den uppfattning, att staten ej bör bedriva en kolonisation, som leder till uppkomst av mindervärdiga och hälsovådliga bostäder för människor och djur, lika väl är jag av den mening, att man vid brytandet av ny bygd i ödemarken icke får kräva, att de härvid bildade till en början ytterst svaga jordbruken, innehavda av mindre bemedlade, redan från begynnelsen belastas med ett byggnadskapital, som lägenheten och innehavaren ej mäktat att i ekonomiskt hänseende bära.

Jag anser alltså, att byggnader med statens stöd böra å kolonaten uppföras under noggrant beaktande, att dessa å *ena sidan fylla rimliga krav i fråga om utrymme, hygien och allmän ändamålsenlighet men å andra sidan ej bliva så dyra, att kolonisten dignar under för stor skuld-börda.*

I fråga om *bostadshuset* torde i regel böra fordras uppförande av en enkel, timrad stuga av ungefär den typ — kök och kammare — som kolonisationskommittén tänkt sig. Vad angår *uthusbyggnaden* lärer flertalet kolonister ingalunda omedelbart behöva en så stor och dyrbar ladugård, som kommittén föreslagit, utan mången kolonist torde under ganska lång tid vara till fullo betjänt med t. ex. ett mindre, enkelt provisoriskt uthus — för ett par kor — av ungefär den typ, att det sedermera må kunna med fördel antingen tillbyggas eller ock användas såsom sommarladugård eller dylikt. Då kolonisten i dylikt fall i sinom tid uppför ett mera fullständigt uthus, torde han böra äga att avgiftsfritt av kronan erhålla erforderligt virke, för så vitt uppförandet äger rum inom sådan

tid, att han är berättigad åtnjuta fritt husbehovsvirke. Så väl kolonisationsorganen som vederbörande kolonister böra emellertid vid byggnadsverksamhetens praktiska bedrivande hava ganska stor rörelsefrihet att ordna byggnadsfrågan efter föreliggande förhållanden, därvid emellertid nyssnämnda huvudregler torde böra upprätthållas.

Beträffande det sätt, varpå staten torde böra stödja byggnadsverksamheten, kan jag i huvudsak ansluta mig till dem, som förordat, att kolonisterna själva böra bebygga sina kolonat. De skäl, som enligt förenämnda redogörelser anförts mot statens fortsatta bebyggande av kolonat och för självverksamhet på området, synas mig i stort sett vara riktiga. Jämväl torde erfarenheten från försökskolonisationen hava givit vid handen, att vissa av de väntade fördelarna med statens byggnadsverksamhet uteblivit. Under förutsättning att staten dels bereder kolonisterna visst kontant byggnadsbidrag, dels vidtager lämpliga anordningar för att kunna på kolonat-områdena tillhandahålla förädlad byggnadsvirke jämte diverse byggnadsmaterial, dels ock giver kolonisterna möjlighet att erhålla råd och anvisningar av fackmän på byggnadsområdet, torde i allmänhet varje kolonist, vilken fyller det mått som rimligen bör ställas på en nybyggare i ödemarken, kunna på ena eller andra sättet fullt nöjaktigt ordna sin byggnadsfråga. Jag anser alltså, att statens understöd för kolonatens bebyggande bör äga rum på nu angivet sätt medelst viss hjälp åt självbyggare.

I anslutning till vad som föreslagets från flera håll och med hänsyn till nödvändigheten för kolonisten att för undvikande av för stor skuldsättning något nedsätta anspråken på de första byggnaderna torde det kontanta byggnadsbidraget kunna och böra nedsättas. Då jag i detta hänseende förordar den bestämmelse, att kolonist må åtnjuta kontant byggnadshjälp intill 3,500 kronor, vilken i undantagsfall, efter särskilt beprövande, bör kunna höjas, dock högst till 4,000 kronor, förutsätter jag, att det i vart fall av vederbörande överväges, huruvida det förstnämnda reguljära maximibeloppet behöver utgå eller om kolonisten må varda betjänt med ett något lägre byggnadsbidrag.

Den kontanta byggnadshjälpen torde böra utbetalas i mån av byggnadsarbetets fortgång, och synes det icke vara tillrådligt att medgiva utbetalande av förskott annat än i särskilt trängande fall. Under inga förhållanden torde förskott böra lämnas till högre belopp än 100 kronor. Däremot böra utbetalningsterminerna smidigt anpassas efter arbetets fortgång, så att hinder ej möter för kolonist att utfå byggnadshjälpen i småposter i den mån byggenskapen fortskrider.

Vid kolonats första upplåtande, då den kontanta byggnadshjälpens belopp fastställes, torde jämväl överenskommelse böra träffas om de byggnader, som skola uppföras med statligt stöd, samt angående den tid, inom vilken de skola vara fullbordade. Det torde böra ankomma på vederbörande kolonisationsorgan att träffa avgörande härutinnan, alltså även rörande sagda tid, som dock icke må, annat än i särskilda undantagsfall, bestäm-

mas senare än till högst fem år från den dag kolonatet tillträtts. Då särskilda skäl därtill föranleda, torde förlängning av den vid upplåtelsen avtalade tiden kunna sedermera medgivas genom beviljande av visst uppskov åt kolonister, som på grund av giltiga skäl behöva sådant anstånd.

Till frågan om byggnadsbidragets förräntning och återbetalande torde jag få återkomma vid behandlingen av spørsmålet om lega och köpeskilling för kolonat. Kolonisationskommitténs förslag om inrättande av en särskild byggnadsfond har jag för avsikt att beröra i samband med kostnadsfrågan.

Förutom förenämnda kontanta byggnadsbidrag torde kolonisterna, där så lämpligen ske kan, böra erhålla ytterligare hjälp för byggnadsfrågans ordnande genom att vederbörande handhavare av kolonisationsverksamheten — under samarbete med skogsstatspersonalen — ombestyrta erforderligt *byggnadsvirkes avverkning och framforsling* till kolonisationsområdet ävensom detsamma huvudsakliga *förädling*, såsom försågning med mera, varvid, där så kan ske, kolonisten själv bör få biträda. Sålunda mer eller mindre förädlat virke torde kolonisten äga att till statens självkostnadspris — virkets rotvärde borträknat — inlösa. Därjämte böra kolonisationsorganen anskaffa andra erforderliga byggnadsmaterialier att även emot självkostnadspris tillhandahållas kolonisten.

Vidare ämnar jag vid behandlingen av organisationsfrågan föreslå sådana anordningar, att kolonisterna må kunna i mån av behov komma i åtnjutande av viss *byggnadssakkunnig ledning* vid byggnadsarbetets utförande.

Ehuru jag alltså utgått från, att kolonaten i regel böra bebyggas av vederbörande kolonist — låt vara under kraftigt stöd på olika sätt från statens sida — vill jag dock ej motsätta mig, vad några myndigheter, huvudsakligen länsstyrelsen i Norrbottens län och domänstyrelsen, föreslagit rörande *statsbyggande i vissa undantagsfall* såsom i finnbygden ävensom i vissa andra, särskilt avlägsna trakter med ringa byggnadskunnighet hos befolkningen och låg byggnadskultur i orten. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i dylika undantagsfall, efter vederbörlig utredning, medgiva, att byggnader i viss omfattning må uppföras genom statens omedelbara försorg. Beträffande dylika byggnaders beskaffenhet torde i allmänhet böra gälla vad jag ovan ifrågasatt rörande den allmänna byggnadsplanen. Då statlig byggnadsverksamhet i dylika orter torde komma att ställa sig jämförelsevis dyr men då å andra sidan en kolonist i dessa trakter torde vara i behov av särskilt låga avgifter för kolonatet, torde löseskillingen för av staten sålunda uppförda byggnader — på sätt av nyssnämnda myndigheter ifrågasatts — böra vid behov nedsättas under statens självkostnadspris, så att lösesumman icke bliver oskäligt tyngande. I sitt yttrande i ämnet har domänstyrelsen ifrågasatt en lösesumma av 3,000 à 3,500 kronor, och torde dessa siffror vid nu ifrågakommande anordning böra få tjäna som grundläggande regel.

Vad kolonisationskommittén föreslagit i fråga om *underhåll och försäkring mot brandskada* av byggnader å kolonat — nämligen att det bör åligga kolonist att svara härför — finner jag mig böra biträda.

I de allmänna grunderna torde i fråga om kolonatsens bebyggande böra stadgas följande.

Inom tid, som vid varje upplåtelse bestämmes, skall kolonist hava å kolonattet uppfört bostadshus och uthus i enlighet med vad som vid upplåtelsen närmare avtalas. Den tid, inom vilken byggnaderna skola vara fullbordade, må i allmänhet ej bestämmas senare än till fem år från den dag, då kolonist tillträdde kolonattet.

Kolonist åtnjute kontant byggnadshjälp intill 3,500 kronor, att utbetalas i terminer i mån av byggnadsarbetets fortgång. I undantagsfall kan, efter särskilt beprövande, detta belopp höjas, dock högst till 4,000 kronor.

Där så lämpligen ske kan, bör vederbörande kolonisationsorgan söka vidtaga åtgärder i syfte att erforderligt byggnadsvirke i försågat skick jämte annat byggnadsmaterial må kunna tillhandahållas kolonist, till självkostnadspris, å kolonisationsområdet.

I undantagsfall må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, kolonat bebyggas genom statens omedelbara försorg.

Det åligger kolonist att svara för byggnaders underhåll och brandförsäkring.

11. Kolonatsens uppodling.

Kolonisationskommittén har i sitt betänkande avhandlat frågan om kolonisternas odlingskyldighet å sid. 210—212 samt om odlingshjälp och odlingspremier å sid. 217—220. Ur dessa avdelningar av kommittébetänkandet inhämtas i huvudsak följande.

Kolonist borde vid upplåtelsen tillförbindas att inom utsatt tid fullgöra en viss *odlingskyldighet*. Där odlingsmarken i huvudsak utgjordes av torvjord, borde odlingskyldigheten omfatta vid *kolonat av större typ*

inom	3 år från tillträdesdagen	1 hektar,
»	8 » »	ytterligare 2 »
och	» 15 » »	» 2 »

samt vid *kolonat av mindre typ*

inom	5 år från tillträdesdagen	1 hektar
och	» 15 » »	ytterligare 2 »

Där kolonatsens odlingsmark i huvudsak utgjordes av fastmarksjord, borde förestående odlingsplikt minskas med 30 procent. Kolonisationsledningen torde böra kunna, vid giltig anledning, medgiva anstånd.

Det borde ankomma på kolonisten själv att låta utarbета *plan för od-*

lingens bedrivande i den omfattning, odlings skyldighet föreläge. Då biträde av jordbrukskonsulent och vandringsrättare erhöles utan kostnader för sökanden, borde dylikt åläggande ej verka betungande för kolonisten. Därest denne önskade påkalla annan sakkunnig person och planens upprättande på denna grund medförde särskilda kostnader, borde dessa självfallet drabba kolonisten ensam. Odlingsplanen borde granskas av kolonisationsledningen, som därefter borde fastställa densamma att i huvudsak lända till efterrättelse.

Genom särskilda åtgärder borde kolonisternas intresse väckas för de syftemål, staten önskade vinna. Liksom innehavarna av mindre kolonat borde erhålla skogsarbetspremier, borde innehavarna av de större kolonaten intresse dragas till jordens uppodling. *Innehavarna av större kolonat* borde erhålla *dels* odlingshjälp såsom ersättning för utfört odlingsarbete, *dels ock* odlingspremier för uppmuntrande till utförande av odlingar utöver dem, som enligt kontraktet åläge kolonisten.

Såsom *odlingshjälp* borde varje innehavare av större kolonat tilldelas ett belopp av 500 kronor att lyftas med halva summan mot vederhäftig borgen eller annan godkänd säkerhet, då kolonisten vidtagit sådana anordningar, att av dessa tydligen framginge hans avsikt att där bosätta sig, samt med återstoden, då två hektar uppodlats. I motsats till byggnadshjälpen borde odlingshjälp ej tagas i betraktande vid bestämmande av den blivande köpeskillingen för kolonaten.

Såsom *odlingspremie* borde till innehavare av kolonat av större typ utgå ett belopp av 150 kronor för varje hektar mark, som han uppodlade utöver den areal, vilken det enligt kontraktet åläge honom att uppodla, dock att sammanlagda beloppet av sålunda utbetald premie ej borde för varje kolonist överstiga 500 kronor. Odlingspremien borde utgå på sådant sätt, att, därest köp av kolonaten komme till stånd, avdrag med dess belopp gjordes på den för kolonaten bestämda köpeskillingen, men att i motsatt fall premien utbetalades kontant vid andra upplåtelse tidens utgång. Efter nyss angivna grunder borde odlingspremier utgå även till stärbhuset efter avliden kolonist, då stärbhuset fortsatte arrendet; ävenså borde av kolonisten intjänad premie utbetalas till stärbhuset, därest detta ej fortsatte arrendet.

Innehavare av mindre kolonat borde ej erhålla odlingshjälp eller odlingspremier. Dessas intresse av att ställa sin arbetskraft till skogsvårdens förfogande skulle med all sannolikhet röna ett menligt inflytande av ett beslut i annan riktning, och ändamålet med dessa kolonatusplåtelser skulle därigenom motverkas.

Författnings- Rörande odlingsfrågan har kommittén föreslagit följande, under 10 § i det förslag. framlagda lagutkastet upptagna stadgandet:

»Sedan kolonat första gången upplåtits, åligger det kolonisten att ofördröjligen låta genom vandringsrättare eller annan i jordbruk kunnig person utarbete plan för odlingsarbetets verkställande. Sedan odlingsplan upprättats, skall den genom kolonistens försorg ofördröjligen för prövning och fastställelse ingivas till kolonisationsnämnden, vilken äger att i densamma vidtaga de jämkningar, som må kunna finnas erforderliga.

Kolonist, vilken fått större kolonat åt sig upplåtet, är skyldig att under upplåtelseperioden därå uppodla

under de första tre åren från tillträdesdagen en ytvidd av en hektar,

under de närmast följande fem åren ytterligare två hektar samt därefter ytterligare två hektar.

Å mindre kolonat skall kolonisten under upplåtelse tiden uppodla under de första tre åren från tillträdesdagen en ytvidd av en hektar samt därefter ytterligare två hektar.

Jämkning i den här ovan stadgade odlingsskyldighet må, där så prövas skäligt, medgivas av kolonisationsnämnden antingen vid fastställandet av odlingsplanen eller sedermera under upplåtelse tiden. Sådan jämkning må i allmänhet icke vägras, där kolonatets odlingsmark utgöres huvudsakligen av fastmarksjord.

Vill kolonist verkställa uppodling av mark a kolonatet ntöver vad honom enligt fastställd odlingsplan eller eljest gällande bestämmelser åligger, vare han därtill berättigad.

Att kolonist, vilken innehar större kolonat, kan av allmänna medel tilldelas odlingshjälp och odlingspremier, därom är särskilt stadgat.»

Ehuru ingen reservation inom kommittén anmälts mot förestående yrkanden, framgår dock av det särskilda yttrande, som avgivits av herrar Lundström, Wikström, Haglund och Gabrielsson och vilket närmast berör organisations- och byggnadsfrågorna, att dessa fyra kommittéledamöter lagt delvis andra synpunkter på odlingsspörsmålet, än vad som framgår av kommitténs egna uttalanden i denna fråga. Av ifrågavarande särskilda yttrande (intaget å sid. 354--372 i betänkandet) inhämtas i huvudsak följande rörande nu förevarande angelägenhet.

Avkastningen från jorden komme hädanefter att få väsentligt större betydelse för kolonisternas ekonomi, än vad fallet varit med skogstorparnas. Produktionen borde vara så stor, att barnen icke i förtid nödgades lämna hemmet för att på andra orter tjäna sitt bröd. Sedan kolonaten hädanefter komme att tillförsäkras rätt stor odlingsjord av god beskaffenhet, bleve arbetena inom kolonaten huvudsakligen av jordbruksekonomisk art. De nybildade jordbruken å kronoparkerna komme i allmänhet att förläggas till torvmarker. Lämnades dessa marker, som i regel borde tillföras konstgödsel, åt sig själva, gäve de obetydlig avkastning. Sköttes de åter på ett rationellt och efter förhållandena avpassat sätt, lämnade de god lön för möda och omkostnader.

Herrar Lundströms m. fl. särskilda yttrande.

Nu torde i allmänhet de personer, som komme att slå sig ned på kolonaten, hava ringa kännedom om, huru marker av detta slag borde skötas ekonomiskt. De hade fostrats vid ett på ströängar eller extensivt fastmarksjordbruk fotat brukningssystem och vore föga förtrogna med mera intensiva driftsmetoder. Skulle några räntabla resultat vara att vänta från kolonaten, vore det ofrånkomligt, att ett intimt samarbete etablerades med länsmyndigheterna och hushållningssällskapen, så att dessa båda kände intresse och ansvar för kolonisationsverksamhetens befrämjande.

Det vore uppenbart, att kolonisterna borde kunna få påräkna den hjälp av olika slag, som hushållningssällskapen hade att lämna genom sina tjänstemän och institutioner rörande jordbrukets skötsel. Härutinnan pekades på konsulenters och vandringsrättares rådgivning och handledning i det som rörde bruk-

ningsplaners uppgörande, växtodlingens rationella ordnande, utsädes- och frösor-
ters utväljande och anskaffande, gödslingars och grundförbättringars verkstäl-
lande, kreaturs anskaffande, tjurhållningsfrågans ordnande, utfodrings- och betes-
frågornas lösande, mjölkhanteringens bästa bedrivande o. s. v. Gödselvärdens,
foderväxtodlingen och hållande av goda produktionskraftiga djur vore hörn-
stenar, å vilka jordbruksdriften hade att bygga vid dessa lägenheter — de
må vara av den större eller mindre typen — och det vore därför av stor vikt,
att kolonisterna finge fackkunnig och intresserad ledning därvidlag. Ju mer
de kunde få ut av jordbruket och ju mer de kunde intresseras för jordbruket,
dess bättre bleve deras egna hem och dess rotfastare komme de att känna
sig — allt till fördel även för skogsvärdens.

Uttranden. Beträffande kolonisternas *odlingsskyldighet* har från några håll gjorts
gällande, att odlingsarbetet borde gå raskare, än kommittén föreslagit, medan
en motsatt uppfattning kommit till uttryck i andra uttalanden.

Lantbruksakademien har ansett, att den av kommittén såsom norm före-
slagna gången för odlingsarbetets utförande vore alltför långsam och
ingalunda ägnad att hastigt försätta kolonaten i produktionskraftigt skick.
Väl vore det sant, att kolonisterna behöfde ägna en del tid åt förvärvs-
arbete och åt byggnadsarbetet å kolonatets hus, men detta kunde knappast
anses utgöra tillräcklig orsak till, att de skulle behöva en respittid av 2 till
5 år för varje hektar torvjord, vilken de skulle gå över med plog. Man
borde dock komma ihåg, att staten utförde hela den tidskrävande delen av
torrlägningsarbetet. Kolonisten behöfde blott upptaga smärre tegdiken.
Själva odlingsarbetet bestode sedan blott av eventuellt behöfelig buskrödjning
samt därefter upplöjning. Detta borde kunna ske betydligt snabbare, än
kommittén föreslagit.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har förmenat, att odlingen enligt
förslaget komme att verkställas så långsamt, att endast en ringa del därav
kunde lämna avkastning före den första upplätelse tidens slut. Detta vore
överhuvud taget för litet.

Lantbruksstyrelsen har ansett det vara av synnerlig betydelse, att kolonist
snarast möjligt bleve i tillfälle att producera tillräcklig mängd av viktigare
livsmedel för eget behov. På grund av odlingsmarkens olika beskaffenhet
ävensom andra på odlingsintensiteten inverkan de faktorer borde det upp-
dragas åt kolonisationsledningen att med hänsyn till de lokala förhållandena
i varje särskilt fall bestämma odlingskyldigheten, eventuellt utöver ett visst
fastställt minimum. Med avseende härå anmärktes vidare, att anläggning
av betesvallar borde räknas såsom odlingsarbete, därvid arealen
betesvall, efter viss princip, reducerades till beräknad areal åker.

Landstingens norrlandskommitté, som ej biträtt förslaget om kolonatens
uppdelning i två olika typer, hade tänkt sig, att odlingskyldigheten bestämdes
till viss del av den i varje fall till kolonaten upplätta odlingsmarken, för-
slagsvis sålunda, att av odlingsmarken skulle

inom 3 år uppodlas	10 %.
» 6 » ytterligare	15 %
och » 9 » »	15 %.

Därjämte borde på statens bekostnad uppodlas och gödslas en hektar på
varje kolonat. Detta ökade odlingsarbete vore ej oskäligt betungande för
kolonisterna, därest de redan från början erhöles visst ökat odlingsstöd.

A andra sidan har från *Norrbottnens läns landsting* framhållits, att tiden för odlingssskyldighetens fullgörande borde utsträckas, varjämte de av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tytko L. Jonsson* ansett, att odlingssskyldigheten, i vad den avsåge villkor för inlösen av kolonat, borde minskas till $3 \frac{1}{2}$ hektar för större och $2 \frac{1}{2}$ hektar för mindre kolonat.

I frågan om *kontant odlingshjälp eller annat ekonomiskt stöd för odlingsarbetets utförande* hava åtskilliga synpunkter av intresse framkommit i de avgivna yttrandena i ämnet. Ur dessa uttalanden — vari ifrågasattes, att även innehavare av mindre kolonat borde åtnjuta odlingshjälp eller att i stället en hektar borde på varje kolonat uppodlas på statens bekostnad eller, från kolonisthåll, att odlingshjälpen borde ökas — inhämtas i huvudsak följande.

Lantmäteristyrelsen har föreslagit, att staten borde låta verkställa uppodling av en hektar mark å varje kolonat, därvid odlingshjälpen kunde bortfalla.

Länsstyrelsen i Jämtlands län liksom sagda läns *landsting* hava uttalat sig för, att båda typerna av kolonat borde jämnställas.

Domänstyrelsen har framhållit, att ett av huvudvillkoren för bosättning vore, att familjen hade möjlighet att på kolonatet föda åtminstone en ko. Då styrelsen emellertid förutsatte, att kolonisten under de första åren bleve så upptagen av byggnadsarbeten, att han därunder finge ringa tid att ägna sig åt odlingsarbete, vore det av synnerlig betydelse, om genom statens försorg en hektar odlingsjord av torvmark uppodlades å varje kolonat, varjämte, där så erfordrades, det uppodlade området skulle förses med kalk i behöfvlig mängd. Kostnaderna härför torde kunna begränsas till i medeltal cirka 500 kronor per kolonat. Därest sålunda genom kolonisationsledningens försorg på varje kolonat finge verkställas förenämnda odlingsarbete — vilket i möjligaste mån borde utföras genom kolonisterna själva för beredande av arbetsförtjänst åt dem — torde den av kolonisationskommittén till innehavare av större kolonat föreslagna odlingshjälpen böra utgå. I de undantagsfall, där staten uppförde kolonaternas byggnader, borde odlingsarbete emellertid ej verkställas genom staten.

Landstingens norrlandskommitté, som ej funnit anledning förorda två olika typer av kolonat, har ansett, att odlingshjälpen borde tillmätas lika åt alla kolonister och utgå i form av utfört odlingsarbete på så sätt, att en hektar odlades, kalkades och gödslades på det allmännas bekostnad. Utav den sålunda odlade marken, som borde utgöra del av ett i en uppgjord odlingsplan ingående område, borde någon del utgöras av fastmarksjord lämplig för potatisodling. Kolonisten borde beredas tillfälle att, genom utförande själv av odlingsarbetet ifråga, erhålla en kontant inkomst.

Statens kolonisationsnämnd har vid olika tillfällen anslutit sig till förslagen om vidtagande av åtgärder till ett kraftigare stöd av odlingsverksamheten. Sålunda har nämnden i yttrande den 6 november 1922 ifrågasatt, att staten borde bekosta uppodling av en hektar torvmark å varje kolonat, samt i framställning den 2 oktober 1924, att innehavare av mindre kolonat skulle beträffande kontant odlingshjälp jämnställas med innehavarna av större kolonat. Rörande *ordningen för utbetalning av kontant odlingshjälp* har nämnden i skrivelser den 2 oktober och den 31 november 1924 föreslagit utbetalning i mindre poster, allteftersom odlingsarbetet fortskrede.

De av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tyko L. Jonsson* hava påyrkat, att varje kolonat, större liksom mindre, finge den första hektaren odling (kalkning och konstgödsling däri inbegripna) ersatt av staten utan återbetalningsskyldighet.

Ett den 5 augusti 1923 i Aronsökullarna avhållet möte med kolonister har uttalat, att det vore absolut nödvändigt, att varje kolonist — således även innehavare av mindre kolonat — de 5 första åren erhöle ett odlingsanslag utan återbetalningsskyldighet å förslagsvis 1,000 kronor årligen mot odlingskyldighet motsvarande $\frac{1}{2}$ hektar fastmark.

Ett möte den 4 januari 1925 i Boden mellan kolonister har anhållit, att på varje kolonat genom statens försorg och på dess bekostnad odlades en hektar, som uppodlades, gödslades, kalkades och besåddes, därvid kolonisterna användes som arbetskraft.

Ur de avgivna utlåtandena torde följande få meddelas rörande frågan om s. k. *odlingspremier*.

Statskontoret har funnit, att dylika premier, som medförde direkta kostnader för statsverket, kunde framkalla tvister mellan staten och vederbörande kolonister.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett, att i fall odlingspremier borde komma till stånd dessa borde utsträckas även till innehavarna av mindre kolonat. Man borde dock komma ihåg, att alltför mycken statshjälp kunde bli till skada; det vore dock självhjälpen, som här liksom på andra områden bure frukt och därför borde framarbetas.

Domänstyrelsen liksom *nationalföreningen mot emigrationen* hava avstyrkt förslaget om odlingspremier.

Å andra sidan hava *lantmäteristyrelsen, landstingens norrlandskommitté* liksom de av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna Nord och Jonsson* förordat odlingspremier och ansett, att dylika borde kunna få utgå till alla kolonister, som presterat odlingsarbete utöver vad som avtalsenligt ålåge dem.

I några yttranden har till behandling upptagits frågan om bedrivande av *upplysningsverksamhet bland kolonister i syfte att bereda dem insikt om, huru deras jord på lämpligaste sätt skall odlas, brukas och skötas.*

Svenska mosskulturföreningen har framhållit vikten av, att kolonisterna, som väl ej alltid vore så synnerligen erfarna jordbrukare och vilka skulle driva jordbruk huvudsakligen på myrjord, lämnades upplysning om myrodling o. d. Föreningen ifrågasatte, att en försöksgård (med försökskolonat) inrättades på myrjord i Västerbottens län, att på varje större kolonisationsområde ett mönsterkolonat inrättades, att å varje kolonisationsområde minst ett gödslingsförsök samt, där så erfordrades, även kalknings- och sandningsförsök anlades samt att medel anslöges till svenska mosskulturföreningen för att möjliggöra, att dess kulturingenjör för Norrland en gång årligen kunde besöka varje större kolonisationsområde för att tillhandagå kolonisterna med råd och upplysningar.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för skogstorparna i Västerbottens och Norrbottens län* hava framhållit önskvärdheten, att, samtidigt som kolonatet planlades, en ordentlig avdikningsplan för kolonats hela område uppgjordes. I samband därmed borde jordundersökning ske

och a kartan över området med olika beteckningar angivas jordens behov av kalk, fosforsyra, kali och kväve, enär kolonisten därigenom kunde med större säkerhet utvälja och använda gödselmedel. Att överlämna dylika omsorger om planers upprättande till kolonisten vore endast att fördröja och fördyra arbetet — även för staten.

Riksdagens revisorer hava i sin berättelse för första halvåret 1923 uttalat, att stor uppmärksamhet måste fästas vid, att det understöd och den handledning, som på olika sätt lämnades kolonisten, komme honom till del utan dyrbar och fördröjande omgång. Av särskild vikt vore detta i fråga om avdikningsåtgärder, vilkas sorgfälliga genomförande ofta vore utav avgörande betydelse för en lycklig utgång av kolonistens hela framtida arbete med jordens uppodling.

Landstingens norrlandskommitté har framhållit, att nödig sakkunskap för odlingsarbetets planläggning borde ställas till kolonistens förfogande och att han borde beredas tillfälle erhalla den undervisning rörande arbetets rätta utförande, varav han kunde vara i behov. Detta vore en nödig förutsättning för att han skulle kunna få framtida gagn av den möda, han nedlade på odlingsarbetet. Då det visat sig, att de konsulenter och vandringsrättare, som stode till hushållningssällskapens förfogande, icke vore tillräckliga att möta en från jordbrukarna ständigt ökad efterfrågan på biträde, ifrågasatte landstingens norrlandskommitté — i särskild skrivelse den 28 december 1924 — att åtgärder vidtoges i syfte, att ett ökat anslag av 15,550 kronor ställdes till hushållningssällskapens i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förfogande för bedrivande av ökad undervisningsverksamhet framför allt bland de å kronoparkerna bosatta lägenhetsinnehavarna.

Jag anser, att synnerlig uppmärksamhet bör ägnas åt frågan om kolonistens uppodling. Av stor betydelse är, att kolonisten snart må kunna erhålla åtminstone ett minimum av livsförnödenheter från det egna jordbruket, något som i hög grad skulle underlätta familjens ekonomiska existens. I betraktande härav finner jag mig böra ifrågasätta kraftigare och mera effektiva åtgärder på detta område, än vad kolonisationskommittén föreslagit. Erfarenheten från försökskolonisationen har även givit vid handen, att odlingsfrågan bör givas större utrymme, än vad vid denna verksamhet varit fallet.

I fråga om kolonisternas odlingskyldighet kan jag i stort sett ansluta mig till vad landstingens norrlandskommitté föreslagit, nämligen att denna skyldighet bestämmes i förhållande till varje kolonats odlingsareal. Som regel torde böra gälla, att en var kolonist skall vara skyldig att innan den första upplåtelseperiodens slut (d. v. s. senast inom 15 år och innan kolonatet må förvärfvas med äganderätt) hava uppodlat minst $\frac{3}{10}$ av kolonatets odlingsmark, skolande odlingsarbetet dock så bedrivs, att inom de första 3 åren odlas minst en hektar, inom 6 år ytterligare minst en hektar samt inom 9 år därjämte ytterligare ännu en hektar. Där särskilda skäl härtill föranleda, torde emellertid vederbörande kolonisationsorgan böra äga befogenhet att *dels* redan vid den första upplåtelsen vidtaga av naturförhållanden eller eljest betingad jämkning i nyssnämnda plan för odlingskyldighetens fullgörande, *dels ock*, där särskilda skäl härtill föreligga, bevilja anstånd med viss odlingskyldighet.

Departements-
chefen.

I anslutning till vad lantbruksstyrelsen påpekat vill jag förorda, att vid odlingskyldighetens bestämmande anläggande av betesvall inom kolonaten bör få, i den mån dylik anläggning prövas motsvara uppodling till åker, medräknas såsom fullgjord odlingskyldighet.

I fråga om statligt stöd för det första odlingsarbetets utförande föreligger, förutom kolonisationskommitténs förslag om kontant odlingsbidrag till 500 kronor åt innehavare av större kolonat, huvudsakligen det förslag, att staten borde ombestyras och bekosta uppodling (jämte, såsom från vissa håll ifrågasatts, kalkning, gödsling och sådd) av en hektar å varje kolonat, därvid i främsta rummet kolonistens egen arbetskraft skulle mot avlöning anlitas. Skillnaden mellan dessa anordningar — för så vitt den förra, såsom från vissa håll ifrågasatts, utvidgas att omfatta alla kolonat — torde i sak icke vara stor. Emellertid finner jag mig böra biträda förslaget om kontant odlingshjälp, varigenom kolonistens intresse torde starkare inriktas på strävandet, att genom träget arbete åstadkomma största ekonomiska utbyte. Odlingsbidraget torde böra utgå till innehavare av varje kolonat, oberoende av dettas storlek, i den mån odlingsarbete av viss omfattning utföres. Med hänsyn till att jag *dels* föreslagit nedsättning med i regel 1,500 kronor av kolonisternas byggnadsbidrag i förhållande till vad kolonisationskommitténs ifrågasatt och *dels* ej kan biträda förslaget om så kallade odlingspremier, att i efterskott utgå för viss överodling i form av avdrag å kolonatets köpeskilling, anser jag mig kunna förorda något ökat odlingsbidrag. Odlingsbidragets belopp torde sålunda böra fastställas till 750 kronor, att utbetalas till kolonist mot skyldighet för denne att enligt givna anvisningar uppodla samt, i mån av behov, kalka och gödsla en och en halv hektar torvjord jämte ett mindre område — ett eller annat ar — fastmarksjord till potatisland. Odlingsbidraget bör utbetalas i mån av odlingsarbetets fortgång. Förskott bör alltså ej lämnas, men bör odlingsbidraget, i likhet med vad ovan sagts om byggnadshjälpen, kunna erhållas successivt i små poster.

I undantagsfall torde, efter Kungl. Maj:ts omprövning, uppodling genom statens omedelbara försorg kunna å kolonat äga rum till omfattning, som i avseende å odlingskostnad motsvarar det kontanta odlingsbidraget, vilket i dylikt fall givetvis icke må utgå.

Jag delar deras uppfattning, som ansett, att kolonisterna böra erhålla erforderlig handledning i odlingsarbetets utförande och jordbruksdriftens ändamålsenliga planläggning i övrigt. Emellertid är jag icke beredd att för närvarande förorda de från svenska mosskulturföreningen och från landstingens norrlandskommitté framkomna yrkandena om vissa ökade statsanslag till respektive mosskulturföreningen och hushållningssällskapen i vissa av de norrländska länen. Vad särskilt angår sistnämnda yrkande, torde det böra beaktas, att det allmänna statsanslaget till ifrågasatt hushållningssällskap nyligen höjts. Emellertid torde det böra ankomma på vederbörande kolonisationsorgan att i görligaste mån söka

tillgodose kravet på jordbrukssakkunnig ledning vid kolonisternas arbeten. Med den organisation, jag ämnar föreslå, torde anledning finnas för antagandet, att denna fråga kommer att ägnas tillbörlig uppmärksamhet av kolonisationsarbetets handhavare. Vad särskilt beträffar uppgörandet av odlingsplaner, synes det vara lämpligast, att dylika upprättas genom kolonisationsorganens försorg eller bemedling, därvid givetvis hushållningssällskapens funktionärer i regel torde böra anlitas. Jämväl torde från kolonisationsorganens sida, liksom hittills, åtgärder kunna vidtagas för tillhandahållande av vissa arbetsbesparande maskiner (traktorer med jordbruksredskap och dylikt) mot skäligen avgift till underlättande av kolonisternas odlingsarbete — i den mån dylika maskiner och redskap finnas tillgängliga eller ytterligare sådana anskaffas.

I de grundläggande bestämmelserna torde följande böra stadgas i fråga om kolonatens uppodling.

Inom femton år från den dag, då kolonist tillträtt koloniet, skall denne hava uppodlat minst tre tiondelar av kolonietets odlingsjord; dock åligger det därvid kolonist att uppodla under de första tre åren en hektar, under de närmast följande tre åren ytterligare en hektar samt under de därpå följande tre åren ytterligare en hektar, allt i enlighet med vad som vid uppåtelsen närmare bestämmes i fastställd odlingsplan.

Kolonist åtnjute härvid en kontant odlingshjälp, utan återbetalningsskyldighet, av 750 kronor, att utbetalas i terminer efter arbetets fortgång i den mån kolonisten enligt fastställd odlingsplan uppodlar samt, i mån av behov, kalkar och gödslar en och en halv hektar torvmarksjord jämte ett mindre, till potatisland avsett, område fastmarksjord.

I undantagsfall må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, kolonat uppodlas genom statens omedelbara försorg till den omfattning, som i avseende å odlingskostnad beräknas motsvara förenämnda kontanta odlingshjälp, vilken i dylikt fall icke må utgå.

12. Köpeskilling och lega för kolonat.

Av kolonisationskommitténs uttalanden och förslag i denna angelägenhet (se sid. 238—246 i betänkandet) inhämtas i huvudsak följande. Kolonisationskommittén.

Då kolonist redan vid övertagande av arrende av koloniet skulle, enligt förslaget, medgivas rätt att sedan vissa byggnads- och odlingsarbeten fullgjorts förvärva lägenheten med äganderätt, borde redan vid den första uppåtelsen överenskommelse träffas om det pris, vartill lägenheten i sinom tid må förvärfvas. *Köpeskillingen borde fastställas efter på följande sätt uppskattade värden* av mark, ståndsog och byggnader. Köpeskilling.

All *odlingsmark* med för densamma torrläggning upptagna diken borde åsättas ett och samma värde. Med hänsyn till kolonisternas ekonomiska bärkraft borde, trots de dryga dikeskostnaderna, detta värde sättas till *50 kronor för hektar*.

Med hänsyn till att *skogsmarkens* avkastning blott vore avsedd för kolonistens husbehov borde vid värdering av denna avsättningsförhållandena ej spela in, vadan även för all skogsmark lika värde borde sättas, vilket kommittén föreslog till *20 kronor för hektar*.

Annan mark — med undantag av berg, annan improduktiv mark och vatten, vilka ej borde värdesättas — borde åsättas ett värde av *10 kronor för hektar*.

Prissättning å *ståndskog* mötte den svårigheten, att man vid upplåtelsen ej med säkerhet kunde beräkna den virkesmängd, som vid den framtida försäljningen skulle överlåtas åt kolonisten. För att ovisshet ej skulle råda om den blivande köpeskillingen borde följande grunder fastställas för värderingen av *ståndskogen*:

Klass	Diameter 1.8 m. från roten	Kronor för kfm. fast mått
1. {Vindfäld, torr eller eljest icke gagnvirkesduglig skog.....		0.00
{Växande skog.....	under 10 cm.	0.00
2. {Lövskog.....	10 cm. o. däröver	0.75
{Barrskog.....	10—15 cm.	0.75
3. ».....	15—25 »	1.50
4. ».....	25—30 »	3.00
».....	mer än 30 cm. ¹	} efter i orten gångbart pris

De sålunda föreslagna virkesprisen — vilka skulle vara lika på alla orter, oavsett avsättningsförhållandena, av den anledning, att virket avsåges för kolonistens eget behov — måste anses mycket låga, men dessa pris motiverades av kolonisternas i allmänhet svaga ekonomiska ställning.

Vid beräkning av köpeskillingen spelade *byggnadernas* värde den största rollen. Så framt kolonisationssaken skulle kunna utvecklas såsom en praktiskt berättigad och ej endast med konstlade medel stödd rörelse, borde statens betydande utlägg för bebyggandet till väsentlig del återgåldas. Full gottgörelse kunde dock ej ifrågasättas. Ville staten befordra kolonisationen, vore det nödvändigt att i fråga om statsbebyggda kolonat tillämpa en prissättning, som något understeg statens självkostnader. *Köpeskillingen för de av staten (delvis) uppförda byggnaderna borde bestämmas av Kungl. Maj:t* i sammanhang med beslut om kolonisationsarbetets utförande samt sedermera angivas i upprättat kontrakt. *Av kolonisten uppförda byggnader borde värderas till det belopp, som lämnats honom såsom byggnadshjälp.* Sistnämnda belopp hade föreslagits till *högst 5,000 kronor*. I intetdera fallet beräknades något värde för det av staten lämnade virket.

Enligt av kommittén å sid. 323—325 i betänkandet, under reservation för exakthet, framlagda kostnadsberäkningar skulle å ena sidan statens beräknade kostnader (efter avdrag av halva dikningskostnaden, motsvarande bestämmelserna för norrländska avdikningsanslaget) och å andra sidan köpeskillingen (utan avdrag av odlings- och skogsarbetspremier) uppgå till följande belopp per kolonat, allt i kronor.

¹ Barrskog över 30 centimeter borde dock ej regelmässigt ingå i köpet.

	Beräknade kostnader	K ö p e s k i l l i n g			
		mark	ståndskog	byggnader	tillhoga
Statsbyggda kolonat av mindre typ ...	8,569	430	360	5,000	5,790
Självbyggares » » » » ...	7,569	430	360	5,000	5,790
» » större » ...	9,868	1,000	875	5,000	6,875

Köpeskillingen borde gäldas på enahanda sätt, som funnes bestämt för gäldande av egnahemslån (Sv. förf.-saml. nr 483 år 1919), dock att kolonist borde å ogulden köpeskillning erlægga *ränta efter allenast 3.6 procent*. Det vore god beräkning för staten, att i fråga om kreditgivning åt kolonister — som under svårigheter bröte ny bygd — ej sätta sina anspråk på räntegottgörelse så höga som vid egnahemslånen.

Som *säkerhet* för den kolonist sålunda beviljade krediten borde denne vara skyldig lämna en å beloppet utfärdad revers med bästa in-teckningsrätt i den förvärfvade fastigheten.

Storleken av den lega, som kolonisten borde utgöra under den tid han brukade kolonatet med nyttjanderätt, motsvarade ju en ersättning för rätten att använda de nyttigheter, vilka kolonisten sedermera kunde med äganderätt förvärva, vadan legan borde sättas i visst förhållande till dessa nyttigheters värde, möjligen med den eftergift, som betingades av en önskan att underlätta kolonistens arbete under hans första verksamhetsår. Under arrendetiden hade kolonist dock ej rätt att nyttja ståndskogen, vadan dennas värde — liksom värdet å dels skogsmarken och dels sådan mindrevärdig mark, som vid beräkningen ej upptoges som skogsmark — borde lämnas ur räkningen vid legans bestämmande.

Legas.

Kommittén föresloge, att under den tid, som kolonist innehade kolonatet med nyttjanderätt, kolonist skulle vara skyldig att därför erlægga *lega*, som beräknades efter *3.6 procent* å det uppskattade värdet av *odlingsmarken* och *byggnaderna* (eller, om kolonisten själv utfört byggnadsarbetet, av *odlingsmarken* och honom beviljad byggnadshjälp).

Kolonist skulle dock vara *befriad från erläggande av lega* under de *första fem åren* efter sitt tillträde till kolonatet. Ifrågavarande *fem frihetsår* motiverades till fullo av den arbetsbörda, som under denna tid vilade på en i de flesta fall troligen mindre bemedlad familj, vilken skulle grundlägga ett eget hem på obruten mark.

Uppbörden av såväl annuiteter å köpeskillingen som ock av lega borde ske genom uppbördsförvaltningen i sammanhang med uppbörden av kronoutskylderna.

I det å sid. 328 ff. i kommittébetänkandet framlagda lagutkastet har kolonisationskommittén under 8, 9, 22 och 23 §§ föreslagit följande stadganden i ämnet:

8 §.

»Då kolonat första gången upplåtes, skall kolonist för de första fem åren av upplåtelsetiden tillerkännas frihet från erläggande av lega. Under återstående del av nämnda tid skall kolonist erlægga årlig lega, beräknad till 3.6 procent av sammanlagda värdet av den kolonatet tilldelade odlingsmark och de å kolonatet enligt byggnadsplan uppförda byggnader. Hava bygg-

Författnings-
förslag

naderna å kolonatet uppförts av kolonisten, skall i det för legans beräkning bestämda grundvärde i stället för värdet av byggnaderna ingå beloppet av den byggnadshjälp, vilken, enligt därom gällande bestämmelser, tilldelats kolonisten.

Om bestämmande av värdet av odlingsmark och byggnader å kolonat är nedan i 22 § stadgat.

9 §.

Legas för kolonat uppbäres och redovisas i sammanhang med kronouppbörden.

22 §.

Vid kolonatets upplåtande första gången skall köpeskillingen för detsamma bestämmas, dock att det belopp, som skall erläggas för ståndskogen, skall förklaras vara beroende av skogsräkning, vilken skall verkställas, då fråga uppstår om kolonatets inlösen. Till grund för köpeskillingens belopp skola läggas de värden å jord, skog, byggnader m. m., vilka finnas upptagna i en vid denna lag fogad tabell.

23 §.

Köpeskilling för kolonat skall, då inlösen äger rum, delas i två lika stora delar, en amorteringsdel och en stående del, vilka skola gäldas i enlighet med vad om gäldande av statslån från egnahemslånefonden finnes föreskrivet, dock att av årliga annuiteten såsom ränta skall räknas 3.6 procent å det oguldna kapitalbeloppet av amorteringsdelen.

Annuitet, varom nu är sagt, uppbäres och redovisas i sammanhang med kronouppbörden.»

Yttranden.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för byggnadsfrågan hava vissa reservanter inom kolonisationskommittén samt åtskilliga myndigheter m. fl. med styrka betonat vikten av, att avgifterna för kolonaten ej bliva för betungande för kolonisterna. Delvis i detta syfte, delvis ock av andra anledningar, hava de, som sålunda uttalat sig, ifrågasatt viss minskning i kostnaderna för kolonatens bebyggande med åtföljande minskning av köpeskillingen och legan. Utöver vad sålunda förut meddelats rörande i vissa yttranden framhållna synpunkter om *vikten av ett nedbringande av kolonisternas avgifter*, torde några ytterligare uttalanden i sistberörda fråga nu böra återgivas.

Representanter för Piteå älvdals skogstorpäreförening hava framhållit, att köpeskillingen ej borde upptagas till allt för högt belopp. Kolonisternas utlägg borde hållas inom rimliga gränser. Ett villkor för att det hela skulle gå ihop och för att aspiranter skulle kunna förmås söka kolonat vore, att amorteringar och räntor kunde hållas nere i minsta tänkbara belopp. Då det gällde fullständigt obemedlade i en avlägsen bygd, borde staten bevilja större fördelar, än vad som annars skulle kunna ifrågakomma —

detta med hänsyn till samhällets fördel av den pionjärsverksamhet, som vore avsedd att bedrivas av kolonisterna.

Från *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd* har framhållits, att köpeskillingen ej finge sättas så högt, att förräntningen bleve för dyr. Mark salubjödtes nu av enskilda till billigt pris.

Vad angår de av kolonisationskommittén föreslagna *reglerna för markens och ståndsskogens värdesättning* hava i några yttranden vissa erinringar framställt, särskilt beträffande grunderna för bestämmande av skogens värde.

Norrbottens läns landsting har ansett, att betalning för den å kolonatet växande skogen borde helt utgå ur förslaget. För ett avlägset skogsskifte vore 20 kronor för hektar nog, även för växande träd därå. I många fall skulle omkostnaderna för skogens värdering sluka en icke obetydlig del av den summa, som skulle erläggas för skogen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett, att tillfälle borde finnas att anpassa köpeskillingen — vad anginge marken och ståndsskogen — efter priserna å olika orter och tider, vilka priser ju kunde variera högst betydligt. Visserligen borde köpeskillingen bestämmas redan vid kolonatets upplåtande, men prisbestämningen för mark och skog borde väl kunna ske i samma ordning som för byggnaderna, d. v. s. att å prisen för de förra åsattes i samband med besluts fattande om kolonisation av ett visst område.

Det i *Bođen den 4 januari 1925 hållna mötet mellan kolonister* har yrkat, att vid övergång till äganderätt den icke odlingsbara marken borde erhållas fritt.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Norrbottens och Västerbottens läns skogstorp* hava gjort gällande, att köpeskillingens storlek borde röna inverkan av den tilldelade skogens beskaffenhet att vara god, medelgod eller dålig.

Domänstyrelsen, som funnit de av kolonisationskommittén föreslagna å-prisen för mark och ståndskog mycket låga, har i yttrande 1922 ifrågasatt skäligheten av att samma ersättning för skogsmark skulle utgivas i övre Norrlands avlägset belägna, karga lappmarksorter som för välbelägen god-artad skogsmark i nedre Norrland eller Dalarna. Den avsevärda skillnad, som föreläge jämväl i fråga om ståndskog inom skilda orter, talade för, att ett för alla förhållanden bestämt värdebelopp för mark och skog icke borde fastställas. Vid fastställande av ifrågavarande värden borde staten dock icke uttaga i orten gällande priser för berörda nyttigheter, utan hänsyn borde tagas till kolonisternas svaga ekonomiska ställning. I likhet med länsstyrelsen i Jämtlands län föresloge domänstyrelsen, att värdet å mark och skog skulle bestämmas av Kungl. Maj:t i samband med fattande av beslut om upplåtande av visst område för kolonisation.

I köpeskillingen borde även ingå den av staten lämnade odlingshjälpen.

I utlåtande den 28 maj 1924 med visst förslag i kolonisationsfrågan har *domänstyrelsen* framlagt följande förslag beträffande värdesättning av mark och skog, vilket förslag emellertid vore hopknutet med tanken, att kolonaten omedelbart skulle försäljas till köpare, som sökte egnahemslån.

Odlingsmarken skulle värdesättas med hänsyn till av staten utförda torr-lägningsarbeten, dock till högst 70 kronor för hektar. Annan mark

skulle uppskattas till dess i befintligt skick för skogsbörd skäliga värde. Värde å skogstillgång på odlingsmark och på mark till gårdsutrymmen skulle icke upptagas. Skog å annan mark skulle värdesättas efter i orten gängse pris.

Beträffande domänstyrelsens sistnämnda förslag hava särskilt *myndigheterna i Norrbottens län och i Västerbottens län* funnit de ifrågasatta värderingsgrunderna för betungande för kolonisterna.

Vidare har *landstingens norrlandskommitté* anfört, att de av kolonisationskommittén föreslagna grunderna för köpeskillingens bestämmande liksom även betalningsvillkoren vore med den uppgift, som kolonisationen hade att fylla, värda beaktande framför de av domänstyrelsen framlagda, varför landstingens norrlandskommitté tillstyrkte de förra. Det vore ej anfört några skäl att höja odlingsmarkens pris från 50 till 70 kronor, och vidare vore det principiellt oriktigt att åsätta skogen ett värde, motsvarande gängse ortspris — ett värde, som den endast hade vid omedelbar avverkning eller om dess tillväxt i värde motsvarade den räntesats, varmed köpeskillingen förräntades.

Mot kommitténs förslag om *köpeskillingens gäldande* hava erinringar ej framställt i de utlåtanden, som avgivits över kommitténs betänkande. Emellertid torde i detta sammanhang böra redogöras för vad *domänstyrelsen i utlåtande den 28 maj 1924*, avgivet med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag åt styrelsen den 11 november 1923 att enligt vissa riktlinjer om-arbeta kommitténs förslag, ifrågasatt om köpeskillingens gäldande.

Enligt *domänstyrelsens* förberörda förslag skulle kolonat, avsett att upplåtas med äganderätt, sedan staten utfört vissa väg- och torrlägningsarbeten omedelbart försäljas på i huvudsak enahanda grunder, som tillämpades vid upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar. Köparen skulle för erhållande av medel till köpeskillingens gäldande så ock till uppförande av byggnader — vartill dock staten skulle avgiftsfritt tillhandahålla byggnadsvirke — och för odlingens bedrivande hänvisas att hos vederbörande hushållningssällskap söka egnahemslån och premielån.

Anslutning i huvudsak till detta förslag har givits från *myndigheterna inom Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs län* även som av *statskontoret*.

Emellertid har *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* (under instämmande från länsstyrelsen i sagda län), ansett, att administrationen visserligen bleve enkel och billig genom detta förslag, men att för detsamma erfordrades rikligare tillgång på premielånemedel samt att hushållningssällskapen — som möjligen finge svårighet att samarbeta med domänstyrelsen — borde hava full frihet att bedöma och bestämma kolonatsens värde som låneobjekt.

Myndigheterna i Norrbottens län hava visserligen medgivit, att förslaget i fråga hade beaktansvärda fördelar ur principiella och organisatoriska synpunkter. Anordningen med egnahemslån och premielån kunde dock ej förordas med mindre en del *villkor* vore uppfyllda.

Salunda ifragasattes såsom villkor, att egnahemslaneräntan sänktes, att kolonisterna erhöles frihet från fullgörande av räntebetalningar under fem år, att staten ställde sig såsom garant för egnahemslån, som hushållningssällskap beviljade kolonister, samt att domänverket bleve representerat i egnahemsnämnderna vid behandling av låneärenden, som rörde kolonister å kronoparker.

Domänstyrelsens berörda förslag har avstyrkts av myndigheterna i Västerbottens län, verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd, landstingens norrlandskommitté och kolonisternas representanter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har funnit det ur flera synpunkter olämpligt, att byggandet och odlingen å kolonaten finansierades med egnahems- och premielån. Riskens skulle därvid överflyttas från staten, som valde områdena och personerna, till hushållningssällskapen, som för övrigt kunde vägra att bevilja lån. Premielåneanslagen vore för knappa. Ett övervakande av kolonisationen skulle ske från två håll, och slitningar mellan domänverket och hushållningssällskapen kunde uppstå.

Utöver dessa nu angivna synpunkter har verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd framhållit, att anordningen med egnahemslån skulle medföra, att kolonisterna ej finge erforderlig ekonomisk hjälp — egnahemslånet finge ej överstiga $\frac{1}{6}$ av lägenhetens värde och måste omedelbart förräntas — och i följd härav kunde ej den, som intet ägde, gå denna väg.

De av domänstyrelsen tillkallade kolonisterna Tyko L. Jonsson och K. G. Nord hava ansett, att det vore orimligt att tänka sig kolonisationen å kronoparkerna som en vanlig egnahemsfråga. Frihets- och prövoår behövdes.

Landstingens norrlandskommitté har förklarat, att med ifrågavarande system skulle det ej vara alldeles givet, att upplåtelser komme till stånd i den omfattning, som staten funne med sina avsikter överensstämmande. Vederbörande hushållningssällskap, men ej statsmakterna, bleve de, som bestämde takten i kolonisationsarbetet liksom även storleken av de understöd, som borde lämnas dem, åt vilka staten upplåte mark. Staten borde ej heller övervältra det ekonomiska ansvaret för kolonisationen å kronoparkerna från egna skuldror på de som regel ej alltför bärkraftiga hushållningssällskapen.

Aterkommande till kolonisationskommitténs betänkande vill jag meddela, att erinringar från vissa håll framställt mot kommitténs förslag i fråga om *legan för kolonat under den tid, kolonist innehade detta med nyttjanderätt*. Därvid hava yrkanden framställt om förlängning av den tid, varunder kolonist skulle vara fri från lega, ävensom från något håll om legans nedsättning. Av ifrågavarande uttalanden inhämtas i huvudsak följande.

Kolonisten Tyko L. Jonsson har såsom representant för kolonister å Metsekens kronopark i en inlaga 1923 uttalat sig för arrendefrihet under hela den första upplåtelsetiden.

Ett möte med kolonister å *Abborrträsklidens kronopark* den 17 maj 1924 har uttalat sig för tio frihetsår samt att arrendet därefter borde vara 125 kronor (enligt kolonisationskommitténs förslag skulle arrendet uppgå till ungefär 190 å 207 kronor för kolonat av respektive mindre och större typ).

Sedan kolonisterna Tyko L. Jonsson och K. G. Nord av domänstyrelsen tillkallats vid styrelsens överarbetning av kolonisationskommitténs förslag, hava dessa kolonister — under framhållande, bland annat, att många kolo-

nister vore oroliga för att de, efter de nuvarande fem frihetsåren, ej skulle kunna komma ut med de årliga arrendena — ansett, att tio frihetsår vore befogade samt uttryckt en förhoppning, att åtminstone åtta frihetsår borde beviljas.

För åtta frihetsår har även förenämnda *kolonistmöte i Boden* den 4 januari 1925 uttalat sig.

Landstingens norrlandskommitté har förmenat, att erfarenheten visat, att fem frihetsår vore väl knappt tillmätt, vadan kommittén föresloge åtta frihetsår.

Rörande sättet för *uppbörd* av lega och amorteringar hava från några håll erinringar framställts mot kolonisationskommitténs förslag, att dylik uppbörd skulle ske genom den vanliga uppbördsförvaltningen.

Statskontoret har ansett, att uppbörd genom uppbördsmyndigheterna i samband med kronouppbörden skulle komma att medföra ej obetydligt ökat arbete. Därest kolonisationsledningen hade direkta förvaltningsorgan i orterna, torde det vara naturligt, att uppbörden förlades till dessa Ortsorgan.

Statens kolonisationsnämnd har i promemoria den 19 december 1924 meddelat, att kolonister upprepade gånger uttryckt det önskemålet, att uppbörd måtte få ske i terminer, två eller fyra om året, något som i hög grad skulle för dem underlätta att fullgöra sina förpliktelser. Nämnden föresloge, att det skulle medgivas kolonisterna att vid utgången av varje kvartal till kolonisationsledningen eller dess funktionärer i de skilda orterna erlägga till betalning förfallen lega samt ränta och amortering å för kolonatets förvärvande bestämd köpeskilling.

Det meranämnda *mötet i Boden mellan kolonister* har yrkat, att legan borde få erläggas under årets lopp, enär detta kunde verka lämpligt för kolonisterna.

Ytterligare
utredning an-
gående pris-
sättning å
skogsmark och
ståndsskog.

Med anledning av de erinringar, som i avgivna yttranden från Norrbottens läns landsting, länsstyrelsen i Jämtlands län, domänstyrelsen m. fl. framställts mot kolonisationskommitténs förslag om *värdesättning vid köp av kolonat av skogsmark och växande skog*, har jag låtit verkställa förnyad utredning av detta spörsmål i syfte att få tillgång till ett förslag, där prissättningen toge hänsyn till skogens avkastningsvärde vid uthållig skötsel.

På anmodan av mig har *professorn vid skogshögskolan Tor Jonson* utrett denna fråga. I ärendet har professor Jonson den 12 februari 1925 avlämnat en promemoria så lydande:

»Från ett flertal håll har hävdats, att kolonatens skogstilldelning icke, såsom av kolonisationskommittén föreslås, bör prissättas till för alla trakter fixa pris per hektar skogsmark och per kubikmeter ståndskog, utan att såväl markens produktionsförmåga som avsättningsförhållandena för virke böra vid prissättningen tagas i betraktande. Som ett motiv för detta senare tillvägagångssätt åberopas, att kommittéförslaget skulle leda därhän, att kolonister, som tilldelas dålig skogsmark av relativt stor areal, skulle få betala en avsevärt större lösesumma, än sådana, som få mark av god bonitet, av vilken ej ens hälften så stor areal erfordras för produktion av samma mängd husbehovsvirke. Likaså betonas, att om avverkning till avsalu under vissa omständigheter kan bliva tillåten, så måste välbelägen skog anses representera

ett högre värde än sådan i dåliga avsättningslägen, varför också virket bör betalas till varierande pris, när det till kolonisten överlätes.

Om avseende skall fästas vid sålunda uttalade önskemål, måste det, med hänsyn till skogens värde som varaktig inkomstkälla såväl för staten i form av underlag för uthålligt skogsbruk som för kolonisten i form av årlig husbehovstillgång, anses riktigast, att priset bestämmes i form av ett avkastningsvärde och sålunda icke till i orten gängse realisationspris.

Som metod för avkastningsvärdets beräkning kan lämpligen användas tillvägagångssättet vid 1922 års allmänna fastighetstaxering av skog, vilken metod är baserad på den beräknade skogsavkastningens kapitalisering efter 6 procent räntefot, sedan dock avdrag gjorts med 25 procent för med skogens förvaltning och vård förenade omkostnader. Genom skogens belägenhet i gårdens omedelbara närhet, varigenom även befintligt bete kan utnyttjas, samt genom ovannämnda avdrag för omkostnader, vilka för kolonisten bliva minimala, måste ett efter dessa grunder åsatt pris för kolonisten anses förmanligt, samtidigt som det för staten ej kan anses oskäligt lågt.

För att få tillvägagångssättet vid prissättningen möjligast enkelt kunna dock en del modifikationer i fastighetstaxeringens metoder tillgripas på sätt av nedanstående redogörelse framgår.

Skogsmarkens värdesättning sker efter i princip fullt enahanda grund som vid fastighetstaxering. Därvid beräknas vid kolonatets utsättning dels arealen produktiv skogsmark, dels ock skogsmarkens virkesproducerande förmåga, uttryckt i kubikmeter fast mått, under antagande att marken vore beväxt med ett tillfredsställande och på behöriga åldrar fördelat virkesförråd. Till stöd för denna senare beräkning åsättes varje ägofigur en bonitetssiffra, angivande normala produktionsförmågan per hektar, varefter totala produktionsförmågan per figur och för kolonatets hela skogsmarksareal uträknas.

Den sålunda beräknade normala virkesavkastningen värderas i penningar genom åsättande av ett visst rotvärde per kubikmeter, varefter avdrag sker med 25 procent för med skogens vård och underhåll beräknade omkostnader. Enligt taxeringsbestämmelserna erhålles sedan skogsmarkens värde, om avkastningens återstående, till 75 procent uppgående, nettovärde multipliceras med talet 3. Då emellertid uträkningen förenklas, därest siffran 3 omedelbart reduceras med 25 procent till 2.25, erhålles följande regel för markens värdesättning: *Markens normala avkastningsförmåga i kubikmeter värdesättes till visst rotvärde per kubikmeter, varefter värdesumman multipliceras med siffran 2.25.*

Ex. Ett kolonat har tilldelats 6 hektar skogsmark, som beräknas ha en produktionsförmåga på inalles 10 kubikmeter med ett rotvärde av 4 kronor. Markens värde alltså = $10 \times 4 \times 2.25 = 90$ kronor eller 15 kronor per hektar.

För mark, vilken för kolonatet kan anses ha visst värde som bete eller dylikt, ehuru den ej är duglig till skogsbörd, kan enligt kolonisationskommitténs förslag som skäligt värde per hektar åsättas hälften av det sålunda beräknade genomsnittliga skogsmarkspriset.

Det i beräkningen ingående rotvärdet per kubikmeter bör efter domänstyrelsens hörande fastställas av den myndighet, som för statens räkning försäljer kolonatet, och bör rotvärdet därvid beräknas som ett medelvärde för de närmast föregående fem åren, samt under förutsättning att avkastningen består av lika delar sågtimmer, pappersved eller därmed jämförligt sortiment samt småved.

Växande skogen bör likaledes prissättas efter vid fastighetstaxeringen gällande principer, ehuru med den förändringen, att prissättning sker per kubik-

meter uppräknad ståndsog i stället för enligt relativ skogstillgång per hektar såsom vid fastighetstaxering sker.

Det rotvärde, som per kubikmeter skall åsättas ståndsog, blir emellertid avsevärt lägre än det värde å själva skogsavkastningen, som i och för markens prissättning fastställts. Förhållandet mellan de båda rotvärdena kan emellertid på matematisk väg lätt utredas, om man utgår från, att enligt taxeringsbestämmelserna den växande skogens värde erhålles, därest den på ovan angivet sätt beräknade bruttoavkastningen från skogen först reduceras med 25 procent för omkostnader och därefter multipliceras med siffran 13.67. På samma sätt som vid markvärderingen reduceras enklast faktorn 13.67 omedelbart med 25 procent till 10.25, varefter ståndsogens värde sålunda erhålles, om årsavkastningens bruttovärde å rot multipliceras med siffran 10.25.

Nu torde man kunna antaga, att en husbehovsskog av ifrågavarande typ i Norrland bör kunna skötas så, att den årligen skördade virkesmassan utgör omkring 3 procent av virkesförrådet, vilket antagande kan bevisas leda därtill, att rotvärdet per kubikmeter å hela virkesförrådet bör utgöra 10.25×3 eller 30.75 procent av rotvärdet per kubikmeter å själva årsavkastningen. Är sålunda rotvärdet per kubikmeter årsavkastning på ovan föreslaget sätt av vederbörande myndighet fastställt, bör växande skogen sålunda värderas till ett rotvärde som per kubikmeter endast uppgår till 30.75 procent av sistnämnda. Beträffande denna siffra bör emellertid observeras, att densamma dels avser ett genomsnittligt pris för alla dimensioner, dels också endast gäller för skogar med normal ålderssammansättning å sitt virkesförråd. För nu ifrågavarande praktiska ändamål måste det anses lämpligast, att, på sätt kolonisationskommittén föreslagit, uppräknas skogen å kolonatet i vissa klasser, vilka sedan på följande sätt prissättas i förhållande till avkastningens fixerade genomsnittspris, här nedan kallat grundpriset.

Klass	1	åsättes	intet värde.			
»	2	»	per kubikmeter	20	procent	av grundpriset.
»	3	»	»	40	»	»
»	4	»	»	60	»	»

Om sålunda avkastningens rotvärde bestämes till 4 kronor, bör klass 2 betalas med 80 öre per kubikmeter samt klasserna 3 och 4 med respektive 1.60 och 2.40 kronor.

Skog över 30 centimeter vid bröst höjd föreslår kommittén i vanliga fall böra undantagas för kronans räkning före försäljningen, men skulle den i enstaka fall få lösas till gängse realisationspris för dylikt virke. För dylika grova timmerträd ligger realisationspriset väsentligt över det ovannämnda genomsnittliga grundpriset, i vilket småsortiment ingår med $\frac{2}{3}$. I och för bibehållande av enhetlig prisskala föreslås därför, att virke över 30 centimeter, som kolonisten skall övertaga, betalas per kubikmeter med 150 procent av grundpriset.»

Häröver har *domänstyrelsen* avgivet infortrat yttrande den 18 februari 1925, varav inhämtas i huvudsak följande.

Styrelsen funne i stort sett intet att erinra mot de av professor Jonson föreslagna grunderna, dock syntes styrelsen, att det ifrågasatta avdraget med 25 procent för med skogens förvaltning och vård förenade omkostnader i nu ifrågavarande fall icke vore rimligt, utan ansåge styrelsen, att i överensstämmelse med vid värdering av mindre jordområden allmänt förfarande av-

¹ Angående innebörden av klassindelningen, se tablan å sid. 122.

draget icke borde ifrågakomma eller åtminstone ej upptagas till högre belopp än 10 procent av bruttovärdet. Särskilda omkostnader för förvaltning och vård i dessa fall torde nämligen knappast vara att räkna med. Under sådana förhållanden borde, sedan markens normala avkastningsförmåga i kubikmeter värdesatts till visst rotvärde per kubikmeter, denna värdesumma multipliceras med siffran 2.70 i stället för 2.25. I analogi härmed borde ståndskogen prissättas på följande sätt.

Klass 1	åsättes	intet värde.				
»	2	»	per kubikmeter	25	procent	av grundpriset.
»	3	»	»	50	»	»
»	4	»	»	75	»	»

Jag förordar, att kolonisationskommitténs förslag om köpeskilling och lega Departements-
chefen. för kolonat lägges till huvudsaklig grund för ett beslut i denna fråga. Emellertid torde en del ändringar däri böra vidtagas, vartill jag strax skall återkomma.

Då jag alltså icke anser mig kunna tillstyrka domänstyrelsens enligt särskilt direktiv uppgjorda förslag den 28 maj 1924 om finansiering av kolonatköp med vanligt egnahemslån, vill jag erinra om, att jag i det föregående förordat dels viss provotid, innan kolonist må övertaga kolonatet med äganderätt, och dels vissa anordningar med direkt statligt bistånd för att kolonist under berörda provotid må kunna ombestyrja kolonatets bebyggande och första uppodling. Detta system utesluter möjligheten att finansiera verksamheten medelst vanliga egnahemslån, som förutsätta omedelbart köp av lägenheten. Härtill kommer, att de egnahemslåneförmedlande hushållningssällskapen framför allt i de två län, Västerbottens och Norrbottens, där kronoparkskolonisationen huvudsakligen skulle komma att ske, hyst betänkligheter mot domänstyrelsens förslag eller i allt fall för dess genomförande uppställt villkor av den art, att grunderna för egnahemslånerörelsen skulle i väsentliga avseenden behöva omläggas.

Anslutande mig alltså till kolonisationskommitténs förslag, förordar jag, att redan vid kolonats första upplåtande grunder bestämmas och avtalas mellan staten och kolonisten rörande storleken av den köpeskilling, som i sinom tid skall erläggas för kolonatet.

Mot de av kommittén föreslagna *grunder för köpeskillingens bestämmande* har jag i huvudsak ej annan erinran, än att jag förordar sådan beräkningsgrund för skogsmarkens och ståndskogens värde, att värdesättningen ungefärligen motsvarar skogens avkastningsvärde vid uthållig skötsel. Medan kolonisationskommitténs förslag innebär, att lika värdebelopp skulle åsättas skogen så snart lika virkesmängd befundes vara för handen vid försäljningstillfället, anser jag, att nyss åsyftade avkastningsvärde bör bliva den utslagsgivande faktorn vid prissättningen. Detta synes jämväl vara av nöden i betraktande av den ökade skogstilldelning, som enligt mitt förslag skulle tillfalla kolonaten. Beträffande de grunder, enligt vilka skogsmark och övrig mark ej avsedd till odling, samt växande skog böra prissättas, ansluter jag mig till förenämnda, av professor T. Jonson framlagda förslag. Beträffande

värdesättning av byggnader och odlingsmark biträder jag kolonisationskommitténs förslag. Byggnaderna skulle alltså vid köp lösas med det belopp, kolonist erhållit i kontant byggnadshjälp, eller, i de undantagsfall där staten uppfört åbyggnader, till ett av Kungl. Maj:t åsatt motsvarande belopp (3,000 à 3,500 kronor). För odlingsmarken skulle erläggas 50 kronor för varje hektar.

Emellertid torde de sålunda av mig förordade grunderna för beräkning av köpeskillingen för kolonat näppeligen böra intagas i de allmänna grunder, som böra gälla för verksamheten, utan torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att, med iakttagande i huvudsak av vad jag härutinnan alltså tillstyrkt, utfärda närmare föreskrifter i ämnet. Det torde böra vara Kungl. Maj:t obetaget att i mån av behov medgiva smärre avvikelser från berörda grunder, där så befinnes vara av nöden med hänsyn till föreliggande särskilda omständigheter.

Jag vill framhålla, att köpeskillingen — vid vars beräkning hänsyn ej skall tagas vare sig till av staten å rot tillhandahållet byggnadsvirke eller till av staten lämnad odlingshjälp — enligt det av mig sålunda förordade förslaget kommer att bliva lägre, än vad kommittén beräknat, och detta trots att rikligare tilldelning av mark och skog ifrågasatts. Anledningen härtill är, att byggnadshjälpen nedsatts från 5,000 till 3,500 kronor samt att annan grund förordats för beräkning av skogsvärdet. Med tillämpning av de av mig tillstyrkta grunderna torde köpeskillingen per kolonat komma att variera från omkring 4,500 till inemot 6,000 kronor allt efter odlingsarealens och skogstilldelningens storlek. Enligt kommitténs beräkningar skulle köpeskillingen komma att uppgå till ungefär 5,800 kronor för mindre och i det närmaste 7,000 kronor för större kolonat, varifrån dock avgå de odlings- och skogsarbetspremier, som må varda av kolonist intjänta.

Kolonisationskommitténs förslag, att *köpeskillingen skulle gäldas* i samma ordning som stadgats rörande återbetalning av lån från statens egnahems-länefond med den skillnad dock, att räntefoten nedsättes till 3.6 procent, vill jag förorda med den avvikelse dock, att kapitalavbetalning å köpeskillingen torde böra begynna först sedan femton år förflutit från kolonatets första upplåtande. Härigenom skulle en kolonist, som efter fulljord byggnads- och odlingskyldighet önskade inlösa kolonatet före den första arrendeperiodens utgång, beredas den förmån, att han under de år, som återstode tills sagda femton år förflutit, behöfde erlägga blott ränta å köpeskillingens belopp. I annat fall finge dylik kolonist vidkännas vida större årliga avgifter än den, som läte med kolonatets inlösen anstå tills den första upplåtelseperiodens utgång.

Beträffande kolonisationskommitténs förslag rörande *lega* under nyttjanderättstiden har jag så till vida anledning framställa visst ändringsyrkande, att jag anser mig böra skänka beaktande i viss mån åt den hemställan, som gjorts av kolonister liksom av landstingens norrlandskommitté och statens kolonisationsnämnd i syfte att bereda kolonisterna förlängd frihet från lega.

Det av landstingens norrlandskommitté gjorda uttalandet, att erfarenheten visat, att fem frihetsår vore väl knappt tillmätt, torde så till vida vara riktigt, som innehavarna av försökskolonat antagligen i många fall torde komma att till en början få svårigheter att erlægga den för dem fastställda legan. Emellertid torde de av mig i det föregående föreslagna anordningar beträffande den fortsatta verksamheten sannolikt medföra något ökade möjligheter för de i fortsättningen tillkommande kolonaten att bära sina utgifter, vartill kommer, att dessa utgifter automatiskt minskas på grund av köpeskillingens nedbringande. Med hänsyn härtill anser jag mig visserligen ej kunna förorda utsträckning av den legofria tiden utöver de fem föreslagna åren, men föreslår, att legan från och med det sjätte till och med det åttonde året, allt räknat från den dag, kolonatet första gången uppläts, må utgå med allenast halvt belopp, d. v. s. med 1.8 procent av sammanlagda värdet av utbekommen byggnadshjälp och fastställt pris för kolonatets odlingsjord. Härigenom torde kolonisten erhålla nödig lättnad under dessa tre övergångsår, på samma gång som han måste ådagalägga sin villighet att småningom utgiva ersättning för bekomna förmåner. Från och med det nionde året tills köp sker torde legan bära utgå med 3.6 procent av nyssnämnda sammanlagda värde å byggnadshjälp och odlingsmark.

För att belysa innebörden av vad jag sålunda föreslagit i fråga om lega och köpeskilling torde jag få framlägga följande *exempel*, därvid antages, att kolonatet innehåller 15 hektar odlingsmark (med ett värde av $15 \times 50 = 750$ kronor), att full byggnadshjälp, 3,500 kronor, uttagits, att värdet av annan mark än odlingsmark jämte ståndskog utgör 1,250 kronor (därvid räknas med 25 hektar å 50 kronor¹⁾ samt att kolonist förvärvar kolonatet med äganderätt vid det 12:e årets ingång. Köpeskillingen skulle i detta exempel bli 5,500 kronor, medan legan skulle beräknas på ett belopp av 4,250 kronor. Kolonisten i fråga skulle då hava att till staten erlægga följande avgifter för kolonatet, nämligen för

- 1:a—5:e året: ingen avgift,
 - 6:e—8:e året: årligen 76 kronor 50 öre i lega,
 - 9:e—11:e året: årligen 153 kronor i lega,
 - 12:e—15:e året: årligen 198 kronor i ränta, samt
- från och med 16:e året till köpeskillingens ena hälft guldits: 264 kronor i ränta och kapitalavbetalning.

Beträffande uppbördens av lega och annuitet å köpeskilling torde vissa möjligheter böra öppnas att vid verksamhetens utövande lämpa efter förhållandena. Det torde sålunda böra få ankomma på vederbörande kolonisationsorgan att avgöra, huruvida *uppbördens av lega* skall ske genom inbetalning årligen eller i terminer under årets lopp till sagda organ eller genom uppborndsmyndigheterna i sammanhang med någon kronouppbörd. I sistnämnda hänseende torde det böra ankomma på vederbörande länsstyrelse att

¹⁾ Taxeringsvärdena å kronans skogsmarker i de fyra nordligaste överjägmästartrikten variera från 6 till 85 kronor per hektar.

efter framställning från kolonisationsorganet, ombesörja debitering, uppbörd och redovisning av lega för kolonat. *Uppbörd av ränta och kapitalavbetalning å köpeskillning* för kolonat torde som regel böra ske genom vederbörande länsstyrelse. Jag anser nämligen, att, sedan kolonist förvärvat kolonatet med äganderätt och alltså efter det kolonisationsarbetet i egentlig mening avslutats, länsstyrelsen såsom ett permanent organ torde böra i görligaste mån övertaga kvarvarande bestyr rörande statens ekonomiska och kamerala mellanhavanden med innehavaren av den utav kolonatet bildade fastigheten. I de grundläggande bestämmelserna för kolonisationsverksamheten torde emellertid i detta hänseende blott böra stadgas, att kolonist skall vara skyldig inbetala fastställda lega liksom ränta och kapitalavbetalning å köpeskillning i den ordning, som från statens sida vid upplåtelsen, respektive vid köpet, närmare bestämmes.

Sammanfattas vad jag föreslagit i nu föreliggande angelägenheter, torde följande grundstadganden rörande köpeskillning och lega för kolonat böra införas.

Då kolonat första gången upplåtes, skall kolonist för de första fem åren av upplåtelse tiden tillerkännas frihet från erläggande av lega. Under de därpå följande tre åren erlägges årlig lega, beräknad till 1.8 procent av sammanlagda beloppet av den kolonatet tilldelade odlingsmarkens i och för köpeskillningens bestämmande fastställda värde och den av kolonisten uttagna byggnadshjälpen. Under återstående del av den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, skall han erlagga en årlig lega, beräknad till 3.6 procent av nyssnämnda sammanlagda belopp.

Köpeskillningen för kolonat bestämmes med hänsyn till värdet å jord och skog samt byggnadshjälp enligt allmänna grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t. Vid kolonats upplåtande första gången skall i upplåtelsehandlingen angivas, huru köpeskillningen för kolonatet skall beräknas.

Köpeskillning för kolonat skall, då inlösen äger rum, delas i två lika stora delar, en amorteringsdel och en stående del. Å amorteringsdelen erlägges, intill dess den blivit till fullo gulden, en annuitet av 6 procent, varvid såsom ränta räknas 3.6 procent av det oguldna kapitalbeloppet av amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder sedan femton år förflutit från den dag, kolonatet först upplåtits. Intill dess amortering börjar, erlägges endast ränta efter 3.6 procent av köpeskillningens hela belopp. Därefter erlägges, jämte annuiteten å amorteringsdelen, ränta efter 3.6 procent av den stående delen, intill dess jämväl denna del till fullo inbetalts. Den stående delen skall vara gulden senast inom fem år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras. Det stände kolonisten fritt att när som helst betala köpeskillningen i dess hel-

het jämte upplupna räntor samt att göra de avbetalningar han önskar å den stående delen. Därest kolonatet till jord eller byggnader vanvårdas, eller skog å kolonatet avverkas annorledes än till husbehov eller försäljning efter utsyning, eller föreskrivna ränte- och kapitalavbetalningar icke ordentligt fullgöras, eller kolonisten underlåter att hålla åbyggnaderna brandförsäkrade, skall, därest sådant från statens sida påfordras, vad av köpeskillingen återstår oguldet jämte ränta genast vara till betalning förfallet. Detsamma skall gälla, där äganderätt till kolonatet i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från kolonisten övergår i andra fall än då kolonatet i sin helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge, eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla kolonatet oskiftat, så framt icke den nye innehavaren i vederbörlig ordning prövas lämplig att övertaga kolonatet.

Som säkerhet för oguldna delar av köpeskillingen, skall kolonist, då inlösen äger rum, avlämna med in-teckningsmedgivande försedd förbindelse, avfattad i överensstämmelse med vad ovan föreskrivits.

Kolonist skall vara skyldig att inbetala fastställda lega liksom annuitet å köpeskilling i den ordning, som från statens sida vid upplåtelsen, respektive vid köpet, närmare bestämmes.

13. Kolonatens skatteplikt.

Kolonisationskommittén har efter motivering å sid. 178 och 179 i sitt betänkande föreslagit, att kolonist under den tid han med nyttjanderätt innehade kolonatet borde åtnjuta frihet från de å kolonatets område belöpande utlagor och onera samt att dessa borde påföras den kronopark, å vilken kolonatet vore beläget. I det av kommittén framlagda lagutkastet (sid. 328 ff.) har kommittén under 16 § — i avdelningen »nyttjanderätt till kolonat» — föreslagit följande stadgande:

Kolonisations-
kommittén.

»För skatt och annan allmän tunga, som under upplåtelse-tiden belöper å kolonat, ansvarar kronan.»

Författnings-
förslag.

I några utlåtanden har ifrågasatts, att berörda frihet för kolonist att betala skatt borde gälla blott under den första arrendeperioden av femton år.

Utlåtanden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett, att den kolonisten tillförsäkrade friheten från skatt borde även med avseende på nyttjanderättshavare begränsas till den första arrendeperioden av femton år. Det syntes ej vara rätt att alltför mycket ställa en kolonist i annan ställning än en arrendator i allmänhet.

Domänstyrelsen har — under erinran att innehavare av odlingslägenheter å kronoparker i de norra länen åtnjote frihet från erläggande av på lägenheten belöpande utskylder och onera under de första femton upplåtelseåren — föreslagit, att kolonist måtte under den tid han med nyttjanderätt innehade kolonatet, dock högst femton år från kolonatets upplåtande, åtnjuta frihet från de å området belöpande utlagor och onera.

I detta sammanhang torde böra erinras om ett av statskontoret den 25 september 1923 i liknande ärende avgivet yttrande, vari styrelsen uttalat, att skattefrihet ej borde medgivas kolonister, utan torde innehavarna av kolonat böra under den första arrendetiden av femton år befrias från skyldighet att *erlägga* påförda utskylder för kolonaten genom att staten i viss ordning bestrede dessa utbetalningar.

Departements-
chefen.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad kolonisationskommittén föreslagit samt under beaktande av det nyss återgivna, från länsstyrelsen i Jämtlands län och domänstyrelsen framförda yrkandet anser jag, att kronan bör ansvara för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å kolonat under den tid, som kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, dock under högst femton år från kolonatets upplåtande. De medel, som härför erfordras, torde böra bestridas av de för kolonisationsverksamhetens bedrivande anvisade årliga anslagen, att utbetalas av vederbörande kolonisationsorgan. I de grundläggande bestämmelserna torde rörande nu berörda fråga böra stadgas,

att kronan ansvarar för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å kolonat under den tid, kolonist innehar detta med nyttjanderätt, dock under högst femton år från upplåtelsen.

14. Ifrågasatt premiering av skogsarbete.

Kolonisations-
kommittén.

Kolonisationskommittén har efter motivering å sid. 213—217 i sitt betänkande föreslagit, att staten borde genom ett särskilt premieringssystem leda utvecklingen i sådan riktning, att innehavarna av *mindre kolonat* redan från begynnelsen komme att vid sidan av jordbruksarbetet å kolonatet väsentligen ägna sig åt skogsarbete. Kommittén har i detta syfte föreslagit,

att innehavare utav kolonat av mindre typ borde tillerkännas en premie av trettio kronor för varje fullt antal av etthundra dagsverken, som han eller medlem av hans familj, som fyllt aderton år, efter uppgörelse med statens skogsförvaltning och för dess räkning utfört å kronoparken, samt en premie av tio kronor för varje fullt antal av femtio dagsverken, som något av hans minderåriga barn på samma sätt utgjort;

att samma förmån borde tillerkännas avliden kolonists stärbhus, som fortsatte att bruka kolonatet, ävensom att, där detta ej bleve fallet, av kolonisten intjänad premie utbetalades till stärbhuset;

att för fastställande av premiens storlek avräkningsbok skulle föras mellan statens skogsförvaltning och kolonisten;

att den kolonist enligt bestämmelsen i näst föregående punkt tillerkända premien borde utgå på det sätt, att, därest köp av kolonatet komme till stånd, avdrag med dess belopp gjordes å den för kolonatet bestämda köpeskillingen, men att i motsatt fall premien utbetalades kontant vid andra upplåtelseidens utgång;

att kolonist, som överträdde upplåtelsekontraktets bestämmelser och på grund därav skildes från arrendet, skulle hava förverkat all rätt till erhållande av arbetspremier;

att till kolonist, som eljest frånträdde arrendet, skulle utbetalas premiens halva belopp;

att, därest förestående förslag vunne statsmakternas godkännande, kun-
görrelse i ämnet måtte av Kungl. Maj:t utfärdas.

Beträffande innehavare av kolonat av större typ har kommittén icke ifråga-
satt dylika s. k. skogsarbetspremier.

Endast i ett fåtal yttranden har detta förslag förordats.

Yttranden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har förklarat sig intet hava att erinra
mot kommitténs förslag i denna del, varjämte *lantmåteristyrelsen* till-
styrkt skogsarbetspremier åt innehavare av ej allenast mindre utan även
större kolonat.

Å andra sidan har förslaget rönt motstånd från vissa håll.

Statskontoret har visserligen insett, att förslaget vore att förorda ur skogs-
vårdssynpunkt, men har å andra sidan — utan att framställa något direkt
yrkande — påpekat, att det lätt kunde föranleda till tvister mellan kolonisten
och skogsförvaltningen eller ledningen av kolonisationen.

Jämtlands läns landsting har funnit skogsarbetspremier vara ett maskerat
statsbidrag från statsskogarnas inkomster. Betalning för utfört arbete borde
kolonisterna erhålla enligt samma grunder som övriga arbetare på krono-
parkerna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har ansett det för kolonisationens framtida
utveckling i rätt riktning vara bäst, att kolonisterna i allmänhet så snart
som möjligt ställdes lika med ortens andra bebyggare samt betraktades och
behandlades såsom sådana. Särskilt premieringsväsende borde ej äga rum.
Länsstyrelsen avstyrkte följaktligen premier för skogsarbete.

Nationalföreningen mot emigrationen har framhållit, att man med detta
förslag kommit bra långt bort ifrån skäligen anspråk på ett naturligt för-
troende till individernas förmåga att vilja slå sig fram och försörja sig och
de sina. Föreningen avstyrkte skogsarbetspremier.

Domänstyrelsen har funnit det ej vara tilltalande, att med särskilda pre-
mier belöna en person, därför att han under vissa dagar utfört arbete, utan
att därvid toges i betraktande huru och med vilken flit, han utförde sådant
arbete. Då därjämte var och en borde vara tacksam för att han erbjödes
och tilldelades arbete, funne styrelsen för sin del inga som helst vägande
skäl tala för bifall till kommitténs förslag i denna del.

Jag finner ej anledning biträda kolonisationskommitténs förslag i denna *Departements-*
del. De av domänstyrelsen, länsstyrelsen i Jämtlands län m. fl. anförda skälen *chefen.*
mot det ifrågasatta premieringssystemet torde i stort sett vara bärande. I
det föregående har jag visserligen med styrka betonat angelägenheten av,
att kolonat endast utlägges, där tillgång till arbete finnes, och jämväl
beaktar jag betydelsen för skogsvården av att kolonister ställa sig till förfo-
gande för skogsarbete. Härför torde emellertid icke erfordras något premierings-
system; det torde ligga i kolonistens eget intresse att söka erhålla det skogs-
arbete, som finnes att tillgå. För övrigt råder icke kolonisten själv över
möjligheterna att få tillgång till dylikt arbete.

15. Skolfrågan.

Kolonisations-
kommittén.

Å sid. 235—237 i kolonisationskommitténs betänkande avhandlas frågan, huru den ungdom, som uppväxer i de av kolonaten nybildade hemmen å de vidsträckta och kommunikationsfattiga norrländska skogstrakterna, må beredas möjlighet att erhålla erforderlig skolundervisning. Härom inhämtas av betänkandet i huvudsak följande.

Vid behandlingen av frågan om kolonatens odlingsareal hade kommittén framhållit nödvändigheten av, att kolonaten förlades i grupper om minst tre, något som vore ett grundvillkor för åstadkommande av skolfrågans lösande.

Omständigheterna påkallade emellertid ett mera aktivt ingripande från statens sida beträffande frågan om skolundervisningens ordnande för kolonisternas barn. Som allmän regel gällde visserligen, att frågan om folkundervisningens ordnande vore en de olika kommunerna påvilande skyldighet. Ett undantag från denna regel kunde dock anses berättigad i de fall, då genom särskilda åtgärder utvecklingens förlopp på en ort antoge en mera språngartad karaktär. I föreliggande fall vore ett avvikande från den allmänna regeln om kommunernas skyldighet att ensamma sörja för skolundervisningens ordnande fullt berättigat. De kommuner, inom vilka kolonisation komme till stånd, erhöles icke genom densamma något större tillskott till sina skattekällor.

Kommitténs förslag i skolfrågan ginge ut på

att, då upplåtelse av kolonat medförde nödvändighet att bygga skolor med huvudsaklig uppgift att lämna kolonisternas barn undervisning, staten borde understödja anordnande av sådana skolor dels genom upplåtande av erforderlig mark, dels genom att kostnadsfritt på rot tillhandahålla det virke, som erfordrades för skolhus, möjligen behöflig lärarebostad samt skolområdets inhägnande;

att område, som sålunda upplättes, borde erhålla sådan storlek, att inom detsamma kunde anläggas planteringsland för såväl lärarepersonal som skolbarn samt anordnas lämplig lekplan;

att område upplättes att avgiftsfritt nyttjas, så länge detsamma för avsett ändamål användes;

att fråga om markupplåtelse och tilldelning av virke för byggande av skola borde vara underkastad avgörande av Kungl. Maj:t;

samt att virke till skolbyggnaders och lärarebostäders underhåll ävensom till vedbrand borde tillhandahållas vederbörande från omgivande kronopark mot de pris, som vore gängse på orten.

Yttranden.

I föreliggande fråga har *skolöverstyrelsen*, som i ärendet inhämtat yttranden från vederbörande folkskoleinspektörer, avgivit utlåtande, varav inhämtas i huvudsak följande.

Skolöverstyrelsen funne, i likhet med kommittén, det först och främst uppenbart, att vid de blivande kolonatens förläggning och gruppering stor hänsyn måste tagas till de oundgängliga konsekvenser, som komme att uppstå beträffande kolonisternas skolpliktiga barn. Till förhindrande av de svårigheter, som vore förenade med en planlös bebyggelse med hem, spridda över stora områden och därmed förenade dryga kostnaderna för stat och kommuner, vore det nödvändigt, att före upplåtande av kolonat noggranna upplysningar inhämtades i fråga om möjligheterna till skolgång för de blivande

kolonisternas barn. Då fråga bleve om upplåtande av kolonat på sådana platser, där det icke syntes förefinnas någon utsikt för att kolonistbarnen skulle kunna erhålla undervisning i redan befintlig skola, och där man alltså måste beräkna inrättande av särskild skola för detta ändamål, framträdde starkt nödvändigheten av att upplåtelsen, såsom kommittén tänkt sig, skedde *gruppvís*. Överstyrelsen ansage sig emellertid böra påpeka, att det antal kolonat, som enligt kommitténs mening borde utgöra minimum för en dylik grupp, nämligen tre, icke i något fall torde kunna, med hänsyn till det sannolika lärjungeantalet, anses tillräckligt såsom förutsättning för grundandet av en särskild skola för kolonierområdet, icke ens om denna komme att ordnas efter den mest primitiva form. Om man beräknade antalet barn i skolåldern (7—13 år) till i medeltal 2 eller 3 på varje kolonistfamilj, syntes 8 eller 10 kolonat vara det minsta, varav varje kolonigrupp borde bestå, därest lämpliga förutsättningar för en särskild skola inom kolonierområdet skulle kunna anses vara för handen.

Emellertid torde det icke vara möjligt, när det gällde att kolonisera mera avsides liggande kronoparker, att alltid sammanföra kolonaten i så stora grupper. I sådana fall måste man för tillgodoseende av de ungas undervisning uppenbarligen betjäna sig av andra och mindre kostsamma medel än upprättande av särskilda skolor för ett lärjungeantal, som måhända icke uppginge till fem- eller tiotalet, och därvid fördes tanken närmast på den anordning, som redan nu tillämpas för beredande av skolgång åt fattiga, på längre avstånd från skolor boende skolpliktiga barn inom vissa glest befolkade trakter av Norrland, nämligen *inackordering på sådana platser, där skolor funnes*. En dylik anordning, som under en stor del av året skiljde barnen från deras hem, måste dock alltid betraktas som en nödfallsutväg, och det kunde näppeligen anses önskvärt, att de förhållanden, som hittills framtvingat dess tillgripande, bleve än mera allmänna, vilket otvivelaktigt bleve en följd, om de blivande kolonaten i regeln eller ofta komme att sammanföras i så små grupper, som kommittén ifrågasatt.

Överstyrelsen anslöte sig till kommitténs förslag *om statens skyldighet att i viss mån understödja de kommuner*, vilka i anledning av kolonatupplåtelser och därav följande plikt att ombesörja skolundervisning för de nyinflyttades barn komme att få vidkännas extra kostnader.

De skolor, som med anledning av kolonisation å kronoparker komme att uppstå, borde icke — även om staten i en eller annan form skulle till deras upprättande lämna särskilt understöd — intaga någon särställning i förhållande till distriktets övriga skolväsen. Dessa skolor borde givetvis helt införlivas med det kommunala skolväsendet och sålunda närmast stå under de kommunala skolmyndigheternas inseende och förvaltning. Något annat syntes ej heller kommittén hava ifrågasatt, då den föresloge, att staten, utom att den avgiftsfritt skulle upplåta mark till kolonistskolorna, även borde bidraga till skolbyggnadernas uppförande genom att kostnadsfritt på rot tillhandahålla erforderligt virke. Nu vore emellertid, som bekant, frågan om statsbidrag till uppförande av folkskolebyggnader i allmänhet genom riks dagens beslut bragt under utredning. Därest denna utredning komme att längre fram medföra beslut om allmänna grunder för dylikt statsunderstöd, torde särskilda åtgärder för understödjande av här ifrågavarande skolbyggen icke behöva vidtagas. Men då kolonisationsfrågan måste anses vara ett tränande spörsmål, vars lösning redan nu måste på allt sätt underlättas, syntes hinder icke böra möta för att staten, intill dess eventuella allmänna grunder för statsbidrag till skolbyggnader bleve fastställda, i detta fall ingrepe stöd-

jande. Mot den form, kommittén i detta hänseende föresloge, kunde emellertid anmärkas, att den syntes vara alltför generell. Då koloniseringen otvivelaktigt komme att beröra kommuner med mycket olika ekonomiska förutsättningar, förefölle det överstyrelsen mera rättvist, att omfattningen av statens understöd prövades i varje särskilt fall. Säkerligen komme det därvid att visa sig, att staten stundom måste sträcka sitt understöd längre, än vad kommittén tänkt sig, så att det till och med kunde bli nödvändigt, att hela skolbyggnaden uppfördes på statens bekostnad.

Då det, som förut påvisats, i somliga fall, nämligen då omständigheterna nödvändiggjorde upplåtelse av mindre kolonatgrupper, måste komma att ställa sig ekonomiskt ofördelaktigt att upprätta särskilda skolor för kolonisternas barn och därför i stället inackordering måste tillgripas, uppstode frågan, huruvida icke staten även då borde ikläda sig vissa förpliktelser med hänsyn till nämnda barns undervisning. Överstyrelsen hölle före, att så borde ske, och ville i sådant hänseende åberopa, vad överstyrelsen anført dels i underdånig skrivelse den 6 november 1917 angående upphjälpande av skolväsendet i vissa glest befolkade trakter, dels tillsammans med lotsstyrelsen i underdånig skrivelse den 30 november 1921 angående lotsbarnsskolornas organisation och verksamhet jämte i samband därmed stående frågor. Vad särskilt den sistnämnda framställningen anginge, framträdde mellan inackordering av lotsbarn i sådana fall, då deras ringa antal lade praktiska hinder i vägen för inrättandet av skola, samt inackordering av nu ifrågakommande kolonistbarn en viss parallell, i det båda bleve nödvändiga på grund av anstalter, som från statens sida vidtoges för främjande av allmänna, ej enbart kommunala syftemål. De skäl, som anförts för statsingripande i det förra fallet, måste följaktligen anses tillämpliga även i fråga om det nu föreliggande. Även i detta avseende liksom beträffande understödet till uppförande av skolbyggnader torde böra gälla, att statens bidrag borde avvägas i förhållande till skoldistriktens ekonomiska bärkraft och fördensskull avgöras i varje särskilt fall, såsom jämlikt nädiga kungörelsen den 27 februari 1920 (nr 144) skedde i fråga om statsbidrag till vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens län för inackordering av skolbarn i skolhem eller enskilda hem.

Skolöverstyrelsen sammanfattade sitt anförande sålunda:

»1) Innan kolonat upplåtas böra genom vederbörande folkskoleinspektörs försorg införskaffas upplysningar, huru undervisningen av barnen inom det tilltänkta koloniområdet lämpligen må kunna ordnas.

2) I främsta rummet böra kolonat upplåtas på sådana platser, där möjlighet finnes för kolonisternas barn att begagna sig av redan befintliga skolor.

3) Därest dylik möjlighet ej förefinnes, böra kolonat sammanföras i så stora grupper — exempelvis 8 eller 10 — att verkliga förutsättningar med hänsyn till blivande lärjungeantal ej saknas för upprättande av särskild skola för koloniområdet.

4) Endast i vissa undantagsfall böra, då skola ej finnes upprättad i närheten, kolonat upplåtas i så små grupper, att barnens undervisning måste tillgodoses genom deras inackordering i skolhem eller enskilda hem på plats, där skola finnes.

5) Vid upprättande av skola för kolonistbarn bör staten, intill dess frågan om statsbidrag till folkskolebyggnader i allmänhet blivit löst, lämna understöd dels genom avgiftsfritt upplåtande av för ändamålet erforderlig mark, dels genom bidrag till skolbyggnadernas uppförande till den omfattning, som med hänsyn till vederbörande skoldistrikts ekonomiska förhållanden i varje särskilt fall prövas lämpligt och rättvist.

6) Då för kolonistbarns undervisning inackordering av ifrågavarande barn på annan ort måste tillgripas, bör staten härtill lämna bidrag i överensstämmelse med vad i fråga om statsbidrag till vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens län för inackordering av skolbarn i skolhem eller enskilda hem genom nådiga kungörelsen den 27 februari 1920 (nr 144) är föreskrivet.»

Domänstyrelsen har biträtt skolöverstyrelsens förs'ag, att statens understöd till skolors anordnande borde prövas i varje särskilt fall i förhållande till skoldistriktets ekonomiska bärkraft. I övrigt anslöte sig domänstyrelsen helt till kolonisationskommitténs förslag i skolfrågan.

Liknande synpunkter hava framhållits av Västerbottens läns landsting liksom i viss mån av Jämtlands läns landsting.

Västerbottens läns landsting har ansett, att staten även borde kunna tillhandahålla fritt virke till skolhusens och lärarebostadens *underhåll* jämte nödig vedbrand, där så erfordrades för att lindra uppoffringarna från *vissa* kommuner. Några allmängiltiga regler kunde svårligen uppställas, utan borde det ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall bevilja kommun det bidrag för sagda ändamål, som utöver vad kommittén föreslagit befunnes skäligt.

Jämtlands läns landsting har ansett, att stor hänsyn vid utläggandet av kolonat borde tagas till skolfrågan, ty eljest kunde vederbörande kommun åsamkas stora kostnader, som genom en ur denna synpunkt ändamålsenlig förläggning av kolonaten kunnat undvikas.

Av vissa yttranden har framgått, att erfarenheten från försökskolonisationen visade hän på nödvändigheten, att skolfrågan ägnades särskild uppmärksamhet.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Norrbottens läns och Västerbottens läns skogstorp* hava framhållit, att allt större svårigheter hade uppstått att få kommunerna att bygga skolhus. En del kommuner trodde nämligen, att staten skulle tvingas att bygga sådana. Då kolonister liksom andra samhällsmedlemmar erlade utskylder, kunde en sådan utveckling bliva skadlig, ty samhällets omvårdnad i detta avseende borde vara fullkomligt lika för alla. Kommunerna borde bringas därefter, att de — mot erhållande av fritt virke och fri tomt — byggde tillräckliga skolhus. Nu vore i äldre kolonier förhållandena olidliga.

Vid *möten med kolonister* under sommaren 1923 i Aronsjökullarna och den 4 januari 1925 i Boden har uttalats, att staten borde inskrida, där kommunernas ekonomiska läge därtill föranledde, för att på ett tillfredsställande sätt ordna skolfrågan för kolonisternas barn.

Landstingens norrlandskommitté har meddelat, att det funnes församlingar, som ej ansåge sig hava samma skyldighet gentemot kolonisternas barn som mot de å enskild mark boende, då det gällde att bereda vederbörande möjlighet till skolgång. Då det funnes kolonisationsområden, inom vilka antalet skolpliktiga barn uppginge till ett tjugotal och däröver, borde ett sådant betraktelsesätt ej lämnas oanmärkt, helst kolonisterna givetvis finge deltaga i de utgifter, som skolväsendet åsamkade församlingen. I de fall, då bebyggelsen å kronoparken kommit till stånd genom en större inflyttning till församlingen, kunde det måhända vara förklarligt, att de anslagsbeviljande myndigheterna i kommunen betänksamt såge på de ökade utgifter, som

därav föranleddes. Men något som helst skäl att därför helt förbise dessa nya församlingsbors krav föreläge givetvis ej, helst även de bleve skatte- dragare i kommunen. Om sålunda rent formellt intet kunde andragas, som försvarade ett sådant tillvägagångssätt, så kunde dock icke förnekas, att billigheten kunde kräva ett särskilt tillgodoseende av de kommuner, inom vilka på grund av kolonisationsarbetet utgifterna för skolväsendet bleve särskilt betungande. Landstingens norrlandskommitté biträdde kolonisationskommitténs förslag, att staten borde lämna fri tomt och fritt virke till skola och lärarebostad inom kolonisationsområdena. Vidare borde ifrågesättas, att något bidrag därutöver lämnades från staten, när utredning verkligen visade behovet av sådant och att detta behov uppkommit genom bebyggelse å kronopark.

*Bedan upp-
lätna skol-
tomter m. m.*

Jag vill erinra om, att på därom gjord framställning tomter för skolbyggen hava upplåtits å Metsekens, Aborträsklidens, Ljusåtraktens och Pite (Blåsmark) kolonisationsområden enligt Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1921, den 26 augusti 1921 och den 16 november 1923. För skolbyggen å de båda sist nämnda kolonisationsområdena beviljades jämväl fritt virke på rot. Enligt vad jag inhämtat av statens kolonisationsnämnd äro i båda dessa fall skolbyggnaderna uppförda och tagna i bruk.

Vidare må bringas i erinran, att genom beslut vid 1922 års riksdag bestämdes, att fria skoltomter skulle tillhandahållas även å vissa andra kolonisationsområden.

*Departements-
chefen.*

Jag finner de skäl behjärtansvärda, som anförts till stöd för meningen, att särskild uppmärksamhet borde ägnas åt frågan om beredande av möjlighet för kolonisternas barn att under drägliga förhållanden åtnjuta skolundervisning. Vid behandlingen av frågan om kolonaternas tilldelning av odlingsmark har jag uttalat, att vid kolonats utläggande viss hänsyn borde tagas till möjligheten att få frågan om skolgången för kolonisternas barn ordnad. Till ledning härvid torde i huvudsak kunna tjäna vad skolöverstyrelsen här om anført, varvid dock torde böra beaktas, att frågan om det antal kolonat, som bör förläggas till en och samma plats, givetvis måste påverkas av väsentligen andra omständigheter än skolfrågan. Med den organisation för kolonisationsverksamhetens omedelbara handhavande, som jag i det följande ämnar föreslå — nämligen viss decentralisation — torde ökad möjlighet ernås att härutinnan vinna ändamålsenliga anordningar. Jag förutsätter härvid, att kolonisationsorganen i hithörande fråga i vart fall samråda med vederbörande kommun.

Vidare anser jag mig kunna i huvudsak biträda förslaget om visst statligt stöd — genom markupplåtelse under nyttjanderätt från kronopark och tillhandahållande avgiftsfritt å rot av virke till skolhus och lärarebostad — för uppförande av folkskolebyggnader vid upprättande av skolor, huvudsakligen avsedda för kolonisters barn. Härvid torde kolonisationskommitténs förslag böra vinna tillämpning i huvudsak. Frågan om dylik markupplåtelse och tillhandahållande av virke torde, efter framställning och utredning

vart fall samt med hänsyn tagen till vederbörande skoldistrikts ekonomiska förhållanden, böra prövas och avgöras av Kungl. Maj:t.

Jag är icke i tillfälle att nu taga ställning till den särskilt av skolöverstyrelsen berörda frågan om eventuellt ytterligare statligt understöd åt vissa skoldistrikt i form av särskilt bidrag till skolbyggnaders uppförande och till inackordering av skolbarn i skolhem eller enskilda hem. Denna fråga torde för vidare övervägande böra överlämnas till ekklesiastikdepartementet.

I de allmänna grunderna för kolonisationsverksamheten torde beträffande skolfrågan böra stadgas,

att det må ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida och i vad mån understöd må lämnas vederbörande skoldistrikt för upprättande av skola, avsedd huvudsakligen för kolonisters barn, genom avgiftsfritt upplåtande under nyttjanderätt från kronopark av för ändamålet erforderlig mark och kostnadsfritt tillhandahållande å rot av erforderligt virke.

16. Kolonisationsarbetets organiserande.

Inom kolonisationskommittén hava **delade meningar** gjort sig gällande rörande frågan om kolonisationsarbetets organisation. Kommitténs ståndpunkt har omfattats av de fem ledamöterna Ringstrand, Hellström, Holmgren, Jonson och Grubbström. I särskilt yttrande hava ledamöterna Lundström, Wikström, Haglund och Gabrielsson anmält avvikande mening mot kommitténs förslag.

Kolonisationskommittén.

Kommittémajoriteten har å sid. 294—318 i kommitténs betänkande framhållit i huvudsak följande rörande organisationsfrågan.

Kommittémajoriteten.

Redan befintliga statsorgan vore ej tillräckliga för genomförande av de utav kommittén framlagda förslagen om kolonisation å kronoparkerna. Kolonisationsarbetet måste föregås av noggrann *planläggning*. Därvid borde omprövas sådana frågor som, i vad mån den ena eller andra kronoparken hade behov av fasta skogsarbetare; vilka möjligheter som funnes att bereda kolonisterna arbetsförtjänster; vilket behov som i ena eller andra landsändan föreläge att bereda en icke bofast befolkning egna hem m. m. Vidare krävde de fastställda *planernas slutliga utförande* ett omfattande och mångsidigt arbete, såsom områdenas kartläggning och skiftesläggning, upprättande av diknings- och vägförslag och träffande av avtal om vägbrytningens och dikningens utförande, ledning av byggnadsarbetet med alla de göromål, som vore förenade med detta arbetes utförande och övervakande, samt antagande av kolonister och bestyr med ärenden rörande statens och kolonisternas ekonomiska mellanhavanden. Kolonisationen komme alltså i såväl sin planläggning som sitt utförande att taga i anspråk inom olika områden fackutbildad personal.

Vid skärskådandet av *olika tänkbara linjer* för kolonisationsarbetets organisation ville kommittén framhålla, att, därest man utginge från kolonisationens skogligt-ekonomiska uppgift såsom den dominerande, det vore enklast att helt inpassa verksamheten i statens skogsadministration. Då kommittén emellertid ansåge, att kolonisationsarbetet ej vore blott en skogsarbetsfråga utan därjämte en social angelägenhet, borde annan organisation övervägas.

I betraktande av att det med kolonisationsfrågan närbesläktade egna-hemsväsendet sannolikt kunde komma att reformeras och med hänsyn till att vissa andra jordspörsmål ännu ej vore slutbehandlade, ville kommittén stanna vid att framlägga ett förslag till *provisorisk organisation av kronoparkskolonisationen*.

Efter att hava diskuterat olika tänkbara provisoriska organisationsformer samt sedan kommittén betonat angelägenheten av att möjligheten till erhållande av kolonat gjordes med alla till buds stående medel känd bland befolkningen, genom en av kolonisationsledningen bedriven kraftig propaganda, har kolonisationskommittén framlagt följande *förslag* rörande organisationsfrågan, nämligen

att ledningen för kolonisationsarbetet å kronoparkerna i Norrland och Dalarna organiserades provisoriskt;

att i fråga om administrationen bestämdes:

1:o) statens kolonisationsnämnd skulle utgöra det centrala organet och bestå, förutom av generaldirektören och chefen för domänstyrelsen såsom nämndens självskrivna ordförande, utav två ledamöter, av vilka en skulle vara nämndens verkställande ledamot, och två sakkunniga, som skulle vara i norrländskt jordbruk praktiskt förfarna män;

2:o) för kolonisationsnämnden utfärdades instruktion i enlighet med ett vid kommitténs betänkande fogat förslag (intaget å sid. 345—349);

3:o) stat fastställdes att gälla för kolonisationsnämnden under den tid provisoriet varade, därvid i fråga om statens uppställning hänvisades till vissa av kommittén anförda kostnadsberäkningar, slutande å ett belopp av 56,274 kronor;

4:o) de av kommunalfullmäktige eller kommunalstämma utsedda, här nedan omnämnda, ombuden skulle äga för bevisande av sammanträden rätt till rese- och traktamentsersättning enligt resereglementets femte klass att utgå av nionde huvudtitelns anslag till rese- och traktamentskostnader;

att beträffande ordningen för *upprättande av förslag till kolonisationsarbetets bedrivande* föreskrevs, att

1:o) för varje kommun, inom vilken kronoparker, å vilka kolonisation i nämnvärd omfattning kunde ifrågakomma, vore belägna, kommunalfullmäktige eller, där kommunalfullmäktige ej funnes, kommunalstämma skulle utse det antal ombud, som länsstyrelsen ägde bestämma, att i samråd med jägmästarna för de revir, på vilka inom kommunen belägna kronoparker vore fördelade, uppgöra förslag till det eller de områden å kronoparkerna, som borde upplåtas för kolonisation, samt till ungefärlig fördelning av de sålunda föreslagna områdena på kolonat av olika typer;

2:o) den på det sätt, som i föregående punkt angäves, samman-satta sockennämnden hade att inom sig utse ordförande, som skulle ombesörja, att såväl nämndens beslut som ock de häremot uttalade avvikande meningarna varda tagna till protokoll, vilket, underskrivet av nämndens samtliga ledamöter, skulle insändas till länsstyrelsen före den 1 januari varje år;

3:o) det skulle åligga länsstyrelsen att, sedan denna mottagit det

i föregående punkt omnämnda protokollet och efter hörande av vederbörande överjägmästare och hushållningssällskapets egnahemsnämnd, uppgöra förslag till kolonisationsarbetets planläggning inom länet, vilket förslag före den 1 mars varje år skulle överlämnas till statens kolonisationsnämnd;

4:o) statens kolonisationsnämnd skulle med ledning av de olika länsförslagen uppgöra ett generalförslag, som före den 1 april varje år ingåves till Kungl. Maj:t;

5:o) sedan generalförslaget blivit av Kungl. Maj:t prövat och fastställt, det skulle åligga statens kolonisationsnämnd att gå i författning om de ifrågasatta kolonisationsområdenas uppmätning, kolonats utstakande samt uppgörande av nödiga förslag till områdenas torrläggning och förseende med vägförbindelser, varefter kolonisationsnämnden med ledning av dessa förslag hade att uppgöra och på tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till Kungl. Maj:t ingiva de kostnadsberäkningar, vilka erfordrades för äskande av nödiga anslag, bärande denna kolonisationsnämndens framställning även innehålla förslag om det antal kolonat utöver de på marken utstakade, som det borde vara medgivet att till hugade sökande upplåta;

att verkställigheten av de beslut, som Kungl. Maj:t och riksdagen med anledning av kolonisationsförslagen komme att fatta, skulle åligga statens kolonisationsnämnd, vilken för detta ändamål skulle äga att genom domänstyrelsen, i den mån denna funne sådant lämpligen kunna ske, påkalla biträde av den under styrelsen sorterande personalen;

att, intill dess kommitténs ovanstående förslag till organiserande av ledningen för kolonisationsarbetet blivit slutligen prövat, det skulle åligga statens kolonisationsnämnd ej mindre att fullgöra de redan påbörjade arbetena med kolonats ordnande än även uppgöra förslag till fortsatta kolonisationsarbeten, bärande nämnden vid fullgörande av detta sistnämnda uppdrag samråda med vederbörande revirförvaltare och över de därefter upprättade preliminära förslagen begära vederbörande länsstyrelses uttalande;

att kartor och handlingar rörande inventeringen av odlingsmarker å kronoparker borde överlämnas till kolonisationsnämnden att av densamma till vidare förvaras.

I det av kommittén (å sid. 328 ff. i betänkandet) framlagda lagutkastet har under 3 § föreslagits följande stadgande i organisationsfrågan: Författnings-
förslag.

»För handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker skall finnas en kolonisationsnämnd.

Föreskrifter om kolonisationsnämndens sammansättning och verksamhet meddelas av Konungen.»

Vidare har kommittén under 27 § föreslagit:

»Talan mot kolonisationsnämndens beslut i fråga rörande upplåtelse eller inlösen av kolonat må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.»

Av det utav herrar Lundström m. fl. avgivna särskilda yttrandet (intaget å sid. 354—372 i kommittébetänkandet) inhämtas — utöver vad jag förut meddelat vid byggnads- och odlingsfrågornas behandling — i huvudsak följande. Reservation
inom koloni-
sationskom-
mittén.

Med upplåtande av kolonat avsåges att skapa *jordbruksfastigheter* med eller utan annat förvärvsarbete. Ledningen av kolonisationsarbetet, vilken hittills handhafs av enbart skogsstatstjänstemän, måste mera än förut inriktas på att främja jordbruksproduktionen. Om produktionsfrågan ställdes i förgrunden, borde ledningen besitta jordbrukstekniska kvalifikationer.

Om — såsom reservanterna hade ifrågasatt — den statliga byggnadsverksamheten upphörde, bleve kolonisationen å kronoparkerna *en vanlig egnahemsfråga*. Härför hade staten redan ett speciellt organ, som borde övertaga även denna gren av verksamheten.

Mot kommittémajoritetens förslag att förlägga ledningen till *statens kolonisationsnämnd* kunde anföras, att detta bleve liktydigt med en av skogsmän ledd verksamhet, väsentligen beroende av skogsstatens syn på kolonisationsfrågan, att verksamhetens centraliserande till Stockholm bleve en tungrodd och dyrbar apparat samt att man därigenom finge två statliga organisationer — kolonisationsnämnden och egnahemsbyrån i jordbruksdepartementet — med likartade funktioner.

Av olika skäl vore det lämpligast, att handhavandet av kolonisationen å kronoparkerna i landets nordliga delar anförtroddes åt det organ, som i övrigt hade ledningen av den statsbefrämjade egnahemsbildningen. *Jordbruksdepartementets egnahemsavdelning* borde vara det centrala organet och hushållningssällskapens *egnahemsnämnder* lokalorgan jämväl beträffande kronoparkskolonisationen. Häri genom vunnos enhetlighet i arbetet, besparingar, ökat beaktande av hembildnings- och livsmedelsproduktionssynpunkterna, större säkerhet för utväljande av kolonister med nödiga kvalifikationer, bättre tillgång för kolonisterna att genom hushållningssällskapens konsulenter erhålla råd och hjälp m. fl. andra fördelar.

Rörande verksamhetens *planläggning* anslöte sig reservanterna till förslaget om sockennämnder. Det av dessa nämnder uppgjorda förslaget till visst kolonisationsföretag borde insändas till länets egnahemsnämnd. Då frågan gällde kolonisation å kronoparker, borde vederbörande överjägmästare vara självskriven ledamot av egnahemsnämnden. Det borde vara egnahemsnämnden obetaget att själv föreslå upplåtelser. Förslagen om upplåtelser, sammanställda av egnahemsnämnden, skulle översändas till jordbruksdepartementet.

Innan ärendet förelades riksdagen, måste planer föreligga över områdets styckning och torrläggning samt rörande erforderliga vägar jämte kostnadsberäkning. Vid uppgörandet av dessa planer borde i görligaste mån lokala tjänstemän användas, såsom vid upprättande av stycknings- och avdikningsplaner lantmätare och lantbruksingenjör samt beträffande stakning av vägar revirförvaltaren. Genom remisser från jordbruksdepartementet till ämbetsverken erhöles granskning av planerna.

Arbetenas utförande borde, när det i fråga om statlig verksamhet ej gällde annat än upptagande av huvudgravar och byggande av vägar, kunna uppdragas åt lokala tjänstemän, revirförvaltarna. De medel, som beviljades för utförande av dikningar och väganläggningar, borde ställas till domänverkets förfogande, medan övriga anslag fördelades genom egnahemsbyråns försorg. Domänförvaltningen borde dessutom ombesörja all utstämpling av virke och allt anvisande av bränsle, såsom hittills varit fallet.

Detta förslag innebure alltså i fråga om verkställigheten en väsentlig *decentralisation*. En på antytt sätt av lokala myndigheter ledd kolonisationsverksamhet skulle smidigare anpassa sig efter förhållandena i orten, än om arbetet skulle ledas från Stockholm, och enligt reservanternas förslag komme ett intimt samarbete till stånd mellan jordbruks- och skogstjänstemännen.

Reservanterna beräknade *kostnaderna* för den av dem föreslagna organisationen till sammanlagt ca 22,000 kronor årligen, därav omkring 9,000 kronor för viss förstärkning av egnahemsbyrån i jordbruksdepartementet samt 13,000 kronor för ledsledningen.

Enligt reservanternas förslag borde alltså något *särskilt organ ej inrättas* för kolonisationsverksamheten å kronoparker i Norrland och Dalarna, utan ledningen därav torde böra anförtros åt samma organ, som handhade statens egnahemsverksamhet i allmänhet.

Frågan om kolonisationsverksamhetens organiserande har tilldragit sig stor uppmärksamhet i de över kolonisationskommitténs betänkande avgivna yttrandena. Emellertid hava därvid mycket skiftande meningar kommit till uttryck.

Yttranden.

Blott från ett fatal håll har *full anslutning givits till kommittémajoritetens förslag*. Lantbruksakademien har helt instämt i majoritetens uttalanden, varjämte jämväl länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrkt ifrågasvarande förslag oförändrat, dock under betonande av, att detta endast borde vara en provisorisk lösning av organisationsfrågan och att starka länsorgan snart måste skapas.

Lantbruksakademien har ansett, att genom majoritetens förslag det egentliga kolonisationsintresset bleve mera direkt och allsidigt tillgodosett, än om reservanternas förslag godkändes. I verksamheten komme att till mycket stor del ingå direkta statsarbeten. Speciellt krävde husbygget en genomförd organisation med centrala uppköp av material och disponerande av arbetsbesparande maskiner. Det vore tvivelaktigt, om egnahemsorganen vore skickade att i vidsträckt omfattning verkställa upphandling samt bedriva byggnads- och annan verksamhet för statens räkning. Kolonisationsnämnden hade redan förvärvat erfarenhet och vana inom hela verksamhetsområdet. Då nämnden ej droge dryga kostnader för egen del, vore det lyckligast, att den finge tillsvidare och intill dess frågan om de jordpolitiska ärendenas offentliga behandling blivit definitivt löst bibehållas vid det arbete, för vars bedrivande den inrättats.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har — under uttalande av att kolonisationen å kronoparkerna åtminstone inom sagda län borde inskränkas att motsvara fyllandet av skogsstatens behov av arbetskraft — framhållit, att starka skäl föreläge att förordna en organisation i fastare samband med statens domändeförvaltning. Så mycket arbete skulle ske genom eller tillsammans med revirpersonalen, att det verkställande kolonisationsorganet måste vara konstruerat för god samverkan med denna personal. Ehuru ett alternativ vore att helt inflytta kolonisationsledningen i domändeförvaltningen, hade det dock sina stora fördelar, att, innan linjerna ytterligare klarnat, låta ledningen ligga hos ett provisoriskt organ. Mot reservanternas förslag framhöles, att detta helt avkopplade länsstyrelserna från kolonisationsfrågornas behandling, vilket vore stridande mot länets intresse. Vid övervägande av skälen för olika lösningar tillstyrkte länsstyrelsen slutligen, att kolonisationskommitténs förslag följdes, dock med uttryckligt betonande av dess provisoriska karaktär. Det vore nödvändigt, att starka länsorgan snart skapades i de nordligaste länen för en slutlig lösning av kolonisations- och egnahemsfrågorna.

Vidare har *kommittémajoritetens organisationsförslag i det väsentliga förordats* av landstingens norrlandskommitté liksom i uttalanden från kolonister, varvid emellertid därjämte framstälts det önskemålet, att kolonister liksom jordbrukssakkunskapen bereddes representantskap inom kolonisationsledningen.

Landstingets norrlandskommitté har uttalat, att kolonisationsarbetet borde provisoriskt läggas i händerna på ett särskilt organ, intimt samarbetande med skogsförvaltningen och ortsmyndigheterna. Därest särskild organisation komme att inrättas för handläggning av sociala jordfrågor, borde provisoriet upptagas i denna. Domänstyrelsens chef borde vara självskriven ledamot av den nämnd, som hade att behandla frågor om jordupplåtelse från kronoparkerna. Ett framträdande önskemål vore, att kolonisterna bleve där representerade. Såväl praktisk erfarenhet i jordbruk som agronomisk sakkunskap borde även beredas rum. En särskild, avlönad man borde anställas såsom verkställande ledamot och handhavare av den dagliga förvaltningen. Kostnaden för en sådan provisorisk organisation borde kunna stanna inom måttliga gränser.

Ett i *Boden den 4 januari 1925 mellan kolonister avhållet möte* har uttalat sig för, att en särskild nämnd för ledande av kolonisationsarbetet borde åstadkommas, eventuellt med underlydande lokala länsnämnder. I dessa nämnder borde även kolonisterna erhålla representation. Kolonisationsarbetet borde ej läggas under domänstyrelsen.

Liknande synpunkter hava framförts från andra möten mellan kolonister.

En *mellanställning mellan kommittémajoritetens och reservanternas ståndpunkt* har intagits av länsstyrelsen i Jämtlands län (i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Widén), som beträffande den centrala organisationen biträtt majoritetens och i fråga om den lokala organisationen minoritetens förslag, varjämte nationalföreningen mot emigrationen förordat bibehållande av statens kolonisationsnämnd som centralmyndighet men ifrågasatt anlåtande av den lokala skogsstatspersonalen för kolonisationsarbetets realiserande ute i orterna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har (1922) betonat, att en alltför formell behandling av kolonisationsärendena borde undvikas. Det centrala handhavandet borde därför ej förläggas till något ämbetsverk. Domänstyrelsen borde dessutom ej kunna förordas som centralorgan för kolonisationen, ty huvudvikten måste läggas på jordbrukssynpunkterna, och kolonisationsarbetet finge ej ledas efter skogliga synpunkter. Det låge därjämte en stor risk uti att sammankoppla för många, delvis mer eller mindre heterogena, viktiga frågor hos ett stort ämbetsverk, i all synnerhet om det hade till huvuduppgift att på visst område driva affärsmässig förvaltning.

Ehuru länsstyrelsen, i fråga om de huvudsakliga synpunkterna på organisationsfrågan, anslöte sig till reservanternas, avstyrkte länsstyrelsen dock den centrala ledningens förläggande till jordbruksdepartementets egnahemsbyrå, något som skulle bli tungt och oförmånligt för arbetet därstädes.

Länsstyrelsen hade intet att erinra mot, att kolonisationsnämnden provisoriskt omhändertog ledningen. Hittills hade denna anordning visat sig gagnelig. Emellertid kunde nämndens organisation förenklas — genom borttagande ur förslaget av representanterna för det norrländska jordbruket

och av byggnadsteknikern — särskilt om den lokala verkställigheten överlämnades till egnahemsnämnderna.

Jag skall senare återkomma till vad länsstyrelsen i Jämtlands län uttalat rörande den lokala organisationen.

Nationalföreningen mot emigrationen har funnit kolonisationskommitténs organisationsplan oformlig. Grundfelet vore, att handläggningen av varje kolonisationsärende berodde av icke mindre än sju olika myndigheter eller myndighetspersoner, utan tillräckligt fast organisatoriskt samband med varandra. Det torde vara svårt att uttänka eu på samma gång mera tung och ineffektiv handläggning av ett kolonisationsärende.

Den fasta utgångspunkten för organisationen borde vara en ledande och sammanhållande, verkställande personlig kraft inom ett centralt kolonisationsorgan. Som sådant hade kommittén med goda skäl för sin mening tänkt sig tillsvidare den kolonisationsnämnd, som redan funnes. Hos nämnden och närmast genom dess verkställande kraft borde varje kolonisationsplan få sin slutliga form, efter förberedelser genom och i samråd med den lokala skogsstatspersonalen m. fl.

Realiserandet av en fastställd kolonisationsplan kunde läggas i händerna på skogsstatspersonalen. Bestämmelser borde utfärdas, som fastslog dennas skyldighet att deltaga i kolonisationsarbetet. Härigenom minskades kostnaderna och skapades den nödvändiga atmosfären av förtroende mellan denna personal och kolonisterna.

Lantmäteristyrelsen och domänstyrelsen hava tagit till orda för *kolonisationsverksamhetens liggande under domänstyrelsen*, varjämte statskontoret ifrågasatt övervägande av dylik anordning.

Enligt *lantmäteristyrelsen* framträdde sambandet mellan statens skogsförvaltning och kolonisationen å statsskogarna så intimt för att ej säga oupplösligt, att ledningen borde läggas till domänstyrelsen, inom vilken en byrå på extra stat borde för ändamålet inrättas. Ätminstone vid ärenden av större vikt rörande kolonisationen borde domänstyrelsen beredas tillgång till en i norrländskt jordbruk förfaren man, med uppgift, bland annat, att noga övervaka, att endast fullt lämpliga områden komme till användning till kolonat.

Domänstyrelsen har betonat, att — på grund av den för kronoparks-kolonisationen avsedda odlingsjordens belägenhet i huvudsak på avlägsna orter i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker med jämförelsevis ogynnsamma betingelser för jordbruksdrift — den nu ifrågasatta kolonisationen måste bedrivas under andra förutsättningar och synpunkter än dem, som lades till grund för den statligt understödda kolonisationen å andra, för jordbruksdrift gynnsammare belägna marker.

Både planläggandet och bedrivandet av kolonisationsverksamheten å kronoparkerna i de norra delarna av landet måste ske i intimt samband med skogsskötseln och dennas utveckling. Kolonaten måste förläggas till sådana kronoparker, å vilka under normala förhållanden arbetsförtjänst i erforderlig myckenhet kunde beredas kolonisterna. Områdenas uppmätning och kartläggning samt fördelning i kolonat, upptagande av avlopps- och huvuddiken, anordnande av vägar m. m. borde utföras och ledas av skogs- och lantmäteritjänstemän. Till sådana arbeten som byggnadsvirkets avverkning och framforsling samt försäkring vore skogstjänstemännen lämpligast. Förbi-

såges allt detta och lämnades kolonatupplåtelse i mån som odlingsmark funnes, kunde svåra sociala missförhållanden i en ej långt avlägsen framtid uppstå.

Verksamheten för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna borde stå under ledning av domänstyrelsen, varigenom även kostnaderna skulle kunna väsentligt nedbringas.

Styrelsen hyste i övrigt tvivel om, att den långt drivna centralisation, som för närvarande vore genomförd i kolonisationsnämndens arbete, skulle kunna bestå vid dettas fullgörande i föreslagen ökad omfattning. Den förmodan låge nära till hands, att nämnden så småningom sökte på revirpersonalen avlasta arbete i allt större utsträckning.

Än mindre kunde styrelsen förorda reservanternas förslag, enär detta i än högre grad än majoritetens förutsatte ständiga remisser och utlåtanden från skilda myndigheter samt ville underordna skogsstatspersonalen halvofficiella länsorgan och kommunala nämnder.

Icke heller vore det lämpligt, att nu ifrågavarande kolonisation med dess säregna natur inordnades i en eventuell tillskapad särskild centralorganisation för jordfrågor, utan torde kronoparkskolonisationen i Norrland och Dalarna böra ställas under domänstyrelsens ledning.

Statskontoret har gjort gällande, att, därest de skogliga synpunkterna ansåges böra givas företräde framför önskemålet att bilda bärkraftiga jordbruk, förslaget att förlägga den centrala ledningen av arbetet till domänstyrelsen borde tagas under förnyat övervägande.

Reservanternas förslag oförändrat har förordats i ett ganska stort antal yttranden, såsom av lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Jämtlands län (i yttrande 1924 av landshövdingen Linnér), Västerbottens läns landsting, Jämtlands läns landsting och hushållningssällskapets förvaltningsutskott i sagda län, Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott med instämmande av länsstyrelsen i sagda län, Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott samt svenska mosskulturföreningen.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att det intensiva skogsbruket i Norrland vore i hög grad beroende av jordbrukets kraftiga utveckling därstädes. Kolonisationen tedde sig närmast som en livsmedelsproduktionsfråga. Jordbruket å kolonaten borde från början inriktas med tanke på bästa möjliga ekonomiska utbyte. Kolonisterna borde ej lämnas åt sitt öde i fråga om jordbrukets skötsel. Styrelsen delade till fullo reservanternas uppfattning, att jordbruksmyndigheterna borde hava ett dominerande inflytande på kolonisationens fortsatta bedrivande. Kronoparkskolonisationen i Norrland vore till sin väsensart icke skild från den övriga egnahemsbildningen i Norrland. Ur statsekonomisk synpunkt vore båda lika viktiga, och ur jordbrukssynpunkt vore beroendet av arbetsförtjänst lika stort i de två fallen. Kronoparkskolonisationen borde betraktas såsom en ren egnahemsfråga och borde handhavas av de organ, staten skapat för främjande av detta ändamål, varigenom även undvekes inrättande av en ny organisation.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har (1924) förmenat, att i avseende å Jämtlands län, där kolonisationen på kronoparkerna icke kunde få någon avsevärd betydelse, egnahemsnämnden — förstärkt med överjägmästaren — vore det bästa lokalorganet. Därigenom komme hela ledningen av arbetet med nybildning av jordbruk inom länet att sammanhållas, varjämte kändedomen om de olika orternas möjligheter och om sökandenas personliga förutsätt-

ningar komme bäst till sin rätt. Anknytning vunnes ock till hushållningssällskapet, och dess sakkunniga personal komme att utan svårighet stå till kolonisationsarbetets förfogande. I fråga om centralorganet borde ledningen förläggas till jordbruksdepartementets egnahemsavdelning, som utan svårighet borde kunna, i den mån det erfordrades, förstärkas med hittills vunnna erfarenhet beträffande kronoparkskolonisationen. Vore det fråga åter om egentlig skogsarbetarekolonisation, torde dock domänstyrelsen böra vara centralmyndighet.

Västerbottens läns landsting har uttalat den uppfattning, att kolonisationen med all sannolikhet betjänades bäst av att handhavas och ledas av samma organ, som ombesörjde andra grenar av egnahemsverksamheten. Landstinget ställde sig principiellt på samma ståndpunkt som reservanterna, vilka för sin mening anfört övertygande skäl.

Jämtlands läns landsting har, under instämmande från *hushållningssällskapets i länet förvaltningsutskott*, givit sin anslutning till reservationen samt uttalat, att den förtroendefulla samverkan mellan skogstjänstemännen och egnahemsnämnderna, som utgjorde en förutsättning för ett gott resultat, lätt torde kunna anordnas. Statens centrala organ inom jordbruksdepartementet för egnahemsväsendet vore väl skickat för kolonisationsarbetets planmässiga ledning. Av stor betydelse vore, att egnahemskonsulenterna inom de olika länen medverkade vid odlingsplaners uppgörande och byggnadsplatsernas bestämmande.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har, under instämmande av *länsstyrelsen* i sagda län, bestämt hävdad den uppfattningen, att endast ett centralorgan borde finnas för ledningen av kolonisations- och egnahemsarbetet. Då ordningen för övervakandet av kolonisationen å enskild mark ej givit erfarenheter, som gäve vid handen, att denna vore olämplig, vore förslaget om ett nytt centralorgan för kolonisationen ej särskilt starkt motiverat. Emellertid avhänge resultatet av en mängd detaljer, som det tillkomme de lokala organen att reda ut, vilka detaljer kolonisationskommittén syntes i allför stor utsträckning hava tilltrött centralledningen att kunna handhava direkt.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hade tilltalats av de utav reservanterna uttalade åsikter. Genom att lägga centralledningen till samma organ, som handhade statens allmänna egnahemsverksamhet, skulle administrationen betydligt förenklas och omkostnaderna minskas, på samma gång handhavandet ingalunda behövde bliva sämre, utan snarare tvärtom, och de med rörelsen avsedda ändamål skulle bli va väl tillgodosedda.

Svenska mosskulturforeningen har funnit det av reservanterna framlagda förslaget synnerligen behjärtansvärt, i all synnerhet som härigenom jordbruksintresset i högre grad än enligt kommittémajoritetens förslag kunde komma att göra sig gällande vid bildandet av kolonat, vilkas bärighet i hög grad vore avhängiga av, att verkliga jordbrukskrav bleve tillgodosedda.

Vidare har *anslutning i huvudsak, ehuru med framläggande av vissa tillägsyrkanden, givits åt reservanternas förslag* från Norrbottens läns landsting, Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och länsstyrelsen i Västerbottens län (i yttrande 1922 av dåvarande landshövdingen Schotte), vilka emellertid därjämte betonat nödvändigheten av, att landshövdingen bereddes plats inom de erforderliga länsorganen, samt varnat för ledningens förläggande till Stockholm, från Västerbottens läns hushållnings-

sällskaps förvaltningsutskott, som ifrågasatt, att domänstyrelsen borde beredas visst inflytande på handläggningen inom jordbruksdepartementets egnahemsbyrå av kolonisationsärenden, ävensom från representanter för Piteå älvdals skogstorpäreförening, vilka ifrågasatt, att kolonisterna borde få representant-skap i organisationen.

Enligt *Norrbottens läns landsting* borde verksamheten handhas av ett ej alltför dyrbart länsorgan, således ej under några förhållanden av ett i Stockholm stationerat ämbetsverk. Under anslutning i huvudsak till det i reservationen framlagda organisationsförslaget, ville dock landstinget uttala sig för, att landshövdingen liksom överjägmästaren finge deltaga i arbetet.

Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har framhållit, att det under alla förhållanden vore olämpligt att hava ledningen förlagd till Stockholm. Organisationen borde byggas på *starka länsorgan*, där länsstyrelsen, hushållningssällskapets egnahemsnämnd och domänverkets representanter bringades att samverka. Länsstyrelsen borde ej avkopplas, ty dit framfördes i främsta rummet kraven på mark och där funnes den bästa översikten rörande behoven.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har (1922) anslutit sig till de synpunkter, som framförts av reservanterna. Organisationen borde anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med deras förslag, dock med följande ändringar. Landshövdingen (länsstyrelsen) borde hava inflytande på kolonisationsärendenas lokala handläggning. Ett så viktigt område av länets utveckling som kolonisationen finge ej ställas helt fristående från länets högsta myndighet. Till landshövdingen — åtminstone i övre Norrland — vände sig befolkningen med sina bekymmer av skilda slag; landshövdingen vore också den, som bäst kunde sammanföra de olika krafterna inom ett län till samverkan för en enhetlig uppgift. Sedan äldre tider hade länsstyrelserna i de båda nordligaste länen haft befattning med nybyggesverksamhet och andra jordupplåtelsefrågor. Landshövdingen (länsstyrelsen) borde rimligen också tillerkännas viss befattning med avseende å kronoparkskolonisationen. Landshövdingen — vid förfall eller vakans för honom, av länsstyrelsen utsedd avdelningschef — borde äga att närvara i egnahemsnämnd, när frågor föreläge rörande kolonisationen, varjämte han skulle äga att yttra sig över årsförslagen för kolonisation å kronoparker inom länet. I län, där flera överjägmästaredistrikt funnes, borde den överjägmästare, som vore bosatt i eller närmast residensstaden äga att — där ej domänstyrelsen annorlunda förordnade — deltaga i egnahemsnämndens nu berörda verksamhet. Vidare borde representant för domänstyrelsen — utsedd av styrelsen — äga deltaga i egnahemsavdelningens i jordbruksdepartementet behandling av ärenden rörande kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anslutit sig till reservanternas ståndpunkt samt har ej kunnat biträda annat förslag, än att egnahemsnämnderna skulle såsom länsorgan leda kolonisationen. Då kolonisterna i stor utsträckning vore beroende av arbetstillfällena å kronoparkerna och för att förebygga slitningar, torde domänstyrelsen böra beredas inflytande på den centrala ledningen av kolonisationsarbetet genom att jordbruksdepartementets egnahemsavdelning rörande hithörande frågor förstärktes med representant för domänstyrelsen.

Såsom nyss meddelats, har *länsstyrelsen i Jämtlands län* (i sitt yttrande 1922) anslutit sig till majoritetens förslag i fråga om centralledningen men

biträtt reservationen beträffande lokalorganisationen, dock under framhållande av, bland annat, att landshövdingen borde beredas plats i egnehemsnämnderna vid handläggningen av frågor rörande kolonisationen å kronoparkerna.

Sålunda har sagda länstyrelse framhållit, att kolonisationen borde ställas i närmaste samband med den verksamhet för jordbrukets utveckling, som eljest bedrevs inom ett län. Hushållningssällskapets och egnehemsnämndens jordbrukstekniska biträden borde vid kolonisationens genomförande anlitas i så stor omfattning som möjligt. Ett intimt samarbete måste dock äga rum med revirförvaltaren, liksom skogsstatens tjänstemäns medverkan vid väganläggningar och dikesplaners uppgörande borde vara av stort värde. Överlåtande åt egnehemsnämnderna av kolonisationsarbetet torde kräva ett ökat anslag åt dem i form av vissa belopp i förhållande till igångsatta kolonisationsföretag.

I detta sammanhang torde böra framhållas, att *riksdagens revisorer* i sin berättelse för första halvåret 1923 ifrågasatt, att kolonisationsnämndens *förvaltning förlades till lämplig plats i Norrland*. Revisorerna hölle före, att härigenom tillsynen över kolonisationsområdena skulle underlättas och möjlighet öppnas att med mindre omgång, hinder och dröjsmål än hittills lämna kolonisterna besked i deras angelägenheter. Likaså har *Jämtlands läns hushållningssällskaps egnehemsnämnd* betonat lämpligheten av, att organisationen för kolonisationsverksamheten förlades inom Norrland och icke i huvudstaden.

Socialstyrelsen har beträffande organisationsfrågan tagit till orda för upp rättandet av en stark centralmyndighet för handläggning av statens allmänna jordpolitiska verksamhet.

Socialstyrelsen lade nämligen huvudvikten på, att den statliga kolonisationsrörelsen gäves en sådan organisation, att den hade möjlighet att motsvara de egendomslösa jordbrukssönernas och lantarbetarnas stora antal och kunde kvarhålla en stor del av de goda element, som eljest utvandrade. För vinnande av stora resultat på området erfordrades en centralmyndighet med stark ställning, som möjliggjorde positivt handlande och verklig ledning av de lokala organ, vilka därför måste direkt underordnas centralmyndigheten. Frågan borde inordnas inom ramen av statens allmänna jordpolitik och borde sålunda ej enbart betraktas som en kronoparksfråga utan ställas i samband med egnehemsbildningen på enskild jord. Man torde dock ej i längden kunna stanna vid att blott skapa ett fåtal nya skogsarbetarebostäder å kronoparkerna, utan måste ånyo taga upp det större jordproblemet, och då torde man knappast kunna undgå att finna det olämpligt att hava i organisatoriskt avseende avskilt kronoparkerna såsom ett ur kolonisations-synpunkt i viss mån fridlyst område.

I detta sammanhang torde böra anmälas ett av *statens kolonisationsnämnd* den 29 november 1924 avgivet utlåtande, i vilket jämväl organisationsfrågan behandlas. Utlåtandet avgavs med anledning därav, att jag den 5 november 1924 anmodat nämnden att inkomma med yttrande rörande viss

Viss förberedande undersökning om möjligheten att öve flytta kolonisations-

nens hand-
havandens
från statens
kolonisations-
nämnd till
andra organ.

ifrågasatt omläggning av försökskolonisationen, därvid nämnden, bland annat, skulle överväga, huruvida och i så fall i vilken omfattning åt kolonisationsnämnden redan givna uppdrag borde överflyttas på de lokala organisationer, åt vilka fortsatta kolonisationsförsök eventuellt kunde bliva anförtrodda, samt huruvida därefter kvarstående del av kolonisationsnämndens nuvarande uppgifter torde av nämnden bibehållas eller lämpligen kunde överflyttas å annan myndighet, exempelvis domänstyrelsen.

I sagda utlåtande har kolonisationsnämnden, bland annat, lämnat redogörelse för den nuvarande organisatoriska ordningen vid försökskolonisationen. Under framhållande av att en huvudprincip för verksamheten varit åstadkommande av god samverkan mellan kolonisationen och skogsförvaltningen har nämnden fäst uppmärksamheten vid, att *det praktiska utförandet av kolonisationsarbetet allt mer överlämnats till skogsförvaltningen.*

Domänver-
kets nuva-
rande befatt-
ning med
försökskolo-
nisationen.

I de flesta fall hade yttrande inhämtats från revirförvaltaren angående planerade kolonisationsföretag. Redan från sitt tillsättande hade kolonisationsnämnden i betydande omfattning anlitat vederbörande kronojägare för ledande och övervakande av arbeten inom sådana områden, där statlig byggnadsverksamhet ej bedreves och där nämnden alltså ej för dylik verksamhet anställt särskild personal. Numera hade domänstyrelsen ställt skogspersonalen till nämndens förfogande för ledande och övervakande av kolonisationsarbetet. Kolonisationsverksamheten hade helt och hållet överlämnats till skogsförvaltningen i den mån den statliga byggnadsverksamheten inom ett område hade avslutats. I ett av *domänstyrelsen den 28 juli 1923 utfärdat cirkulär angående samarbete emellan reviren och statens kolonisationsnämnd* hade styrelsen sålunda förordnat, bland annat, att det åläge vederbörande jägmästare att med anlitan av honom underordnad personal beträffande sådana kolonisationsområden, vid vilka särskild byggmästare ej anställdes, låta utföra av kolonisationsnämnden angivna arbeten. Revirpersonalens arbete skulle enligt cirkuläret omfatta

- a) kontroll såväl över självbyggande kolonisters byggnadsverksamhet som ock över de kompletteringsarbeten, som åläge kolonister å statsbyggda kolonat;
- b) kontroll och tillsyn över av nämnden i lager upplagda materialier;
- c) utlämnande av dylika materialier till kolonister;
- d) omhändertagande av sådana nämnden tillhöriga maskiner och redskap, som tilläventyrs kunde finnas inom kolonisationsområdet;
- e) bortsättande, ledande, kontrollerande och likviderande av beslutade väg- och dikningsarbeten ävensom avverknings-, drivnings- och sågningsarbeten;
- f) utbetalande av byggnads- och odlingsbidrag till självbyggande kolonister;
- g) avsyning av slutförda byggnadsarbeten; samt
- h) övervakande av att kolonisterna i behörig ordning brandförsäkrade åbyggnaderna å kolonaten.

Övergång till
nya former
för fortsatt
kolonisation.

Vidare har kolonisationsnämnden meddelat, att den städse betraktat sig som en tillfällig institution och att *fortsatt försökskolonisation borde utan större organisatoriska svårigheter kunna ordnas på annat sätt.* Emellertid har nämnden ansett, att kolonisationen av de norrländska kronoparkerna ej kunde utan stora olägenheter organiseras annat än i nära förbindelse till

statens skogsförvaltning. För en tilltänkt decentralisation vore, enligt nämnden, kolonisationskommitténs organisationsförslag att förorda.

Kommitténs förslag om sockennämnder, samrådande med skogsstatspersonalen och länsstyrelsen, såsom lokala organ för verksamhetens *planläggning* utginge från den nödvändiga principen om samförstånd med skogsförvaltningen samt garanterade, att frågans sociala sida tillgodosåges. För alla *verkställighetsåtgärder* skulle den i revir och bevakningstrakter tätt förgrenade skogsstatspersonalen anlitas, något som skulle ställa sig högst avsevärt billigare för staten än en eventuell anordning, därvid särskilda länsnämnder med egen personal anförtroddes uppdraget.

Även med långt driven decentralisation kunde central ledning ej helt undvaras. Denna hade för framtiden sin naturliga plats hos *domänstyrelsen*.

Beträffande den *pågående verksamheten* har kolonisationsnämnden uttalat, att även denna borde vid eventuell omläggning helt överföras till domänstyrelsen och dess förvaltande personal.

Det torde ej låta sig göra att överflytta vissa delar på en myndighet, under det att det övriga behölles under nämndens förvaltning. Då en betydande del av den nuvarande verksamheten anknöte sig till utförande i statlig regi av byggnadsverksamhet, torde nya länsorgan ej kunna påtaga sig ifrågavarande arbete, utan att de sammansattes på enahanda sätt, som den nuvarande kolonisationsnämnden, och i orterna finge till sitt förfogande vissa funktionärer. För överflyttande helt och hållet till domänverket av nämndens befattning med pågående försökskolonisation mötte intet hinder. Med hänsyn till det stora antal ännu ej avslutade arbetsavtal, som nämnden ingått angående byggnads- och dikesarbeten m. m., vore dock en kortare övergångstid önskvärd. Överflyttandet av verksamheten från nämnden torde därför lämpligen böra ske den 1 juli 1926.

Den pågående försökskolonisationens överflyttning från kolonisationsnämnden till annat organ.

I ett av *domänstyrelsen* den 3 december 1924 i ärendet avgivet infortrat yttrande har styrelsen, under erinran att det huvudsakliga arbetet med försökskolonisationen i orterna redan ombestyrdes och kontrollerades av skogsstatspersonalen, förklarat sig ej finna hinder föreligga, att den hittillsvarande kolonisationsverksamheten helt överfördes på domänverket.

Särskilt vore sådant överförande påkallat, om domänverket erhöle uppdrag att ombesörja den fortsatta kolonisation, som kunde varda bestämd. Det vore ej ändamålsenligt att fördela uppdraget till en del på domänverket och till en annan del på särskilda organisationer. Behövligheten att utsträcka tidpunkten för den nuvarande verksamhetens överflyttande till utgången av budgetåret 1925—1926, såsom kolonisationsnämnden föreslagit, kunde ifrågasättas, men styrelsen hade intet däremot att erinra, därest, efter utredning, sådan längre övergångstid funnes nödvändig för avveckling av den byggnadsverksamhet, som nämnden efter därom meddelade beslut bedreve genom särskilt anställda byggmästare.

Frågan om kolonisationsarbetets organisation är utan tvivel ett av de på samma gång viktigaste och mest svårlösta problemen vid ordnandet av kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna. Det gäller nämligen en verksamhet, där planläggningen och utförandet måste äga rum med beaktande

Departementschefen.

av olikartade synpunkter och under medverkan av skilda intresseriktningar — sociala och skogliga, jordbruksekonomiska och nybyggstekniska — vilka böra hopföras till en god organisatorisk samverkan mot ett bestämt mål. Det praktiska kolonisationsarbetet omfattar ock en stor mångfald av uppgifter, vilkas handhavande kräver verkställighetsorgan med förmåga att kunna ordnande ingripa i olika förekommande detaljer.

För ett ståndpunktstagande till organisationsfrågan torde det vara av betydelse att något närmare klarlägga innebörden av de huvudsakliga *arbetsuppgifter*, som torde komma att föreligga, nämligen a) val av kolonisationsområden, b) upprättande av planer för kolonisationsarbetets bedrivande, c) val av kolonister, d) verkställande och övervakande av förekommande kolonisationsarbeten samt e) skötsel av det framtida mellanhavandet mellan staten och kolonisterna.

Val av kolonisationsområden torde böra ske med utgångspunkt från det av kolonisationskommittén upplagda inventariet över odlingsjord. Innan upplåtelse beslutas, torde emellertid ett förnyat övervägande böra i vart fall komma till stånd rörande jordområdets tjänlighet för bebyggelse och odling, därvid sådana frågor som belägenhet och jordmån noga böra observeras. Vidare torde före upplåtelse en förhandsundersökning böra verkställas för utrönande av föreliggande möjligheter för de blivande kolonisterna att i orten erhålla förtjänstarbete samt för konstaterande av, i vad mån behov av fasta skogsarbetare för kronoparken i fråga faktiskt förefinnes. Vid områdenas utväljande torde därjämte hänsyn böra tagas till efterfrågan på jord från traktens befolkning ävensom till alla övriga omständigheter, som kunna i ena eller andra riktningen spela in vid val av nya kolonisationsområden.

Kolonisationsarbetets planläggning läser komma att bliva av huvudsakligen teknisk art, såsom kartläggning av området, uppdelning i kolonatlotter, upprättande av förslag med kostnadsberäkningar till väg- och dikesarbeten, föranstaltande av odlingsplaners utarbetande, allt uppgifter som förutsätta diverse fältarbeten av fackmän.

För åstadkommande av ett ändamålsenligt utväljande av kolonister torde erfordras, att allmänheten hålles underkunnig om villkoren för erhållande av kolonat, att möjlighet finnes för kolonisationsledningen att utan större omgång erhålla tillförlitliga uppgifter om de sökandes förutsättningar samt att praktiska expeditiönsanordningar kunna tillämpas för avslutande av erforderliga avtal med kolonister vid antagandet.

Kolonisationsarbetets verkställande och övervakande torde komma att omfatta bortsättande på ackord av väg- och dikesarbeten samt dessas kontrollerande och avsyning; utstämpling av virke samt byggnadstimrets fällande, framforsling och delvisa förädling; anskaffande av och tillhandahållande åt kolonister av diverse byggnadsmaterial; kontroll över byggnads- och odlingsarbeten samt rådgivning i hithörande frågor; utbetalande av byggnads- och odlingshjälp m. m.

Det framtida mellanhavandet mellan staten och kolonisterna torde komma att avse *dels* sådana frågor som inbetalning av lega och övriga avgifter för kolonat, ordnande av i samband med kolonats försäljning förekommande bestyr, övervakande att jord och åbyggnader hävdas m. m. -- vilka bestyr dock, enligt vad jag ifrågasatt under avdelningen köpeskilling och lega för kolonat, i huvudsak skulle ankomma på vederbörande länsstyrelse, sedan kolonattet förvärvats med äganderätt -- *dels ock* åtskilliga uppgifter för tillgodoseende av kolonisternas rättigheter eller intressen, såsom utsyning av virke och brännved, ordnande av betes- och fiskefrågor å angränsande kronopark, beredande i görligaste mån av skogsarbete åt kolonisterna samt viss fortsatt handledning för odlingsarbetets bedrivande och jordbruksdriftens förkovran på kolonaten.

Av det nu sagda torde framgå, att det mesta arbetet måste helt omhändervahas ute i orterna, därvid åtgärder i ena eller andra hänseendet säkerligen ofta måste utan omgång kunna vidtagas i syfte att utjämna möjligen uppkommande motsättningar och efter praktiska linjer få detaljer i arbetet tillrättalagda. Vidare torde det vara klart, att flera av de föreliggande arbetsuppgifterna näppeligen kunna verkställas annat än i samverkan med eller understundom helt genom den lokala skogsstatspersonalen. Det sistnämnda gäller exempelvis i fråga om virkesutsyning, vägnätets ordnande och beredande åt kolonisterna av skogsarbeten. Den egentliga verksamheten bör följaktligen förläggas till lämpliga orsorgan, varjämte ett gott samförstånd måste vinnas mellan dessa och den lokala skogsstatspersonalen.

Jag biträder därför i så måtto den av reservanterna inom kolonisationskommittén intagna ståndpunkt, att jag förordar, att tyngdpunkten i organisationen avgjort förläggas till *länsorgan*. Sådan anordning har också tillstyrkts av de flesta av dem, som i frågan uttalat sig. Genom dylik decentralisation vinnes, att de skiftande förhållandena inom olika orter kunna bliva tillbörligt beaktade samt att verksamheten kan på ett smidigt och sakkunnigt sätt följas och ledas på nära håll.

Enär det här gäller verksamhet på statens egen mark, där förfoganden måste ske i statens namn och för statens räkning, torde ifrågavarande länsorgan böra hava rent statlig karaktär. Detta torde dock självfallet ej utgöra hinder för, att dessa organ därjämte återspegla vederbörande läns särintressen och beredas möjlighet att i fria former självständigt utöva förekommande verksamhet.

Länsorgan för handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna, förslagsvis benämnda respektive *läns kolonisationsnämnd*, torde i mån av behov böra tillsättas av Kungl. Maj:t, som ock torde böra äga att meddela närmare föreskrifter om länsnämndernas sammansättning och verksamhet, därvid följande torde kunna tjäna som ledning.

I länsnämnderna torde, i enlighet med vad som med styrka påyrkats

särskilt från myndigheterna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, plats böra beredas landshövdingen. Det torde nämligen för åstadkommande av god samverkan mellan de olika krafter, som nödvändigt måste deltaga i arbetet, vara av vikt, att ledningen lägges i händerna på landshövdingen, som för övrigt bör hava särskilt intresse av kolonisationens utveckling inom länet och som torde äga den bästa överblicken över alla på frågan inverkan omständigheter. Den erforderliga anknytningen till skogsstaten torde, på sätt från flera håll ifrågasatts, böra vinnas genom att vederbörande överjägmästare inträder i länets kolonisationsnämnd eller, där flera överjägmästaredistrikt finnas inom länet, av domänstyrelsen föreslagen överjägmästare. Jag anser det nämligen vara av särskild vikt för uppnående av ett gott resultat, att representant för den lokala skogsstatspersonalen beredes avgörande inflytande på kolonisationsarbetets planläggning och genomförande. Vidare torde i länsnämnden böra insättas minst en praktiskt förfaren man ur den stora allmänhetens led, vilken har att företräda egnahems- och jordbruksintresset inom länet.

Sålunda organiserade länsnämnder, vilkas ledamöter torde böra av Kungl. Maj:t förordnas för viss tid, skulle hava till uppgift att enligt de allmänna grunderna för kolonisationsverksamheten men med vidsträckt egen befogenhet dels planlägga och dels — sedan beslut av statsmakterna fattats om igångsättande av visst kolonisationsföretag — genomföra och ansvara för sålunda ifrågakommande kolonisationsarbeten å kronoparker inom vederbörande län. Arbetet inom nämnderna torde böra ordnas i så enkla former som möjligt. I mån av behov torde länsnämnderna böra äga rätt att anlita särskilda biträden dels för det yttre fackliga arbetets ledande och övervakande och dels för skötande av förekommande expeditionsarbeta. Såsom dylika biträden torde i regel kunna anlitas tjänstemän hos hushållningssällskapet, länsstyrelsen eller å reviren. På sätt för närvarande äger rum i fråga om försökskolonisationen torde skogsstatspersonalen i stor utsträckning böra ställas till förfogande såsom lokala medhjälpare och verkställare i kolonisationsarbetet.

I mån av behov torde nämnderna böra rådgöra med olika personer och korporationer, vilka beröras av kolonisationsarbetet, exempelvis vederbörande kommuner ävensom med kolonister. Särskilt må beaktas, att nära kontakt uppehålls med kommunerna vid kolonisationsarbetets planläggning.

Bestridande av kostnaderna för de sålunda ifrågasatta kolonisationsnämnderna torde böra ske enligt i huvudsak samma grunder, som tillämpas beträffande sakkunniga och kommittéer, därvid dock erforderliga medel böra utgå från det anslag, som må komma att anvisas för kolonisationens bedrivande. Till kostnadsfrågan skall jag senare återkomma.

Ehuru kolonisationsarbetet alltså i allt väsentligt skulle komma att åvila länsens kolonisationsnämnder, torde *central ledning* icke kunna helt undvaras. Med förestående förslag till stark decentralisation torde denna dock komma att få en synnerligen inskränkt uppgift, bestående huvud-

sakligen i sammanställande av de från länsnämnderna inkommande förslagen till nya kolonisationsföretag, förberedande till Kungl. Maj:ts prövning av berörda förslag samt medverkan vid fördelandet av anvisade anslag ävensom utövande av viss kontroll över länsnämnderna. För ifrågavarande befattning med kolonisationsarbetet erfordras uppenbarligen intet särskilt nytt organ. Arbetet torde lämpligen kunna utföras direkt från jordbruksdepartementet efter närmare bestämmande av chefen för sagda departement. Därvid bör givetvis domänstyrelsens erfarenhet tillgodogöras. Ifrågavarande arbete torde för jordbruksdepartementets del icke bliva av större omfattning, än att det torde kunna utföras utan ökning av departementets personal, huvudsakligen å departementets egnahemsavdelning.

Beträffande organisationen torde i de grundläggande stadgandena för kolonisationsverksamheten böra införas bestämmelser av innehåll,

att för handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna må Kungl. Maj:t i mån av behov tillsätta särskilda kolonisationsnämnder i de sex nordligaste länen, börande dylik kolonisationsnämnd i regel bestå av vederbörande landshövding jämte en representant för statens lokala skogsförvaltning och minst en praktiskt förfaren man, företrädande jordbruks- och egnahemsintresset inom länet;

att närmare föreskrifter om kolonisationsnämndernas sammansättning och verksamhet meddelas av Kungl. Maj:t; samt

att ledningen av och kontrollen över sagda nämnders verksamhet utövas genom jordbruksdepartementet.

17. Kostnadsberäkningar.

Kolonisationskommittén har å sid. 319—327 i sitt betänkande framlagt vissa beräkningar i fråga om de sannolika årliga kostnaderna för kolonisationsverksamheten under antagande, att årligen 200 kolonat utlades och upplätes, varav hälften bebyggdes genom statens försorg, samt att under en tjuguarperiod i genomsnitt 100 skogstorp och odlingslägenheter årligen omfördes till kolonat. Berörda kostnadsberäkning har givit följande resultat.

Den centrala ledningen (statens kolonisationsnämnd)	kronor	56,000
Kolonatens utläggning	»	38,000
Arbetsledning i orterna (huvudsakligen byggmästare)	»	37,000
Byggnadshjälp till 100 självbyggande kolonister	»	500,000
Odlingshjälp till 50 innehavare av större kolonat	»	25,000
Statsbyggen å 100 kolonat	»	600,000
Mindre utfartsvägar för 200 kolonat å 340 kronor	»	68,000
Dikningskostnader å 160 kronor per hektar	»	228,000
Omförande till kolonat av 100 skogstorp och odlingslägenheter å 2,500 kronor	»	250,000

tillhoppa kronor 1,802,000.

Kolonisationskommittén.

Härtill komme dock vissa dyrtidstillägg åt funktionärer. Kommittén beräknade, att av kostnadssumman omkring 1,200,000 kronor komme att återinflöta till statsverket i form av köpeskillingar. Emellertid torde det fulla, årliga anslagsbehovet ej inträda förrän efter en övergångstid.

Yttranden.

I några av de i ärendet avgivna yttrandena hava vissa erinringar framställt mot kommitténs kostnadsberäkningar, varjämte framhållits, att dylika beräkningar knappast kunde verkställas med någon större grad av säkerhet.

Statskontoret har sålunda betonat, att man måste räkna med, att en rätt stor procent av kolonisterna ej bleve i stånd att inlösa sina kolonat eller i övrigt fullgöra sina förpliktelser. Det framtida behovet av årligt tillskott torde därför icke kunna med någon säkerhet beräknas.

Lantmästeristyrelsen har anseti, att de beräknade kostnaderna för utläggande av 200 kolonat borde höjas från 38,000 till 43,000 kronor, vartill komme kostnader för utläggning av de kolonat, som skulle omföras från skogstorp och odlingslägenheter.

Domänstyrelsen, som ifrågasatt dels att verksamheten skulle helt förläggas till styrelsen, dels att 150 kolonat årligen skulle utläggas samt 50 skogstorp och odlingslägenheter omföras, dels slutligen att vissa ändringar skulle ske i av kommittén föreslagna anordningar för utgivande av byggnadshjälp m. m., har framlagt följande kostnadsberäkning.

Central ledning (en inom domänstyrelsen nyinrättad byrå å extra stat)	kronor	35,700
Kolonatens utläggning	»	28,000
Arbetsledning i orterna	»	20,200
Byggnadshjälp å 3,000 kronor till 70 självbyggare å kolonat av mindre typ och å 3,500 kronor till 50 självbyggare å kolonat av större typ	»	385,000
Statsbyggen å 30 kolonat	»	180,000
Utfartsvägar för 150 kolonat å 340 kronor	»	51,000
Dikningsarbeten å 160 kronor per hektar	»	188,000
Kostnader för uppodling genom staten av en hektar å varje kolonat å 500 kronor	»	75,000
Omförande till kolonat av 50 skogstorp och odlingslägenheter	»	100,000
		<u>1,062,900.</u>

tillhopa kronor 1,062,900.

Departements-
chefen.

Givetvis är det synnerligen vanskligt att framlägga beräkningar rörande kostnaderna för den framtida kolonisationsverksamheten. Frånsett andra ovissa förhållanden, som härvid kunna spela in, torde det vara ogörligt att nu beräkna antalet kolonat, som årligen komma att utläggas och upplåtas. Enligt vad jag förut uttalat, skulle detta antal år från år bestämmas med hänsyn till vid varje tillfälle föreliggande omständigheter.

Viss större möjlighet finnes att uppskatta den ungefärliga kostnaden per kolonat. Med godtagande i huvudsak av kolonisationskommitténs beräkningar rörande kostnaderna för utläggning av kolonat ävensom för utförande av väg- och dikesarbeten samt under hänsyntagande till de av mig förut framlagda förslagen om odlings- och byggnadsbidrag torde *kostnaden per kolonat* kunna uppskattas till

för utläggning	kronor	200
byggnadshjälp	»	3,500
odlingshjälp	»	750
dikes- och vägarbeten (de förra varierande efter kolonatens storlek) ungefär	»	2,000
		tillhopa ungefär kronor 6,450

Därjämte tillkomma kostnader för de ifrågasatta kolonisationsnämnderna i länen. Härför torde näppeligen böra beräknas högre belopp årligen än omkring 15,000 kronor för en var av nämnderna i Norrbottens och Västerbottens län samt högst 5,000 kronor för nämnderna inom Jämtlands, Västernorrlands Gävleborgs och Kopparbergs län eller tillhopa för samtliga län ungefär 50,000 kronor. Rörande de antagliga utlägg och uppoffringar, som staten skulle få vidkännas per kolonat enligt dels kolonisationskommitténs förslag och dels det av mig tillstyrkta förslaget, har en ungefärlig beräkning verkställt inom jordbruksdepartementet på sätt framgår av bilaga B till detta protokoll. Jag anhåller att beträffande denna beräkning få framhålla, att den givetvis vilar på åtskilliga lösa antaganden samt att någon värdeuppskattning ej därvid ägt rum i fråga om de direkta eller indirekta fördelar, som det allmänna torde vinna genom den ifrågasatta bygdbyggnaden, som ej heller torde komma att taga andra statsmedel, såsom exempelvis norrländska avdikningsanslaget, nämnvärt i anspråk. Berörda beräkning avser huvudsakligen att i ekonomiskt hänseende inbördes jämföra de två olika förslagen.

Emellertid torde icke någon slutlig beräkning böra framläggas rörande kolonisationsverksamhetens framtida kostnader. Därest allmänna grunder för denna verksamhet antagas, torde Kungl. Maj:t år från år, efter verkställd närmare utredning och i samband med framläggande för riksdagen av förslag till nya kolonisationsföretags igångsättande, böra äska de belopp, som vid varje tillfälle prövas erforderliga för bedrivande av sålunda till omfattningen angiven verksamhet.

Dylikt belopp torde åtminstone tillsvide böra anvisas i form av *extra reservationsanslag*, vilket anslag jämväl torde böra tillföras de medel, som återinflyta från kolonister.

Framdeles torde möjligen böra övervägas, huruvida, på ungefärligen det sätt kolonisationskommittén ifrågasatt, jämväl någon statsfond för ändamålet borde inrättas genom att kapitallökningsanslag — med anlitan av låne-medel, i den mån anslaget kunde fullt förränta sig, och i övrigt skattemedel — anvisas å riksstaten till utfyllnad av vad som må återinflyta från kolonister. I samband därmed torde även böra omprövas, huruvida och i vad mån domänfonden bör gottgöras för förekommande mark- och skogstilldelning åt kolonisationen.

Rörande anslagsbehovet för budgetåret 1925—1926 ämnar jag i det följande framställa yrkande.

18. Förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Departements-
chefen.

I det föregående har jag vid behandlingen av varje specialfråga sammanfattningsvis angivit de bestämmelser, som torde böra intagas i de grundläggande stadgandena för kolonisationsverksamheten. Ifrågavarande bestämmelser hava nu sammanförts i det *förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna*, som innehålles i *bilaga A* till detta protokoll. Berörda förslag till allmänna grunder torde vara av beskaffenhet att böra underställas riksdagen. Därest förslaget vinner riksdagens bifall, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att dels besluta rörande tidpunkten för ikraftträdandet av sagda allmänna grunder, vilka torde böra tillämpas vid framtida upplåtelser, dels ock i mån av behov utfärda de närmare tillämplighetsbestämmelser, som må varda erforderliga.

För att förebygga missförstånd till följd av kolonisationskommitténs förslag, att kolonisationsåtgärderna skulle underkastas lagstiftning, vill jag betona, att de av mig nu framlagda allmänna grunderna för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna givetvis icke komma att få annan innebörd, än att de bilda regler, enligt vilka Kungl. Maj:t och kolonisationsorganen hava att förfara vid verkställighet av de kolonisationsföretag, som i vart fall må varda av statsmakterna beslutade i samband med beviljande av anslag.

V. Redan upplåtna kolonat samt påbörjade kolonisationsförsök.

Inkomna
framställ-
ningar med
erinringar
mot försöks-
kolonisa-
tionen.

Jag anhåller nu att till behandling få upptaga frågan, huruvida och i vad mån åtgärder påkallas beträffande sådana kolonat, som redan upplåtits eller planerats enligt de för försökskolonisationen gällande bestämmelser. Det torde nämligen böra övervägas, om de av mig i det föregående tillstyrkta bestämmelserna för den fortsatta kolonisationsverksamheten lämpligen böra — där så utan hinder av ingångna avtal må kunna ske — vinna tillämpning helt eller delvis jämväl på försökskolonaten.

Innan jag ingår på dessa frågor torde emellertid vissa framställningar böra anmälas, vari försökskolonisationens resultat avhandlas eller vari åtgärder påyrkas till förbättrande av redan antagna kolonisters ställning.

Några av de åsyftade framställningarna innehålla huvudsakligen *kritik mot försökskolonisationens planläggande och utförande*.

Sälunda hava *överjägmästaren P. O. Welander* i mellersta Norrlands distrikt samt *jägmästarna* i Medelpads, Östersunds, Ragunda och Rätans revir

i gemensam skrivelse den 9 januari 1924 — under framhållande av svårigheterna att bereda kolonisterna arbeten samt med framläggande av en del kritiska erinringar — hemställt om viss begränsning tillsvidare av den å kronoparkerna Ede, Ansjö, Rütansbyn, Säter och Vallen inom nämnda distrikt påbörjade kolonisationen.

Över denna framställning har *statens kolonisationsnämnd* den 22 februari 1924 avgivit infortrat utlåtande, vari nämnden dels ingående bemött den av Welander framställda kritiken, dels ock meddelat, att vissa planerade kolonat ä berörda kronoparker icke torde komma att upplåtas.

I infortrat yttrande har *domänstyrelsen* den 15 juli 1924 bland annat meddelat, att ytterligare kolonatuupplåtelser å berörda kronoparker ej kommit till stånd sedan kolonisationsnämnden avgivit förenämnda yttrande.

Vidare har *skattebetalarnas förening* i skrifter den 20 augusti 1924 och den 1 oktober 1924 framfört en mängd anmärkningar, riktade särskilt mot kolonisationsnämndens verksamhet. I den förstnämnda framställningen har föreningen ifrågasatt upphörande av utlämning av nya kolonat tills en revision verkställts av kolonisationsarbetets planläggning och administration. I den senare skriften har föreningen gjort gällande, bland annat, att försökskolonisationen i allt väsentligt misslyckats, beroende huvudsakligen på att vissa elementära förutsättningar för drivande av norrländskt jordbruk skulle hava förbisetts, samt att de skogspolitiska förutsättningarna för en bebyggelse av kronoparkerna fattats allt för positivt och förlett till en skadlig forcering av kolonisationsverksamheten. Vidare har föreningen förmenat, att utväljande av mark och kolonister ej skett tillfredsställande. I sistberörda framställning har föreningen ifrågasatt, att åtgärder vidtoges i syfte att bringa reda i de genom försökskolonisationen uppkomna otillfredsställande förhållanden, ävensom att en detaljerad undersökning rörande de olika kolonatens och dess innehavares möjligheter borde företagas. Vid denna undersökning borde även förslag framställas om skälig gottgörelse för nedlagt arbete och kostnader åt kolonist, som önskade lämna kolonatet, samt, för den händelse kolonist önskade stanna, de modifikationer i det ursprungliga kontraktet, som kunde anses lämpliga.

Med anledning av dessa skrifter har *statens kolonisationsnämnd* avgivit infortrade utlåtanden den 2 oktober 1924 och den 29 oktober 1924. I sistnämnda yttrande har nämnden punkt för punkt till bemötande upptagit den av nyssnämnda förening framförda kritiken samt hemställt, att föreningens skrifter måtte lämnas utan avseende.

Domänstyrelsen har i infortrat yttrande i ärendet den 20 november 1924 biträtt nämndens hemställan, att föreningens framställning ej måtte föranleda vidare åtgärd.

I vissa inkomna framställningar har stor uppmärksamhet ägnats frågan om beredande av *arbetsförtjänster på kronoskogarna åt kolonisterna*.

Kolonister hava vid flera tillfällen betonat nödvändigheten av, att skogsarbete erhöles. Vid ett den 17 maj 1924 i *Lycksele* avhållet sammanträde med kolonister uttalades sålunda, att domänverket årligen borde å kronoparker, där kolonat finnes, genom eget folk avverka och utdriva viss virkesmängd, att kolonisterna borde i främsta rummet erbjudas att mot i orten gängse pris avverka och framforsla virket, så att full och jämn sysselsättning erhöles hela vintern, samt att från den tidigare våren och under sommaren kolonisterna borde få tillgång till utförande av dikningar, hygges-

Arbetsförtjänster åt kolonisterna.

rensningar, kulturer och gallringar. De av domänstyrelsen tillkallade *kolonisterna K. G. Nord och Tyko L. Jonsson* hava framhållit, att utan tillgång till skogsarbete vore kolonisternas utsikter att reda sig oftast otrugga samt att domänstyrelsen även i fortsättningen borde till kolonisterna utlämna avverkningar, dikningar, kulturer m. m. till ortens gängse arbetspris. Det vore ett önskemål, att drivningsarbetena planerades redan tidigt på hösten, så att kolonisterna redan då finge vetskap om, att arbete under vintern stode till buds. Vid *under sommaren 1924 avhållna kolonistmöten* har begärts, att kolonisterna bereddtes arbete å respektive kronoparker mot betalning, som gjorde det möjligt för dem att livnära sig, samt att arbetet ej i första hand utbjödes till de mera besuttna lantbrukarna i orten. Det i *Boden den 5 januari 1925* avhållna mötet mellan kolonister har gjort gällande, att kolonistens och hans vuxna familjemedlemmars rätt till arbete borde fastslås, att lön skulle utgå med skäligt belopp, motsvarande ortens dyrortsförhållanden, samt att domänverket borde utvidga sin egen skogsavverkning, därvid kolonisterna bereddtes företrädesrätt till arbete.

Vidare hava *riksdagens revisorer* i sin berättelse för första halvåret 1923 framhållit, att en väsentligt bidragande orsak till att svårigheterna för kolonisterna i många fall visat sig större, än som tidigare förutsatts, syntes vara, att inkomst genom skogsarbete antingen icke alls eller i alltför ringa utsträckning stätt till buds. I avseende å förefintliga utvägar att skaffa arbete åt kolonisterna ifrågasatte revisorerna, huruvida icke försök borde göras med avyttring av virket på rot att levereras fritt flottleden. Även genom brytning av stubbar till tjärtillverkning torde en inkomstkälla kunna beredas kolonisterna. Sedan staten i betydande utsträckning anvisat anslag till kolonisationens stöd, borde anspråk kunna resas på, att de skogsförvaltande myndigheterna icke undandroge sig att jämväl i sin mån lämna sin medverkan för åstadkommande av en lycklig utgång härav. Därvid gällde det i första hand, att åt kolonisterna kunde i erforderlig grad beredas arbete å omkringliggande kronopark.

Med anledning av statsrevisorernas förenämnda uttalande har *domänstyrelsen* i infordrat utlåtande anfört bland annat följande: Kolonisterna hade aldrig av statsmakterna garanterats tillräcklig arbetsförtjänst av skogsarbete kring de upplåtta områdena. Statsmakterna hade icke heller velat ålägga kolonisterna någon arbetsskyldighet på kronoparkerna. Under tider av allmän nedgång å trävarumarknaden kunde ej allestädes skogsarbete beredas i tillräcklig omfattning. Kolonisterna lede därav i samma utsträckning som andra ortens innebyggare. Framkomna klagomål, att revirpersonalen skulle hava visat för liten förståelse för vikten att bereda kolonisterna arbete, hade efter företagen utredning visat sig vara ogrundade. År tingen hade kolonisterna påfordrat högre ersättning för erbjudet arbete, än som i orten eljest varit gällande, eller ock hade de icke velat utföra arbetet vid den tid, då så påfordrats, eller ansett arbetsplatsen vara för långt avlägsen från kolonaten m. m. Där arbetet å viss kronopark varit av ringa omfattning, hade det dock varit naturligt, att sådant arbete i första hand erbjudits åt å kronoparken bosatta innehavare av odlingslägenheter och skogstorp, vilka måhända under årtal varit vana erhålla arbete å parken. För ernående av ett gott resultat av kolonisationsverksamheten borde verkamheten helt ombesörjas av domänverket.

Därjämte har *landstingens norrlandskommitté* kraftigt framhävt angelägenheten av, att kolonisterna bereddtes arbetstillfällen, samt gjort gällande,

att det icke borde vara svårt för domänverket utan tvärtom för skogsvården gagneligt, att ytterligare arbeten igångsattes å de norrländska kronoparkerna.

Vidare hava åtskilliga framställningar — från statens kolonisationsnämnd liksom från kolonister — ingivits, vari ifrågasattes *förbättrade villkor för redan antagna kolonister*. Då dessa framställningar i allmänhet därjämte beröra frågan om villkoren för framtida upplåtelser, har jag delvis redogjort för innehållet av dem vid behandlingen i det föregående av respektive specialfrågor. Nu åsyftade framställningar upptaga, i vad de avse redan upplåtna kolonat, yrkanden av i huvudsak följande innebörd.

Framställningar med yrkanden om förbättrade villkor för redan antagna kolonister.

1) Kolonist borde tillerkännas rätt att med äganderätt förvärva kolonatot, så snart han fullgjort honom åliggande byggnads- och odlingskyldighet.

2) Innehavare av kolonat av mindre typ, som till större delen redan uppodlat sitt kolonat, borde, i den mån så låte sig göra, tilldelas ytterligare mark till odling.

3) Viss utsträckt rätt till skogsfång, bete, jakt och fiske borde medgivas kolonister.

4) Sådan laggdikning, som av kolonisationskommittén föreslagits för den fortsatta verksamheten, borde av staten utföras även å alla äldre kolonat.

5) På statens bekostnad borde eldstäder inredas i varje ladugårdsbyggnad.

6) Där särskilda skäl därtill föranleda, borde kolonist, efter medgivande i vart fall, kunna beredas uppskov med fullgörande av byggnads- och odlingskyldigheter.

7) Staten borde svara för brandförsäkring av kolonatens åbyggnader under arrendetiden.

8) Kolonister, som redan erhållit statsbyggda kolonat, borde erhålla anslag för komplettering av förstahandsbyggnaderna, eller ock borde staten göra byggnaderna helt färdiga med all inredning.

9) Efter särskild prövning borde kolonist kunna kostnadsfritt erhålla virke utsynat från kronoparken jämväl till byggnader utöver den fastställda byggnadsplanen, såsom till bagarstuga, badstu m. m.

10) Innehavare av mindre kolonat borde tillerkännas en odlingshjälp utan återbetalningsskyldighet av 500 kronor mot skyldighet att hava uppodlat en hektar jord, att utbetalas i den mån odlingsarbetet utförts. Alternativt har ifrågasatts, att staten borde bekosta uppodling, gödsling, kalkning och sådd av en hektar å varje kolonat.

11) Beviljad odlingshjälp till innehavare av större kolonat, som ej på grund av godkänd borgen i förskott utbetalats, borde utbetalas i mån av odlingsarbetets fortgång, dock så att en femtedel av beloppet innehålles tills två hektar uppodlats.

12) De år, under vilka kolonist vore befriad från skyldighet att erlægga lega, (frihetsåren) torde böra utsträckas åtminstone till åtta år från tillträdet.

13) Avgäldernas belopp torde böra nedsättas.

14) Förekommande uppbörd av lega samt ränte- och kapitalavbetalningar å köpeskilling för kolonat torde böra få ske direkt till kolonisationsorganet samt kvartalsvis.

15) Under den tid, kolonist innehade kolonat med nyttjanderätt, borde staten svara för på kolonatet belöpande utlagor och onera.

16) Ifrågasatta anordningar för skolfrågans anordnande vid nya upplåtelser borde gälla även för äldre kolonatmråden.

17) På statens bekostnad borde telefon anläggas till alla kolonatområden.

18) Kolonist borde i vissa fall kunna bliwa fri från avtalet om kolonat-upplåtelsen och i samband därmed erhålla viss gottgörelse för nedlagt arbete och kostnad.

Statens kolonisationsnämnd har för sin del framfört eller i huvudsak biträtt de under 1), 2), 4), 5), 6), 9), 10), 11), 12), 14), 15), 16) och 18) härovan angivna yrkanden, dock i vissa fall med föresläende därjämte av särskilda villkor.

I fråga om det under 12) upptagna yrkandet har kolonisationsnämnden sålunda föreslagit, att *frihetsårens utsträckande till åtta år* borde beträffande *statsbyggt kolonat* medgivas endast i det fall, att kolonist inom fem år från tillträdesdagen antingen uppodlat en hektar jord och färdigställt byggnaderna eller å kolonatet utfört så mycket arbete att detta i värde svarade häremot. Då emellertid en del kolonister redan innehafvt statsbyggt kolonat i flera år utan att därå hava nedlagt mera avsevärt arbete, torde det vara rimligt, att nämnden i syfte att möjliggöra för sådana kolonister att behålla kolonaten medgåves rätt att, därest så kunde anses skäligt, bevilja dem erforderligt anstånd.

Beträffande det under 18) angivna kravet om *viss rätt för kolonist att frånträda kolonatet* har kolonisationsnämnden betonat, att ryggande av det ingångna avtalet i regel ej borde medgivas. I vissa fall kunde dock alldeles särskilda skäl föreligga att underlätta för kolonist att avträda ett kolonat såsom vid iråkad sjukdom o. d. eller där kolonatets jord vore olämplig eller särskilt svårödlad. Efter undersökning i vart dylikt fall borde kolonisationsledningen kunna lösa kolonisten från kontraktet, och likaledes torde Kungl. Maj:t på förslag av sagda ledning kunna tilldela sådan avträdande kolonist viss skälig gottgörelse.

Departements-
chefen.

Vad beträffar de redan antagna kolonisternas ställning i olika hänseenden och resultatet över huvud taget av försökskolonisationen, vill jag hänvisa till den förut lämnade statistiska redogörelsen. Härav samt av i övrigt kända förhållanden torde framgå, att vissa svårigheter mött kolonisterna, tydligen till stor del beroende på bristande tillgång till förtjänstarbete, särskilt under senaste tid. Det torde därför vara av nöden, att uppmärksamhet ägnas åt frågan om beredande av förbättrad ställning för ifrågavarande kolonister, på det att de över huvud taget må kunna existera och bliwa i tillfälle att, när den tid kommer, fullgöra sina betalningar till staten.

Vad då först angår beredande av arbetstillfällen åt kolonisterna, torde det böra ankomma på domänverket att i görligaste mån söka utnyttja den arbetskraft, som genom försökskolonisationen tillförts statskogarna bland annat för möjliggörande av intensivare skogsbruk därstädes. Jag vill i detta sammanhang erinra därom, att Kungl. Maj:t den 19 december 1924 uppdrog åt domänstyrelsen att, i den mån åtgärder härutinnan till äventyrs ännu icke vidtagits, skyndsamt söka bereda arbete helst å närliggande kronopark åt kolonister på kronoparkerna i Norrland och Dalarna i den utsträckning, som erfordrades för tryggande av kolonisternas uppehälle,

samt att, i det fall svårigheter härför skulle möta, till Kungl. Maj:t ofördröjligen inkomma med anmälan därom.

Vidare finner jag mig böra förorda, att riksdagens medgivande utverkas i syfte att Kungl. Maj:t må kunna i vissa fall, där så finnes genomförbart och lämpligt, tillämpa de i det föregående tillstyrkta bestämmelserna för nya kolonatupplåtelser jämnväl beträffande äldre kolonat. Sådan tillämpning torde böra ske enligt i huvudsak följande grunder.

De nya bestämmelserna torde böra helt tillämpas beträffande *dels* sådana kolonisationsområden, som väl redan överlämnats till statens kolonisationsnämnd för försöksverksamhet men där ännu ej förfoganden av den art vidtagits, att avgörande hinder möter för dylikt tillämpande av de nya formerna, *dels* ock varje enskilt kolonat, där bindande anordningar ej träffats för bedrivande av verksamhet enligt hittillsvarande grunder. Därvid torde dock böra omprövas, huruvida redan utlagda kolonat äro lämpliga eller om det må anses befogat att i vissa fall avföra ett utlagt kolonat eller sammanslå två kolonat till ett eller eventuellt vidtaga andra åtgärder i syfte att förebygga upplåtelse av uppenbart olämpliga kolonat.

I övriga fall, det vill säga beträffande kolonat, som antingen äro till kolonister genom kontrakt redan upplåtna eller ock varit föremål för sådana förfoganden, att oinskränkt övergång till de nya formerna ej låter sig genomföra, torde de nya bestämmelserna böra — på sätt jag strax skall närmare angiva — tillämpas i den mån så finnes görligt utan att redan ingångna avtalsförpliktelser därigenom från statens sida till förfång för annan part åsidosättas. Detta torde i vissa fall påkalla upprättande av tilläggskontrakt.

Ett tillämpande av sistnämnda förfarande torde komma att innebära, att de nyss angivna önskemålen från innehavare av försökskolonat åtminstone i huvudsak torde bliva tillgodosedda i de hänseenden, som avses i ovan angivna punkter 1), 2), 6), 9), 10), 11), 12), 14), 15) och 16). Emellertid torde laggdikning genom statens försorg ej lämpligen böra äga rum å redan upplåtna kolonat, varjämte odlingshjälpen borde begränsas till 500 kronor beträffande dylika kolonat, där i stället det tidigare, högre, byggnadsbidraget eller statligt bebyggande tillförsäkrats kolonisten. De tilläggsförmåner, som skulle beredas innehavare av försökskolonat, vilken ej enligt särskilt medgivande helt övergår till de nya bestämmelserna, torde alltså böra bliva i huvudsak följande, nämligen

a) rätt att efter fulljord kontraktsenlig byggnads- och odlingskyldighet få övertaga kolonatet med äganderätt;

b) tillfälle att, i den mån så lämpligen finnes kunna ske, få ytterligare odlingsmark sig tilldelad i överensstämmelse med de nya grunderna;

c) rätt för innehavare av kolonat av mindre typ att, mot skyldighet att efter den 1 maj 1925 uppodla en hektar jord, erhålla ett odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet av 500 kronor att utbetalas i den mån odlingsarbetet utföres;

d) rätt för innehavare av kolonat av större typ att utbekomma honom tillerkänt odlingsbidrag i mån av odlingsarbetets fortgång;

e) nedsättning av lega för kolonat från och med det sjätte till och med det åttonde året efter tillträdet till hälften av det avtalade beloppet;

f) möjlighet att efter bestämmande från vederbörande kolonisationsorgan få erlagga lega å kolonat direkt till kolonisationsorganet på av detta fastställda terminer;

g) fördelen av att på kolonatet hädanefter belöpande skatt och allmän tunga under den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, betalas av staten;

h) fördelen av att staten torde komma att vidtaga vissa åtgärder för skolfrågans ordnande inom vissa kolonisationsområden;

i) möjlighet att, efter särskild framställning och omprövning, kostnadsfritt erhålla virke till vissa byggnader utöver den fastställda byggnadsplanen, såsom till bagarstuga, bastu m. m.

Vad jag förut uttalat angående möjlighet att i särskilda fall medgiva uppskov med fullgörande av byggnads- och odlingsskyldighet torde böra gälla jämväl i fråga om äldre kolonatuupplåtelse.

Beträffande bestyren med redan upplåtna kolonat liksom med de till försökskolonisationen över huvud taget upplåtna områdena, torde ett överlämnande från statens kolonisationsnämnd till de av mig ifrågasatta länsnämnderna böra ske så snart detta sig göra låter. Emellertid torde viss övergångstid härvidlag vara erforderlig, men förutsätter jag, att omorganisationen bör vara avslutad före utgången av budgetåret 1925—1926.

Jag kommer senare att göra hemställan om utverkande av riksdagens medgivande, att Kungl. Maj:t må, på sätt jag nu angivit, vidtaga åtgärder i syfte att de allmänna grunder, som jag tillstyrkt för den fortsatta verksamheten, även kunna vinna tillämpning i nyss beskriven omfattning å redan beslutade kolonisationsföretag.

VI. Anslagsbehovet för budgetåret 1925—1926.

Till försökskolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna har riksdagen anvisat för tiden från och med 1918 till och med första halvåret 1923 förslagsanslag till sammanlagt belopp av 3,740,500 kronor samt för budgetåren 1923—1924 och 1924—1925 extra reservationsanslag uppgående till respektive 1,110,000 kronor och 750,000 kronor.

Statens kolonisationsnämnd har i skrivelse den 2 oktober 1924 anhållit om äskande av anslag av riksdagen för de beslutade kolonisationsföretagens fortsättande. Av skrivelsen framgår, att kolonisationsarbetets fortgång och behovet av medel för budgetåret 1925—1926 kunna sammanfattas sålunda.

Före- tag av år	A n t a l e t		S t a t l i g a			Kolonisternas byggnads- och odlingsarbeten	Äskat belopp kronor
	av riks- dagen be- slutade	av koloni- sations- nämnden upplåtna	väg-	dikes-	byggnads-		
k o l o n a t							
1918	106	95	Blott mindre kompletteringar å Rönnliden återstå	Slutförda	Slutförda	Pågå, och hava framskridit långt	35,200
1919	109	99	Slutförda	Blott å Ängeså återstår en del	Slutförda	Pågå	58,400
1920	136	131	Slutförda	Slutförda	Slutförda	Pågå	28,400
1921	79	65	Med undantag för Abmoberget slutförda	Med undantag för Abmoberget slutförda	Delvis slutförda	Pågå	24,000
1922	¹ 148	114	Så gott som slutförda	En del återstår	Slutförda inom vissa och pågående inom andra områden	Pågå	80,200
1923	120	85	Med några smärre undantag avslutade	Betydande delar återstå	Påbörjade, men omfattande arbeten återstå	Påbörjade, men hava blott långsamt fortskridit.	167,000
1924	14	2	Blott utfartsvägar påbörjade	Ej påbörjade	Ej påbörjade	Ej påbörjade	19,000
Tillhopa	¹ 712	591				Tillhopa	412,200

För kolonisationsarbetets fullföljande å redan beslutade områden skulle alltså för budgetåret 1925—1926 erfordras tillhopa 412,200 kronor.

Därest ledningen av kolonisationsarbetet även under budgetåret 1925—1926 skulle komma att åvila nämnden, beräknade nämnden vidare för sagda år för arvoden och resersättningar åt nämndens ledamöter ävensom arvoden åt nämndens biträden samt expenser för nämnden kronor 52,400 arvoden åt arbetsledarna i orterna samt reseersättningar och expenser vid det lokala arbetet » 12,000 eller i administrationskostnad tillhopa kronor 64,400

Enligt beslut av 1923 och 1924 års riksdagar hade medel beviljats till inköp av två uppsättningar traktorer med jordbruksredskap för odling å kolonaten.

Då hittills anskaffade, med lovande resultat prövade uppsättningar av traktorer med jordbruksredskap ej torde motsvara behovet eller möjliggöra för kolonisterna att mera allmänt draga fördel av dessa redskap samt då vidgad odlingsverksamhet å kolonaten vore väntad och önskvärd, anhölle nämnden därjämte, att ytterligare två traktorer med tillhörande plog, harv och transportvagn borde anskaffas för tillhopa 13,000 kronor.

Vidare har kolonisationsnämnden — som uttryckt förmodan, att frågan om den norrländska kronoparkskolonisationen snart bringades till slutlig

¹ Varav 12 kolonat aldrig utlagts.

lösning — framhållit, att nämnden förty ej påyrkade andra önskvärda och behövliga ändringar i upplåtelsevillkoren än åtgärder för ett kraftigare stöd-
jande av kolonisternas odlingsverksamhet. Rörande sistnämnda fråga in-
hämtas av skrivelsen i huvudsak följande:

Av nämndens under senare år gjorda erfarenheter om odlingsarbetets fort-
skridande liksom av uttalade önskemål från kolonister och åtskilliga myndig-
heter framginge allt tydligare, att behov av kraftigare odlingsunderstöd er-
fordrades, särskilt åt innehavare av kolonat av mindre typ, vilka ej hittills
åtnjutit någon odlingshjälp. Nämnden ifrågasatte, att innehavare av redan
upplåtna eller till framtida upplåtande avsedda kolonat av mindre typ borde,
liksom innehavare av större kolonat, tilldelas odlingsbidrag. Med hänsyn
till de förstnämnda kolonatens mindre marktilldelning torde för bidragets
erhållande böra fordras odling av blott en hektar. Vid värdering i samband
med ströängsindragning hade odlingskostnaden — inklusive framdragning
av huvuddike — visat sig uppgå till i medeltal 788 kronor per hektar.
Med frändragande av kostnaden för dylikt dike låge odlingskostnaden något
över 500 kronor. Det nu ifrågasatta odlingsbidragets storlek föresloges till
500 kronor för ett vart kolonat av mindre typ att i den mån odlingsarbete
utfördes utbetalas mot villkor, att en hektar redan vore eller bleve uppodlad.
Antalet kolonat, för vilket dylikt bidrag kunde ifrågakomma, uppginge till
430, vadan i odlingsbidrag erfordrades sammanlagt 215,000 kronor. Härav
tarvades för budgetåret 1925—1926 halva beloppet, d. v. s. 107,500 kronor.

De av nämnden i förberörda skrivelse framställda anslagsäskandena för
budgetåret 1925—1926 hava sammanfattats sålunda:

för fortsättande av äldre kolonisationsförsök	kronor 412,200
administrationskostnad	» 64,400
medel till 2 traktorer med jordbruksredskap	» 13,000
odlingsbidrag till innehavare av kolonat av mindre typ	» 107,500

Tillhopa kronor 597,100

Emellertid har nämnden beräknat, att av tidigare års
reservationsanslag för kolonisationen en besparing skulle
kvarstå den 30 juni 1925 av omkring

» 450,000

För budgetåret 1925—1926 skulle alltså erfordras nytt
anslag till belopp av

kronor 147,100

Departements-
chefen.

Även om, såsom jag i det föregående ifrågasatt, kolonisationsverksamheten
omorganiserar, torde ytterligare medel vara erforderliga för fullföljande och
avslutande av redan igångsatta kolonisationsförsök.

Jag har intet att erinra mot kolonisationsnämndens beräkningar och an-
slagsäskanden ifråga om de äldre kolonisationsföretagens fullföljande och an-
skaffandet av ytterligare två uppsättningar traktorer med jordbruksredskap.
För dessa ändamål skulle alltså för budgetåret 1925—1926 erfordras i av-
rundade tal respektive 412,000 och 13,000 kronor.

Beträffande nämndens förslag om anvisande av medel till beredande av
odlingshjälp jämväl åt innehavare av kolonat av mindre typ, vill jag er-
inra, att jag i det föregående förordat dylik odlingshjälp, därvid jag dock

föreslagit, att denna icke måtte utgå annat än för nyodling, som verkställes efter den 1 maj 1925, samt att odlingshjälpen skulle utbetalas i mån av odlingsarbetets fortgång. Med hänsyn härtill torde det för budgetåret 1925—1926 erforderliga beloppet bliva väsentligt lägre än som beräknats av nämnden, vilken utgått från, att odlingshjälpen skulle utbetalas även för den odling intill en hektar per kolonat, som redan utförts. Jag beräknar för instundande budgetår för sagda ändamål ett belopp av 45,000 kronor.

I fråga om kostnader för administrationen torde vid beräkningen böra beaktas, att enligt det av mig framlagda förslaget statens kolonisationsnämnd skulle avveckla sin verksamhet under budgetåret 1925—1926 samt att under samma tid lokala kolonisationsnämnder skulle nyorganiseras inom vissa län. Med hänsyn härtill torde kostnaderna för statens kolonisationsnämnd kunna något inskränkas, men å andra sidan torde medel böra finnas till förfogande för inrättande av den nya organisationen. Under den instundande övergångstiden lär sammanlagda administrationskostnaden böra beräknas till ungefär samma belopp, som årligen åtgått under de närmast gångna åren, eller till i runt tal 100,000 kronor.

Slutligen torde medel böra stå till de nya länsnämndernas förfogande för vidtagande av förberedande åtgärder i och för tillämpning av de av mig tillstyrkta grunderna, därvid det dock i första hand torde böra gälla planläggning för omlagd verksamhet beträffande redan utlagda men hittills ej upplåtta kolonat liksom även kolonisationsområden, vilka lämpligen kunna göras till föremål för kolonisation enligt de nya grunderna. Jag anser, att för ifrågavarande ändamål 30,000 kronor böra upptagas.

Sammanlagda medelbehovet för budgetåret 1925—1926 torde alltså uppgå till (412,000 + 13,000 + 45,000 + 100,000 + 30,000 =) 600,000 kronor. Då emellertid, enligt beräkning av statens kolonisationsnämnd, den 1 juli 1925 en besparing av omkring 450,000 kronor torde vara att påräkna å hithörande reservationsanslag, skulle det för budgetåret 1925—1926 erforderliga nya anslagsbehovet kunna begränsas till 150,000 kronor. Sagda belopp avviker högst obetydligt från det i punkten 102 under nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition beräknade anslagsbehovet.

VII. Kolonisternas kreaturslånefond.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beslöt riksdagen 1920 i skrivelse, nr 101, att en särskild fond, benämnd kolonisternas kreaturslånefond, skulle inrättas. Från denna fond, som skulle förvaltas av statskontoret, skulle medel för inköp av en första mjölkko kunna i mån av tillgång utlämnas såsom lån till innehavare av kolonat, som under 1918 eller därefter upplåtits å kronopark i de sex nordligaste länen. Såsom kapitalökning för fonden anvisades tillika 150,000 kronor.

Inrättande av kolonisternas kreaturslånefond.

Ifrågavarande lånefond var avsedd att ingå som ett led i statens åtgärder

för Norrlands kolonisering. Den avsåge att underlätta kolonisternas inköp av en första mjölkko och såmedelst bereda nybyggaren möjlighet att övervinna de svårigheter, som i början mötte med avseende å anskaffning på kolonatet av de oundgängligaste livsförnödenheterna.

Enligt riksdagens beslut skulle för denna lånerörelse gälla följande allmänna villkor och bestämmelser:

»1) Kolonist äger för inköp av en första mjölkko av statsmedel erhålla lån, motsvarande tre fjärdedelar av kons värde, dock högst 600 kronor.

2) Ansökningar om sådant lån ställas till statens kolonisationsnämnd, som prövar ansökningen och bestämmer lånebeloppets storlek. Lån utbetalas av nämnden, som ock har att mottaga och redovisa föreskrivna ränte- och avbetalningar å detsamma.

3) Som säkerhet för lånets återbetalande skall ställas vederhäftig borgen eller annan säkerhet, som nämnden godkänner.

4) Lånet skall amorteras under loppet av fem år. Å lyftat, oguldet lånebelopp skall kolonisten erlægga fem procents årlig ränta från lyftningsdagen.

5) Lån må av nämnden uppsägas till omedelbar återbetalning och indrivnas, därest med lånemedel anskaffat kokreatur vanvårdas eller ock avyttras utan att annat sättes i stället, eller därest nämnden eljest finner, att ändamålet med lånet uppenbarligen förfelas.

6) Kungl. Maj:t äger meddela de närmare bestämmelser, som kunna erfordras för vinnande av det med ifrågavarande lån avsedda ändamålet.»

I kungörelse den 4 juni 1920 (nr 265) föreskrev Kungl. Maj:t i överensstämmelse härmed allmänna villkor för lån ur sagda fond. Därvid tillades vissa mera detaljerade föreskrifter utöver nyssnämnda grundbestämmelser.

Kolonisations-
kommittén.

Kolonisationskommittén har å sid. 220—228 i sitt betänkande behandlat frågan om kolonisternas kreaturslånefond, varav inhämtas i huvudsak följande.

Å ena sidan hade visserligen de vid tiden för fondens bildande gällande kreatursprisen sjunkit från 600 å 800 kronor till 200 å 300 kronor, men å andra sidan hade även möjligheterna till erhållande av inkomst genom arbete i hög grad minskats för kolonisterna och dagspenningen sjunkit. Den genom fondens bildande möjliggjorda låneverksamheten borde icke blott fortsättas utan även utvidgas. Kolonisten borde beredas möjlighet att inköpa *flera kreatur* än den enda ko, som han nu genom lånet från fonden kunde förvärva. Förvärv av ännu en ko eller ett par getter eller en häst skulle hjälpa kolonisten över vissa svårigheter. Med hänsyn till de sjunkande kreatursprisen erfordrades ej härför, att lånets maximibelopp höjdes. Varje ansökan om lån borde individuellt prövas.

Kommittén förordade alltså, att kolonisternas kreaturslånefond allt fortfarande skulle få disponeras för sitt ändamål, att fonden även i fortsättningen skulle stå under statskontorets förvaltning samt att huvudregeln för utlämnande av lån måtte ändras därhän, att kolonist må äga för inköp av en första uppsättning kreatur av statsmedel erhålla lån motsvarande tre fjärdedelar av kreaturens värde, dock högst 600 kronor. Därjämte föreslog kommittén detaljbestämmelser, som i sak helt sammanfalla med de gällande.

Enligt av statens kolonisationsnämnd meddelad uppgift hade till och med den 31 december 1924

Utlånningens
omfattning.

utbetalats tillhopa 205 kreaturslån om sammanlagt	50,910 kronor,	
varav i amorteringar influtit	21,914	» .

Av fondens kapitalbelopp skulle alltså i runt tal 120,000 kronor vara disponibla för fortsatt utlåning.

I över kolonisationskommitténs betänkande avgivna yttranden har denna fråga berörts av lantbruksstyrelsen och nationalföreningen mot emigration, vilka *avstyrkt lånefondens bibehållande*.

Ytti anden.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att de skäl, som förelegat för fondens inrättande, ej längre vore gällande. Med den goda tillgång på kreatur och de låga priser, de numera betingade, borde det ej möta svårighet för kolonist, som kunde anskaffa vederhäftig borgen och ville betala ränta, att anskaffa medel till inköp av kreatur. Styrelsen vore även övertygad om, att kolonisten på detta sätt mindre lockades till betalande av överpris och alltså lättare undginge större skuldsättning. Denna fond kunde saklost upphöra.

Nationalföreningen mot emigration har likaledes ansett, att fonden borde avskaffas. Det hade i alla tider betraktats som ett gott vederhäftighetsbevis, när en man av jordbruksbefolkningen velat börja som sin egen på ett stycke jord — arrenderat eller förvärvat — att han genom eget arbete lagt av tillräckligt för att köpa en ko.

Från *kolonisthåll* har emellertid hemställts, icke blott att fonden *bibehölles*, utan även att lånen ur denna måtte beviljas *räntefritt*, därvid säkerhet för lånen eventuellt kunde erhållas i nedlagt odlingsarbete å kolonaten.

Vidare har från *statens kolonisationsnämnd* i promemoria den 19 december 1924 uttalats, att bestämmelserna för fonden så tillvida borde ändras, att lån måtte få utgå för inköp av ej blott kreatursuppsättning utan även smärre jordbruksredskap, allt i enlighet med för fonden i övrigt stipulerade villkor. Skulle dylikt förslag godkännas, borde fonden — enligt nämndens förslag — benämnas kolonisternas *kreaturs- och redskapslånefond*. Fondens belopp torde få anses fullt tillräckligt för tillgodoseende även av det ökade behov, som kunde betingas av nämndens nu förevarande förslag.

Jag anser mig böra förorda de av kolonisationskommittén och statens kolonisationsnämnd framlagda förslag, varigenom lån ur fonden i fråga skulle kunna få utlämnas enligt mindre snäva regler än hittills, utan att höjning därvid skulle erfordras av de enskilda lånens högsta belopp eller av fondens kapitaltillgång. Emellertid förutsätter jag, att lån ur fonden, som alltså skulle få utgå för inköp av kolonisternas första uppsättning av jordbruksinventarier (levande eller döda), icke beviljas annat än efter omsorgsfull prövning i vart fall av vederbörande kolonisationsorgan, därvid bland annat varje låns särskilda ändamål torde böra bestämmas.

Departements-
chefen.

Jag föreslår alltså, att moment 1) av gällande allmänna villkor och bestämmelser för lån ur kolonisternas kreaturslånefond, vilken fond efter

bifall till dylikt beslut torde böra benämnas kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond, må erhålla följande ändrade lydelse:

»Kolonist må kunna för inköp av en första uppsättning kreatur och smärre jordbruksredskap av statsmedel erhålla lån, motsvarande tre fjärdedelar av de till inköp avsedda kreaturens och redskapens värde, dock högst tillhoppa 600 kronor.»

Ändringsförslaget torde vara av beskaffenhet att böra underställas riksdagen, och kommer jag senare att göra hemställan härom.

Med anledning av den sålunda ifrågasatta utvidgade lånemöjligheten — som torde böra stå öppen även för redan antagna kolonister — ävensom de av mig förut tillstyrkta ändringarna beträffande kolonisationsverksamhetens organisation, torde vissa redaktionella jämkningar erfordras i några av de för lån ur fonden i övrigt gällande villkoren. Detta torde emellertid böra kunna verkställas direkt av Kungl. Maj:t, sedan riksdagen beslutat rörande förberörda ändringsförslag.

VIII. Av kolonisationskommittén avhandlade övriga frågor rörande kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Jag anhåller nu slutligen att få anmäla några frågor berörande kolonisationen å kronoparker i Norrland och Dalarna, som avhandlats av kolonisationskommittén men vilka av skilda anledningar för närvarande ej torde påkalla särskilt beslut.

1. Skogstorp och odlingslägenheter.

Bestämmelser
rörande
upplåtande av
skogstorp och
odlingslägenheter.

I enlighet med vissa av riksdagen fattade beslut hava under de senaste årtiondena skogstorp och odlingslägenheter upplåtits å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen.

Genom beslut vid 1891 års riksdag medgavs, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till *skogstorp* tjänliga lägenheter skulle, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, under vissa villkor av domänstyrelsen på viss bestämd tid, ej överstigande 20 år, få upplåtas till odling och bebyggande. Under första upplåtelse tiden eller de så kallade frihetsåren skulle torparen få utan avgäld bruka torpet mot skyldighet, bland annat, att med rätt till viss gottgörelse uppodla och bebygga lägenheten. Efter frihetsårens slut hade torpare, som funnes hava väl odlat och bebyggt torpet, företrädesrätt att mot avgäld erhålla förnyad upplåtelse å torpet.

Vid 1904 års riksdag utsträcktes upplåtelse rna av skogstorp till Västerbottens län.

År 1909 beslöt riksdagen, att upplåtelse r av skogstorp icke vidare skulle äga rum. I stället fastställdes en ny form av upplåtelse, nämligen av *odlingslägenheter* å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste

länen. Upplåtelsen skulle avse en tid av 50 år, varefter viss rätt till arrendeavtalets förnyande skulle inträda. Under de 15 första åren finge odlingslägenheten innehavas avgiftsfritt; därefter skulle för densamma en på visst sätt beräknad avgäld erläggas. Lägenhetsinnehavaren skulle åtnjuta avgiftsfritt vissa naturaförmåner, såsom virke till byggnaders uppförande, hägnader o. d. samt vedbrand ävensom betesrätt å kronoparken för vinterfödda hästar och nötkreatur. Av allmänna medel skulle erhållas ett kontant byggnads- och odlingsbidrag intill 2,000 kronor (före 1918 blott 750 kronor). Gällande bestämmelser för upplåtande av odlingslägenheter återfinnas i kungörelserna nr 69/1909, 253/1913, 334/1914, 169 1915, 448/1918 och 260/1920.

Kolonisationskommittén har till behandling upptagit frågan om skogstorp och odlingslägenheter. Å sid. 14—25 i kommitténs betänkande har redogörelse lämnats över en av kommittén verkställd *statistisk utredning* angående ifrågavarande lägenheter. Vidare har kommittén, efter motivering å sid. 254—272 i betänkandet, framlagt ett *förslag till förordning angående omförande till kolonat av vissa odlingslägenheter och nybyggen* (se sid. 341—344 i betänkandet). Av kommitténs uttalanden i ämnet inhämtas i huvudsak följande.

Kolonisationskommittén.

Den av kommittén verkställda utredningen hade visat, att en stor del av skogstörpen och odlingslägenheterna ej kunde lämna sina innehavare den inkomst, som tillsammans med inkomst av förtjänstarbete utom lägenheten vore behövlig. I ett stort antal fall vore statens understöd ej tillräckligt för att lägenhetshavaren inom rimlig tid och utan alltför stora umbäranden skulle kunna förskaffa sig en någorlunda god ekonomisk ställning. Den odlingsmark, som tillagts lägenheterna, vore oftast alltför begränsad.

Antydda brister borde avhjälpas, och innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter borde beredas tillfälle att snarast möjligt nå en bättre ställning. De borde i möjligaste mån likställas med kolonister. Genom skogstorpens och odlingslägenheternas omförande till kolonat — något som ej skulle vara en tvångsåtgärd utan borde bero av framställning från vederbörande — vunnas även den fördelen, att en viss enhetlighet vid upplåtelse av jordbrukslägenheter på kronoparker ernåddes. I den mån dylikt omförande ägde rum, skulle de äldre lägenhetstyperna helt upphöra att finnas till.

Kolonisationskommittén har sammanfattat sitt förslag till åtgärder och bestämmelser för ett bättre ordnande av skogstörparnas och odlingslägenhetsinnehavarnas förhållanden sålunda:

»Kommittén föreslår, att skogstorp och odlingslägenheter må, därest förutsättningar därför finnas och sådant utan olägenhet kan ske, utökas med odlingsmark i den omfattning och enligt de grunder, som må komma att fastställas för kolonat av olika typer;

att marktilldelning i samma omfattning som till större kolonat endast må äga rum, då lägenhetsinnehavaren visat sig besitta de kvalifikationer, som äro erforderliga för drivande av ett dylikt mera omfattande jordbruk;

att i sammanhang med ökad marktilldelning den till odling ej dugliga mark, som förut må hava tillagts lägenhet, må kunna fränskiljas densamma, därest detta erfordras för åstadkommande av en lämplig skiftesläggning;

att lägenhetsinnehavare i utbyte mot den ökade tilldelningen av odlings-

mark skall vara skyldig att efter fem år, när så påfordras, till kronan avstå av honom disponerade ängar;

att det ägoområde, som vid ökad marktilldelning kan komma att tillfalla lägenhet, om möjligt utlägges i ett skifte, samt att, då området måste fördelas på tvenne skiften, det nya odlingsskiftet förläggas så, att det utan större svårighet kan brukas av lägenhetens innehavare;

att beträffande rätt till virkesfångst från kronans område och tilldelning av skogsmark skola gälla liknande bestämmelser som för kolonat;

att därvid den bestämda tiden för rätt till skogsfång från kronopark skall räknas från dagen för skogstorpets eller odlingslägenhetens omförande till kolonat;

att innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet, som utfört byggnads- och odlingsarbeten i den omfattning, som det åligger kolonist att hava verkställt efter den första upplåtelse tidens utgång, bör vara berättigad att förvärva innehavande lägenhet med full äganderätt enligt de bestämmelser rörande beräkning av köpeskillings storlek och densammes erläggande, som äro gällande för kolonist, dock att för redan odlad mark ingen ersättning skall utgå;

att, då annan innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet, än de i föregående punkt nämnda, önskar få lägenheten överförd till kolonat, de bestämmelser rörande nyttjanderätt och möjlighet att förvärva äganderätt skola tillämpas, vilka gälla för kolonist, och skall därvid tiden för upplåtelse med nyttjanderätt räknas från dagen för lägenhetens omförande till kolonat;

att innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet må vara berättigad till erhållande av byggnadshjälp till belopp, som, då byggnadsarbetena ej äro påbörjade, bestämmas enligt för kolonat gällande grunder, men, då arbetena äro delvis utförda, till högst fem sjättedelar av de kostnader, som erfordras för att byggnadsarbetet må kunna utföras till enahanda omfattning, som åligger kolonist, innan äganderätt kan förvärfvas, dock, jämte förut uppburet byggnadsbidrag, till högst femtusen kronor;

att lägenheternas odlingsmark, däri inbegripet vid deras anläggning dem tilldelade områden, må på statens bekostnad avdikas till samma omfattning som kolonatens;

att odlingshjälp till samma storlek och på samma villkor, som äro föreslagna beträffande innehavare av större kolonat, även må tilldelas innehavare av nu omhandlade lägenheter, vare sig dessa i avseende på sin omfattning äro att jämställa med kolonat av större eller mindre typ;

att vid tilldelning av byggnads- och odlingshjälp avdrag skall göras för det belopp, som på grund av äldre bestämmelser redan må vara till lägenhetsinnehavaren utbetalt;

att, då skogstorp eller odlingslägenhet överförs till kolonat, innehavaren därav må, alltefter som av lägenheten bildas kolonat av större eller mindre typ, vara berättigad till erhållande av odlingspremie eller premie för utfört skogsarbete i enlighet med de grunder, som gälla för de olika slagen av kolonat;

att det bör tagas under omprövning, huruvida ej lägenhet av nu omhandlad art, vilken ligger avsides och saknar odlingsmark samt möjlighet att inom lämpligt avstånd från bopplatsen erhålla ytterligare tilldelning av sådan, bör förflyttas till annan lämpligare plats;

att i sådant fall staten bör genom ekonomiskt understöd till belopp, som bestämmas av Kungl. Maj:t efter kolonisationsledningens förslag, hålla inne-

havaren skadeslös för det arbete och de kostnader, som han nedlagt å skogstorp eller odlingslägenheten;

att då i närheten av enstaka liggande lägenhet tillgång finnes på odlingsbar mark i den omfattning, att ytterligare lägenheter där kunna anläggas, åtgärder i sådant syfte böra vidtagas;

att vid planläggande av vägar å kronoparker för skogsbrukets räkning hänsyn bör tagas till möjligheten att framdraga vägarna på ett sådant sätt, att å kronoparker utlagda lägenheter samtidigt erhålla behöflig utfartsväg;

att, då utfartsväg ej härigenom kan beredas lägenhet, det bör undersökas, huruvida ej staten genom att till vägbrytningen lämna ekonomiskt understöd bör medverka till byggande av sådan väg;

att åtgärder för utvidgande eller förflyttning av skogstorp eller odlingslägenhet endast må vidtagas, därest innehavaren giver sitt frivilliga samtycke därtill.»

Landstingens norrlandskommitté, som odelat anslutit sig till kolonisationskommitténs ifrågavarande förslag, har i denna fråga anfört i huvudsak följande.

Yttranden.

Ur administrativ synpunkt vore det en förenkling, om de under olika upplåtelseformer tillkomna lägenheterna kunde erhålla väsentligen enahanda förmåner. Om statsmakterna efter noggrant överbäggande komme till en viss uppfattning om de villkor, som borde gälla för upplåtelse, borde det vara rimligt, att de personer, vilka före ett sådant beslut träffat avtal om lägenheter, borde — om de så önskade — komma i åtnjutande av samma villkor. Innehavare av skogstorp och odlingslägenheter borde därför berättigas att, om de så önskade, få sina lägenheter överförda till kolonat. Det ytterligare understödet, för att de må nå likställighet med kolonister, borde tillmätas allt efter de förmåner, som vederbörande hittills undfått. Även skyldigheter i fråga om lägenhetens bebyggande och uppodlande borde i detta sammanhang underkastas revision. Från fall till fall borde alltså både rättigheter och skyldigheter bliva föremål för överbäggande, allt i ändamål att för alla skapa enahanda förutsättningar till framgång i arbetet för erhållande av utkomst.

Vidare hava *riksdagens revisorer* i sin berättelse för första halvåret 1923 ifrågasatt, huruvida icke till underlättande av existensförhållandena jämväl för innehavare av skogstorp och odlingslägenheter större enhetlighet i organisation och ledning i fråga om de nu förekommande upplåtelseformerna borde kunna åstadkommas.

Från *skogstornas och odlingslägenhetshavarnas egna led* hava något delade meningar framkommit rörande lämpligheten av det framlagda förslaget om omföring.

De av kolonisationskommittén tillkallade *ombuden för Västerbottens och Norrbottens läns skogstornas* hava ansett, att, då det vore lyckligt om kolonisationen i Norrland skedde efter ett enhetligt system, det vore av vikt om sådan omföring kunde ske. Kommitténs förslag syntes vara synnerligen gott, men fråga vore, om upplåtelse i framtiden kunde ske med samma lätthet som hittills. Vid överförandet borde tagas under överbäggande, huruvida icke sådana förmåner, som genom kontrakt tillförbundits lägenhetshavarna, kunde

få behållas till i kontraktet angiven tid även efter omföring till kolonat, börande detta dock ej inverka på möjligheten att tilldela skogstorpens skogs-skifte.

Representanter för Piteå älvdals skogstorpäreförening hava understrukit, vad förenämnda ombud framhållit, nämligen att sådana förmåner, som till-erkänts skogstorparna och odlingslägenhetshavarna, borde få behållas även efter omföringen till kolonat.

Från *skogstorpärens å Stensele västra kronopark* har gjorts gällande, att staten hittills lämnat ett otillräckligt stöd åt skogstorpärens och odlingslägenhetshavare. Byggnadsbidraget borde höjas och byggnadstiden utsträckas; ökad odlingshjälp vore av nöden; möjlighet vore finnas att förvärva lägenheten med äganderätt. Tillgång till sakkunnig ledning i jordbruksfrågor borde ställas till lägenhetshavarnas förfogande.

Skogstorpärens Sven Lif, Fågelsta torpkoloni, Dorotea, vilken såsom representant för skogstorpärens deltog i en av centralförbundet för socialt arbete i december 1924 anordnad jordkongress har i en till jordbruksdepartementet ingiven skrift förklarat, att skogstorpärens och odlingslägenhetshavarna ansåge, att nuvarande upplåtelseform i fråga om odlingslägenheter vore i huvudsak god, dock under förutsättning, att odlings- och byggnadshjälpen bleve minst 2,000 kronor, att största möjliga arbetsförtjänst erhöles å kronoparkerna, att åtgärder vidtoges för förbilligande av konstgödsel samt att viss försiktighet iakttagades vid nya lägenheters utläggande.

Domänstyrelsen har i sitt yttrande över kommittébetänkandet framfört vissa skäl för bibehållande av systemet med odlingslägenheter, men har ej velat helt motsätta sig förslaget om omföring av dylika lägenheter till kolonat. Av domänstyrelsens uttalanden i denna fråga inhämtas bland annat följande.

Ehuru skogstorpärens och odlingslägenhetshavare sällan kommit i åtnjutande av någon hjälp till lägenheternas torrläggning, endast i mindre omfattning begåvats med av staten byggda körvägar samt allenast i enstaka fall haft förmånen av tillgång till såg i närheten av byggnadsplatsen eller av byggnadskunnig ledning med flera fördelar, som kommit kolonisterna enligt nuvarande bestämmelser till del, hade dock ett ganska aktningvärt antal av desamma kunnat skaffa sig ett eget hem med såväl byggnader som odlingar, vilka ej sällan fullt ut talde jämförelse med byggnader och odlingar å mindre bondhemman inom respektive orter. Att icke alltid odlingslägenhetsbyggnaderna, såsom kolonisationskommittén framhållit, i avseende på byggnads-sätt kunde mäta sig med de kolonatbyggnader, som uppförts genom kolonisationsnämnden, torde huvudsakligen bero på bristande tillgång å medel och på saknaden av de möjligheter, som på statens bekostnad stått kolonisationsnämnden till buds. Sedan statsbidraget till odlingslägenhetshavarna numera höjts till 2,000 kronor, hade — trots den under senare åren på skilda trakter pågående försökskolonisationen med dess till synes avsevärt bättre villkor för lägenhetsinnehavarna — intresset för upptagande av nya odlingslägenheter fortfarande varit rätt livligt. Sålunda hade nyupplåtelse av odlingslägenheter under senare åren ägt rum i följande omfattning: 1917: 121 stycken; 1918: 113 stycken; 1919: 150 stycken; 1920: 115 stycken; 1921: 153 stycken samt 1922 cirka: 160 stycken. De avgälder, dessa lägenhetsinnehavare efter utgången av beviljade 15 frihetsår hade att erlagga till statsverket, uppginge till cirka 75 kronor för år under förutsättning, att hela byggnads- och odlingsbidraget, 2,000 kronor, utgått.

Styrelsen ville visserligen icke motsätta sig förslaget, att ifrågavarande lägenhetshavare genom lägenhetens omförande till kolonat måtte bliva delaktiga av de förmåner, som kunde varda bestämda för kolonister, men finge dock framhålla, att vid framställning om omföring borde övervägas, huruvida från statens sida sådant omförande kunde vara lämpligt med hänsyn till dels lägenhetens beskaffenhet och belägenhet dels innehavarnas personliga kvalifikationer. Vidare förmenade styrelsen, att — då upplåtelse av skogstorp och odlingslägenheter städse ägt rum på platser, som av innehavarna själva utsetts — något bärande skäl ej funnes för staten att, såsom kolonisationskommittén föreslagit, hålla innehavare, som önskade förflyttning till annan plats, skadelös för det å den gamla lägenheten nedlagda arbetet. I vissa fall borde dock överenskommelse kunna träffas angående skälig ersättning vid dylik förflyttning.

Domänstyrelsen förutsatte, att gällande stadgande rörande upplåtande av odlingslägenheter fortfarande skulle äga bestånd. Så måste ju ske beträffande lägenheter, vilkas innehavare ej önskade lägenhetens omförande till kolonat. Statens uppoffringar vore avsevärt mindre för odlingslägenhetsupplåtelse än för kolonatupplåtelse, varjämte — från innehavarens synpunkt sett — ej ringa fördel låge i den jämförelsevis låga avgift till statsverket, som det tillhörde innehavaren av odlingslägenhet att efter de 15 frihetsårens utgång erlägga.

Sveriges kronojägareförbund har ansett, att den lämpligaste formen för bosättning å de norrländska kronoskogarna, där tillskott till arbetskraft verkligen behövdes utöver vad i orten vore att tillgå, vore ett fortsatt upplåtande av odlingslägenheter.

Sedan Kungl. Maj:t den 11 november 1923 anmodat domänstyrelsen att enligt angivna riktlinjer verkställa överarbetning av kolonisationskommitténs förslag, har *domänstyrelsen i sitt den 28 maj 1924 avgivna utlåtande* framlagt visst förslag jämväl i fråga om odlingslägenheter.

Domänstyrelsen har därvid, bland annat, ifrågasatt vissa ändrade regler för framtida upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparker i de sex nordligaste länen. Där hinder mötte att med i orten tillgänglig arbetskraft utföra arbeten, som under normala förhållanden vore erforderliga för skogens rationella skötsel och vård, i den omfattning, som vore av behovet påkallad, skulle odlingslägenheter upplåtas under nyttjanderätt å härför tjänlig odlingsmark, som kunde vara att tillgå *inuti* kronopark. Genom statens försorg skulle området torrläggas och förses med utfartsväg. Förutom ett byggnadsbidrag av 2,000 kronor skulle viss odlingshjälp utgå på så sätt, att genom statens försorg uppodlades och kalkades en hektar å varje lägenhet. Odlingslägenheternas areal av odlingsmark skulle vara minst 5 och högst 10 hektar. I övrigt skulle flertalet av de nu gällande bestämmelserna för upplåtande av odlingslägenheter behållas i stort oförändrade, dock skulle legan beräknas enligt vissa ändrade grunder m. m. Verksamheten skulle fortfarande skötas av domänverket.

Vidare skulle äldre odlingslägenheter kunna — efter ansökan från vederbörande innehavare — få av innehavaren förvärvas med äganderätt under vissa angivna förutsättningar, såsom, bland andra, att lägenheten vore belägen invid gränsen mot enskild mark och kunde utan olägenhet helt avskiljas från kronoparken samt att innehavaren fullgjort honom åliggande byggnads- och odlingsarbeten.

I de över sistnämnda utlåtande avgivna yttranden hava från några håll erinringar framställt mot förslaget att i fortsättningen upplåta odlingslägenheter under nyttjanderätt. Sålunda hava länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län ävensom förstnämnda läns hushållningssällskap samt verkställande ledamoten av statens kolonisationsnämnd avrått från fortsatta upplåtelser av odlingslägenheter.

*Departements-
chefen.*

Ehuru åtgärder väl torde kunna vara motiverade i syfte att förbättra ställningen för innehavare av redan upplåtna skogstorp och odlingslägenheter ävensom för reformering av grunderna för ett eventuellt fortsatt upplåtande av sist nämnda lägenheter, är jag dock ej beredd att nu framlägga förslag i hithörande frågor. Det äldre upplåtelsesystemet med skogstorp och odlingslägenheter torde visserligen ej sällan hava medfört besvikelse, men å andra sidan har det i åtskilliga fall lett till goda resultat. Systemet med kolonatupplåtelser har hittills prövats blott i begränsad omfattning och endast i den form, försökskolonisationen haft, därvid ännu icke så tydligt utslag i gynnsam riktning torde hava erhållits, att ett allmänt frångående av det äldre systemet kan anses utan vidare tillrådligt. Föreliggande fråga torde böra göras till föremål för ytterligare omprövning. Inom jordbruksdepartementet hava också vissa förberedande arbeten igångsatts i syfte att få föreliggande spörsmål närmare utrett. Jag hyser förhoppning om, att frågan om skogstornas och odlingslägenhetsinnehavarnas ställning må kunna inom en nära framtid framläggas till vidare omprövning.

2. Nybyggesverksamheten vid Alträsk.

*Nybyggesverk-
samheten vid
Alträsk.*

Vid 1909 års riksdag beslöts anordnande av nybyggeslägenheter å ett från Alträsk och Svanå kronoparker samt Selets f. d. stockfångstskog avskilt område, beläget vid Brännbergs järnvägsstation ej fullt tre mil från Boden.

Enligt en förberedande plan skulle å området utläggas ett femtital lägenheter. Verksamheten, vilken tillsvidare borde uppfattas huvudsakligen såsom ett experiment, ställdes under ledning av en särskild nämnd, *Alträsk nybyggesnämnd*, som tillerkändes rätt att i vidsträckt omfattning handla efter omständigheterna. De för upplåtelseerna bestämda villkoren sammanföle i många hänseenden med motsvarande stadganden rörande odlingslägenheter, dock tillerkändes innehavarna rätt att efter 15 år med äganderätt övertaga respektive lägenheter, som i regel skulle innehålla 10 hektar odlingsvärd jord. Skogsmark avsattes för gemensamt skogsfång och bete.

*Kolonisations-
kommittén.*

Kolonisationskommittén har, efter utredning av frågan å sid. 273—281 i kommittébetänkandet, framhållit önskvärdheten, att nu gällande bestämmelser för upplåtande av nybyggen inom Alträsk nybyggesområde underkastades omarbetning i syfte att stärka innehavarnas ställning och åstadkomma

större enhetlighet i formerna för upplåtelser från kronoparkerna i Norrland. I detta hänseende har kommittén föreslagit,

att den kolonisationsverksamhet, som bedrivits å Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog på grund av riksdagens i skrivelse den 24 maj 1909, nr 163, meddelade beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition, nr 44, samma år framlagda förslag, måtte avbrytas;

att de lägenheter, vilka redan vore inom området utstakade, men ej upplåtna åt nybyggare, måtte utlämnas åt hugade sökande såsom kolonat, varvid i tillämpliga delar skulle gälla de bestämmelser, som kommittén föreslagit med avseende å upplåtande å kronoparker i Norrland och Dalarna utav kolonat av större typ, dock med de förändringar och tillägg, *dels* att särskilda skogsområden för täckande av kolonatens virkesbehov icke skulle tilläggas, utan deras innehavare för sådant ändamål vara enligt de bestämmelser, som gällde för redan upplåtna lägenheter, hänvisade till andel i avkastningen från den allmänning, vilken redan vore avsatt för områdets gemensamma behov, *dels* att blivande innehavare av dessa kolonat skulle vara berättigade till samma förmåner beträffande såväl utnyttjande av de områden, vilka vore för nybyggarnas gemensamma begagnande undantagna, som ock andel i avkomsten från samma områden samt från den redan bildade nybyggeskassan;

att redan upplåtna nybyggen måtte, därest innehavarna därom gjorde framställning, kunna överföras till kolonat av större typ, varvid de bestämmelser, som må beslutas skola gälla vid upplåtelse av sist nämnda lägenheter samt vid omförande av skogstorp eller odlingslägenheter till kolonat, även böra i tillämpliga delar komma till användning beträffande de nu omhandlade nybyggena, dock att därigenom ej må vållas inskränkning i innehavarnas dem kontraktens enligt tillförsäkrade rättigheter;

att delning av nybygge inom Alträsk nybyggesområde genom klyvning eller avsöndring ej må äga rum, utan att länsstyrelsen därtill givit sitt bifall, samt att ett häremot svarande tillägg må göras till 29 § av lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896.

Över kommitténs ifrågavarande förslag hava yttranden avgivits av *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Alträsk nybyggesnämnd*, vilka avstyrkt förslaget under framhållande av i huvudsak följande:

Yttranden.

Fullgiltiga skäl föreläge ej att frångå ifrågavarande försöksverksamhet. Den hade i huvudsak visat goda resultat, utan att staten behövt nedlägga så stora offer, som avsåges beträffande de föreslagna kolonaten. Samtidigt hade nybyggarna å Alträsk förmått fullgöra sina åligganden utan att ådraga sig så stora skuldbelopp. Man visste föga, huru resultatet av försökskolonisationen enligt kommitténs förslag komme att utfalla. Det vore riktigast, att koloniseringen vid Alträsk fortsattes enligt ungefär enahanda grunder som hittills, dock med vissa förändringar i gällande föreskrifter, varå nybyggesnämnden torde anmodas inkomma med förslag, sedan linjerna för kronoparkskoloniseringen i övrigt blivit av statsmakterna slutgiltigt utformade.

I stort sett godtagande vad sålunda framhållits från länsstyrelsen i Norrbottens län och Alträsk nybyggesnämnd finner jag ej anledning föreligga att, på sätt kolonisationskommittén ifrågasatt, nu avbryta och omlägga den vid Alträsk pågående nybyggesverksamheten. Sedan bestämmelser angående

*Departements-
chefen.*

den fortsatta, allmänna kolonisationen å de norrländska kronoparkerna blivit antagna, torde dock nyssnämnda nybyggesnämnd böra anmodas inkomma med yttrande och förslag rörande eventuellt erforderliga jämkningar i de för Alträskis nybyggesverksamhet nu gällande stadganden.

3. Upplåtelser av tomter.

Kolonisations-
kommittén.

Kolonisationskommittén har å sid. 32—41 samt 282—293 i sitt betänkande behandlat frågan om upplåtande på kronoparkerna av tomter för byggnadsändamål invid vissa järnvägsstationer, därvid kommittén framlagt visst förslag rörande ordningen för uppgörande av planmässig indelning av ifrågakommande områden m. m.

Yttranden.

Häröver hava domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen och järnvägsstyrelsen yttrat sig.

Departements-
chefen.

Jag vill erinra om, att riksdagens medgivande i vart fall torde böra inhämtas till försäljning av tomter av nu åsyftat slag. Liksom hittills torde det böra ankomma på vederbörande myndigheter och i sista hand på Kungl. Maj:t att dessförinnan i lämplig ordning föranstalta om upprättande av erforderliga planer för upplåtelse. Kommitténs förevarande förslag torde icke nu påkalla särskilt beslut av riksdagen.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) dels godkänna det såsom bilaga A till detta protokoll fogade förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, att tillämpas från och med den dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes;

b) dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag härutinnan tillstyrkt, vidtaga åtgärder i syfte att nyssnämnda allmänna grunder må vinna tillämpning jämväl på redan beslutade kolonisationsföretag i de hänseenden och i den omfattning, som jag i det föregående tillstyrkt;

c) dels godkänna det av mig i det föregående tillstyrkta förslag om ändrad lydelse av moment 1) av gällande allmänna villkor och bestämmelser för lån ur kolonisternas kreaturslånefond, vilken fond efter bifall till sagda förslag torde böra benämnas kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond;

d) dels för kolonisationsverksamhetens bedrivande å kronoparker i Norr-

land och Dalarna anvisa för budgetåret 1925—1926 ett *extra reservations-*
anslag av kronor 150,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:

Allan Tigerschiöld.

Bilaga A.

Förslag

till

allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Allmänna bestämmelser.

§ 1.

A därtill lämplig mark å kronoparker inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må jordlägenheter (kolonat) på här nedan angivna villkor upplåtas till uppodling och bebyggande i syfte att befrämja uppkomst av jordbruk och egna hem, avsedda i främsta rummet för ortens befolkning; börande kolonat utläggas blott i mån tillgång kan antagas vara för handen till sådant förtjänstarbete, som erfordras för att kolonatets innehavare med familj må kunna erhålla oundgänglig bärning.

§ 2.

Kolonat upplåtas i den mån Kungl. Maj:t och riksdagen besluta om kolonisationsåtgärders vidtagande.

§ 3.

För handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna må Kungl. Maj:t, i mån av behov, tillsätta särskilda kolonisationsnämnder i de sex nordligaste länen, börande dylik kolonisationsnämnd i regel bestå av vederbörande landshövding jämte en representant för statens lokala skogsförvaltning och minst en praktiskt förfaren man, företrädande jordbruks- och egnahemsintresset inom länet.

Närmare föreskrifter om kolonisationsnämndernas sammansättning och verksamhet meddelas av Kungl. Maj:t.

Ledningen av och kontrollen över sagda nämnders verksamhet utövas genom jordbruksdepartementet.

§ 4.

Till brukare av kolonat (kolonist) må antagas allenast svensk medborgare, som råder över sig och sitt gods, gjort sig känd för sparsamhet,

nykterhet och hederlig vandel samt prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförande av ifrågakommande kolonisationsföretag, däri inbegripet drivande av ett mindre jordbruk.

§ 5.

Till kolonat bör läggas odlingsmark till den areal, som efter prövning vid planläggandet av varje kolonisationsföretag finnes erforderlig och lämplig, börande arealen odlingsmark i regel ej understiga åtta hektar och ej överstiga sjuutton hektar.

Utöver odlingsmarken bör kolonat tilldelas så stor areal skogsmark, som erfordras för att av densamma må kunna, sedan kolonist inlöst kolonatet, under förutsättning av medelgod skötsel utvinnas en årlig virkesavkastning av från omkring femton till omkring tjugufem kubikmeter fast mått, börande arealen skogsmark inom dessa gränser i vart fall avpassas med hänsyn till kolonatets areal av odlingsmark och övriga på frågan inverkan förhållanden.

§ 6.

Kolonat upplåtes under nyttjanderätt med rätt för kolonist att med äganderätt inlösa kolonatet, allt under de villkor nedan sägs.

Där särskilda skäl därtill föranleda, må Kungl Maj:t dock i undantagsfall besluta om upplåtelse utan att kolonist tillförsäkras dylik rätt till inlösen.

Om nyttjanderätt till kolonat.

§ 7.

Avtal om upplåtelse av kolonat skall ske skriftligen enligt fastställt formulär med iakttagande av bestämmelserna här nedan ävensom i tillämpliga delar av vad i lag sägs om arrende.

§ 8.

Upplåtelse av kolonat skall ske för en tid av femton år.

§ 9.

Då kolonat första gången upplåtes, skall kolonist för de första fem åren av upplåtelse tiden tillerkännas frihet från erläggande av lega. Under de därpå följande tre åren erlägges årlig lega, beräknad till 1.8 procent av sammanlagda beloppet av den kolonatet tilldelade odlingsmarkens i och för köpeskillningens bestämmande fastställda värde och den av kolonisten uttagna byggnadshjälpen. Under återstående del av den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt, skall han erlægga en årlig lega, beräknad till 3.6 procent av nyssnämnda sammanlagda belopp.

Sålunda fastställd lega inbetalas i den ordning, som från statens sida vid upplåtelsen närmare bestämmes.

§ 10.

Inom femton år från den dag, då kolonist tillträtt kolonatet, skall denne hava uppodlat minst tre tiondelar av kolonatets odlingsmark; dock åligge det därvid kolonist att uppodla under de första tre åren en hektar, under de närmast följande tre åren ytterligare en hektar samt under de därpå följande tre åren ytterligare en hektar, allt i enlighet med vad som vid upplåtelsen närmare bestämmes i fastställd odlingsplan.

Kolonist åtnjute härvid en kontant odlingshjälp, utan återbetalningsskyldighet, av 750 kronor, att utbetalas i terminer efter arbetets fortgång i den mån kolonisten enligt fastställd odlingsplan uppodlar samt, i mån av behov, kalkar och gödslar en och en halv hektar torvmarksjord jämte ett mindre, till potatisland avsett, område fastmarksjord.

I undantagsfall må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, kolonat uppodlas genom statens omedelbara försorg till den omfattning, som i avseende å odlingskostnad beräknas motsvara förenämnda kontanta odlingshjälp, vilken i dylikt fall icke må utgå.

§ 11.

Inom tid, som vid varje upplåtelse bestämmes, skall kolonist hava å kolonatet uppfört bostadshus och uthus i enlighet med vad som vid upplåtelsen närmare avtalas. Den tid, inom vilken byggnaderna skola vara fullbordade, må i allmänhet ej bestämmas senare än till fem år från den dag, då kolonist tillträdde kolonatet.

Kolonist åtnjute kontant byggnadshjälp intill 3,500 kronor, att utbetalas i terminer i mån av byggnadsarbetets fortgång. I undantagsfall kan, efter särskilt beprövande, detta belopp höjas, dock högst till 4,000 kronor.

Där så lämpligen ske kan, bör vederbörande kolonisationsorgan söka vidtaga åtgärder i syfte att erforderligt byggnadsvirke i försågat skick jämte annat byggnadsmaterial må kunna tillhandahållas kolonist, till självkostnadspris, å kolonisationsområdet.

I undantagsfall må, efter Kungl. Maj:ts beprövande, kolonat bebyggas genom statens omedelbara försorg.

Det åligger kolonist att svara för byggnaders underhåll och brandförsäkring.

§ 12.

Kolonist vare berättigad att, efter utsyning genom vederbörande skogsstats-tjänsteman och i den mån byggnadsarbeten åligga kolonisten, avgiftsfritt erhålla byggnadsvirke, som erfordras till de byggnader, som prövas bära å kolonatet uppföras, att uttagas från skogen å de delar av kolonatet,

som utgöras av odlingsmark eller avses till tomtplats, eller, i den mån virkestillgången å nämnda delar av kolonatet finnes otillräcklig, från skogen å motsvarande delar av närliggande kolonat eller å angränsande del av kronoparken.

Kolonist vare vidare berättigad att, under den tid han innehar kolonatet med nyttjanderätt, efter utsyning eller anvisning genom vederbörande skogsstatstjänsteman avgiftsfritt från kolonatets skog eller från kronoparken uttaga virke till husbehov ävensom bränsle allt i enlighet med vad vid kolonatets upplåtande närmare bestämmes.

§ 13.

Kolonist må tillerkännas rätt till bete, utan avgift, å angränsande del av kronoparken under femton år från den första upplåtelsen av kolonatet för å detta vinterfödda hästar och nötkreatur, dock att i varje fall må från bete undantagas mark, varest betandet skulle förorsaka märkbart hinder för skogens återväxt.

§ 14.

Rätt till jakt efter älg inom kolonats område förbehålles kronan under den tid, kolonist innehar kolonatet med nyttjanderätt.

§ 15.

Genom statens försorg vidtagas åtgärder för kolonisationsområdenas förbindande med viktigare kommunikationsleder. Det åligger dock kolonist att ansvara för byggande och underhåll av för kolonatet erforderlig utfartsväg i den mån densamma faller inom kolonatets område. I övrigt deltagar kolonist i underhåll av väg i den utsträckning och enligt de grunder, som vid kolonatets upplåtande bestämmas, därvid kolonist ej må åläggas underhåll av längre vägsträcka än tillhoppa 300 meter.

§ 16.

Avlopps- och avledningsdiken, som prövas erforderliga för kolonisationsarbetets genomförande, ävensom laggdiken, vilka möjliggöra odlingsarbetets omedelbara påbörjande, anläggas genom statens försorg.

Kolonist har skyldighet att *dels* underhålla sålunda upptagna diken, i vad de ligga inom kolonatets område, och *dels* deltaga i underhållet av utom kolonatets område belägna diken efter ty därom vid kolonatets upplåtande bestämmes.

§ 17.

Kronan ansvarar för skatt och annan allmän tunga, som belöpa å kolonat under den tid, kolonist innehar detta med nyttjanderätt, dock under högst femton år från den första upplåtelsen.

§ 18.

Dör kolonist före upplåtelse tidens utgång eller försättes han i konkurs, äge såväl kronan som dödsbodelägarna eller borgenärerna uppsäga avtalet. Sker ej uppsägning från någondera sidan inom sex månader efter dödsfallet eller sist å trettionde dagen efter inställelsedagen i konkurs, skall avtalet fortfarande äga giltighet, och svara dödsbodelägarna eller borgenärerna för avtalets fullgörande intill dess upplåtelse tiden utgår eller avtalet eljest upphör att gälla.

Vad om rätt för kolonist till inlösen av kolonat eller till förnyad upplåtelse här nedan sägs skall icke äga tillämpning i fråga om borgenärer, för vilka avtal om nyttjanderätt till kolonat enligt vad ovan sägs kan komma att gälla.

Frånträder kolonist under pågående upplåtelseperiod nyttjanderätten till kolonat, vare sig till följd av dödsfall, konkurs, nyttjanderättens förverkande eller eljest, och skall ej jämlikt denna paragraf avtalet fortfarande äga giltighet för dödsbodelägare eller borgenärer, skall kolonatet ofördröjligen för återstoden av upplåtelse tiden upplåtas till annan kolonist under oförändrade villkor, dock att beträffande fullgörandet av den kolonisten åliggande odlings- och byggnadsskyldighet må vidtagas den jämkning, var till omständigheterna skäligen må anses föranleda.

§ 19.

Avträdes kolonat, skall kolonisten vara berättigad till ersättning för av honom enligt för kolonatet gällande byggnadsplan å kolonatet uppförda byggnader ävensom för å detsamma av kolonisten verkställda förbättringar. Vid ersättningens bestämmande skall avdrag göras för värdet av virke, som för byggnads- eller förbättringsarbetenas fullgörande tillhandahållits kolonisten från statens sida, ävensom för belopp, som kolonisten i den ordning särskilt stadgas må hava erhållit såsom odlings-, diknings- eller byggnadshjälp.

Om inlösen av kolonat.

§ 20.

Efter det kolonist fullgjort honom enligt §§ 10 och 11 åliggande odlings- och byggnadsskyldighet, skall han vara berättigad att under de villkor nedan i §§ 21—25 sägs inlösa kolonatet.

Rätt till inlösen av kolonat äger dock rum allenast i händelse kolonist prövas behörigen hava fullgjort vad honom i denna hans egenskap enligt gällande föreskrifter åligger.

Att Kungl. Maj:t i särskilda fall äger besluta om upplåtelse av kolonat, utan att kolonist berättigas inlösa kolonatet, därom är stadgat i § 6.

§ 21.

Köpeskillingen för kolonat bestämmes med hänsyn till värdet å jord och skog samt byggnadshjälp enligt allmänna grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t. Vid kolonatets upplåtande första gången skall i upplåtelsehandlingen angivas, huru köpeskillingen för kolonatet skall beräknas.

§ 22.

Köpeskillning för kolonat skall, då inlösen äger rum, delas i två lika stora delar, en amorteringsdel och en stående del.

Å amorteringsdelen erlägges, intill dess den blivit till fullo gulden, en annuitet av 6 procent, varvid såsom ränta räknas 3.6 procent av det oguldna kapitalbeloppet av amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder sedan femton år förflutit från den dag, kolonatet först upplåtits. Intill dess amortering börjar, erlägges endast ränta efter 3.6 procent av köpeskillingens hela belopp. Därefter erlägges, jämte annuiteten å amorteringsdelen, ränta efter 3.6 procent av den stående delen, intill dess jämväl denna del till fullo inbetalts.

Den stående delen skall vara gulden senast inom fem år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras. Det stående kolonisten fritt att när som helst betala köpeskillingen i dess helhet jämte upplupna räntor samt att göra de avbetalningar han önskar å den stående delen.

Därest kolonatet till jord eller byggnader vanvårdas, eller skog å kolonatet avverkas annorledes än till husbehov eller försäljning efter utsynning, eller föreskrivna ränter- och kapitalavbetalningar icke ordentligt fullgöras, eller kolonisten underlåter att hålla åbyggnaderna brandförsäkrade, skall, därest sådant från statens sida påfordras, vad av köpeskillingen återstår oguldet jämte ränta genast vara till betalning förfallet. Detsamma skall gälla, där äganderätt till kolonatet i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från kolonisten övergår i andra fall än då kolonatet i sin helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla kolonatet oskiftat, så framt icke den nye innehavaren i vederbörlig ordning prövas lämplig att övertaga kolonatet.

Som säkerhet för oguldna delar av köpeskillingen skall kolonist, då inlösen äger rum, avlämna med inteckningsmedgivande försedd förbindelse, avfattad i överensstämmelse med vad ovan föreskrivits.

Kolonist skall vara skyldig att inbetala i denna paragraf omförmäld annuitet i den ordning, som från statens sida vid köpet närmare bestämmes.

§ 23.

Vill därtill berättigad kolonist inlösa kolonat, göre därom skriftlig anmälan hos vederbörande kolonisationsnämnd. Har sådan anmälan inkommit, låte nämnden ofördröjligen anställa besiktning å kolonatet till utrönande huruvida inlösen må äga rum. Prövar nämnden kolonist vara

berättigad till inlösen, skall genom nämndens försorg köpekontrakt upprättas enligt fastställt formulär.

Om besiktning, som i denna paragraf avses, skall i tillämpliga delar gälla vad om syn finnes stadgat i 2 kap. 11 och 12 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

§ 24.

I köpekontrakt, varom i § 23 sägs, skola intagas erforderliga förbehåll om servitut till förmån för såväl kronopark eller därå belägen fastighet som den försålda lägenheten. Sålunda skall i allmänhet ägaren av sistnämnda fastighet förpliktas tåla, att väg för utforsling av virke från kronoparken tages över lägenheten samt att över lägenhetens område till förmån för kronoparken eller därå belägen fastighet elektrisk ledning drages, allt dock mot ersättning för av servitutets utövande vållad skada, ävensom göras förbehåll om skyldighet för ägaren av den försålda lägenheten att underhålla väg.

Å andra sidan skall ägaren av den försålda lägenheten, om och i den mån så finnes nödigt, tillerkännas rätt att å kronoparken efter anvisning årligen taga viss angiven myckenhet husbehovsvirke och bränsle, vilken rätt dock ej må utsträckas att avse längre tid än till och med trettio år från den dag, kolonatet först uppläts, ävensom rätt att å vissa platser å kronoparken eller därå belägen fastighet taga grus, sand, torv och lera till husbehov samt för fullgörande av den ägaren av den försålda lägenheten åliggande skyldighet att underhålla väg.

§ 25.

Sedan köpekontrakt rörande kolonat upprättats, skall genom statens försorg på statens bekostnad den försålda lägenheten av lantmätare avfattas å karta, därå upptagas skillnaden mellan ägoslag, vilka redovisas i jordregistret, byggnader, vägar, vattendrag och dylikt ävensom sådana fasta punkter och mätningsuppgifter, att det kartlagda områdets läge bliver fullt bestämt.

Inlöst kolonat skall genom statens försorg avskiljas från stamfastigheten genom jordavsöndring. Lagfart å fånet ombesörjes på kolonistens bekostnad av staten.

Särskilda bestämmelser.

§ 26.

Har kolonist vid utgången av första upplätelsetiden ej inlöst kolonatet, äge han, därest villkoren enligt § 20 för inlösen av kolonatet uppfyllts, erhålla kolonatet till sig upplåtet under nyttjanderätt för ytterligare femton år under oförändrade villkor, dock att därvid icke skall tillämpas vad i

§§ 9, 10, 13 och 17 sägs om legofrihet eller lägre lega än efter 3.6 procent, odlingskyldighet, rätt till bete och ansvar för skatt och allmän tunga.

Kolonist, som vid andra upplåtelse tidens utgång ej inlöst kolonatet, äge optionsrätt till förnyad upplåtelse, därvid Kungl. Maj:t må föreskriva de ytterligare jämkningar i upplåtelsevillkoren, som finnas nödiga.

§ 27.

Har kolonist, på sätt i § 26 sägs, erhållit ny upplåtelse av kolonatet, må han när som helst under den nya upplåtelse tiden kunna inlösa kolonatet. Därvid gälle i tillämpliga delar vad ovan stadgats angående inlösen av kolonat.

§ 28.

Kolonist bör, i den mån och för den tid så prövas lämpligen kunna ske, beredas rätt utan avgift till fiske i vatten å angränsande kronopark.

§ 29.

Det må ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida och i vad mån understöd må lämnas vederbörande skoldistrikt för upprättande av skola, avsedd huvudsakligen för kolonisters barn, genom avgiftsfritt upplåtande under nyttjanderätt från kronopark av för ändamålet erforderlig mark och kostnadsfritt tillhandahållande å rot av erforderligt virke.

§ 30.

Kungl. Maj:t äger meddela de närmare bestämmelser, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av här ovan angivna grunder.

§ 31.

Rörande lån från kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond är särskilt stadgat.

Beräkning över ungefärliga

I. Enligt kolonisationskommitténs förslag.¹

a) Statens kontantutlägg per kolonat av			
	mindre typ med	större	
	statsbygge	självbygge	typ
byggnadskostnad eller byggnadshjälp	6,000 kr.	5,000 kr.	5,000 kr.
odlingshjälp	—	—	500 »
dikning å 160 kr. per hektar	800 »	800 »	2,160 »
vägarbeten	340 »	340 »	340 »
	summa utlägg 7,140 kr.	6,140 kr.	8,000 kr.
	Antal kolonat per år 100 st.	50 st.	50 st.
Statens kontantutlägg per kolonat	7,105 kr.		
b) Kolonisten återbetalar i köpeskilling vid kolonat av			
	mindre typ	större typ	
för byggnader	5,000 kr.	5,000 kr.	
» odlingsmark	300 »	750 »	
» annan mark och skog	ca 490 »	ca 1,125 »	
	summa 5,790 kr.	6,875 kr.	
Avgår odlings- och skogsarbetspremier	500 »	500 »	
	Återstår 5,290 kr.	6,375 kr.	
Genomsnittlig kapitalåterbetalning per kolonat	5,561 kr.		
c) Statens kontanta engångsuppoffring per kolonat (7,105—5,561 =)	1,544 kr.		
d) Statens framtida sammanlagda ränteuppoffring å det belopp, 5,561 kr., som återbetalas, bliver för			
1) <i>arrendetiden</i> , beräknad till tio år, <i>skillnaden mellan</i> 5 % ränta från 3:dje ² —10:de året å 5,561 kr. eller tillhopa	2,224 kr.		
och legan efter 3.6 % från 6:te—10:de året å 5,412:50 kr. eller tillhopa	974 »		
vilken skillnad utgör	1,250 kr.		
2) <i>tiden från kolonatets köp</i> tills köpeskillingen till fullo inbetalats sammanlagt	2,118 kr.		
Statens sammanlagda ränteuppoffring alltså per kolonat	3,368 kr.		

Härtill komma

- e) *administrationskostnader* och utgifter för kolonatens utläggande samt
- f) värdet å *samtliga de naturaförmåner*, såsom jord, skog, virke, bete m. m., vilka tilldelats kolonatet (och vilka ej intagits här ovan under a).

Därest odlingshjälp skulle utgå även till innehavare av kolonat av mindre typ samt kolonisterna beviljades frihet från lega under de åtta första åren, bleve engångsuppoffringen höjd från 1,544 till 1,919 kronor och ränteuppoffringen från 3,369 till 3,954 kronor. Ett dylikt förslag skulle innebära, att statens kontanta uppoffringar bleve per kolonat ungefär 1,700 kronor högre än enligt förslaget i propositionen.

¹ De under a) och b) angivna värdena äro häntade ur kommitténs betänkande.

² Beloppet antages vara utbetalat först vid 3:dje årets början.

Bilaga B.

kostnaden per kolonat.

II. Enligt förslaget i propositionen.¹

a) Statens kontantutlägg per kolonat

byggnadshjälp	3,500 kr.
odlingshjälp	750 »
dikning å 160 kr. per hektar	1,140 »
vägarbeten	340 »
summa	5,730 kr.

Statens kontantutlägg per kolonat 5,730 kr.

b) Kolonisten återbetalar i köpeskillning

För byggnader	3,500: — kr.
» odlingsmark	412: 50 »
» annan mark och skog	c:a 787: 50 »
summa	4,700: — kr.

Genomsnittlig kapitalåterbetalning per kolonat 4,700 kr.

c) Statens **kontanta engångsuppoffring** per kolonat (5,730—4,700 =) **1,030 kr.**

d) Statens **framtidiga sammanlagda ränteuppoffring** å det belopp, 4,700 kr., som återbetalas, bliver för

1) *arrendetiden*, beräknad till tio år, *skillnaden mellan 5 % ränta från 3:dje*

—10:de året å 4,700 kr. eller tillhoppa 1,880 kr.

och *legan efter 1.8 % från 6:te—8:de året samt efter*

3.6 % från 9:de—10:de året å 3,912: 50 kr. eller

tillhoppa 493 »

vilken skillnad utgör 1,387 kr.

2) *tiden från kolonatets köp* tills köpeskillingen till fullo inbetalats
sammanlagt 1,790 kr.

Statens sammanlagda ränteuppoffring alltså per kolonat **3,177 kr.**

Härtill komma

e) *administrationskostnader* och utgifter för kolonatens utläggande samt

f) värdet å *samtliga de naturaförmåner*, såsom jord, skog, virke, bete m. m., vilka tilldelats kolonatet (och vilka ej intagits härövan under a).

¹ Beräknade för ett kolonat med lika stor odlingsareal som den genomsnittliga enligt kommitténs förslag. Obs.! Sannolikt bliver genomsnittsarealen större enligt de nya grunderna.

Innehållsförteckning.

	Sid.
I. Ärendets tidigare behandling	2
II. Försökskolonisationen	6
III. Kolonisationens syftemål och förutsättningar.....	26
IV. Den fortsatta kolonisationsverksamhetens ordnande.....	47
1. Personliga förutsättningar för att kunna antagas till kolonist	48
2. Upplåtelseform och kolonatens kamerala natur.....	51
3. Kolonatens tilldelning av odlingsmark	61
4. Tillgodoseende av kolonisternas virkesbehov (jämte frågan om dispositionsrätten till skogen å kolonaten).....	69
5. Betesfrågan	81
6. Kolonisternas rätt till jakt och fiske	86
7. Frågan om hägnadsskyldighet.....	89
8. Vägar	89
9. Torrläggning av kolonatens odlingsmark	92
10. Kolonatens bebyggande	95
11. Kolonatens uppodling	113
12. Köpeskilling och lega för kolonat	121
13. Skatteplikt	135
14. Ifrågasatt premiering av skogsarbete	136
15. Skolfrågan	138
16. Kolonisationsarbetets organiserande	143
17. Kostnadsberäkningar	159
18. Förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna	162
V. Redan upplåtna kolonat samt påbörjade kolonisationsförsök.....	162
VI. Anslagsbehovet för budgetåret 1925—1926	168
VII. Kolonisternas kreaturslånefond	171
VIII. Av kolonisationskommittén avhandlade övriga frågor rörande kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna.....	174
1. Skogstorp och odlingslägenheter	174
2. Nybyggesverksamheten vid Alträsk.....	180
3. Upplåtelser av tomter.....	182
Departementschefens hemställan	182
<i>Bilagor:</i>	
Bil. A. Förslag till allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna	184
Bil. B. Beräkning över ungefärliga kostnaden per kolonat	192